

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ BİLİM DALI

**BAŞARILARIMIN SAHİBİ BEN DEĞİLİM: SOSYAL
KİMLİK, SOSYAL BASKINLIK ve SİSTEMİ
MEŞRULAŞTIRMA KURAMLARI PERSPEKTİFİNDEN
SAHTEKÂR FENOMENİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Gamze ÖZDEMİR

Danışman: Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL

BURSA-2015

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

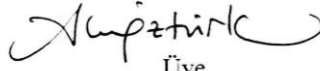
Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Bilim Dalı'nda öğrenim gören 701345005 numaralı Gamze Özdemir'in hazırladığı "Başarılarının Sahibi Ben Değilim: Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni" başlıklı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 01/09/2015 günü 10:00-12:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Üye
Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL (Danışman)
Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Sevim CESUR
İstanbul Üniversitesi

Üye
Yar. Doç. Dr. Ahu ÖZTÜRK
Uludağ Üniversitesi

01/09/ 2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Gamze ÖZDEMİR
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Psikoloji
Bilim Dalı : Psikoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : X+170
Mezuniyet Tarihi : 02/09/2015
Tez Danışmanı : Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL

BAŞARILARIMIN SAHİBİ BEN DEĞİLİM: SOSYAL KİMLİK, SOSYAL BASKINLIK ve SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMLARI PERSPEKTİFİNDEN SAHTEKÂR FENOMENİ

Sahtekâr Fenomeni, bireylerin somut kanıtlara rağmen başarılarını içselleştiremeyerek içinde buldukları konumda kendilerini sahtekâr gibi hissetmeleri olarak tanımlanan psikolojik bir olgudur. Önceki araştırmalar bu fenomenin pek çok bireysel olguyla ilişkili olduğunu göstermişse de, nedenleri konusunda tam bir uzlaşma sağlanamamıştır. Öte yandan, olgunun daha sosyal bir perspektifle ele alındığı araştırmaların az sayıda olduğu ve bu çalışmaların oldukça sınırlı ilişkileri ele aldıkları görülmektedir. Oysa, küçük grup dinamiklerinden, çok daha kapsamlı toplumsal süreçlere kadar pek çok sosyal yapının, bireylerin içinde buldukları statüde kendilerini sahte hissetmelerine yol açabileceği düşünülmüştür. Bu çalışma, ilgili araştırmalarda yaygın olarak kullanılan Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin (Clance, 1985) Türkçeye kazandırılması ve fenomenin grup içi, gruplararası ve toplumsal yapıyla olan bağlantılarının araştırılması amacıyla yapılmış olup, olası ilişkilerin incelenmesi için Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları'nın sunduğu kavramlardan ve teorik çerçevelerden yararlanılmıştır. İki çalışmadan oluşan bu araştırmada, birinci çalışma Uludağ Üniversitesi bünyesinde çalışan 148 araştırma görevlisi ile; Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin test-tekrar test güvenilirliğini değerlendirmek için yapılan ikinci çalışma ise birinci çalışmaya katılan 125 kişi ile yürütülmüştür. Yapılan analizlere göre, ölçeğin güvenirlik katsayısı birinci çalışmada .84, ikinci çalışmada .86 ve test-tekrar test güvenirliği .81'dir. Temel Bileşenler Analizi ile yapılan yapı geçerliği çalışması sonucu Türkçe ölçeğin üç faktörlü orijinal yapıyı sağlayamadığı ve tek boyutlu bir ölçek olarak değerlendirilmesinin uygun olduğu görülmüştür. Yapılan korelasyon ve hiyerarşik regresyon analizleri, Sahtekâr Fenomeni'nin, kadınlar için, benlik tanımlamalarında erkeksi ve mesleki kalıpyargılar üzerinden içinde buldukları akademik birimin prototipinden uzaklaşma, yüksek Sosyal Baskınlık Yönelimi, kendini zayıflatma davranışları ve erkeklere yönelik dış grup tarafgirliği ile; erkekler için ise, mesleki kalıpyargılar üzerinden prototipten uzaklaşma, kurumda bulunma süresi, yüksek Sosyal Baskınlık Yönelimi, kendini zayıflatma davranışları ve Örtük Çağrışım Testi ile incelenen örtük özsayı ölçümü ile yordanabildiğini göstermiştir. Tüm yordayıcı değişkenlerin birlikte ele alındığı regresyon analizi ise, Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada en güçlü değişkenlerin, kadınlar için kendini zayıflatma davranışları ve mesleki kalıpyargılar üzerinden prototipten uzaklaşma, erkekler için ise zayıflatma davranışları, mesleki kalıpyargılar üzerinden prototipten uzaklaşma ve kurumda bulunma süresindeki azalma olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, Sahtekâr Fenomeni'nin grup içi ve gruplararası süreçlerden etkilenebileceği şeklinde yorumlanmış olup; çalışmanın bu bağlamdaki katkısı ve kısıtlılıkları tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Sahtekâr Fenomeni, Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık, Sistemi Meşrulaştırma, Örtük Çağrışım Testi, Akademik Personel

ABSTRACT

Name and Surname : Gamze ÖZDEMİR
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institute
Field : Psychology
Branch : Psychology
Degree Awarded : Master
Page Number : X+170
Degree Date : 02/09/2015
Supervisor : Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL

MY ACHIEVEMENTS ARE NOT MINE: IMPOSTER PHENOMENON IN LIGHT OF THE SOCIAL IDENTITY, SOCIAL DOMINANCE and SYSTEM JUSTIFICATION THEORIES

Imposter Phenomenon is a psychological phenomenon that is characterized by the individual's incapability to the internalization of their success despite substantial evidence and feeling as a fraud in their status. Even though previous researches show the links between the phenomenon and many individual traits, there is no consensus on the reason why. On the other hand, researches that approach the phenomenon from a social perspective are very few and mostly focused on rather limited connections. However, many social structures – from small group dynamics to much broader social processes – might cause people to feel as frauds in their social statuses. The aim of this research is to translate the Clance Imposter Phenomenon Scale (Clance, 1985) into Turkish and to investigate the connections between the phenomenon and in-group, intergroup and social structures. In order to reveal possible connections, the conceptions and theoretical frames provided by Social Identity, Social Dominance and System Justification Theories were used. First study of this two-phased research was conducted with 148 research assistants who work in Uludağ University; and the second study with 125 of the first group to assess the test-retest reliability. According to analyses conducted, the internal consistency coefficient (Cronbach's alpha) was .84 for the first study and .86 for the second study and the test-retest reliability coefficient was .81. As a result of a construct validity study conducted with Principal Component Analysis, it was decided that the Turkish scale would be qualified as a unidimensional scale since it did not fit the three factored original structure. Correlation and hierarchical regression analyses indicated that the important predictors of Imposter Phenomenon scores for women were divergence from the prototype of their academic unit through masculine and occupational stereotypes in their identity definitions, high Social Dominance Orientation, self-debilitation and out-group bias for men. Besides, the important predictors of Imposter Phenomenon scores for men were divergence from the prototype through occupational stereotypes, duration of tenure, high Social Dominance Orientation, self-debilitation and implicit self-esteem scores measured with Implicit Association Test. The regression analysis in which all the predictor variables were included reveals that the self-debilitation and divergence from prototype through occupational stereotypes for women; and self-debilitation, divergence from prototype through occupational stereotypes and decrease in the duration of tenure for men were the most powerful predictor variables for Imposter Phenomenon. In light of these findings, it was interpreted that The Imposter Phenomenon can be influenced by in-group and intergroup processes; and the contributions and limits of the study were discussed.

Keywords:

Imposter Phenomenon, Social Identity, Social Dominance, System Justification, Implicit Association Test, Academic Staff

ÖNSÖZ

Filibeli Ahmed Hilmi tarafından kaleme alınmış A'mâk-ı Hayâl'de, onu her bir rüyada gerçekliğe biraz daha fazla eriştirecek olan Hocasını bulmadan önce şöyle der Raci: “Beni içine düştüğüm çıkmazdan kurtarmak için bütün bilgilerimi çürütüp yok edecek ve öne sürülen gerçekleri bana apaçık gösterecek biri gerekliydi. Böylesine rastlamadım.” Oysa ben daha yolun başındayken, yalnızca bilimi değil, her bir sözüyle hayatı ve hakikati biraz daha öğreten; etiği, iyi niyeti ve çalışmayı hayatımın merkezine koymamı sağlayan çok değerli bir Hocayla çalışma lütfuna eriştim. Tüm bu süreç boyunca beni destekleyen, her bir ayrıntıyı sabırla öğreten ve bu tezde benden çok daha fazla emeği olan Danışmanım Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL'e verdiği her bir “ders” için sonsuz teşekkürler... O'nun varlığı olmadan bu tezin çalışılması da bitmesi de mümkün olmazdı.

Bu tez çalışmasının jüriliğini kabul ederek hem zaman hem de emek harcayan, aynı zamanda değerli katkılarıyla çalışmanın son haline gelmesini sağlamış olan değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Ahu ÖZTÜRK'e ve Doç. Dr. Sevim CESUR'a şükranlarımı sunarım.

Gerçekleştirmiş olduğum saha çalışması boyunca beni gülüyüzle karşılayan, çalışmama katılmayı kabul ederek bu süreci benim için kolaylaştıran, hatta yeni katılımcılara ulaşabilmem için ellerinden geleni yapan Uludağ Üniversitesi Araştırma Görevlilerine teşekkür etmeyi de bir borç bilirim.

İyi ve doğru insanlarla birlikte çalışmanın önemini ve güzelliğini hatırlatan, tüm süreçte hem manevi bir güç sağlayan hem de bilgi birikimleriyle destek olan ve bu çalışma için emek harcayan Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü Araştırma Görevlilerinden Eda BAĞCI, Yasemin CAMCI, Ayşe ARMAN, Nuri AKDOĞAN ve Deniz BİLGER'e; yaptıkları çalışmalarla bizlere örnek teşkil eden ve desteklerini bir an olsun esirgemeyen Merve ÇAVUŞOĞLU, Funda TURHAN ve Kübra ÖZKAN'a çok teşekkür ederim.

Varlığı ile olduğu kadar yokluğu ile de yolumu çizmemde en önemli etkiyi yaratmış olan babam M. Doğan ÖZDEMİR'e; tüm anlayışları ve destekleri için annem Nihal ÖZDEMİR ve ablam Hilal ALTINTAŞ'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

Beni tamamlayan iki değerli insanın, aynı zamanda benim yaptığım her işi de tamamladıklarını, bıkmadan usanmadan tüm eksiklerimi giderdiklerini gördüm. Son olarak, bu çalışmanın yarım kalmasını mevcudiyetleriyle engelleyen Betül SARI ve Samet PLANALI'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar	ix
ŞEKİLLER	x
1 GİRİŞ	1
1.1 SAHTEKÂR FENOMENİ.....	3
1.2 SAHTEKÂR FENOMENİ ÖLÇÜMÜ İÇİN KULLANILAN ÖLÇÜM ARAÇLARI....	6
1.2.1 Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği	7
1.2.2 Algılanan Sahtekârlık Ölçeği	9
1.2.3 7 Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği	9
1.2.4 Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği	10
1.3 SAHTEKÂR FENOMENİ'NİN KÖKENLERİ	11
1.3.1 Aile	11
1.3.2 Toplum	14
1.4 SAHTEKÂR FENOMENİ VE CİNSİYET.....	15
1.5 SAHTEKÂR FENOMENİ'NİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ.....	18
1.5.1 Başarı ile İlgili Değişkenler Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni	19
1.5.1.1 Akademik başarı	19
1.5.1.2 Başarısızlık korkusu	20
1.5.1.3 Mükemmeliyetçilik.....	21
1.5.1.4 Kendini sabotaj (Self-handicapping)	22
1.5.1.5 Başarıya yönelik suçluluk hissi	24
1.5.1.6 Diğerlerini abartırken kendini küçümseme.....	24
1.5.2 Bireysel Özellikler Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni	24
1.5.2.1 Kişilik özellikleri	25
1.5.2.2 Özsaygı.....	26
1.5.2.3 Psikopatolojik bozukluklar	27
1.5.2.3.1 Kaygı	28
1.5.2.3.2 Depresyon	28
1.5.3 Toplumsal Yapı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni	29
1.5.3.1 Sahtekâr fenomeni ve cinsiyet	29
1.5.3.2 Sahtekâr fenomeni ve azınlık statüsündeki etnik gruplar	30
1.6 KURAMSAL ÇERÇEVE	34
1.6.1 Sosyal Kimlik Kuramı	35
1.6.1.1 Sosyal kategorizasyon	36
1.6.1.2 Kendini sınıflandırma kuramı	38
1.6.1.3 Kalıpyargılar.....	39
1.6.1.4 Grupla özdeşleşme.....	41
1.6.1.5 Stratejiler	42
1.6.1.5.1 Bireysel hareketlilik.....	43
1.6.1.5.2 Sosyal yaratıcılık	43
1.6.1.5.3 Sosyal rekabet.....	44
1.6.2 Sosyal Kimlik Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni.....	44
1.6.3 Sosyal Baskınlık Kuramı	45
1.6.3.1 Birey temelli ve grup temelli sosyal hiyerarşiler	46
1.6.3.2 Grup temelli sosyal hiyerarşilerin sürdürülmesini sağlayan etmenler	48
1.6.3.2.1 Meşrulaştırıcı mitler	48

1.6.3.2.2	Bireysel ayrımcılık	49
1.6.3.2.3	Kurumsal ayrımcılık	50
1.6.3.2.4	Alt ve üst konum üyelerinin farklı davranışları: Davranışsal asimetri.....	50
1.6.3.2.4.1	Asimetrik iç grup yanlılığı.....	51
1.6.3.2.4.2	Dış grup tarafgirliği	51
1.6.3.2.4.3	İdeolojik asimetri	51
1.6.3.2.4.4	Kendini zayıflatma davranışları	52
1.6.3.2.5	Sosyal baskınlık yönelimi	54
1.6.4	Sosyal Baskınlık Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni.....	55
1.6.5	Sistemi Meşrulaştırma Kuramı	58
1.6.5.1	Cinsiyete yönelik sistemi meşrulaştırmanın nedenleri ve sonuçları	60
1.6.5.2	Dış grup tarafgirliği	62
1.6.6	Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni.....	63
1.6.6.1	Sahtekâr fenomeni ve örtük dış grup tarafgirliği	65
1.6.6.2	Sahtekâr fenomeni ve örtük özsayı.....	65
1.6.7	Örtük Tutumların Ölçümü: Örtük Çağrışım Testi.....	66
1.6.7.1	Örtük çağrışım testi prosedürü	67
1.6.7.2	Örtük çağrışım testi puanlarının hesaplanması	67
1.6.7.3	Örtük çağrışım testinin avantajları.....	69
2	UYGULAMA	70
2.1	BİREYSEL DEĞİŞKENLERLE İLGİLİ DENENCE VE SORULAR.....	72
2.2	GRUPLAR ARASI İLİŞKİ KURAMLARINA DAYALI DENENCE VE SORULAR	74
3	YÖNTEM	78
3.1	BİRİNCİ ÇALIŞMA	78
3.1.1	Örnekleme.....	78
3.1.2	Veri Toplama Araçları	81
3.1.2.1	Clance sahtekâr fenomeni ölçeği	81
3.1.2.2	Cinsiyet rolleri ile ilgili kalıpyargı ölçeği.....	83
3.1.2.3	Kendini zayıflatma ölçeği.....	84
3.1.2.4	Grupla özdeşleşme ölçeği	84
3.1.2.5	Toplumsal cinsiyet ile ilişkili sistemi meşrulaştırma ölçeği	85
3.1.2.6	Sosyal baskınlık yönelimi ölçeği	86
3.1.2.7	Örtük çağrışım testi	86
3.1.2.8	Bilgi formu:	87
3.1.3	İşlem.....	87
3.2	İKİNCİ ÇALIŞMA	90
3.2.1	Örnekleme.....	90
3.2.2	Veri Toplama Araçları	90
3.2.2.1	Clance sahtekâr fenomeni ölçeği	90
3.2.3	İşlem.....	92
4	BULGULAR.....	93
4.1	ÖLÇEKLERİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ANALİZLERİ	93
4.1.1	Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Yapı Geçerliliği ve Test-Tekrar Test Güvenirliği.....	93
4.1.2	Kendini Zayıflatma Ölçeği'nin Yapı Geçerliliği ve Güvenirliği.....	95
4.1.3	Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçekleri'nin Yapısal Geçerliliği ve Güvenirlik Analizleri	97
4.1.3.1	Olumluluğun değerlendirildiği cinsiyet rolleri ile ilgili kalıpyargı ölçeği	97
4.1.3.2	Akademik birim değerlendirmelerinin faktör analizi.....	99
4.2	CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER.....	102
4.3	SAHTEKÂR FENOMENİ'NİN KATEGORİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ.....	102
4.4	DEĞİŞKENLER ARASI KORELASYON ANALİZLERİ.....	105

4.4.1	Demografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar ve Sahtekâr Fenomeni	107
4.4.2	Sosyal Kimlik Kuramı Perspektifinden Korelasyon Analizleri	107
4.4.3	Sosyal Baskınlık Kuramı Perspektifinden Korelasyon Analizleri	109
4.4.4	Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Perspektifinden Korelasyon Analizleri	110
4.4.5	Örtük Çağrışım Testleri ile Sahtekâr Fenomeni Arasındaki Korelasyon Analizleri....	112
4.5	SAHTEKÂR FENOMENİ'Nİ YORDAYAN BİREYSEL VE KURAMSAL DEĞİŞKENLER	113
4.5.1	Sosyal Kimlik Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler	113
4.5.2	Sosyal Baskınlık Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler.....	115
4.5.3	Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler.....	117
4.6	SAHTEKÂR FENOMENİ'Nİ YORDAMA GÜÇLERİ AÇISINDAN TÜM DEĞİŞKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	119
5	TARTIŞMA VE SONUÇ	122
	KAYNAKLAR	136
	EKLER.....	154
	EK 1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	154
	EK 2. ÖZGEÇMİŞ	169

TABLULAR

Tablo 1. İlk Çalışmaya Katılan Katılımcıların Fakülte, Bölüm ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı ...	80
Tablo 2. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Türkçeye Çevrilmiş Hali ve Alt Ölçekleri	82
Tablo 3. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği Alt Ölçekleri'nin Güvenirlilik Katsayıları	83
Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği'nin Güvenirlilik Katsayıları.	85
Tablo 5. Uygulama Sırası, Anketör ve Katılımcı Cinsiyetine Göre Dağılımlar ($N=148$).....	89
Tablo 6. İkinci Çalışmaya Katılan Katılımcıların Fakülte, Bölüm ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	91
Tablo 7. Test-Tekrar Test Çalışmasına Katılan Katılımcıların Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği Ortalama Puanları ve Standart Sapmaları ($N=125$).....	95
Tablo 8. Kendini Zayıflatma Ölçeği'ndeki Maddelerin Faktör Yükleri	96
Tablo 9. Kendini Zayıflatma Ölçeği'ne Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyonlar	97
Tablo 10. Üç Maddesi Çıkartıldıktan Sonra Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargılar Ölçeği Maddelerin Faktör Yükleri	98
Tablo 11. Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği'nin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	99
Tablo 12. Üç Maddesi Çıkartıldıktan Sonra Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'ndeki Maddelerin Faktör Yükleri.....	101
Tablo 13. Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'nin Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar ($N = 148$)	102
Tablo 14. İlk Çalışmadaki Katılımcıların Tüm Ölçeklerden ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları.....	103
Tablo 15. Üyesi Olunan Birimin Cinsiyet Dağılımına Göre Sahtekâr Fenomeni Puanları.....	104
Tablo 16. Üyesi Olunan Birimin İşleyişine Aktif Katılım Sağlayanların Cinsiyet Dağılımına Göre Sahtekâr Fenomeni Puanları.....	105
Tablo 17. Çalışmadaki Tüm Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu.....	106
Tablo 18. Demografik Değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni Arasındaki Korelasyonlar	107
Tablo 19. Sosyal Kimlik Kuramı Kapsamındaki Değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni ve Demografik Özelliklerin Korelasyonları	108
Tablo 20. Sosyal Baskınlık Kuramı Kapsamındaki Değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni ve Demografik Özelliklerin Korelasyonları.....	109
Tablo 21. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Kapsamındaki Değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni ve Demografik Özelliklerin Korelasyonları.....	111
Tablo 22. ÖÇT Puanları ile Sahtekâr Fenomeni ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki ...	112
Tablo 23. Sosyal Kimlik Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler.	114
Tablo 24. Sosyal Baskınlık Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler	116
Tablo 25. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler	118
Tablo 26. Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler.....	119
Tablo 27. Kadınlarda Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler ($N = 75$).....	120
Tablo 28. Erkeklerde Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler ($N = 73$).....	120

ŞEKİLLER

Şekil 1. On Sekiz Maddelik Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Kırılma Grafiği	94
Şekil 2. Kendini Zayıflatma Ölçeği'nin Kırılma Grafiği	95
Şekil 3. Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'nin Kırılma Grafiği ...	100
Şekil 4. Üç Maddesi Çıkarılmış Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'nin Kırılma Grafiği	100

1 GİRİŞ

Tanımsal açıdan baktığımızda, Türk Dil Kurumu'na (2005: 1683) göre, “bir şeyin aslına benzetilerek yapılan” şey sahte, “sahte işler yapan kişi” ise sahtekârdır. Oysa yazın dünyası, kelime anlamının ötesine geçerek, sahteliği ve sahtekârlığı daha soyut bir düzlem üzerinde temellendirmekte ve bu nitelikleri adeta insan olmanın karanlık bir yönü ya da sosyal ve psikolojik gereksinimlerin zorunluluğu olarak yansıtmaktadır. Edgar Alan Poe (2012: 501), “Dolandırıcı” isimli öyküsünde, kendine has tarzı ile, sahtekârlığın belki de Adem'den gelen bir yatkınlık olabileceğini söyler. Poe'ya (2010: 499) göre “Dolandırmak insanın alın yazısıdır”. J. David Salinger (2008), Çavdar Tarlasında Çocuklar isimli yapıtında, başta yetişkinler olmak üzere, neredeyse herkesin sahtekâr olduğunun altını çizer. Salinger (2008: 17), “Ortalıkta bir sürü sahtekârın olması” durumunu tüm eseri boyunca defalarca vurgular. Damon Galgut (2013) Sahtekâr'da kamu görevlisinden, en yakın arkadaşına kadar herkesin sahtekâr olabileceğini gözler önüne sererken, bu sefer, sosyo-ekonomik gereksinimleri ön plana çıkarır. Emile Ajar (2011: 11) ise Yalan Roman'da, insanların toplum sınırları içerisinde, psikolojik sağlıklarını korumak için gerçeklikten kaçıp “mış gibi oyununa” sığındıklarını belirtir. Asıl ilginç ise, bu kitabın yazarı Emile Ajar'ın sahte bir kimlikten ibaret olmasıdır.

Yazın dünyası tarafından üretilen bu kurmacalarda gerçeklik payı olsa bile, bireyin içinde bulunduğu sosyal yapılanma sahtekârlığın pratikte uygulanmasına müsaade etmez. Toplum, sahtekârlığa ilk müdahalesini yasalar aracılığı ile gerçekleştirir. Hukuk sistemleri, sahtekârlıkları illegal olarak görür ve cezalandırır. Türk Ceza Kanunu'nun 157.-159. maddeleri dolandırıcılık kapsamı altında, sahtecilikle ilgili her türlü eylemin cezalandırıldığını belirtir. Bu eylemlerin suç sayılmasında, kişilerin mülkiyet haklarının korunması ve ekonomik ilişkilerde karşılıklı güvenin sağlanması gerekliliği temel nedendir (Erem, 1956: 3; akt., Bilen, 2012: 2).

Öte yandan, ekonomik menfaatten bağımsız, daha ziyade sosyal birtakım çıkarların ön planda olduğu sahtekârlık türleri de mevcuttur. Bu tür sahtekârlıklar, hukuk sisteminin yaptırımları dışında kalır. “Sahtekâr Üye” (*Impostor*) kavramı da, bu kapsam içinde yer alan sahtekârlık türlerinden biridir. Kişinin, bir gruba dahil olabilmek için gereken ana kriterlere sahip olmadan, bir şekilde o grubun sınırını aşması, kendisini ilgili grubun bir üyesi

gibi tanıtması ve hatta grup üyeleri ile ortak bir yaşam sürdürmesi, bu kişinin bir sahtekâr üye olduğunun göstergesidir (Hornsey ve Jetten, 2003: 655).

Yasaların yaptırım gücünün etkisiz kaldığı bu tür sahtekârlıklara ise, sosyal yapı bizzat kendisi müdahale eder. Sosyal psikolojik çalışmalar, sahtekâr üyenin, grubun gerçek üyeleri tarafından antipatik ve zarar verici görüldüğünü, grubun bütünlüğüne yönelik tehlike olarak algılandığını ve negatif duygularla ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur (Hornsey ve Jetten, 2003: 643; Jetten, Summerville, Hornsey ve Mewse, 2005: 615; Warner, Hornsey ve Jetten, 2007: 7). Olumsuz bu algılama sonucunda, sahtekâr üyenin gruptaki diğer üyelerin direnciyle karşılaşacağı ve gruptan uzaklaştırılacağı açıktır. Hornsey ve Jetten, (2003: 643), grubun gerçek üyelerinin, sahtekâr üyeye yönelik tepkilerinin, dış grup üyelerinden çok daha sert olduğunu göstermişlerdir. O halde, sahtekârlığın açığa çıkması halinde sosyal yapı nezdinde iç grubun doğrudan müdahalesinin, hukuksal yaptırımlarla kıyaslandığında, daha ağır olacağı düşünülebilir.

Sosyal yapılar hukuksal ve normatif yöntemlerle, yazın dünyası tarafından neredeyse insanlığın tümüne genellenen sahtekârlığı cezalandırırken, Lacan'ın (2013 :277) bambaşka bir amaç için sorduğu soru, bu bağlam için de oldukça önemli hale gelmektedir: “Sahtekârlık etmediğimizden nasıl emin olabiliriz?” İronik olan ise, Lacan'ın sorusu bu bağlamda cevapsız kalırken, kişinin, tüm aksi kanıtlara karşın, kendisinin bir sahtekâr üye olduğuna inanması ve bu sahteliğin açığa çıkacağına yönelik derin bir korku yaşamasıdır. Bu ironiye sebep olan asılsız sahtelik hisleri, bu çalışmanın asıl konusu olan ve ilk kez Clance ve Imes (1978) tarafından kavramsallaştırılan “Sahtekâr Fenomeni”nin (*Imposter Phenomenon*) yapısal özelliğini oluşturmaktadır.

Bu tez çalışması, kişilerin başarılarını içselleştiremeyerek, içinde buldukları konumda kendilerinin bir sahtekâr olduklarına inanmaları şeklinde tanımlanan Sahtekâr Fenomeni'nin yapısını, özelliklerini, ölçüm araçlarını, ilişkili olduğu bireysel ve toplumsal değişkenleri, ilgili araştırmaların bulgularına dayanarak ayrıntılı bir şekilde tanıtmaktadır. Araştırma kapsamında, bireylerdeki sahtelik hislerinin değerlendirmesinde yaygın olarak kullanılan Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin (Clance, 1985) Türkçeye uyarlanması ve ilgili literatürde sıklıkla bireysel değişkenlerle ilişkili bir biçimde ele alınan bu kavramın, grup prototipinden toplumsal yapıya yönelik meşruiyet motivasyonuna kadar oldukça geniş bir sosyal çerçeve içinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Zira, Sahtekâr Fenomeni araştırmalarının büyük bir çoğunluğunun aksine, yukarıda açıklandığı şekliyle,

“sahtekârlığın” ve “sahtekârlığın açığa çıkmasına yönelik korkunun” grup ve toplum yapısından bağımsız bir biçimde açıklanamayacağı görülmektedir. Sosyal perspektifi öne çıkaran bu amaçlar doğrultusunda, sosyal psikoloji alanında oldukça önemli bir yere sahip olan Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979), Sosyal Baskınlık Kuramı (Sidanius ve Pratto, 1999) ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'nın (Jost ve Banaji, 1994) temel hipotezleriyle, Sahtekâr Fenomeni arasında olası bağlantılar kurulmuş ve bu bağlantıların sınanabilmesi için uygun ölçümler yapılmıştır. Çalışmanın genel hedefi, bireylerin kendilerini asılsız bir şekilde sahte hissetmelerinin altında yatan sosyal psikolojik nedenlerin anlaşılması vasıtasıyla Sahtekâr Fenomeni'nin çözümlenmesine katkı sağlamaktır.

Beş bölümden oluşan bu çalışmada ilk bölüm, Sahtekâr Fenomeni ile Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları'nın tanıtılmasına ayrılmıştır. İkinci bölümde, ilgili kuramlar çerçevesinden Sahtekâr Fenomeni'nin grup içi, gruplararası ve toplumsal bağlamda nasıl ele alınabileceği açıklanarak, çalışmanın hipotezleri aktarılmıştır. Üçüncü bölümde, araştırma kapsamında ele alınan örneklem ve kullanılan veri toplama araçları konusunda ayrıntılı bilgi sağlanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda yapılan analizler, bulgular bölümünde aktarılırken; son bölümde de, elde edilen bulgular, kullanılan kuramsal çerçeve doğrultusunda açıklanarak yorumlanmış, çalışmanın katkı ve kısıtlılıklarına da değinilerek gelecek çalışmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

1.1 SAHTEKÂR FENOMENİ

Ayrımcılık, kadın sorunları ve psikoterapi üzerine çalışmalar yapan Dr. Pauline Rose Clance, kendinde deneyimlediği ve sosyoekonomik geçmişine bağladığı bazı duyguların, ABD'nin ilk karma eğitim veren üniversitesi olan Oberlin Üniversitesi'nde çalıştığı yıllarda, görüştüğü ve başarılı olduklarının kanıtı bulunan pek çok kadın tarafından da yaşandığını fark etmiştir. Bu durum, onu daha sonra “Sahtekâr Fenomeni” (*Imposter Phenomenon*) olarak kavramsallaştırılacak olan olgu üzerinde çalışmaya yönlendirmiştir (Clance ve Ojerholm, 1995: 159-160).

Sahtekâr Fenomeni'nin literatüre girişi ise, Clance ve Imes'in (1978: 242) akademi, eğitim, tıp, hukuk gibi alanlarda eğitim gören ya da profesyonel olarak çalışan ve önemli

başarılarla sahip, çoğunluğu üst-orta sınıftan gelen, 20-45 yaş arası 150 beyaz kadın danışan üzerinde beş yıl boyunca sürdürdükleri klinik gözlemler sonucunda gerçekleşmiştir. Araştırmacıları böyle bir kavramsallaştırmaya iten şey ise, bu kadınlarda kendini gösteren bazı yanlış inanç ve davranış örüntüleridir.

Bu danışanlarda gözlemlenen ortak özelliklerden biri başarıların içselleştirilememesidir (Clance ve Imes, 1978: 242). Bu kişiler, tüm açık kanıtlara ve çevrelerinden aldıkları olumlu geribildirimlere rağmen başarılarını kendi yeteneklerine ve zekâlarına atfedemiyor; bunun yerine, doğru yerde doğru zamanda olmak, doğru kişileri tanımak, şanslı olmak gibi başarıyla ilişkisi olmayan sebeplere, ya da aşırı çalışmak gibi, başarıyı sağlayacak, ama aynı zamanda içsel bir yeteneği dışlayacak geçici durumlara bağlıyorlardı (Clance ve O'Toole, 1987: 51). Üstelik başarının tekrarlanması da bu atıfta herhangi bir değişime sebep olmuyordu (Clance ve Imes, 1978: 243). Araştırmacılar, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olduğunu düşündükleri bir danışanın başarısının atfı konusundaki yanılığını şöyle özetlemektedirler:

“Genç bir kadın, asıl kişi rahatsız olduğu için, gönüllü olarak o kişinin yerine radyoda talk şov yapmayı kabul etmiştir. On yıl sonra bu kişi itibarlı ve başarılı bir programın sahibi haline gelir. Ancak, başarısının tümüyle şansa bağlı olduğunu söylemekte ve bunun kendi başarısı olduğunu kabul etmemektedir.” (Clance, Dingman, Reviere ve Stober, 1995: 80-81).

Ancak, fenomenin ortaya çıkmasındaki temel unsur, başarılarını ve sahip oldukları kariyerleri içsel özelliklerine atfedemeyen bu kadınların diğer bir ortak noktasıdır: Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kadınlar, zeki olmadıklarına yönelik güçlü bir inancın yanı sıra, başarıları sonucu aldıkları olumlu geribildirimlerden dolayı aslında çevrelerindeki diğer insanları kandırdıklarına ve kendilerinin birer “entelektüel sahtekâr” olduklarına inanmaktadırlar. Ayrıca, bu sahtekârlığın açığa çıkacağına yönelik derin bir korku yaşarlar (Clance ve Imes, 1978: 242). Yazarlar, bu deneyimi anlatabilmek için bir danışanlarının açıklamalarından yararlanırlar:

“Doktora yeterlilik sınavına girdiğim zaman bir sahtekâr (*phony*) olduğumun keşfedileceğine emindim. Final testi gelmişti. Bir şekilde, bu olasılık beni rahatlatmıştı; çünkü bu hile nihayet bitecekti. Bölüm başkanı cevaplarımın harika olduğunu ve kâğıdımın tüm kariyerinde gördüğü

kâğıtlar arasında en iyilerden biri olduğunu söylediğinde şok oldum.”
(Clance ve Imes 1978: 242).

Özetlemek gerekirse, Sahtekâr Fenomeni, kişilerin somut başarılarına rağmen, bu başarıları içselleştiremeyerek, kendilerinin birer sahtekâr olduklarına inanmaları ve bu durumun açığa çıkacağına yönelik derin bir korku yaşamaları olarak betimlenebilir (Clance, 1985: 5; Kolligian ve Sternberg, 1991: 309). Bu kişilerin, başarısızlıklarını, Sahtekâr Fenomeni’nden muzdarip olmayan diğer insanlara kıyasla daha çok içselleştirdikleri birtakım görgül çalışmalar ile de gösterilmiştir (örn., Thompson, Davis ve Davidson, 1998: 390).

Clance ve Imes (1978: 244-245), Sahtekâr Fenomeni’nden muzdarip olan kişilerin, bu yanlış inanışların yanı sıra, dört davranış örüntüsünden birini veya birkaçını sergilediklerini tespit etmişlerdir. Bu davranış örüntülerinden ilkinde kişiler, gerçekte zeki olmadıklarını düşünerek bunun ortaya çıkmasına engel olabilmek için aşırı şekilde çalışmaya yönelirler. İkinci davranış örüntüsü ise, kişilerin kendi fikirlerinin zekâ ürünü olmaktan uzak olduğunu düşünerek, hocalarının, süpervizörlerinin, meslektaşlarının ve yöneticilerinin fikirlerini destekleyen performanslar sergilemeleridir. Kişiler, böylece, kendi eksikliklerini saklayarak başarılı olduklarına ve diğerlerini kandırdıklarına inanırlar. Bir diğer davranış örüntüsü, kişilerin, saygı duydukları bir kişi tarafından onaylanmaya çabalamalarıdır. Bu davranışı sergileyen bireyler, seçtikleri bu kişinin çalıştığı alanlar hakkında bilgi sahibi olur ve ona gönüllü olarak yardım etmeyi isteyebilirler. Kişinin umduğu onaylanmayı almasıyla ortaya iki farklı davranış örüntüsü çıkar: Alınan onay karşısında, bu başarının çekicilik gibi özelliklerden kaynaklandığına inanılır ya da gerçekten zeki olan kişilerin böyle bir onaylanmaya ihtiyaç duymayacakları düşünülerek, başarının kaynağının içsel olmadığına yönelik yanlış inanç sürdürülür.

Clance ve Imes (1978: 242), Sahtekâr Fenomeni’ne sahip olan kişilerin genellenmiş kaygı bozukluğu, özgüven eksikliği, depresyon gibi belirtilere sahip olmakla birlikte, doğrudan bir tanısal kategoriye dâhil olmadıklarını söylemektedirler. Durumu, “bozukluk” (*disorder*) yerine bir “fenomen” olarak isimlendirmelerinin temelinde de bu görüş yatmaktadır (Clance ve Ojerholm, 1995: 169). Bununla birlikte, Clance ve O’Toole (1987: 56), yapılan çeşitli çalışmaların sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda Sahtekâr Fenomeni’nin belirleyicisi olan 10 özelliği belirlemişlerdir. Bunlar, Sahtekâr döngüsü, içedönüklük, değerlendirilme korkusu, başarısızlık korkusu, başarıya yönelik suçluluk

hissi, pozitif geribildirimi içselleştirmede güçlük, genellenmiş kaygı bozukluğu, diğerlerini abartırken kendini küçümseme, zekayı çarpık biçimde tanımlama ve yanlış veya doğrulanmamış aile mesajlarıdır (bkz., ss :11).

Fenomenin en önemli özelliklerinden olan “Sahtekâr Döngüsü” (*Imposter Cycle*), bu fenomene sahip kişilerin, içinden çıkamadıkları ve her tekrarlanışında daha da güçlenen düşünce ve davranış örüntüsüdür. Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kişiler, başarı ile ilişkili bir görevle karşılaştıklarında, bu görevi tamamlayabilecek yeteri ve beceriye sahip olup olmadıkları konusunda kendilerinden şüphe ederek yoğun bir endişeye kapılırlar. Bu yetersizlik duygusuyla ilişkili kaygıdan kurtulmak için iki yoldan birini tercih ederler: Aşırı çalışma veya erteleme. Kişi, hangi yöntemi seçmiş olursa olsun, görevi başarıyla tamamlar; ancak, seçtiği yöneme göre bir atıfta bulunur. Bu başarının nedeni ya aşırı çaba ya da şanstır; dolayısıyla başarının içsel bileşenlerle herhangi bir ilişkisi kurulamaz. Başarının ardından kısa bir süre için rahatlama hissi yaşansa da, performansın ardından gelen olumlu geribildirim, kişilerin kendilerini sahtekâr hissetmelerine, endişe, kaygı ve korku duymalarına sebep olur. Böylece yeniden kendilerinden şüphe etmeye başlar ve yeni bir görevle karşılaştıklarında bu duygular içinde hareket ederler. Dolayısıyla, bu döngü, bir kısır döngü halini alır ve kırılması imkânsız hale gelebilir (Clance, 1985: 25-26; Clance ve ark., 1995: 80).

Sahtekâr Fenomeni'nin genel özellikleri incelendiğinde, bu fenomenen muzdarip olan kişilerin kariyerlerinin olumsuz yönde etkilenebileceği açıktır. Bireyler, sahtekârlık hislerinin bir sonucu olarak, potansiyellerini tam anlamıyla kullanamayabilir ve yaşadıkları başarısızlık korkusu nedeniyle rekabetten uzak durmalarının bir sonucu olarak kendilerini başarıya ulaştıracak önemli atılımlardan kaçınabilirler. Ayrıca, bu kişilerin başarılarını içselleştirememeleri ve daha sonraki görevlerde aynı başarıyı yakalayacaklarından korkmaları, onların başarıdan sağladığı memnuniyeti azaltabilir; hatta, başarılı oldukları için kendilerini daha da kötü hissetmelerine sebep olabilir (Clance ve O'Toole, 1988: 53).

1.2 SAHTEKÂR FENOMENİ ÖLÇÜMÜ İÇİN KULLANILAN ÖLÇÜM ARAÇLARI

İlgili literatürün daha iyi anlaşılabilmesi için bireylerdeki Sahtekâr Fenomeni düzeylerini ölçen çeşitli veri toplama araçları hakkında bilgi sahibi olunması

gerekmektedir. Bu amaçla, öncelikle, Sahtekâr Fenomeni'ni değerlendiren ölçüm araçları ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır.

Bireylerdeki Sahtekâr Fenomeni düzeylerini ölçmek için geliştirilmiş dört veri toplama aracı bulunmaktadır. Bunlar:

- 1) Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Harvey, 1982)
- 2) Algılanan Sahtekârlık Ölçeği (Kolligan ve Sternberg, 1991)
- 3) 7-Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Leary ve ark., 2000)
- 4) Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Clance, 1985)

Bu aşamada, literatürde yer alan Sahtekâr Fenomeni Ölçekleri ile ilgili psikometrik bilgiler aktarılacaktır.

1.2.1 Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği

Harvey (1982) tarafından geliştirilmiş olan Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (*Harvey Imposter Phenomenon Scale*) 14 maddeden oluşan bir veri toplama aracıdır. Ölçek maddeleri 7'li Likert tipi bir skala üzerinde değerlendirilmektedir. Harvey, ölçeğini oluştururken, kendi araştırmalarının yanı sıra, Clance ve Imes (1978) tarafından gözlenen klinik bulgular ile Stahl, Turner, Wheeler ve Elbert (1980) tarafından elde edilen anket verilerinden de yararlanmışır (akt., Hellman ve Caselman, 2004: 161). Ölçeğin kapsadığı maddelerin ise negatif bir dil ile oluşturulması gerektiği düşünülmüştür (French, Ullrich-French ve Follman, 2008: 1271). Maddeler şu konuları içermektedir: Başarısızlık korkusu, başarının atfı, ön plana çıkmaya yönelik arzu, diğerlerine yanlış izlenim vermeye yönelik his, diğerleri tarafından fark edilirliliğin azalması (Langford ve Clance, 1993: 495).

Harvey (1982) tarafından yürütülen orijinal çalışmada ölçeğin maddeler arası güvenilirlik katsayısı (Harvey, 1982, *cronbach alfa* =.85) yüksek bulunmuştur (akt., Langford ve Clance, 1993: 496). Aynı zamanda bu ölçeğin birleşen ve ayırt edici geçerliği çalışmasından elde edilen sonuçlar da parlaktır (akt., Chrisman, Pieper, Clance, Holland ve Glickauf-Hughes, 1995: 456). Ancak daha sonra yapılan çalışmalar ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliği puanlarının gerekli psikometrik özellikleri karşılayamadığını göstermektedir (*cronbach alfa* = .34, Edwards ve ark. 1987; *cronbach alfa*=. 64, Kolligan ve Sternberg, 1991; akt., Chrisman ve ark., 1995: 456). Ayrıca Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip

olanlarla olmayanlar arasında yeterli bir ayırt edicilik sağlayamadığı (Holmes, Kertay, Adamson, Holland ve Clance, 1993: 54-55) ve bu ölçeği kullanan araştırmacıların, beledikleri ilişkileri kurmakta başarısızlığa uğradıkları (Flewelling, 1985; Lawler, 1984, Topping ve Kimmel, 1985) görülmüştür (akt., Chrisman ve ark., 1995: 456-457; French ve ark., 2008: 1271).

Yapı geçerliği çalışmaları, Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin çok faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Edwards, Zeichner, Lawler ve Kowalski (1987: 257-258) tarafından yapılan çalışmada, üç faktör yapısı belirmiştir. Bununla birlikte, 1. ve 14. maddeler, iki faktöre birden yüklenmiş ve 12. madde de belirgin bir yük almamıştır. Ayrıca, bu çalışmada elde edilen güvenilirlik katsayısı oldukça düşüktür (.34). Faktörler için ayrı ayrı hesaplanan güvenilirlik puanları ise daha yüksek olup .65 ile .81 arasında değişmektedir.

Freid-Buchalter (1992: 373-374), Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin yapı geçerliliğini, başarısızlık korkusuyla arasındaki ilişkiye bakarak incelemiştir. Bu çalışmada dört faktör yapısı belirmiştir: Başarı ve Yetkinlik Uyumu, Yetkinlik Hissi, Sahtekâr Olmamak, Öz-değerlendirme ve Entelektüel Beceri. Ancak, çalışmada diğer faktörlere yüklenen pek çok madde olduğu tespit edilmiştir.

Hellman ve Caselman (2004: 163-165) tarafından yapılan psikometrik değerlendirmede, hem maddeler arası iç tutarlılık hem de paralel analiz yöntemiyle yapılan temel bileşenler analizi bulgularına göre, ölçekten bazı maddelerin çıkarılması sonucu iki faktör yapısı elde edilmiştir. Bu faktörlerden ilki özgüveni yansıtırken, ikinci faktör Sahtekâr Fenomeni'nin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bu çalışmada, 11 maddelik ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliği oldukça yüksektir (.80).

Bazı araştırmalarda, ölçeğin gerekli psikometrik özellikleri gösterememiş ve sabit bir yapının elde edilememiş olmasına karşın, fenomenin pek çok özelliğini birden değerlendirebilmesi ve madde sayısının kullanıma elverişli olmasından dolayı Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin, Sahtekâr Fenomeni çalışmalarında yaygın şekilde kullanıldığı görülmektedir.

1.2.2 Algılanan Sahtekârlık Ölçeği

Kolligan ve Sternberg (1991) tarafından, öz-bildirime dayanan çeşitli ölçeklerin yanı sıra, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinden ve düşünce dinleme (*thought-listening*) yönteminden de yararlanılarak geliştirilmiş olan Algılanan Sahtekârlık Ölçeği (*Perceived Fraudulence Scale*), 51 maddeden oluşan 7'li Likert tipi bir veri toplama aracıdır. Orijinal çalışmada, ölçeğin iç tutarlılığı oldukça yüksek (*cronbach alfa* = .95 ve .85) bulunmuştur. Ayrıca ölçeğin yapısal geçerliliği analiz edildiğinde, “Özgün olmama” (*Inauthenticity*) ve “Bireyin kendini küçük görmesi” (*Self-deprecation*) olmak üzere sabit iki faktör yapısına sahip olduğu ve bu alt ölçeklerin varyansın %38'ini açıkladığı görülmüştür (Kolligan ve Sternberg, 1991: 312-315).

Araştırmacılar, Algılanan Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ile Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği puanları arasında yüksek bir korelasyon olduğunu ($r = .83$) bulmuş (Kolligan ve Sternberg, 1991: 316); bununla birlikte çeşitli psikometrik özelliklerinin Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nden daha üstün olduğunu göstermişlerdir (Kolligan ve Sternberg, 1991: 319).

Ancak, Algılanan Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin madde sayısının çok olması nedeniyle literatürde yaygın olarak kullanılmadığı görülmektedir.

1.2.3 7 Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği

Leary, Patton, Orlando ve Funk (2000) tarafından, Sahtekâr Fenomeni'nin, kişilerin kendilerini yansıtmak için kullandıkları bir tür strateji olup olmadığını değerlendirmek amacıyla geliştirilen, 7 Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (*7-Item Imposter Scale*) diğer üç ölçeğin maddelerine dayanan, ancak fenomenin yalnızca sahtekâr olma özelliğini yansıtan 7 maddeden oluşmaktadır. Orijinal çalışmada maddeler arası güvenilirliği (*cronbach alfa* = .87) oldukça yüksek bulunmuştur. Ayrıca, aynı çalışmada, diğer üç ölçekle arasında .70 ile .80 arasında değişen bir korelasyon bulunduğu saptanmıştır (Leary ve ark., 2000: 733,735). Bununla birlikte, McElwee ve Yurak (2007: 209), yaptıkları çalışmada, 7 Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ile Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği arasında görece daha düşük bir korelasyona ($r = .60, p < .001$) ulaşmışlardır.

Literatüre bakıldığında, 7 Madde Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin, fenomenin genelini ele almayarak yalnızca sahte olma niteliğine odaklanması nedeniyle az sayıda araştırma içinde kullanıldığı görülmektedir.

1.2.4 Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği

Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (*Clance Imposter Scale*), Sahtekâr Fenomeni'nin kavramsallaştırılması yolunda ilk çalışmaları gerçekleştiren Dr. Pauline Rose Clance (1985: 20-22) tarafından geliştirilmiş bir ölçüm aracıdır. Ölçek, her biri 5'li Likert tipi bir skala üzerinden değerlendirilen 20 maddeden oluşmaktadır. Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin içerdiği başarısızlık korkusu, başarının atfı, ön plana çıkmaya yönelik arzu, diğerlerine yanlış izlenim vermeye yönelik his, diğerleri tarafından fark edilirliliğin azalması konularının yanı sıra Clance'in ölçeği; değerlendirilme korkusu, başarının tekrarlanamamasına yönelik korku ve kendini yaşatlarından daha yeteneksiz hissetme durumlarını da yansıtan maddeleri içerir (Langford ve Clance, 1993: 495- 496).

Yapılan araştırmalar, ölçeğin iç tutarlılığına yönelik güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir (*cronbach alfa* = .85, Prince, 1989; *cronbach alfa* = .96, Holmes ve ark., 1993; akt., Chrisman ve ark. 1995: 457). Ayrıca, ölçekte bulunan maddelerin, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olanlarla olmayanları ayırmada etkili olduğu görülmüştür (French ve ark., 2008: 1273; Holmes ve ark., 1993: 54-55).

Yapı geçerliliği çalışmaları ise ölçeğin üç sabit faktörü kapsadığını ortaya çıkarmıştır: Sahtelik (*fake*), önemini azaltma (*discount*) ve şans (*luck*) (Chrisman, 1994: 29). Sahtelik boyutu, kişinin kendisine ve yeteneklerine yönelik şüpheyi; önemini azaltma boyutu, kişinin başarılı performansına yönelik düşüncelerini; şans boyutu ise, başarının şans gibi geçici ve dışsal faktörlere atfedilme düzeyini değerlendirmektedir (French ve ark., 2008: 1271-1271). Sahtelik faktörü varyansın %45.2'sini, şans faktörü %6.6'sını ve önemini azaltma faktörü ise %6.1'ini açıklamaktadır (Chrisman ve ark. 1995: 465). Bununla birlikte, French ve ark. (2008: 1274) tarafından yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, önemini azaltma ve sahtelik boyutlarının birleştirildiği iki boyutlu bir yapının da geçerli olabileceğini göstermiştir.

Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (*cronbach alfa* = .90), Algılanan Sahtekârlık Ölçeği (*cronbach alfa* = .88) ve Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin (*cronbach alfa* =

.72) bir arada kullanıldığı bir çalışmada, en yüksek güvenilirliğe sahip ölçeğin Clance'in ölçeği olduğu ve üç ölçeğin de birbiriyle yüksek korelasyonlara sahip olduğu görülmüştür (Leary ve ark. 2000: 729). Chrisman ve ark. (1995: 461-462) tarafından yapılan çalışmada ise, Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ile Algılanan Sahtekârlık Fenomeni Ölçeği çeşitli psikometrik özellikleri açısından karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada, iki ölçeğin de kullanım için gerekli psikometrik özellikleri karşıladığı; ayrıca depresyon, özsaygı ve özdenetim gibi değişkenlerle benzer korelasyonlara sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmalar, bu iki ölçek arasından anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r = .68, p < .001$, Bernard, Dollinger ve Ramaniah, 2002: 325; $r = .78, p < .01$, Chrisman ve ark., 1995: 461).

Olumlu psikometrik özelliklerinin yanı sıra, sahip olduğu madde sayısının da kullanıma elverişli olması, bu ölçeği, diğer Sahtekâr Fenomeni ölçekleriyle kıyaslandığında daha avantajlı bir konuma getirmektedir (Chrisman ve ark., 1995: 462; French ve ark., 2008: 1272). Ayrıca, Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin bir özelliği de maddelerin oluşumu sırasında sosyal beğenirlik arzusunun (*social desirability*) minimuma indirilmesinin gerekliliğinin göz önünde bulundurulmuş olmasıdır (Chrisman ve ark., 1995: 457). Bu nitelikleri nedeniyle, Clance'in ölçeğinin, Sahtekâr Fenomeni çalışmalarında daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

1.3 SAHTEKÂR FENOMENİ'NİN KÖKENLERİ

Sahtekâr Fenomeni'nin, bireylerin erken yaşlardan itibaren ailelerinden ve toplum yapısından aldıkları mesajları içselleştirmelerinden kaynaklandığı düşünülmüştür (Clance ve ark., 1995: 82-86; Clance ve Imes, 1978: 243-244; Clance ve O'Toole, 1987: 53-56). Bu bölümde, fenomenin orijini olduğu düşünülen bu iki yapının, bireyin kendini bir sahtekârmış gibi hissetmesine nasıl sebep olabileceği ayrı ayrı açıklanacaktır.

1.3.1 Aile

Sahtekâr Fenomeni'nin nedenlerinden biri, aile tarafından çocuğa iletilen mesajlardır. Özellikle aileler aracılığıyla aktarılan cinsiyet rolleri ile bireylerin yaşamlarının ilerleyen yıllarında sahip oldukları kariyerlerin gerektirdiği özellikler

çeliştiğinde, Sahtekâr Fenomeni riskiyle karşılaşmanın kaçınılmaz olacağı öne sürülmüştür (Clance ve ark., 1995: 80; Clance ve Imes, 1978: 244; Clance ve O'Toole, 1987: 55-56).

Bir çocuk, küçük yaşlardan itibaren, ebeveynlerinin onayını alabilmek için, onların önemli olarak gördüğüne inandığı özelliklerini geliştirmeye çalışır. Örneğin, bir kız çocuğu ailesinden sosyal becerilerin ve sıcak bir insan olmanın önemli olduğu mesajını almışsa, bu tutumu içselleştirir ve kendi kimlik kurgusunun merkezine de bu özellikleri koyar. Bununla birlikte, ortaya çıkan benlik kurgusuyla uyumlu olmayan diğer özelliklerinin farkına varmaz ve bu özellikler sayesinde elde ettiği sonuçları da çarpıtır. Örneğin, ailesi tarafından zekâsına yönelik hiç övgü almamış ve zekânın ebeveyn onayı için kritik değere sahip bir özellik olmadığı mesajını içselleştirmiş bir kız çocuğu, bu özelliğinin farkına varmayacak, dolayısıyla da, zekilik gibi bir nitelik benlik kurgusuna entegre olmayacaktır. İlerleyen yıllarda, başarılı bir kariyer yaşamına sahip olduğunda ise bu sonucu şansa, çok çalışmasına, ya da kimlik kurgusuna entegre olmuş diğer kişilik özelliklerine bağlayarak çarpıtacaktır (Clance ve ark., 1995: 82-83).

Busotti (1990), aile bağlılığı, aile içinde duyguların ifade edilebilirliği, ailedeki çatışma ve aile kontrolü ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı, bu dört değişkenin sahtekârlık hislerindeki varyansın %12'sini açıkladığı sonucunu elde etmiştir. Bu sonuçlar, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kişilerin, ailelerinden daha az destek aldıkları, ebeveynleri ile daha az iletişim kurdukları ve aile içinde duyguların ifade edilebilirliğine yönelik eksiklik yaşadıkları şeklinde yorumlanmıştır (akt., Langford ve Clance, 1993: 497; Sakulku ve Alexander, 2011: 80). On bir- on iki yaş aralığındaki öğrencilerle yapılan bir başka çalışmada, katılımcıların Sahtekâr Fenomeni düzeyleri açısından birbirinden farklılaşması ve bu dönemdeki bireylerde fenomenin belirleyicileri olarak arkadaş çevresi ve güvenirlilik değişkenlerinin bulunmuş olması, bu fenomenin, erken yaşlarda başladığı görüşünü destekler niteliktedir. Öte yandan, bu çalışmada aile desteği değişkeninin belirleyici olduğunu gösterecek bir bulguya ulaşılamamıştır (Caselman, Self ve Self, 2006: 400-403).

Hirschfield (1982), mesleklerinde başarı göstermiş 80 kadınla yaptığı araştırmada, geleneksel cinsiyet rollerine yönelik başarıları uygun gören ailelerden gelen kadınların, bu beklentilerin dışına çıkmalarını gerektiren kariyerlere yönelmeleri halinde Sahtekâr Fenomeni geliştirmeye daha yatkın olduklarını saptamıştır (akt., Clance ve ark., 1995: 87; Sahragard ve Baharloo, 2009: 14).

King ve Cooley (1995: 307, 309) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmada, Sahtekâr Fenomeni'nin, ailelerin başarı yönelimi ve öğrencilerin başarıyla ilişkili davranışlarıyla bağlantısı incelenmiştir. Sonuçlar, ailenin başarı yönelimi arttıkça, kişideki Sahtekâr Fenomeni düzeyinin de arttığını göstermektedir; ancak, iki değişken arasındaki korelasyon zayıftır ($r = .21, p < .05$). Araştırmacılar, bu bulguları, çocukta Sahtekâr Fenomeni gelişmesindeki önemli rolün, başarı oryantasyonundan daha çok, ailenin başarıya atfettiği önemi çocuğuna açık bir şekilde iletip iletmediği ile ilgili olabileceği şeklinde değerlendirmişlerdir.

Want ve Kleitman (2006: 969), farklı meslek gruplarından kişilerle yaptıkları çalışmada, ebeveynin yetiştirme stilleri ile çocukta ortaya çıkan Sahtekâr Fenomeni düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular, Sahtekâr Fenomeni düzeyindeki varyansı açıklamada babanın çocuğa ilgi ve bakım vermesinin anneninkinden daha fazla etkili olduğunu ortaya koymuştur.

Fenomenin aile ile ilişkisini incelemek için ele alınan bir diğer kavram da, çocuklukta gelişen “ebeveynleşme” (*parentification*) davranışıdır. Ebeveynleşme davranışı, ilk defa Boszormanyi-Nagy, and Spark (1973) tarafından ebeveynler ve çocuklar arasındaki rol değişimlerini tanımlamak için kullanılmıştır. Ebeveyn rolünü üstlenen bu çocuklar, diğer aile üyelerinin sorumluluğunu üstlenir ve ebeveynlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar (akt., Earley ve Cushway, 2002: 165). Dünya literatüründe, ebeveynleşme davranışlarını inceleyen çeşitli çalışmalar mevcutken (örn., Earley ve Cushway, 2002; Hooper, De Coster, White ve Valtz, 2011); Türkiye'de bu kavrama yönelik çalışmalar yeni yeni yapılmaya başlanmıştır (örn., Karagöbek, 2014). Sahtekâr Fenomeni'nin kökenlerinin aileye dayandığı varsayımından yola çıkan Castro, Jones ve Mirsalimi (2004: 211-213), çocuklukta gelişen ebeveynleşme davranışlarıyla, bu çocukların yetişkinlikte sahip oldukları Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi incelemiştir; ve bu iki değişken arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu ($r = .37, p < .001$); ebeveynleşme davranışının, sahtekârlık hislerindeki varyansın %14'ünü açıkladığını göstermişlerdir. Ebeveynleşme davranışı, bireylerin, erken yaşlarda, ebeveynlik gibi gelişimsel olarak yapılması mümkün olmayan sorumluluklar üstlenmelerine ve buna bağlı olarak kendilerine gerçekçi olmayan beklentiler koymalarına neden olur. Bu bireyler, asılsız olan beklentilerini, duygusal ve bilişsel yönden henüz hazır olmadıkları için gerçekleştiremediklerinde, bunu gerçek durumla değil kendi yetersizlikleri ile açıklamaya

yönelirler. Çalışma bulguları, ebeveynleşme davranışlarına bağlı olarak gelişen asılsız beklentilerin ve yetersizlik hissinin, kimliğin bir parçası haline gelerek, ileriki yaşlarda Sahtekâr Fenomeni'ne yol açabileceğini göstermiştir.

1.3.2 Toplum

Clance ve ark. (1995: 83-84) Sahtekâr Fenomeni'nin gelişmesinde toplumun da aileye benzer bir rol oynadığını öne sürmüşlerdir. Toplumsal yapı kendi değerlerini, kadın ve erkek için birbirinden belirgin bir şekilde ayrışan cinsiyet rolleri ile bireylere dayatır. Bireyler, toplum tarafından kabul görebilmek için, kendi cinsiyetlerine uygun görülen bu rolleri benimsemek ve sürdürmekle yükümlü tutulurlar. Öte yandan, bireyler, cinsiyet rolleriyle çelişen kariyerlere sahip olduklarında başarılarını, benimsemiş oldukları özelliklerle açıklamakta güçlük çekeceklerdir. Örneğin, toplum tarafından, dışadönüklük ve sıcaklık gibi özelliklerin uygun görüldüğü kadınlar, erkeklere atfedilen zekâ, objektif olmak gibi özelliklerin ön plana çıktığı bir alanda başarılı olduklarında, bilinçaltı düzeyde çelişik duygular yaşayacaklardır. Bu çelişkiden kurtulmak için ya sahip oldukları başarıyla mücadele etme yolunu tercih edecek ya da başarılarını, cinsiyet rollerine uygun düşen empati, yardımseverlik ve sosyallik gibi özelliklere atfederek çarpıtacaklardır. Bu çarpıtmanın, kişilerin içinde yer aldıkları çalışma alanı içerisinde kendilerini sahtekâr hissetmesi ile sonuçlanması muhtemeldir.

Öte yandan, bu ilginç görüşü cinsiyet rolleri ve toplumsal yapı perspektifinden ele alan araştırma sayısının oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. Bunun muhtemel nedeni, ilerleyen dönemde yapılan çalışmaların, erkeklerin de Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olabileceğini göstermiş olmasıdır. Bu bulgular, cinsiyet rolleri açısından genellikle “yetenekli ve zeki” olma özelliklerinin vurgulandığı erkeklerin de kendilerini sahte hissedebildiği, dolayısıyla, toplum tarafından aktarılan cinsiyet rollerinin, fenomenin orijininde etkili olmadığı şeklinde yorumlanmış olabilir.

Bununla birlikte, September, McCarrey, Baranowsky, Parent ve Schindler (2001: 224, 227) cinsiyete yönelik kalıpyargılar, psikolojik iyi olma ve Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi incelemiş ve Clance (1995: 83-84) tarafından, Sahtekâr Fenomeni'ne getirilen toplumsal açıklamaları doğrulayan sonuçlara ulaşmışlardır. Bu çalışmada, “Dışavurumsal” (*Expressive*) terimi, kalıpyargısal kadın cinsiyet rolü ile ilişkili özellikleri;

Araçsal (*Instrumental*) terimi, kalıpyargısal erkek rolü ile ilişkili özellikleri tanımlamak için kullanılmıştır. “Androjen” terimi ise her iki cinsiyete yönelik kalıpyargısal özellikleri karşılayan grubu ifade etmektedir. Çalışma bulguları, biyolojik cinsiyetin, kalıpyargısal özellikleri etkilediğini, kadınların dışavurumsal ve androjen puanlarının erkeklere göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, araçsal özellikler için kadın ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Psikolojik iyi olma skoru en yüksek olan grup androjenler ve araçsal özellik grubudur. Öte yandan, Sahtekâr Fenomeni puanları en yüksek olan grubun ise dışavurumsal özelliklere sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, Sahtekâr Fenomeni'nin toplumsal kökenine yönelik önceki gözlemleri destekler niteliktedir.

1.4 SAHTEKÂR FENOMENİ VE CİNSİYET

Clance ve Imes'in danışanlarının yarısından çoğu kadınlardan oluşmaktaydı. Yürüttükleri klinik gözlemler sonucu, kadın danışanlarının sahtekârlıkla ilişkili duygulardan çok daha fazla muzdarip olduklarını fark etmişler ve bu nedenle Sahtekâr Fenomeni'nin öncelikle kadınlarda görüldüğüne kanaat getirmişlerdir (Clance ve Ojerholm, 1995: 159; Langford ve Clance, 1993: 495). Sahtekâr Fenomeni'nin kavramsallaştırıldığı ilk çalışmanın örnekleme, bu sebeple 150 kadın danışandan oluşmaktadır (Clance ve Imes, 1978: 242). Ancak, araştırmacılar, bu kanaatlerini temellendirmek için, fenomenin erkeklerde görülmesi durumunu inceleyen herhangi bir inceleme yapmamışlardır (Clance ve O'Toole, 1987: 53).

Bununla birlikte, yapılan çalışmaların bazılarında (örn., Bernard ve ark., 2002: 325; Chae, Piedmont, Estadt ve Wicks, 1995: 479; Kamarzarrin, Khaledian, Shooshtari, Yousefi ve Ahrami: 2013: 365) fenomenin cinsiyet farkı gözetmediği sonucu elde edilirken, bazılarında ise (örn., Ghorbanshirodi, 2012: 1798; Hayes ve Davis, 1993: 324; Henning, Ey ve Shaw, 1998: 459; Ivie ve Ephraim 2009: 31; McGregor, Gee, Posey, 2008: 46) kadınların erkeklerden daha fazla sahtekârlık duygularına sahip olduğu bulunmuştur.

Fried-Buchalter (1992: 372) tarafından başarı-başarısızlık korkusu ve Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, Sahtekâr Fenomeni'ne sahip kadınların ($r = .63, p < .001$) erkeklere ($r = .29, p < .05$) göre daha fazla başarı korkusu geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Jöstl, Bergsmann, Luftenegger, Schober ve Spiel

(2012: 114) tarafından gerçekleştirilen bir diğerk araştırımda ise, Sahtekâr Fenomeninin yanı sıra, fenomenin önemli bileşenlerinden olan başarı ve başarısızlık korkularının en temel belirleyicisinin de cinsiyet olduğu, kadınların erkeklere kıyasla bu duyguları daha çok ifade ettikleri saptanmıştır.

Öte yandan, Topping ve Kimmel (1985) tarafından yapılan ve 285 öğretim üyesinin Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'ni (Harvey, 1982) yanıtlamasıyla gerçekleştirilen araştırmada, erkeklerin kadınlara göre anlamlı şekilde daha fazla Sahtekâr Fenomeni'ne sahip oldukları görülmüştür. Araştırmacılar bu sonucu, kadınların sahtekârlık duygularını yenmek için çaba sarf ettikleri, erkeklerde ise normalde farkında olunmayan bu duygunun araştırma sürecinde gün yüzüne çıkmış olabileceği şeklinde yorumlamışlardır.

Clance ve O'Toole (1987: 53), fenomene her iki cinstede rastlanıyor olmasına rağmen, kadınlarla erkeklerin, fenomenin ürettiği sonuçlar açısından ciddi biçimde birbirlerinden farklılaşacaklarını ve ortaya çıkan sonuçların kadınlar için daha ağır olacağını ileri sürmektedirler. Çünkü, kadınlar, bilakis sosyal hayatları ve kariyer yaşantıları tarafından bu korkularla yüzleştirilirken; erkekler sahtekârlık hislerine rağmen, başarılı olmaları hususunda çevrelerinden cesaretlendirici tepkiler almaktadırlar. Özetle, Sahtekâr Fenomeni, kadınların başarıyla ilişkili tüm yaşantılarını etkileyerek onların potansiyelleri önünde engel oluştururken, erkeklerin kariyerlerinde büyük çaplı olumsuzluklara yol açmamaktadır.

Yapılan araştırmaların sonuçları, yukarıdaki savı destekler niteliktedir. Kumar ve Jagacinski (2006: 153-154), Sahtekâr Fenomeni ile başarı amaç yönelimleri (*achievement goal orientations*) arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu ilişkinin cinsiyet açısından farklılaştığını tespit etmişlerdir. Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kadınların yüksek performans yaklaşma yönelimi (*ability-approach goals*) ve düşük görev (öğrenme) yönelimi (*task goal*) sergiledikleri tespit edilmiştir. Erkeklerde ise performans kaçınma görevleriyle (*ability-avoid goals*) Sahtekâr Fenomeni arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, Sahtekâr Fenomeni düzeyi arttıkça, kadınların, başarıyı yalnızca sosyal kıyaslama yoluyla değerlendirme düzeyleri, erkeklerin ise çevrelerinden olumsuz tepki almaktan kaçınma çabaları artmaktadır. Aynı çalışmada, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri arttıkça, kadınlarda, zekânın esnek ve değişken olduğuna yönelik inancın azaldığı ($r = -.54, p < .001$), yani sabit bir yapı olarak algılandığı ve bu nedenle kadınların

başarısızlığa yönelik daha kırılğan olabilecekleri; ancak, erkeklerde zekâyaya yönelik inançla Sahtekâr Fenomeni puanları arasında ilişki olmadığı gözlemlenmiştir.

Beard (1990) tarafından gerçekleştirilen ve Sahtekâr Fenomeni'nin dürtüsellik ve değişim gereksinimi değişkenleriyle ilişkilerinin ele alındığı bir araştırmada, fenomenin bu değişkenlerle sergilediği korelasyonların kadınlarda erkeklere göre daha düşük olduğu saptanmıştır (akt., Langford ve Clance, 1993). Buna ek olarak, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kadınların aşırı derecede tedbirli davranma ve sosyal iletişimden kaçınma eğilimleri sergilerken, erkeklerin sosyalliklerini sürdürmeye devam ettikleri belirlenmiştir (akt., Caselman ve ark., 2006: 396).

Sahtekâr Fenomeni, A tipi kişilik özellikleriyle olan ilişkisi açısından da cinsiyete göre farklılaşmaktadır. A Tipi kişilik, sabırsızlık, saldırganlık, zaman baskısı hissetme, başarı yönelimli olma ve rekabetçilik gibi özelliklerin bir bileşimidir (Glass, 1977; akt., Baker, Dearborn, Hastings ve Hamberger, 1984: 478). Hayes ve Davis (1993: 324) tarafından yapılan çalışmada, A tipi kişilik ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişki incelenmiş; Sahtekâr Fenomeni düzeyleri ile A tipi kişilik davranışları arasında kadınlar için negatif, erkekler için ise pozitif yönde bir ilişki olduğu gösterilmiştir. Araştırmacılar, çalışmanın bulgularının, A tipi kişilik özelliğinin erkeklerde psikolojik iyi olma haliyle negatif yönde ilişkisinin gösterildiği; ancak kadınlarda böyle bir ilişkinin bulunmadığı önceki çalışmalarla tutarlı olduğu yönünde değerlendirmişlerdir. A Tipi kişilik, kapsadığı acelecilik, saldırganlık ve rekabetçilik gibi özellikler açısından değerlendirildiğinde, Hayes ve Davis (1993) tarafından yapılan bu çalışmanın bulgularının, Beard'ın (1990) Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kadınların, erkeklere göre daha az dürtüsel davranışlar sergileme eğiliminde olduğunu gösterdiği çalışmasıyla tutarlı olduğu gözükmektedir.

Leary ve ark. (2000: 735, 737,743) tarafından yapılan ve Sahtekâr Fenomeni'nin bir tür kimlik sunumu stratejisi olup olmadığının araştırıldığı çalışmada, katılımcılara entelektüel, bilişsel ve sosyal zekâyı gerektiren ve yeni durumlara uyum sağlama düzeyini belirleyen adaptif farklılaşma (*adaptive differentiation*) testine tâbi tutulacakları bilgisi verilmiştir. Katılımcılar, testin sonuçlarının açık veya özel olduğu belirtilen iki koşula atanmışlardır. Açık koşulda, katılımcılara test kağıtlarının üzerine isimlerini ve sosyal güvenlik numaralarını yazmaları direktifi verilirken; özel koşulda, kişisel bilgiye ihtiyaç olmadığı söylenmiştir. Tüm katılımcılardan testle, başarı beklentisiyle ve kendi hisleriyle ilgili çeşitli değerlendirmeler yapmaları ve başarılı olmaları halinde ne kadar

sevineceklerini, başarısız olmaları halinde ise ne kadar üzüleceklerini puanlamaları istenmiştir. Çalışma bulgularına göre, Sahtekâr Fenomeni, açık ve özel koşulda farklı tepkilere sebep olmuştur. Araştırmacılar, elde edilen bu farklılaşmayı, Sahtekâr Fenomeni örüntülerinin olumlu benlik sunumu için kullanılan taktiklerle benzeşebileceği yönünde değerlendirmişlerdir. Bununla birlikte, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri, cinsiyet açısından anlamlı şekilde farklılaşmamış; ancak, kadınlar ve erkekler arasında davranışsal açıdan bir ayrışma olduğu gözlemlenmiştir. Başarısızlığa yönelik tepki açısından, Sahtekâr Fenomeni düzeyi yüksek olanlarla düşük olan kadınlar birbirinden farklı tepkiler vermişlerdir. Özel koşulda, yüksek düzeylere sahip olan kadınlar, düşük olanlara göre çok daha fazla negatif düşünceler ifade ederken, açık durumda, bu negatif ifadeleri azaltma eğiliminde olmuşlardır. Erkeklerde ise böyle bir fark gözlemlenememiştir.

Caselman ve ark. (2006: 400-401) tarafından, Sahtekâr Fenomeni'nin ergenlik döneminde bulunan ve lise öğrenimine devam eden bireylerdeki belirleyicilerini incelemek amacıyla yapılan çalışmada, kız ve erkek öğrencilerde, fenomene sebep olan belirleyicilerin farklılaştığı saptanmıştır. Kızların Sahtekâr Fenomeni puanlarını yordamada en etkili değişkenler arkadaş desteği (*friend support*) ve güvenebilirliğin azlığı (*dependability*) iken (açıklanan varyans %56), erkeklerin puanlarındaki varyansı açıklayan tek değişkenin arkadaş desteğinin azlığı olduğu görülmüştür (açıklanan varyans %23).

Ayrıca, Sahtekâr Fenomeni, cinsiyetler arasında yaş açısından da farklılaşmaktadır. Genç kadınlar, görece daha yaşlı kadınlara göre daha fazla Sahtekâr Fenomeni ile ilişkili duygulara sahipken, erkeklerde böyle bir ilişkiye rastlanmamıştır (Chae ve ark., 1995: 479).

Sonuç olarak, araştırmacıların fenomene erkeklerde ve kadınlarda rastlanma sıklığı açısından bir uzlaşıya varamadıkları görülmekle birlikte, Sahtekâr Fenomeni'nin nedenleri ve sonuçları açısından, cinsiyete göre birtakım farklılıklar sergileyebileceği anlaşılmaktadır.

1.5 SAHTEKÂR FENOMENİ'NİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ

Sahtekâr Fenomeni konusundaki literatür incelendiğinde, çalışmaların büyük bir kısmının başarıyla ilgili durumlar ve bireysel değişkenlerle fenomen arasındaki ilişkilerin incelenmesine yönelik olduğu görülmektedir. Öte yandan, Sahtekâr Fenomeni'ne sosyal

yapı perspektiften yaklaşan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu bölümde, literatürde yer alan çalışmalar, Sahtekâr Fenomeni'nin başarı ile ilgili değişkenlerin yanı sıra bireysel ve toplumsal değişkenlerle ilişkisi de olmak üzere üç başlık üzerinden incelenecektir.

1.5.1 Başarı ile İlgili Değişkenler Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni

Sahtekâr Fenomeni'nin en temel özelliklerinden biri başarıların içselleştirilememesidir (Clance ve Imes, 1978: 242). Dolayısıyla fenomen, yapısal olarak başarı ile ilişkili bir olgu olma özelliğini taşımaktadır. Bu bölümde, başarı ile ilgili çeşitli değişkenlerle Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalara yer verilmiştir.

1.5.1.1 Akademik başarı

Clance ve Imes (1978), Sahtekâr Fenomeni'nin özellikle akademik ve kariyer hayatlarında başarılı olan kadınlarda nüksettiğini gözlemlemiştir. Bu gözlemler doğrultusunda, Sahtekâr Fenomenini irdeleyen yapılandırılmış çalışmalarda akademik başarı değişkeni de ele alınmıştır. Bu araştırmaların büyük çoğunluğu fenomen ile akademik başarı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koyarken (örn., Cookley, McClain, Enciso ve Martinez, 2013: 89, 91; Thompson ve ark., 1998), bazılarında ise beklenen sonuçlara ulaşamamıştır (örn., Sahragard ve Baharloo 2009: 24).

Kumar ve Jagacinski (2006: 150-151) ise akademik başarı ile yakından ilişkili olan Sahtekâr Fenomeni ile performans yönelimli başarı yönelimi arasında, başarısızlık korkusu ve kendini diğerleriyle kıyaslama gibi bazı temel ortak motivasyonların olduğuna dikkat çekmiş ve bu iki olgu arasında ilişki olacağını öne sürmüştür. Araştırmacılar, bu ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, varsaydıkları üzere, Sahtekâr Fenomeni ile performans yönelimli başarı yöneliminin birbirine paralel olduğunu göstermişlerdir. Çalışma bulgularına göre Sahtekâr Fenomeni, kadınlarda düşük görev yönelimi ve yüksek performans yaklaşma yönelimi ile, erkeklerde ise yüksek performans kaçınma yönelimi ile ilişkilidir (Kumar ve Jagacinski, 2006: 153-154). Diğer bir ifadeyle, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri arttıkça kadınların, başarıyı yalnızca sosyal kıyaslama yoluyla değerlendirme eğilimleri artmakta, ancak yalnızca kendileri için öğrenme motivasyonları düşmektedir. Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip erkeklerin başarı yönelimlerinin ise başkalarının

olumsuz değerlendirmelerinden kaçmak yönünde olduğu görölmektedir (Kumar ve Jagacinski, 2006: 155-156). Aynı çalışmada, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri arttıkça, kadınlarda, zekânın sabit ve değişmez olduğuna yönelik inancın da arttığı, ancak erkeklerde böyle bir ilişkinin olmadığı gözlemlenmiştir. Sahtekâr kadınların, zekâyı kalıcı ve sabit bir yapı olarak algılaması, bu kişilerin yaptıkları küçük hataları bile genelleyerek, kendilerinin yetersiz olduğuna inanmalarına neden olabilir. Bu da onların akademik hayatlarını, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip erkeklere göre, daha olumsuz etkileyebilir (Kumar ve Jagacinski, 2006: 153).

1.5.1.2 Başarısızlık korkusu

Klinik gözlemlerde, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olan kadınların, sahtekârlıklarının açığa çıkacağı düşüncesiyle, hata yapmaktan aşırı derecede korktukları görölmüştür (Clance ve O'Toole, 1987: 52).

Freid-Buchalter (1992: 375-377) tarafından başarı korkusu, başarısızlık korkusu ve Sahtekâr Fenomeni'nin birlikte ele alındığı çalışmada, Başarısızlık Korkusu Ölçeği (Birney ve ark., 1969), Başarı Korkusu Ölçeği (Zuckerman ve Allison, 1974) ve Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Harvey, 1982) puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir korelasyon bulunmadığı görölmüştür. Bununla birlikte, üç ölçeği de kapsayacak şekilde yapılan faktör analizinin sonuçları, başarısızlık korkusunun, başarı korkusuna ait “Başarının Algılanan Negatif Etkisi” boyutu ve Sahtekâr Fenomeninin “Öz-Değerlendirme ve Entelektüel Beceri” boyutu ile pozitif yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Ross, Stewart, Mugge ve Fultz (2001: 1350) tarafından yapılan çalışmada, Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Harvey, 1982) ile Başarı Kaygısı Ölçeği'nin (Albert ve Haber, 1960) Engelleyci Başarı Kaygısı alt ölçeği ile değerlendirilen başarısızlık korkusu arasında anlamlı ve pozitif bir korelasyon bulunmuştur. Thompson ve ark. (1998: 389) ise yedi farklı skedin sunumu ile başarı ve başarısızlık haline yönelik aşığılanma ve suçluluk duygularını irdelemişlerdir. Bu çalışmada, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kişilerin, diğer katılımcılara göre başarısızlık halinde daha fazla suçluluk ve aşığılanma yaşadıkları bulunmuştur.

1.5.1.3 Mükemmeliyetçilik

Başarısızlık korkusunun ilişkili olduğu önemli kavramlardan bir diğeri de mükemmeliyetçiliktir. Mükemmeliyetçilik, mükemmelin mümkün olduğuna ve yapılması gerektiğine yönelik inanç olarak tanımlanabilir (Stoeber ve Otto, 2006). Yapılan araştırmalar, başarısızlık korkusu ile mükemmeliyetçilik arasında anlamlı korelasyonların olduğunu göstermektedir (örn., Flett, Blankstein, Hewitt, Koledin, 1992: 90; Frost, Marten, Lahart, Rosenblate, 1990: 464-465; Hamachek, 1978: 30).

Frost ve ark. (1990: 453-454), mükemmeliyetçiliğin altı boyutlu bir yapı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu boyutlar, hata yapma durumuna yönelik aşırı derecede endişe duyma, yüksek kişisel standartlara sahip olma, ailesel beklentilerin yüksek olması, algılanan ailesel eleştiriler, davranışlardan şüphe duyma ve düzenli olmaya yönelik aşırı çaba ile ilişkilidir. Bu boyutlar içinde, mükemmeliyetçiliğe ilişkin varyansı en çok açıklayan boyut ise hatalara yönelik aşırı endişe boyutudur. Bu boyut, hata yapmanın istinasız bir şekilde başarısızlık demek olduğunu ve hataların kişiye duyulan saygıyı azaltacağını ifade etmektedir. Mükemmeliyetçiliğin en önemli bileşenlerinden birinin hatalara yönelik endişe duymak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, mükemmeliyetçilik ile başarısızlık korkusunun yakından ilişkili olması, şaşırtıcı bir sonuç değildir. Hamachek, (1978: 28) ise nörotik ve normal mükemmeliyetçilik arasındaki en önemli ayrımın, küçük hatalara yönelik endişe olduğunu; bu durumun kişileri onaylanma ihtiyacından daha çok başarısızlık korkusu ile çaba harcamaya ittiğini öne sürmüştür.

Her iki olgunun da özellikleri karşılaştırıldığında, başta başarısızlık korkusu olmak üzere, muhtemel ortak yönlerinin olması, araştırmacıları mükemmeliyetçilik ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi de irdelemeye itmiştir.

Yapılan çalışmalar, Frost ve ark. (1990: 453-454) tarafından betimlenen mükemmeliyetçilikle Sahtekâr Fenomeni arasında benzer bilişsel algıların olabileceğini göstermektedir. Bu konuyu irdeleyen araştırma bulguları, Sahtekâr Fenomeni'nin, mükemmeliyetçilikle paralel olarak, başarılı sayılmak için kişinin algıladığı standartların yüksekliği ve hataya yönelik aşırı endişe duyma ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Thompson ve ark., 1998: 385, 392; Thompson, Foreman ve Martin: 2000: 637, 642, 645). Ayrıca, yapılan araştırmalar, Sahtekâr Fenomeni ile mükemmeliyetçi benlik sunumunun boyutları arasında da ilişki olabileceğini göstermektedir (Ferrari ve Thompson, 2006: 345; Hewitt ve ark., 2003: 1316).

Dudăua (2014: 132) ise Sahtekâr Fenomeni ile mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkiyi, Clance'in ölçeği ve Mükemmeliyetçilik Envanteri'nden (Hill ve ark., 2004) yararlanarak incelemiştir. Çalışma bulguları, Sahtekâr Fenomeni'nin organizasyonla negatif; hatalara yönelik endişe, onay ihtiyacı, ruminasyon ve aile baskısı ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Yapılan regresyon analizine göre, fenomeni en iyi yordayan model, mükemmeliyetçiliğin onay ihtiyacı, organizasyon ve ruminasyon boyutlarıdır ($R = .77, R^2 = .59; F(3, 129) = 62.57, p < .001$).

1.5.1.4 Kendini sabotaj (Self-handicapping)

“Kendini Sabotaj” (*Self-handicapping*) kavramı, ilk kez Jones ve Berglas (1978: 201) tarafından tanımlanmıştır. Araştırmacılar, başarıyla ilgili bir performansın yerine getirilip getirilemeyeceği konusunda belirsizlikle karşılaştığında, bireylerin olası başarısızlığı dışsallaştırma eğiliminde olacaklarını ifade ederek, kendini sabotaj kavramını, “başarıyı daha az olası hale getirecek engeller bulma ya da yaratma yoluyla, öz-yeterlilik hissini nazikçe koruma altına alacak stratejiler” olarak tanımlamışlardır.

Benzer şekilde, kendini sabotajı, bireylerin gelecekteki performanslarına yönelik başarısız olmak konusunda endişe yaşadıkları durumlarda, muhtemel olumsuzlukları dışsallaştırabilmek için, kendilerine engeller oluşturmaları olarak tanımlayan Leary ve Shepperd (1986: 1266-1267), tek bir isimle kavramsallaştırılmasına rağmen, kendini sabotajın iki ayrı yönü olduğuna dikkat çeker; ve kendini sabotajı, “davranışsal” (*behavioral self-handicaps*) ve “sözel” (*self-reported handicaps*) olmak üzere ikiye ayırırlar. Davranışsal kendini sabotaj, bireylerin, başarıyla ilgili performans öncesi, kendilerine gerçekten dezavantaj üretecek eylemlerde bulunmalarıdır (Leary ve Shepperd, 1986: 1276). Başarı gerektiren performans öncesinde alkol almak (Tucker, Vuchinich ve Sobell, 1981: 228) ya da çalışmayı erteleme davranışında bulunmak (Beck, Koons ve Milgrim, 2000: 6-7), davranışsal kendini sabotaj örneklerindedir. Sözel kendini sabotaj ise, bireyin başarıyla ilgili performans öncesinde, içinde bulunduğu koşulların, başarısını olumsuz yönde etkileyecek yönde kötü olduğunu bildirmesidir (Leary ve Shepperd, 1986: 1276). Performans öncesinde, kişinin hasta olduğunu (Smith, Snyder, Perkin, 1983: 793), ya da depresyonda olduğunu (Baumgardner, 1991: 106-109) söylemesi de sözel kendini sabotaj örneklerindedir. Özellikle, davranışsal kendini sabotaj davranışlarının, kişinin

performansını gerçekten kötü etkileyebilecek yönde olması, dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle, olası bir başarısızlığı içselleştirmekten kaçan bu bireyler, kendilerini gerçekten başarısız kalacakları durumlara sokmaktadırlar (Leary ve Shepperd, 1986: 1267).

Yapılan çalışmalar da kendini sabotaj davranışlarının sonuçlarının oldukça olumsuz olabileceğini göstermektedir. Zuckerman, Kieffer ve Knee (1998: 1621) kendini sabotaj davranışlarının düşük akademik başarıya yol açtığını ortaya koymuştur. Aynı çalışmada, bu tarz davranış örüntüleriyle, olumsuz duygulanım arasında da anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu gösterilmiştir (Zuckerman ve ark., 1998: 1625). Anlı, Akın, Şar ve Eker (2015) ise, psikolojik iyi olma hali ile kendini sabotaj davranışları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma bulguları, kendini sabotaj davranışlarının özerklik, çevresel hâkimiyet, kişisel gelişim, olumlu ilişkiler, yaşam amaçları ve öz kabul özelliklerini kapsayan psikolojik iyi olma halinin (Ryff, 1995; akt., Anlı ve ark., 2015: 162) hem her bir boyutu ile ($r = -.41$ ile $-.55$ arasında, $p < .01$) hem de toplam puanı ile ($r = -.61$, $p < .01$) negatif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir (Anlı ve ark., 2015: 164).

Leary ve ark. (2000; bkz., ss: 17) tarafından yapılan çalışmada, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kişilerin kimliklerinin açık ya da gizli olması durumuna bağlı olarak tepkilerinin farklılaşmasından yola çıkan Cowman ve Ferrari (2002: 121), Sahtekâr Fenomeni'ne sahip bireylerin, performanslarıyla ilgili negatif değerlendirmelerden kaçınmak için stratejik davrandıklarını; bu nedenle fenomenin, kendini sabotaj örüntüleriyle aynı zemini paylaşıyor olabileceğini öngörmüşlerdir. Çalışma bulguları, Sahtekâr Fenomeni ile kendini sabotaj davranışları arasında pozitif bir ilişki olduğunu ve çalışmanın bir diğer değişkeni olan utanma eğilimi ile birlikte, fenomendeki varyansın %46'sını yordadığını göstermiştir (Cowman ve Ferrari, 2002: 123).

Yine, Leary ve ark. (2000; bkz., ss: 17) tarafından yapılan çalışmadan yola çıkan McElwee ve Yurak (2007: 205-206), önceki bulgulardaki farklılaşmayı, Sahtekâr Fenomeni'nin kimlik sunumu stratejileri ile ilişkisine bağlamışlardır. Bu varsayımdan yola çıkan araştırmacılar, olumlu benlik imajı sağlamak ve sunmak amacıyla gerçekleştirilen çeşitli stratejiler ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma bulguları, diğer stratejiler içinde Sahtekâr Fenomeni ile ilişkisi en güçlü olan değişkenin kendini sabotaj olduğunu göstermektedir ($r = .54$, $p < .05$; McElwee ve Yurak, 2007: 212-213). Araştırmacılar, çalışmanın genelinden elde edilen bulguları, “sahtekârların ironik bir

biçimde yalnızca sahtekârmiş gibi yapıyor olabilecekleri” şeklinde yorumlamışlardır (McElwee ve Yurak, 2007: 218).

1.5.1.5 Başarıya yönelik suçluluk hissi

Clance ve Imes (1978: 245-246) yaptıkları gözlemler sonucu, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kadınların, başarı halinde, ailelerinden ve toplumsal yapı aracılığı ile benimsedikleri rollerden uzaklaşarak dışlanma korkusuyla yüzleştikleri için, başarı korkusu yaşadıkları sonucuna varmışlardır. Bu gözlemlere bağlı olarak, Clance ve O'Toole (1987: 56) Sahtekâr Fenomeni'nin on temel özelliğinden birinin başarıya yönelik suçluluk hissi olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Sahtekâr Fenomeni ile başarıya yönelik korku arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sonuçları, her iki cinsiyet için Başarı Korkusu Ölçeği (Zuckerman ve Allison, 1974) ile Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Harvey, 1982) puanları arasında pozitif bir korelasyon olduğunu göstererek, önceki klinik bulguları desteklemiştir (Freid-Buchalter, 1992: 372; Sahragard ve Baharloo 2009: 24). Öte yandan, başarı ve başarısızlığın neden olduğu aşağılanma ve suçluluğu irdeleyen Thompson ve ark. (1998: 389) ise başarı halinde hissedilen suçluluk duygusunun sahtekâr olanlarla olmayanlar arasında farklılaşmadığını tespit etmiştir ($F(1, 160) = 0,93, p > .05$).

1.5.1.6 Diğerlerini abartırken kendini küçümseme

Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kişilerin, kendilerini, başarı odaklı konsepte, kendileriyle birlikte yer alan diğer bireylerle kıyasladıkları ve bu kıyaslamamanın akabinde de, diğerlerinin olumlu yönlerine karşın kendilerinin negatif yönlerini abarttıkları düşünülmektedir (Clance ve ark., 1995: 80).

1.5.2 Bireysel Özellikler Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni

Sahtekâr Fenomeni'ne ilişkin literatür, fenomenin çeşitli bireysel değişkenler ile ilişkisinin kurulduğunu göstermektedir. Bu başlık altında, bireysel değişkenler açısından Sahtekâr Fenomeni'ni ele alan çalışmalar ve bu çalışmaların bulgularına yer verilmiştir.

1.5.2.1 Kişilik özellikleri

Kişilik boyutları ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki olası ilişkiyi inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Mayers ve McCaulley tarafından geliştirilmiş olan Mayers-Briggs Kişilik Tipi Belirleme Envanteri'nin kullanılmasıyla yapılan çalışmalar, Sahtekâr Fenomeni ile İçedönüklük boyutu (*Introversión*) arasında pozitif yönde korelatif bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (örn., Chae ve ark. 1995: 479; Crouch, Grant, Posner-Cahill ve Rose, 1990: 36).

Chae ve ark. (1995: 477-479) Sahtekâr Fenomeni ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi 654 Koreli katılımcının verilerine dayanarak araştırdıkları çalışmalarında, Mayers-Briggs Kişilik Tipi Belirleme Envanteri'nin yanı sıra, NEO-PI-R ölçeğinden de yararlanmış; bu verilerin analizi sonucunda Dışadönüklük (*Extraversión*) boyutuyla negatif ancak zayıf bir ilişki bulabilmişlerdir (kadınlarda $r = -.15$, $p < .01$; erkeklerde $r = -.13$, $p < .05$). Dışadönüklük boyutunda yer alan yönlerle, Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise, en yüksek korelasyonun kendine güven (*assertiveness*) yönüyle olduğu görülmüştür (kadınlarda $r = -.20$, erkeklerde, $r = -.26$, $p < .001$).

NEO-PI-R'nin kullanımı ile yapılan Sahtekâr Fenomeni ile kişilik boyutları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalarda, fenomenin Dışadönüklük boyutundan daha çok Nörotisizm (*Neuroticism*) ve Sorumluluk (*Conscientiousness*) boyutlarıyla ilişkili olduğu; Nörotisizm boyutunun tüm yönleriyle (kaygı, öfke, depresyon, farkındalık, düşüncesizlik, hassaslık) pozitif, Sorumluluk boyutu ile ise negatif bir korelasyona sahip olduğu sonucu elde edilmiştir (örn., Bernard ve ark., 2002: 326; Chae ve ark., 1995: 477-478; Ross ve ark., 2001: 1351-1352). Uyumluluk boyutu ise Kore örnekleminde elde edilen sonuçlarda Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Harvey, 1982) ile negatif yönde korelatif bulunmuşsa da (Chae ve ark., 1995: 477), çalışmanın Amerikan örneklemini ile gerçekleştirilen replikasyonu (Ross ve ark., 2001: 1351) aynı anlamlı ilişkiyi göstermemiştir. Bernard ve ark. (2002: 326) tarafından yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları, Sahtekâr Fenomeni'ni en iyi yordayan modelin Nörotisizm'e Sorumluluk boyutunun eklendiği durumda sağladığını göstermiştir.

Yapılan çalışmalar, bir kişilik özelliği olarak görülen ve Sorumluluk boyutunun yönleri olan öz-disiplinin, başarıyla ilgili durumlarda da önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir (örn., Barrick ve Mount, 1991: 17-18; Gray ve Watson, 2002: 191; Lievens, Coetsier, De Fruyt ve De Maeseneer, 2002: 1054; Nofhle ve Robins, 2007: 123-

125; Sapanıcı, 2011: 181, 189; Schrum ve Hong, 2002: 65; Sıgır ve Gürbüz, 2011: 41; Waschull, 2005: 191). Bernard ve ark. (2002: 327-328) tarafından yapılan ve Sahtekâr Fenomeni ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, beş kişilik özelliğinden Sorumluluk boyutu kapsamındaki tüm yönler ile Sahtekâr Fenomeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunduğu gözlemlenmiştir. Ancak kısmi korelasyon yöntemiyle, Sorumluluk boyutunun bir yönü olan ve doğrudan Sahtekâr Fenomeni'nin tanımında yer alan yeterlilik özelliğikontrol altına alındığında, fenomenin yalnızca öz-disiplin ile anlamlı bir korelasyon gösterdiği görülmüştür ($r = .27, p < .001$).

1.5.2.2 Özsaygı

Sahtekâr Fenomeni ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların tamamında, iki değişken arasında güçlü ve negatif bir ilişki olduğu sonucu ortaya çıkarılmıştır (örn., Chrisman ve ark., 1995: 461; Cozzarelli ve Major, 1990: 410-411; Thompson ve ark., 2000: 637; Topping ve Kimmel, 1985). Topping ve Kimmel (1985) hem erkek ($r = -.36, p < .01$) hem de kadın ($r = -.43, p < .01$) üniversite öğretim üyeleri için Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Harvey, 1982) ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Rosenberg, 1965) arasında anlamlı ve negatif bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Cozzarelli ve Major (1990: 410-412) tarafından yapılan çalışmada, genel ve durumsal benlik saygısı, savunmacı karamsarlık (*defensive pessimism*), performans öncesi beklentiler, kaygı ve performans sonrası tepkiler ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişki incelenmiştir. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ile genel benlik saygısını değerlendirmek için kullanılan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği puanları arasında negatif korelasyon bulunmasının yanı sıra, benlik saygısının sabit tutulması ile gerçekleştirilen ANCOVA sonuçları, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olanlarla olmayanlar arasındaki en temel farklardan birinin genel özsaygı olduğunu; iki değişkenin önemli derecede örtüştüğünü göstermiştir. Yine bu çalışma bulguları, performansın olumsuz sonuçlarının katılımcılara bildirilmesi sonrasında durumluk özsaygıyı ölçen Benlik Saygısı Envanteri (McFarland ve Ross, 1982) puanlarının Sahtekâr Fenomeni'ne sahip olup olmamaya göre anlamlı şekilde farklılaştığını; yani, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kişilerin başarısızlık halinde, diğer gruba göre daha düşük durumluk özsaygı düzeylerine sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Chrisman ve ark. (1995: 461) tarafından Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ve Algılanan Sahtekârlık Ölçeği olmak üzere iki farklı ölçekle yapılan çalışmada, her iki ölçeğin hem Rosenberg Benlik Saygısı Envanteri hem de Benlik Saygısı Envanteri (Phinney ve Gough, 1985) olmak üzere iki farklı özsaygı ölçeği ile negatif yönde korelasyona sahip olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, bu iki farklı benlik saygısı ölçeği arasındaki korelasyonun ($r = .75, p < .001$), Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ile aralarındaki korelasyondan anlamlı şekilde daha güçlü olması, Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin ayırt edici geçerliliğe sahip olduğunun bir kanıtı olarak değerlendirilmiştir.

Peteet, Brown, Lige ve Lanaway (2015: 160) ise, Sahtekâr Fenomeni'yle özsaygı arasındaki negatif ilişkinin Afro-Amerikan öğrencilerde de Beyazlara benzer şekilde kendini gösterdiği ve yüksek Sahtekâr Fenomeni puanlarının düşük özsaygıyı yordamada başarılı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

1.5.2.3 Psikopatolojik bozukluklar

Clance ve Imes (1978: 242), klinik gözlemleri temelinde, Sahtekâr Fenomeni'nin doğrudan bir tanısıl kategoriye işaret etmemekle birlikte, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olan kişilerin bir takım psikopatolojik durumlardan şikayetçi olabileceğini; kaygı, depresyon ve kişinin geçerli gördüğü başarı standartlara ulaşamamasına bağlı olarak, özgüven eksikliği gibi semptomların, bu danışanlarda yaygın bir şekilde gözlemlendiğini ifade etmektedirler.

Henning ve ark., (1998: 458- 461), Kısa Semptom Envanteri Ölçeği (Derogatis ve Spencer, 1982), Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği (Hewitt ve Flett, 1989, 1991), demografik form ve Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Clance, 1985) kullanarak, tıp, diş hekimliği, hemşirelik ve eczacılık okuyan öğrencilerdeki psikopatolojik semptomların nedenlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Dört yüz yetmiş yedi sağlık öğrencisinin katılımıyla yürütülen çalışma bulgularına göre, tüm öğrencilerin %30.2'sinin Sahtekâr Fenomeni puanlarının klinik düzeyde olduğu; %27.5'inin ise normal kabul edilebilir sınırın üzerinde psikiyatrik semptomlara sahip olduğu görülmüştür. Veriler, eğitim alanlarına göre ayrı ayrı korelasyon ve çoklu regresyon analizlerine tabi tutulmuşsa da, her program için Kısa Semptom Envanteri Ölçeği puanlarındaki varyansı en iyi yordayan değişkenin Sahtekâr Fenomeni olduğu sonucu elde edilmiştir.

1.5.2.3.1 Kaygı

Klinik bulgular, genellenmiş kaygının, sahtekâr fenomeninin bileşenlerinden biri olduğunu göstermektedir (Clance ve Imes, 1978: 242). Yapılan çalışmalar da, klinik gözlemleri destekleyen sonuçlar ortaya koymuştur. Topping ve Kimmel (1985) Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri (Speilberg, Gorsuch ve Lushane, 1970) ve Harvey Sahtekâr Fenomeni Ölçeği (Harvey, 1982) arasındaki ilişkiyi incelemiş ve hem erkekler hem de kadınlarda, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri ile sürekli kaygı arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Thompson ve ark. (2000: 643) tarafından yapılan ve Sahtekâr Fenomeni'nin Clance'in ölçeği ile değerlendirildiği çalışmada, verilen Stroop Testi görevinin hem öncesinde hem de sonrasında katılımcıların durumluluk kaygı düzeyleri ölçülmüş; çalışma bulguları her iki durumda da Sahtekâr Fenomeni'ne sahip grubun, diğer katılımcılara göre anlamlı biçimde daha yüksek kaygı düzeylerine sahip olduğunu göstermiştir. Chrisman ve ark. (1995: 459, 461) yaptıkları çalışmada daha spesifik kaygı durumlarını ele alabilmek için, Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formunu (Leary, 1983) ve Jackson Kişilik Araştırma Formu'nun Sosyal Fark Edilebilirlik Ölçeği'ni (Jackson, 1987) kullanılarak sosyal kaygı ve Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma bulguları, hem Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği hem de Algılanan Sahtekârlık Ölçeği puanları ile sosyal kaygı ölçümleri arasında pozitif ilişki olduğunu göstermiştir (Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği için: Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu, $r = .54$, Sosyal Fark Edilebilirlik Ölçeği $r = .27$, $p < .01$; Algılanan Sahtekârlık Ölçeği için: Olumsuz Değerlendirilme Korkusu Ölçeği Kısa Formu, $r = .59$, Sosyal Fark Edilebilirlik Ölçeği $r = .43$, $p < .01$).

1.5.2.3.2 Depresyon

Klinik bulgular, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip bireylerde depresyonun da gözlemlenebileceğini göstermektedir (Clance ve Imes, 1978: 242; Steinberg, 1987). Görgül çalışmalar da, klinik gözlemleri destekleyen bulgular ortaya koymaktadır.

Terry (1991) Sahtekâr Fenomeni ile depresyon arasında zayıf bir korelasyon olduğunu tespit etmişse de (akt., McGregor ve ark., 2008: 46) yapılan pek çok araştırma, bu iki değişken arasındaki ilişkinin güçlü olduğunu ortaya koymuştur. Chrisman ve ark. (1995: 459, 461), Sahtekâr Fenomeni ile depresyon arasındaki ilişkiyi, Beck Depresyon

Envanteri, (Beck, Ward, Mendelson, Mock ve Erbaugh, 1961), Zung Depresyon Ölçeği (Zung, 1965) ve Depresif Yaşantılar Ölçeği (Blatt, Dafflitti ve Quinlan, 1976) olmak üzere depresyona yönelik üç farklı veri toplama aracı kullanarak incelemiştir. Araştırma bulguları, Sahtekâr Fenomeni ile kullanılan üç depresyon ölçeği arasında anlamlı korelasyonlar olduğunu göstermektedir (Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği İçin: Depresif Yaşantılar Ölçeği, $r = .62$; Zung Depresyon Ölçeği, $r = .45$; Beck Depresyon Envanteri, $r = .42$, $p < .01$. Algılanan Sahtekârlık Ölçeği için: Depresif Yaşantılar Ölçeği, $r = .69$, $p < .01$; Zung Depresyon Ölçeği, $r = .55$; Beck Depresyon Envanteri, $r = .49$, $p < .01$).

Benzer ölçeklerin kullanılmasıyla gerçekleştirilen sonraki çalışmalar da, Chrisman ve ark. (1995) tarafından elde edilen bulguları destekler niteliktedir (örn., McGregor ve ark., 2008: 46; Oriel, Plane ve Mundt, 2004: 250).

1.5.3 Toplumsal Yapı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni

Bireysel perspektifli çalışmalarla kıyaslandığında, toplumsal yapı üzerinden Sahtekâr Fenomeni'ni irdeleyen çalışmaların sayıca çok az olması dikkat çekmektedir. Bu azlığın muhtemel iki sebebi olduğu düşünülmektedir: İlk neden, Amerikan ana akım psikolojinin bireysel perspektifli olması iken; ikinci neden, Sahtekâr Fenomeni'ni sosyal perspektiften inceleyen ilk araştırmacıların istedikleri sonuçlara tam anlamıyla ulaşamamış olmasıdır.

1.5.3.1 Sahtekâr fenomeni ve cinsiyet

Daha önce de belirtildiği üzere, Clance ve Imes (1978: 241) yaptıkları gözlem ve klinik incelemeler sonucunda, toplumsal yapılanmanın bir sonucu olarak, Sahtekâr Fenomeni'nin ağırlıklı olarak kadınlarda görüldüğünü öne sürmüşlerse de, ilgili araştırmaların bulguları bu konuda tam bir uzlaşmaya varılamadığını göstermektedir. Konuyla ilgili araştırmaların bazılarında, fenomenin kadınlarda belirgin şekilde daha fazla görüldüğü sonucu elde edilirken (örn., Ghorbanshirodi, 2012: 1798; Hayes ve Davis, 1993: 324; Henning ve ark., 1998: 459; Ivie ve Ephraim 2009: 31; McGregor ve ark., 2008: 46) bazı çalışmalarda ise cinsiyet açısından farkın ortaya çıkmadığı sonucu elde edilmektedir

(örn., Bernard ve ark., 2002: 325; Chae ve ark., 1995: 479; Kamarzarrin ve ark. 2013: 365).

Bununla birlikte, Clance ve O'Toole (1987: 53), fenomenin erkeklerde de görülüyor olmasına rağmen, sosyal yapılanmanın, kadınları kariyer yaşamından dışlayan özelliklere yönlendirmesi sebebiyle, Sahtekâr Fenomeninin sonuçlarının onları daha olumsuz etkileyeceğini ileri sürmüşlerdir. Görgül çalışmalar da, cinsiyetin, sahip olunan Sahtekâr Fenomeni'ni pek çok açıdan etkilediğini göstermektedir (örn., Fried ve Buchalter, 1992; Hayes ve Davis, 1993; Kumar ve Jagacinski, 2006).

September ve ark. (2001: 227) toplum tarafından aktarılan cinsiyet kalıpyargıları ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma bulguları, kadına yönelik kalıpyargıları ifade eden dışavurumsal özellik kategorisinden yüksek puan alan katılımcıların, erkeğe yönelik kalıpyargısal özellikleri içeren araçsal kategorisinden ve her iki cinsiyetin özelliklerini de içeren androjen grubundan, anlamlı şekilde daha fazla Sahtekâr Fenomeni puanlarına sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgu, kendisini kadınsal kalıpyargılarla tanımlayan kişilerin, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olma ihtimallerinin arttığını, dolayısıyla fenomenin ortaya çıkmasında toplum tarafından bireylere aktarılan cinsiyet rollerinin önemli bir belirleyici olduğunu göstermektedir (bkz., ss. 14; bkz., ss. 30).

1.5.3.2 Sahtekâr fenomeni ve azınlık statüsündeki etnik gruplar

Sahtekâr Fenomeni çalışmalarının büyük bir çoğunluğunun ABD'de gerçekleştirilmiş olması, azınlık statüsünde olmanın Sahtekâr Fenomeni'ni belirlemedeki etkisini göstermek amacıyla yapılan araştırmalarda Afro-Amerikan popülasyonunun ön plana çıkmasına neden olmuştur. Azınlık grubunun bir üyesi olmanın, depresyon başta olmak üzere, pek çok psikolojik rahatsızlığa neden olduğu ve psikolojik iyi olma halini olumsuz etkilediği bilinmektedir. Bu duruma paralel olarak, bazı araştırmacılar, statükunun alt basamaklarında bulunan azınlık gruplarının üyesi olmanın, Sahtekâr Fenomeni için de bir risk olduğu konusunda birleşmişlerdir (örn., Cookley ve ark., 2013; Ewing, Richardson, James-Myers ve Russell, 1996).

Ewing ve ark. (1996: 55-56), Beyazların hakim olduğu üniversitelerde yüksek lisans derecelerini yapmakta olan Afro-Amerikan kimliğine sahip öğrencilerin Sahtekâr

Fenomeni deneyimleri ile etnik kimlikle ilişkili tutumları, dünya görüşleri, akademik benlik algısı, ardaalan özellikleri ve okul çevresinin ilişkisini incelemiştir; etnik kimliğin ve Afro-Amerikan dünya görüşünün akademik benlik kurgusu ve Sahtekâr Fenomeni düzeylerini etkileyeceğini ileri sürmüştür. Bu çalışmada ele alınan Afro-Amerikan dünya görüşü kavramı, Optimal Teori (Myers, 1988 ve Nobles, 1986) üzerinde temellendirilmiştir. Bu perspektiften bakıldığında, Afro-Amerikan kimliğine yönelik inançların, yalnızca Beyazlara ve sosyal baskılara karşı değil, doğal bir süreçte proaktif bir şekilde gelişmiş ve bütüncül olması dünya görüşünün uygunluğunu gösterirken; aksine salt baskı ve Beyaz hakimiyetine tepki olarak reaktif bir şekilde gelişmiş ve entegrasyon sağlamamış parçalı unsurlardan oluşması, dünya görüşünün yetersizliğini göstermektedir (Ewing ve ark. 1996: 55).

Çalışma bulguları, dünya görüşünün optimal olma düzeyi arttıkça, kişilerin Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olma düzeylerinin azaldığını göstermektedir ($r = -.35, p < .05$). Yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları ise, dünya görüşünün Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada güçlü bir değişken olduğunu; ancak, etnik kimliğin yordama gücünün anlamlı olmadığını göstermiştir (Ewing ve ark., 1996: 59, 61). Hipotezlerin kısmen desteklenememiş olmasına karşın Ewing ve ark.'ın (1996) bu araştırması, etnik kimlik ve Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkiyi incelemeye yönelik yapılandırılmış ilk çalışma olması bakımından önemlidir.

Cookley ve ark. (2013: 83, 88-90) ise Afro-Amerikan, Asya Amerikan ve Latin Amerikan etnik kimliğine sahip üniversite öğrencileri ile azınlık statüsü stresinin, sahtekâr hisleri ve zihinsel sağlık üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada kullanılan “azınlık statüsü stresi” kavramı, sürekli olarak olumsuz kalıpyargılar ve ırk ayrımcılığı ile karşılaşan azınlık grubu bireylerinin yaşadıkları psikolojik sıkıntı riskleri anlamını taşımaktadır. Çalışma bulguları, Afro-Amerikanların Asya Amerikan ve Latin Amerikanlara göre daha çok azınlık statüsü stresi yaşadıklarını; ancak Asya Amerikanların, diğer iki gruba kıyaslandığında çok daha yüksek Sahtekâr Fenomeni puanlarına sahip olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar bu durumu, toplum içinde Asya Amerikanlara yönelik pozitif akademik kalıpyargılar olması sonucu, bu kişilerin toplum ve aileleri tarafından gelen yüksek beklentileri karşılama mecburiyeti hissetmelerine bağlamışlardır.

Bernard (2015: 22) tarafından yapılan çalışmada, Afro-Amerikan üniversite öğrencilerin algıladıkları açık ve örtük ırksal ayrımcılık ile bu kişilerin kendi kimliklerine yönelik tutumlarının Sahtekâr Fenomeni'ni yordamadaki gücü incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları, öz bildirim yöntemine dayanarak değerlendirilen açık ve örtük ayrımcılık puanlarıyla Sahtekâr Fenomeni puanlarının pozitif yönde ilişkili olduğunu ve iki ayrımcılık türünün de bu fenomeni eşit derecede yordadığını göstermektedir (Bernard, 2015: 35).

Söz konusu çalışmada kimliğe yönelik tutumlar, etnik kimliğin kişilik kurgusundaki merkeziliği, saygı algısı ve sahip olunan ideoloji olmak üzere, üç değişken üzerinden değerlendirilmiştir. Saygı algısı, kendi içinde iki boyuta ayrılmaktadır: Bireysel saygı ve grup saygısı. Ayrıca, ideoloji değişkeni de kendi içinde dört boyuta ayrılmaktadır: Asimilasyon, hümanist, azınlık ve milliyetçi. Asimilasyon boyutu Siyahların Amerika ile bütünleşmesini, hümanist boyutu tüm insanların birbirine benzediği inancını, ezilen azınlık boyutu Afro-Amerikanların diğer ezilen gruplarla ortak deneyimlere sahip olduğu görüşünü vurgularken, milliyetçi ideoloji boyutu ise Afro-Amerikanların kendi gruplarına yönelik milliyetçi görüşlerini içermektedir (Bernard, 2015: 26-28). Tüm bu değişkenlere bağlı olarak, kimlik tutumları beş farklı şekilde sınıflandırılmıştır: Yüksek merkeziyet/Multi-kültüralist, İlimli siyah merkeziyeti, Irk odaklı, Milliyetçi ve Hümanist (Bernard, 2015: 32-33).

Çalışma bulguları, hem bireysel saygı hem de gruba yönelik saygı algısı ile Sahtekâr Fenomeni arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Bernard, 2015: 28). Ayrıca, kimliğe yönelik tutumlara göre oluşturulan gruplar arasından, diğerlerinin kendi azınlık grubuna yönelik saygı beslediği inancı düşük, milliyetçilik ideolojisi ve etnik grubun üyesi olmanın kimliği için merkeziyeti konusunda ılımlı; bireysel saygı algısı, hümanist ve asimilasyon ideolojisi konusunda yüksek puanlara sahip olan İlimli siyah merkeziyeti grubunun, anlamlı bir şekilde diğer gruplardan daha yüksek Sahtekâr Fenomeni skoruna sahip olduğu görülmektedir (Bernard, 2015: 35). Çalışmanın bulguları, hem açık ve örtük ırksal ayrımcılığın hem de azınlık kimliğine yönelik tutumun Sahtekâr Fenomeni ile ilişkisini kurmuş olması bakımından oldukça önemlidir.

Lin (2007: 60, 67) tarafından yapılan çalışmada ise Sahtekâr Fenomeni ile kolektif benlik saygısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, etnik azınlık kimliğine sahip yüksek statülü kadınların kolektif benlik saygısı düzeylerinin Sahtekâr Fenomeni düzeyleri ile negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle, kişilerin ait oldukları

etnik kimliğin statüsüne yönelik algıların etkili olduğu benlik saygısı düzeyi azaldıkça, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olma ihtimalleri artmaktadır.

Özetle, Sahtekâr Fenomeni'ne bireysel perspektiften yaklaşan çalışmalar, fenomenin başarı yönelimi (Kumar ve Jagacinski, 2006: 153-154), özsaygı düşüklüğü (örn., Thompson ve ark., 2000: 637; Chrisman ve ark., 1995: 461; Cozzarelli ve Major, 1990: 410-411), kendini sabotaj davranışları (örn., Cowman ve Ferrari, 2002: 123; McElwee ve Yurak, 2007: 212-213), kişilik özellikleri (örn., Bernard ve ark., 2002: 326-328; Chae ve ark. 1995: 479; Crouch ve ark., 1990: 36; Ross ve ark., 2001: 1351) kaygı (Chrisman ve ark., 1995: 461; Thompson, ve ark., 2000: 643) ve depresyon (örn., Chrisman ve ark., 1995: 461; McGregor ve ark., 2008: 46; Oriel ve ark., 2004: 250) gibi pek çok değişkenle ilişkili olduğunu göstermektedir. Çalışmalarda elde edilen sonuçların çeşitliliği, fenomenin nedenleri konusunda bir uzlaşmaya varılamadığını göstermektedir. Öte yandan, fenomenin hangi cinsiyette daha yaygın olduğu konusunda da anlaşmazlık sürmektedir (bkz., ss: 15).

Oysa çalışmalar, azınlık grubu üyesi olmak ve ayrımcılığa maruz kalmak gibi gruplararası ve toplumsal yapıyla ilişkili özelliklerin, Sahtekâr Fenomeni ile de ilişkisi olan pek çok psikolojik değişken açısından risk faktörü olabileceğini göstermektedir. Örneğin, Sellers, Copeland-Linder, Martin ve Lewis (2006: 201), Afro-Amerikan gençlerle yaptıkları çalışmada, etnik kimliğe yönelik algılanan ayrımcılıkla depresyon ($r = .28, p < .01$) ve stres ($r = .22, p < .01$) arasında pozitif bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Wong, Eccles ve Sameroff (2003: 1213), okul çağındaki Afro-Amerikan çocukların kimlikleri nedeniyle okul arkadaşları ve öğretmenleri tarafından ayrımcılığa maruz kaldıklarına yönelik inançları ile sahip oldukları başarı motivasyonu, öz yeterlilik ve özsaygı arasında negatif yönde korelasyon olduğunu göstermiştir. Seaton ve Yip (2009: 157), Afro-Amerikan gençler için özsaygı ile algılanan kurumsal ayrımcılık arasında ve psikolojik iyi olma hali ile algılanan bireysel ve kurumsal ayrımcılık arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu bulmuştur. Bu örnekler incelendiğinde, Sahtekâr Fenomeni'nin de toplumsal yapıyla ilişkisinin incelenmesinin önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca fenomenin kadın ve erkeklerdeki yaygınlığı konusundaki süregelen uzlaşmazlığın, bireylerin sosyal kimliklerinin, toplumsal yapıdaki konumlarının ve toplum yapısına yönelik algılarının değerlendirilmemesine bağlı olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Toplumsal bakış açısıyla yapılan çalışmalar, kimliğin tanımında kullanılan kalıpyargıların (September ve ark., 2001, 224-227), dünya görüşünün (Ewing ve ark., 1996: 59, 61), toplum beklentilerinin (Cookley ve ark., 2013: 88-90), kolektif benlik saygısı düşüklüğünün (Lin, 2007: 60, 67) algılanan ayrımcılık düzeyinin ve sahip olunan etnik kimliğe yönelik tutumların (Beard, 2015: 35) Sahtekâr Fenomeni'ni belirlemede anlamlı değişkenler olduğunu göstermiştir. Bu çalışmalar, Sahtekâr Fenomeni'nin bireylerin sahip oldukları sosyal kimlikle ve içinde buldukları toplumsal yapıyla ilişkili olabileceği ve toplumsal yapıyla ilişkili birtakım özelliklerin Sahtekâr Fenomeni için risk oluşturabileceği düşüncesini desteklemektedir. Ancak fenomenin toplumsal düzeydeki çeşitli değişkenlerle ilişkisinin yönünü ve şiddetini belirlemek için, benzer bakış açısına sahip daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç olduğu açıktır.

1.6 KURAMSAL ÇERÇEVE

Eğitim ve/veya meslek hayatlarında başarılı olmuş kişilerin, bu başarıları sahiplenemeyerek Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip hale gelmelerinin altında yatan süreçler neler olabilir? Brown (1988) grup kavramının, insan varlığının ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulamış ve pek çok sorunun, yalıtılmış bireyin içsel süreçlerini inceleyerek değil; grup süreçlerinin irdelenmesiyle çözülebileceğini öne sürmüştür (akt., Vanbeselaere, 1999). Bu çalışmada da, kişinin, bir grup içinde, kendisini sahtekâr gibi hissetmesinin ve bunun açığa çıkacağı korkusunun davranışlarına yön vermesinin temelinde, kişisel farklılıklardan daha çok grup içi ve gruplararası süreçlerin yatıyor olabileceği düşüncesinden yola çıkılmıştır.

Bu düşünceyi test edebilmek için, sosyal psikoloji literatüründe önemli yere sahip olan ve gruplararası ilişkiler konusuna ışık tutan üç temel kuramdan yararlanılmıştır. Bu kuramlar, Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979), Sosyal Baskınlık Kuramı (Sidanius ve Pratto, 1999) ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'dır (Jost ve Banaji, 1994). Bu bölümde, ilgili kuramların temel hipotezleri ve Sahtekâr Fenomeni'nin nedenlerini açıklamada nasıl yarar sağlayabilecekleri ayrıntılı bir şekilde açıklanacaktır.

1.6.1 Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal Kimlik Kuramı (*Social Identity Theory*), grup fenomeni ile yakından ilgili, benzerlik, kalıpyargı, özdeşleşme, iç grup yanlılığı, grup normları, grup kimliği, ayrımcılık ve önyargı gibi olguları ele almış (Hogg ve Grieve, 1999: 80) ve sosyal psikoloji perspektifinden, grupların anlaşılmasına dinamik bir şekilde katkı sağlamış olan çok boyutlu bir kuramdır (Hogg ve Grieve, 1999: 81; Hogg ve Williams, 2000: 81).

Kuramcılar Sosyal Kimlik Kuramı'nı oluşturmaya iten en büyük etken, sosyal psikoloji literatüründe yer alan ve gruplararası ilişkilerin altında yatan süreçleri açıklamaya yönelik olarak yapılan önceki çalışmaların, gruplara geniş bir perspektiften bakmak yerine, yalnızca bireysel süreçlere odaklanmış olmasıdır (Tajfel ve Turner, 1979: 33). Bu geleneği kıran Sherif, yaz kampında bulunan 11- 12 yaşlarındaki erkek çocuklarla yaptığı üç aşamalı “Hırsızlar Mağarası” (*Robbers Cave*) deneyi ile, salt grup olmanın, grup içindeki ilişkileri tümenden etkileyebileceği (Sherif, 1951; Sherif, White ve Harvey, 1955), dış gruba yönelik düşmanca davranışların temelinde, bireysel öfkenin veya ideolojinin değil, doğrudan iç grup ve dış grup arasındaki ilişkilerin yattığı (Sherif; Sherif, ve ark. 1961) ve gruplararası işbirliği gerektiren ortak üst hedeflerin, gruplararasıdaki düşmanca ilişkileri düzeltmede rol oynayabileceği (Sherif, 1966) sonuçlarına ulaşmıştır (akt., Hogg ve Abrams, 1988: 37-40). Sherif'in bu bulgusu ile gruplararası ilişkiler alanı, bireysel ve grupsal süreçlerin birlikte ele alınmasını zorunlu kılan ayrı bir kesişme noktasına taşınmış olur (Brewer ve Kramer, 1985: 220). Sherif'in perspektifinden yararlanılarak oluşturulan Sosyal Kimlik Kuramı da kimliği ve kimliğe paralel olarak sosyal davranışı, yalnızca kişiler arası düzeyde ele alan önceki kuramların aksine, iki ucu arasında süreklilik gösteren bir boyut üzerinden değerlendirir. Bu boyutun bir ucu, kişisel kimliği ve kişiler arası ilişkileri gösterirken, diğer ucu sosyal kimliği ve gruplar arası ilişkileri işaret etmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 34).

Sosyal Kimlik Kuramı'nın oluşumunda önemli rol oynayan diğer bir çalışma da “Minimal Grup Paradigması”dır (*Minimal Group Paradigm*). Gruplararası davranışın sergilendiği minimal koşulları ortaya çıkarmak isteyen araştırmacılar, gruplara atama aşaması tamamen rastlantısal olarak gerçekleştirilmiş olmasına rağmen katılımcılara, ekrana yansıyan noktaların sayısına yönelik tahminleri (Tajfel, Billig, Bundy ve Flament, 1971: 155) veya Kandinsky ve Klee adlı ressamların tablolarına yönelik tercihleri doğrultusunda gruplandırıldıkları bilgisini verirler (Tajfel ve ark., 1971: 165-166). Bu

sınıflandırmanın ardından hem kendi grubuyla hem de diğer grupla hiç iletişim imkânı olmamış katılımcılardan, biri kendi, öbürü de diğer gruptaki anonim iki üyeye olmak üzere, bir çizelge üzerinden para ödülü çifti seçmeleri istenir. Bu ödül çiftleri, katılımcıların dağıtım esnasında hangi motivasyonla karar vereceklerinin tespit edilebileceği şekilde dizayn edilmiştir (Tajfel ve ark., 1971: 163-166). Ayrıca, bu dağıtımdan kişinin herhangi bir kazanç sağlayamayacağı da açıkça belirtilmiştir (Tajfel ve ark., 1971: 172). Çalışma bulguları, kişilerin kendi gruplarındaki üyeye görece daha yüksek meblağda ödeme yapma ve iki grup arasındaki ödül farkını iç grubun lehine azamileştirme çabası içinde olduklarını göstermiştir (Tajfel ve ark., 1971: 169). Bu çalışmanın tekrarlanan çeşitli formları da aynı sonuçları ortaya koymuştur (bkz., Hogg ve Abrams, 1988: 41-44).

Minimal Grup Paradigması, salt sosyal kategorizasyonun, gruplararası ayrımcılığın ortaya çıkması için yeterli olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir (Hogg ve Abrams, 1988: 43; Tajfel ve ark., 1971: 174; Turner, 2000: 8). Sherif'in perspektifinden ve Minimal Grup Paradigması'ndan yola çıkan kuramcılar, böylece, gruplararası ilişkilerin aydınlatılmasında, bireysel ve grupsal süreçlerin kesişme noktalarını ele alan ve en temele sosyal kategorizasyonu koyan Sosyal Kimlik Kuramı'nı geliştirmişlerdir.

1.6.1.1 Sosyal kategorizasyon

Sosyal kategorizasyon, bireylerin, toplumsal yapıyı bölümlere ayırması, sınıflandırması ve sıralaması anlamına gelir ve bir çeşit “bilişsel araç” olarak düşünülebilir (Tajfel ve Turner, 1979: 40). Ancak, sosyal kategorizasyonu, nesnel bir bilişsel işleyişten ibaret olarak görmek mümkün değildir; bu süreç, içinde bulunulan toplum yapısının değerlerinden, kültüründen ve sosyal temsillerinden etkilenir (Tajfel ve Forgas, 1981: 114; akt., Brewer ve Kramer, 1985: 224). Dolayısıyla, sosyal kategorizasyon objektif bir işlem değil; aksine, bireyin kendisini referans olarak gerçekleştirdiği sübjektif bir düzenlemedir (Tajfel ve Turner, 1979: 40).

İçinde bulunan toplumsal yapının kategorilere ayrılması, bireyin yalnızca sosyal çevresini anlamlandırmasını sağlamaz; aynı zamanda sahip olduğu grup üyeliği sayesinde, bu yapı içindeki konumunu tanımlayabilmesine ve böylece sosyal kimliğinin belirlenmesine yardımcı olur (Tajfel ve Turner, 1979: 40).

Bu süreç, aynı kategori içindeki üyelerin birbirine daha benzer; ayrı kategorilerdeki üyelerin ise birbirinden daha farklı olarak algılanmasına da sebep olur. Bu tür algılama sürecinde ortaya çıkan önemli bir kavram “kategori prototipi”dir. Prototip, bir kategoriye veya grubu tanımlayan ve onu diğer gruplardan ayıran tipik/ideal özelliklerin bilişsel temsilidir (Hogg ve Vaughan, 2007: 74-76, 692). Kategori prototipleri, bir grup içindeki özelliklerin toplamı değil; bir kategori içinde ne olunması gerektiğini yansıtan ideal özelliklerdir (Hogg ve Vaughan, 2007: 74). Grup üyelikleri aracılığı ile bireyler iç grup prototipine benzer hale gelirken, “ben’in varlığı da biz’e dönüşür” (Hogg ve Willimas, 2000: 91-92). Öte yandan bireyleri “biz”e dönüştüren iç grup prototipi, dış-grubun subjektif prototipinin aksine, çok daha çekici algılanır (Hogg, 1993: 97).

Sosyal kategorizasyon süreci, kategori üyeliğini zorunlu kıldığı gibi bu üyeler tarafından, kategoriler arasında kıyaslamalar yapılması durumunu da beraberinde getirir (Brewer ve Kramer, 1985: 224). Minimal Grup Paradigması çalışmalarında, katılımcılar, kendilerine sunulmuş tek kıyaslama boyutu olan ödül dağılımı açısından, diğer grupla kendi grupları arasındaki farklılığı, kendi gruplarının avantajına olacak şekilde vurgulama çabası içine girmişlerdir. Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, pek çok araştırma tarafından da yaygınlığı kanıtlanan (örn., Aboud, 2003: 52-53; Rubin, Badea ve Jetten, 2014: 569, 572; Rüstemli, Mertan ve Çiftçi, 2000: 30) ve iç grubun dış gruba tercih edildiğini gösteren bu eğilimin, yani “iç grup yanlılığı”nın (*ingroup favoritism*) (Tajfel ve Turner, 1979: 38; Turner, Brown ve Tajfel, 1979: 187) nedeni, sosyal kimliğin, içinde bulunulan sosyal kategoriden kaynaklanması sebebiyle, kişilerin üyesi oldukları kategori nezdinde aslında kendi sosyal kimliklerini olumlamaya çalışmalarıdır (Hogg ve Abrams, 1988: 43). Diğer bir deyişle, Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, sosyal kategori üyeliğinin ve ardından gelen kıyaslama sürecinin temel rolü, kişinin olumlu bir sosyal kimliğe ve böylece olumlu bir benlik kurgusuna ve benlik saygısına sahip olmasını sağlamaktır (Brewer ve Kramer, 1985: 224). Çünkü bireyler, ancak kendi grupları kıyaslama gruplarından daha prestijli ve güçlü bir imaja sahipse olumlu bir sosyal kimlik elde edebilirler (Tajfel ve Turner, 1979: 40). Bu da, yalnızca, kişinin dış grupla ilişkili boyut üzerinden içinde bulunduğu sosyal kategoriye kayırmasıyla sağlanabilir (Hogg ve Abrams, 1988: 46; Tajfel, 1982: 24).

Minimal Grup Paradigması'nda karşımıza çıkan iç grup yanlılığı ve dış grup ayrımcılığının altında, benlik saygısını olumlama motivasyonunun bulunduğu savı çeşitli ampirik çalışmalarla da desteklenmiştir (Hogg ve ark., 1986; Lemyre ve Smith, 1985;

Oakes ve Turner, 1980; akt., Hogg ve Abrams, 1988: 45). Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, sosyal rekabetin temelinde de bu iki süreç, yani sosyal kategorizasyon ve sosyal kıyaslama eğilimleri yatmaktadır (Hogg ve Abrams, 1988: 45).

1.6.1.2 Kendini sınıflandırma kuramı

Sosyal Kimlik Kuramı'ndan yola çıkan Turner ve ark. (1987), daha çok kimlik süreçleri üzerinde duran Kendini Sınıflandırma Kuramı'nı (*Self Categorization Theory*) geliştirmişlerdir. Kendini-kategorilendirme (*self-categorization*), kimliksizleştirme/kişilik-dışlaştırma (*depersonalization*), kendini kalıpyargılama (*self-stereotyping*) ve grup prototipleri gibi olgulara ışık tutmayı hedefleyen kuram, Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, çok daha bilişsel odaklı olmasına karşın; iki kuram da benzer bir metodoloji ve sosyal kimlik anlayışına dayandığı için, birbirlerini tamamlayan parçalar olarak görülebilirler (Turner, 2000: 6; Hogg ve Williams, 2000: 86; Hogg ve Grieve, 1999: 80). Bununla birlikte, kuram, Sosyal Kimlik Kuramı'nın ayrıntılı bir şekilde üzerinde durmadığı küçük grup dinamikleri üzerinde sosyal kimlik analizlerinin yapılmasını da imkânlı hale getirir (Hogg ve Williams, 1999: 89; Turner, 2000: 6, 14-15).

Öte yandan, bu iki kuram, bazı temel noktalarda birbirlerinden farklılaşmaktadırlar. Bu ayrışmalardan biri, kimliğin boyutları üzerinedir. Sosyal Kimlik Kuramı, kimliğin bir ucu bireylerarası, diğer ucu gruplararası olmak üzere, tek boyutlu ancak birbirine zıt iki kutuplu bir doğru üzerinden meydana geldiğini savunurken (Tajfel ve Turner, 1979: 34); Kendini Sınıflandırma Kuramı, bu kutuplaşmadan uzaklaşarak, sosyal kategorizasyonun farklı düzeylerinin olduğunu ve bu düzeye bağlı olarak aktif hale gelen farklı boyutlardaki kimliklerin sosyal davranışı ortaya çıkaracağını ileri sürer (Turner, 2000: 11, 13). Benlik kategorizasyonunda ortaya çıkan temel üç kimlik boyutu ise, davranışın türünü belirler. Bu kimlik boyutları, “kişisel kimlik” (*personal identity*), “sosyal kimlik” (*social identity*) ve “insan kimliği” (*human identity*)'dir (Turner ve ark., 1987; akt., Hornsey, 2008: 208). Kişisel kimlik, benlik kategorizasyonunun bireyi iç gruptaki diğer üyelerden ayıracak ve onun biricik özelliklerini yansıtabilecek şekilde gerçekleşmesidir. Sosyal kimlik düzeyi bireyin iç grup üyeleriyle benzerliğini, dış grup üyeleri ile arasındaki farklılığı vurgu yapar. Gruplararası davranış, sosyal kimliğin belirgin hale geldiği kategorizasyonlarda ortaya çıkar (Turner, 2000: 12). İnsan kimliği ise, kategorizasyonun, bireylere veya gruplara

bölünmeden insan türünün bütününü kapsamaması durumunda ortaya çıkan kimlik boyutudur. Bireyin, insan türünün bir üyesi oluşuna yönelik vurgu yapar (Turner ve ark., 1987; akt., Hornsey, 2008: 208). Kendini Sınıflandırma Kuramı'na göre, benliği sunmak için kullanılan kimliğin türü ve boyutu, kişinin değerlerinden, geçmiş deneyimlerinden, gelecek beklentilerinden etkilenir ve davranışı belirler (Turner, 2000: 14).

İki kuram arasındaki temel farklılıklardan biri de grupsal olguların altında yatan psikolojik süreçlere yöneliktir. Sosyal Kimlik Kuramı, kişileri grup olmaya ve sosyal davranışa iten bireysel düzeydeki motivasyonun olumlu özsaygı kazanma arzusu olduğunu ileri sürerken; Kendini Sınıflandırma Kuramı, bireylerin temel olarak, içinde buldukları dünyayı anlama ve kendileri hakkında belirli bir bilgiye sahip olma ihtiyacı ile kendilerini diğerlerinden farklılaştırarak sınıflama çabası içinde olduklarını ifade eder (Hogg ve Grieve, 1999: 81).

Kendini Sınıflandırma Kuramı'na göre, üyesi olunan grup, prototipik özellikleri aracılığıyla kişinin benlik kurgusunu oluşturur ve sübjektif belirsizliği azaltarak, kendisinin kim olduğunu tanımlayabilmesine yardımcı olur. Kimliksizleşme/kişilik-dışlaştırma, bireysel olarak paylaşılmayan, düşünce, duygu ve davranışların, belirli sosyal bağlamlarda, ait olunan grubun prototipik anlayışıyla yer değiştirmesidir (Hogg ve Grieve, 1999: 82). Sosyal kategorizasyonun ön plana çıktığı durumlarda, sosyal kimlik belirgin hale gelir ve birey kimliksizleşerek, grup davranışında bulunur (Turner, 2000: 14). Kendini Sınıflandırma Kuramı'na göre, bireyler temelde, kendi duygu, düşünce ve davranışlarındaki sübjektif belirsizliği ortadan kaldırma güdüsüyle hareket ederler ve prototip temelli kimliksizleşme/kişilik-dışlaştırma bu ihtiyacı karşılamaya oldukça uygundur (Hogg ve Abrams, 1993; akt., Hogg ve Williams, 2000: 89). Sosyal kimliğin ve sosyal davranışın altında, prototip temelli kimliksizleştirme/kişilik-dışlaştırma sürecinin yattığını öne süren kuram, bir grup içindeki kişilerin, prototipik özelliklere yakın olmak açısından birbirlerinden farklılaşabileceklerini de kabul eder (Hogg ve Williams, 1999: 89).

1.6.1.3 Kalıpyargılar

Sosyal Kimlik Kuramı, “kalıpyargı” kavramını, Stallybrass (1977: 601) tarafından “bazı insan kategorileri, kurumlar ve olayların büyük insan toplulukları tarafından

paylaşılan temel özelliklerinin bilişsel imgeleri” biçiminde tanımlanan haliyle kabul eder (akt., Tajfel, 1982: 3). Diğer bir ifadeyle kalıpyargı, bir sosyal kategorinin üyesi olan tüm bireylere, sırf o kategorinin bir parçası oldukları için atfedilen benzer ve genel özelliklerdir (Hogg ve Abrams, 1988: 57). Sosyal kategorizasyon süreci ile birlikte ortaya çıkan sosyal kimlikler sonucu, iki grup arasındaki farklılığın yanı sıra, gruplar içindeki benzerlikler de daha belirgin hale gelir. Böylece bir kategorizasyon içindeki bütün bireyler, benzer özellikler çerçevesinde algılanmaya başlanır. Bu süreç, kalıpyargıların, bilişsel dayanağını sağlamış olur (Hogg ve Abrams, 1988: 64).

Sosyal Kimlik Kuramı perspektifinden bakıldığında, kalıpyargılar, doğal bir sosyal kategorizasyon sürecinin sonucudur; dolayısıyla, temelde kişinin içinde yaşadığı karışık dünyayı basite indirgeme ve düzenleme ihtiyacından kaynaklanır (Brown, 1997: 235). Daha da önemlisi, kalıpyargılar, kişinin kendisini ve sosyal çevresini anlayıp açıklamasına ve bilinmezliğin karşısında nasıl tepki vereceğini kestirmesine yardımcı olur (Tajfel, 1982: 3). Bu fonksiyonları göz önünde bulundurulduğunda, kalıpyargıların her zaman önyargıya neden olmayacağı açıktır (Stallybrass 1977: 601; akt., Tajfel, 1982: 3).

Kalıpyargılar, yalnızca dış grup üyelerini tanımlamak için kullanılmaz. İnsanlar, kendilerini, sahip oldukları sosyal kategori üyeliği ile tanımladıklarında, aynı zamanda, grup içi benzerliklere ve gruplar arası farklılıklara vurgu yapmış olurlar. Böyle bir tanımlamada “kendini kalıpyargılama” (*self-categorization*) süreci de devreye girer. Kendini kalıpyargılama, kişinin kendisini, diğer iç grup üyeleri ile olan bağını ve benzerlik algısını güçlendiren ve ilişkili boyut üzerinden grubunu, dış gruptan azami şekilde farklılaştıran, gruba yönelik kalıpyargılarla tanımlamasıdır. Özellikle, sosyal kimliğin önem kazandığı durumlarda, bireyler kendilerini, onları diğer insanlardan ayırt eden bireysel özellikler yerine, sahip oldukları sosyal kategori üyelikleri ve iç grubun prototipik özelliklerini taşıyan kalıpyargısal ifadelerle tanımlama eğiliminde olurlar (Turner, 1984: 528; akt., Turner, 2000: 11-12).

Kişinin kendisini gruba yönelik kalıpyargılarla tanımlaması, dış gruba yönelik kalıpyargıların aktivasyonunda olduğu gibi, sosyal kategorizasyonun ve sosyal kimliğin belirgin olduğu durumlarda daha sık gerçekleşir. Hogg ve Turner (1987) tarafından yapılan araştırmada, kişisel kimliğin ön plana çıktığı cinsiyet içi ve sosyal kimliğin ortaya çıktığı cinsiyetler arası bir tartışma gerçekleştirilmiştir. Bireyler, ikinci koşulda, kendi cinsiyetlerine yönelik kalıpyargılardan daha çok yararlanmış ve kendilerini toplum içinde

yaygın olarak kabul edilen kadınsı ve erkeksi özelliklerle sergilemişlerdir (akt., Turner, 2000: 12).

Yapılan çalışmalar, kendini-kalıpyargılama sürecinin ortaya çıkmasında belirleyici olan grup içi olgunun ise, Sosyal Kimlik ile Kendini Sınıflandırma Kuramları perspektifinden bakıldığında da önemli bir yere sahip olan, iç grupla özdeşleşme (*identification*) olduğunu göstermiştir. Bu bulgulara göre, üyelerin, kendi grupları ile özdeşleşme düzeyleri arttıkça, kendilerini gruplarına yönelik kalıpyargılarla tanımlama düzeyleri de artmaktadır (örn., Cadinu, Latrofa ve Carnaghi, 2013: 590; De Cramer, 2001: 395; Latrofa, Vaes ve Cadinu ve ark., 2012: 100; Verkutyan ve Nekuee, 1999: 414-415).

1.6.1.4 Grupla özdeşleşme

Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, “grup” olmak, içsel ve dışsal olmak üzere, iki temel koşula bağlıdır. Dışsal koşul, bir insan topluluğunun diğer insanlar tarafından bir grup olarak algılanmasıdır. İçsel koşul ise, grup üyelerinin grup kimliklerini ifade eder. Grup kimliğinin oluşabilmesi için gerekli olan üç bileşen vardır. Bu bileşenlerden ilki, grup üyelerinin bir grup olduklarına dair bilişsel farkındalıklarıdır; yani, kimliğin bilişsel (*cognitive*) yönüdür. İkinci bileşen, gruba yönelik algılanan olumlu ve olumsuz değerlendirmelerin derecesidir; diğer bir deyişle, kimliğin değerlendirici (*evaluative*) yönüdür. Üçüncüsü ise, bilişsel farkındalığa ve değerlere eşlik eden duygusal yatırımlardır. Bu da, kimliğin duygusal (*affective*) yönüdür (Tajfel, 1982: 2) ve grupla özdeşleşme düzeyiyle ilişkili olduğu varsayılabilir. Başka bir ifadeyle, kişinin kimliğinin toplumsal yönünü oluşturan sosyal kimlik, grup üyeliğinin çağrıştırdığı değerlerle ve duygusal önemi ile tanımlanmış olur (Turner, 2000: 8).

Özdeşleşme/bağlılık (*identification- cohesiveness/cohesion*) kavramı, Sosyal Kimlik Kuramı'nın, grup kriterlerinden de anlaşılacağı üzere, önem verdiği temel olgulardan biridir. Önceki yaklaşımlar bu kavramı, “grup üyeleri arasındaki karşılıklı pozitif tutumların gücünden kaynaklanan grup özelliği” (Lott ve Lott, 1961: 408) olarak tanımlayarak, grubu ve grupla özdeşleşmeyi, bireyler arasındaki etkileşime indirgerler (Hogg, 1993: 88). Bu bakış açısına göre, grup, birbirine bağlı grup üyelerinin etkinlikleri sonucunda oluşur; dolayısıyla, sosyal yapılar ve durumlar, özdeşleşmeyi doğrudan etkileyen kavramlar olmaktan uzaklaşır (Lau, 1989: 221).

Oysa Sosyal Kimlik Kuramı, hem grup kimliğinin oluşumu hem de grupla özdeşleşmenin sağlanabilmesi için grup içindeki bireyler arasında karşılıklı olumlu bir ilişkiyi zaruri görmez. Kurama göre, özdeşleşmenin en gerekli şartı, sosyal kategorizasyon sonucu içinde bulunulan grubun algılanılan prototipine yönelik sahip olunan olumlu tutum ve duygulardır (Hogg, 1993: 94-95). Bu perspektiften bakıldığında özdeşleşme, iç gruba yönelik olumlu tutumların eşliğinde, “kişinin grubuna ilişkin aidiyet ve bağlılık duygusu” olarak tanımlanmaktadır (Hortaçsu, 2007: 65).

Bireyler benlik kurgularını olumlamak için kendi gruplarını, diğer gruplarla kıyaslar ve kendileri için pozitif olacak bir ayırım yaratmaya çalışırlar. Ancak elde edilen pozitif ayırımın kişinin benlik kurgusunu olumlu hale getirebilmesi için, grupla özdeşleşme temel bir kıstastır (Demirtaş, 2003: 124). Benzer şekilde, grup normlarına uygun davranma, iç gruba güven, sevgi ve saygı duyma, kendini iç grup üyeleri ile benzer bulma, kendini ve dış grubu kalıpyargılarla tanımlama, gruplararası farklılaştırma ve etnosentrizm olgularının gerçekleşmesi de yine iç gruba duyulan bağlılığın ve aidiyet hissinin yüksek olması ile mümkün hale gelir (Haslam, Reicher, ve Reynolds, 2012: 206; Hogg, 1993: 94).

1.6.1.5 Stratejiler

Grup kimliği, bireylerin olumlu benlik imajına sahip olmalarında önemli bir rol oynar. Olumlu sosyal kimlik, üyesi olunan grupla kıyaslama grubu arasında, üyesi olunan grup lehine bir ayırım olmasından kaynaklanır. Ancak, üyesi olunan grubun toplumsal hiyerarşi içindeki yeri aşağılara doğru kaydıkça, olumlu sosyal kimlik oluşturmadaki katkısı da azalır. Bunun bir sonucu olarak, grup üyeleri birtakım stratejiler izleyerek benlik imajlarının olumluluğunu arttırmaya ya da var olan olumlu imajlarını korumaya çalışırlar (Hogg ve Williams, 2000: 87; Tajfel ve Turner, 1979: 43).

Tajfel ve Turner (1979: 35, 43-44), bireylerin ve grupların sosyal davranışlarının, statükoda var olan gruplar arasındaki ilişkilerin doğasının bir yansıması olarak görülebilecek “inanç sistemlerine” (*belief systems*) bağlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu inanç sistemleri, toplumsal yapının, esnek (*flexible*), geçirgen (*permeable*) ve meşru (*legitimate*) algılanıp algılanmamasına göre şekillenmektedir. Bu özelliklerin farklı

kombinasyonları, grupları ve grup üyelerini üç farklı strateji geliştirmeye iter. Bunlar: Bireysel hareketlilik, Sosyal yaratıcılık ve Sosyal rekabettir.

1.6.1.5.1 Bireysel hareketlilik

Bireysel hareketlilik stratejisi (*Individual mobility*), toplumsal yapının esnek, geçirgen ve meşru olarak algılanması halinde görülür. Sahip olunan grup üyeliği, kişinin benlik imajına olumlu katkı sağlayamadığı için, kişi grubundan ayrılarak bir başka gruba dahil olabilmeyi amaçlar. Diğer bir deyişle, bireysel hareketlilik, kişinin, alt konumlu gruptan, üst konumlu gruba bireysel olarak geçme çabasıdır ve alt konumlu grubun durumuna yönelik herhangi bir yarar sağlamaz (Tajfel ve Turner, 1979: 43). Bu stratejinin uygulanmasında, önceki grubun, üye kaybını önlemek için birtakım önlemler alması, ya da kişinin yeni üyesi olunan grup tarafından kabul edilmemesi gibi bazı zorluklarla karşılaşılabilir (Hogg ve Abrams, 1988: 47). Erkek egemen yapılanmalarda yer alan az sayıdaki kadını, bu stratejiye örnek olarak göstermek mümkündür (Condor, 1984, Crosby, 1982; akt., Hogg ve Abrams, 1988: 47).

1.6.1.5.2 Sosyal yaratıcılık

Sosyal yaratıcılık (*Social creativity*), gruplararası geçirgenlik algısının zayıf olduğu, ancak sosyal yapının değişmesine yönelik alternatiflerin ulaşılabilir olmadığı; dolayısıyla sistemin istikrarlı ve meşru, yani güvenilir algılandığı durumlarda kullanılan bir kimlik yönetme stratejisidir (Tajfel ve Turner, 1979, 45). Bu strateji, üyesi olunan grupla kıyaslama grubu arasında, benliği olumlayacak şekilde pozitif bir ayrım elde edilemediğinde sosyal kimliğin olumlu hale gelmesine katkı sağlayacak yeni karşılaştırma seçeneklerinin üretilmesini sağlar (Tajfel ve Turner, 1979: 43). Bireysel hareketlilik stratejisinin aksine, sosyal yaratıcılık, bireysel değil, grup hareketidir; ancak o da bireysel hareketliliğe benzer şekilde, grubun objektif konumunun değişmesine katkıda bulunmaz (Tajfel ve Turner, 1979: 43). Yine de bu strateji, grup üyelerinin benlik imajlarının olumlanmasını sağlayabilir (Tajfel ve Turner, 1979: 45). Sosyal yaratıcılık stratejisi, üç farklı şekilde uygulanabilir: Kıyaslama grubuyla yapılan karşılaştırma kriterlerine yeni

boyutlar eklemek, önceden negatif algılanan grup özelliğini pozitif çevirmek veya karşılaştırma grubunu değiştirmek (Tajfel ve Turner, 1979: 43-44).

1.6.1.5.3 Sosyal rekabet

Sosyal rekabet (*Social competition*) stratejisi, alt konumlu grup üyelerince, sosyal sisteme yönelik meşruiyet inancının kalmadığı, yapının durağan algılanmadığı ve var olan bu yapıya karşı bilişsel alternatiflerin üretilebilir olduğu durumlarda kullanılır (Tajfel ve Turner, 1979: 44). Diğer bir deyişle, alt konumlu grubun, içinde bulunduğu durumu ve bu durumun iyileştirilebilmesinin yollarının olup olmadığını sorgulaması gerekmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 45). Önceki stratejilerden farklı olarak, sosyal rekabet, grubun bütününün konumunu yükseltmeye ve iyileştirmeye yönelik bir harekettir. Bu strateji doğrultusunda, azınlık grubu statüsündeki alt grup, baskın olan üst grupla gerçek bir rekabete girer ve olumsuz durumunu iyileştirmek için mücadele eder. Kendi üstünlüğünü meşru algılamaya devam etmesi halinde üst konumlu grup, sosyal rekabet içinde olan alt konumlu gruba karşılık verebilir. Tahmin edilebileceği üzere, bu stratejinin alt ve üst konumlu gruplar arasında düşmanlığa sebep olması muhtemeldir (Tajfel ve Turner, 1979: 44-45).

1.6.2 Sosyal Kimlik Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni

Sosyal Kimlik Kuramı'nın varsayımlarında da bahsedildiği üzere, kişinin kendisini bir grup üyesi olarak tanımlaması ve sosyal davranışta bulunmasının altında yatan temel bilişsel sebep sosyal kategorizasyon (Tajfel ve Turner, 1979: 40) ve bu kategorizasyonun varlığına yönelik farkındalıktır (Tajfel, 1982: 2). Bu kategorizasyon sonrası ortaya çıkan prototip vasıtasıyla grup içindeki bireyler birbirlerine benzer hale gelerek, “ben'den 'biz'e dönüşürler” (Hogg ve Willimas, 2000: 91-92). Kendini Sınıflandırma Kuramı da, üyesi olunan grubun, prototipik özellikler ile kişinin benlik kurgusunu oluşturacağını ve subjektif belirsizliği azaltarak, kendisinin kim olduğunu tanımlamasına katkı sağlayacağını ileri sürer (Hogg ve Grieve, 1999: 82).

Sahtekâr Fenomeni ise, kişinin içinde bulunduğu konumu hak etmediğini ve bu konumunu, diğer insanları kandırarak elde ettiğini düşünmesi şeklinde açıklanmaktadır

(Clance, 1985: 5; Kolligian ve Sternberg, 1991: 309). Diğer bir ifadeyle, bu fenomen, kişinin kendisini, grup üyeliği için gerekli özellikleri karşılamamasına rağmen o grubun içine dahil olmuş gibi algılaması ile karakterizedir.

Sosyal Kimlik perspektifinden bakıldığında, Sahtekâr Fenomeni'nin, kişinin kendi özellikleriyle, gruba yönelik algıladığı prototopik özelliklerin birbiriyle uyuşmamasından kaynaklanacağı düşünülebilir. Çünkü, kategori prototipleri aracılığı ile, grup üyeleri birbirine daha benzer hale gelmekte; kendilerini o grubun üyesi olarak algılayıp, bu grup kimliği vasıtasıyla hareket etmektedirler. Sosyal Kimlik Kuramı'nın terimleriyle ifade etmek gerekirse, bu kişiler, grup prototipini olumlu algılamakta, ancak kendilerini bu prototipten uzak görmekteirler.

Peters, Ryan, Haslam ve Fernandes (2012: 151), son yıllarda emek piyasasında kadınların giderek artan aktif katılımlarına rağmen, prestij ve güç sağlayan ancak erkeksi kalıpyargılarla etiketlenen mesleklerde yer almaktan kaçınmalarının sebebini, bu tür meslek gruplarında bulunan kadın ve erkeklerin algıladıkları meslek prototipleri üzerinden araştırmışlardır. Çalışma bulguları, cerrahi stajyeri olan ve kendilerini kadınsı, mesleklerini ise erkeksi kalıpyargılarla değerlendiren kadınların meslek kimliklerini daha az benimsedikleri ve meslekten ayrılma arzularının daha çok olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, Sosyal Kimlik perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'nin nedenlerine yönelik kurulan bağlantıları destekler niteliktedir.

Öte yandan, Sahtekâr Fenomeni'nde, kişinin, kendisini o konumda bulunmak için yetersiz hissetmesi ve konumunu şansa veya aşırı çalışmaya atfetmesi (Clance ve Imes, 1978: 242-243; Clance ve O'Toole, 1987: 51), algılanan grup prototipinin olumlu olduğunun göstergesidir. Dolayısıyla bu kişilerin olumlu gördükleri grupla özdeşleşme eğiliminde olmaları beklenir.

Sonuç olarak, Sosyal kimlik perspektifinden bakıldığında, grup prototipi ile bireysel özellikler arasında algılanan fark, kişilerin kendilerini sahtekâr hissetmelerine sebep olurken, bu kişiler içinde buldukları grupla da özdeşleşme eğiliminde olacaklardır.

1.6.3 Sosyal Baskınlık Kuramı

Sidanius ve Pratto, Sosyal Kimlik Kuramı'ndan, Otoriteryen Kişilik Kuramı'ndan, Gerçekçi Grup Çatışması Kuramı'ndan, kültürel ideolojilerden, Marksizm'den, neoklasik

elitizmden, feminist-aile kuramlarından ve Evrim Kuramı'ndan yararlanarak Sosyal Baskınlık Kuramı'nı (*Social Dominance Theory*) oluşturmuşlardır (Pratto, Sidanius ve Levin, 2006: 272; Sidanius ve Pratto, 1999: 31). Hiyerarşik yapılanmayı, birey temelli ve grup temelli sosyal hiyerarşi olmak üzere ikiye ayıran kuramcılar, bu kuram aracılığı ile artı değer üretiminin yapıldığı toplumlarda grup temelli sosyal hiyerarşilerin nasıl oluştuğunu ve sürdürüldüğünü, birey içi, bireyler arası, gruplar arası ve kurumsal mekanizmalar olmak üzere dört farklı analiz düzeyi üzerinden anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır (Sidanius ve Pratto, 1999: 31-32; 39).

1.6.3.1 Birey temelli ve grup temelli sosyal hiyerarşiler

Birey temelli sosyal hiyerarşiler (*Individual-based social hierarchies*), bireylerin yüksek zeka, liderlik yeteneği, bilimsel yetenek, başarı gibi, kendilerine üstünlük getirecek kişisel özellikleri aracılığı ile güç sahibi olmak istemelerine dayanır (Pratto ve ark., 2006: 272; Sidanius ve Pratto, 1999: 32)

“Grup temelli sosyal hiyerarşiler” (*Group-based social hierarchies*) olarak tanımlanan yapı ise, bir sistemde, bir grubun, orantısız bir şekilde, yetki, politik güç, prestij, iyi ve sağlıklı gıda, konaklama imkânı, sağlık hizmetleri, zenginlik, eğitim ve boş zaman gibi pozitif sosyal değerlere, kaynaklara ve ayrıcalıklara sahip baskın grup olarak hiyerarşinin üstünde bulunmasına karşın, diğer grubun veya grupların, hiyerarşinin alt basamaklarında konumlandırılarak, kaynaklara ulaşamaması ve işsizlik, hastalık, orantısız ceza, toplum tarafından negatif etiketlenmeye maruz kalma, standardın altında konaklama şartları gibi negatif sosyal değerlere sahip olmasıdır (Pratto ve ark., 2006: 272; Sidanius ve Pratto, 1999: 31-32). Bu hiyerarşide ortaya çıkan ayrımcılık, bireysel değildir. Tam tersine, bireyin ırk, cinsiyet, din vb. unsurlara bağlı olarak toplumsal yapı içinde sahip olduğu grup üyeliği sayesinde sosyal gücü, prestiji ve ayrıcalığı elinde bulundurması halidir (Pratto ve ark., 2006: 272).

Kurama göre, grup temelli sosyal hiyerarşiler, değişmesi oldukça zor olan sabit sistemlerdir (Sidanius ve Pratto, 1999: 54). Ayrıca, bu tür hiyerarşilerin tanımı, derecesi, katılımı toplumdan topluma ve bir toplum içinde farklı zamanlarda değişse de, grup temelli hiyerarşik yapılanmanın kendisi evrenseldir (Pratto ve ark., 2006: 272-273).

Yapılan sınıflandırmaya karşın, bu iki hiyerarşik yapının birbirinden tamamen bağımsız olduğu da söylenemez. Sahip olunan yeteneklerin gelişmesi, içinde bulunulan sosyal statünün sahip olduğu değerlere ve kaynaklara bağlı olduğu için, grup temelli hiyerarşilerin, birey temelli hiyerarşileri etkilediğini söylemek mümkündür (Sidanius ve Pratto, 1999: 32-33).

Sosyal Baskınlık Kuramı, toplumsal hiyerarşilerin, üç farklı sistem üzerinden oluştuğunu ileri sürer. Bunlar: Yaş sistemi (*Age system*), Cinsiyet sistemi (*Gender system*) ve Keyfi kümeleme sistemidir (*Arbitrary-set system*). Yaş sisteminde, yaşı görece fazla olanlar, az olanlara göre avantajlı konumdadırlar. Cinsiyet sisteminde, erkekler güce sahiptir ve böylece kadınlar üzerinde baskınlık kurabilirler. Keyfi kümeleme sisteminde ise, diğer iki sistemden farklı bir şekilde, insan ekolojisinin neden olmadığı bir hiyerarşi söz konusudur: Irk, din, zenginlik, kast sistemi, sosyal sınıf gibi, insanlar tarafından belirlenen ve yaşam döngüsünde üstünlük sağlamayan bir kritere göre, bazı grupların hiyerarşinin üstünde konumlanmasına, diğerlerinin ise alt statülerde kalmasına sebep olan bir yapılanma mevcuttur (Pratto ve ark., 2006: 273; Sidanius ve Pratto, 1999: 33; Sidanius ve Veniegas, 2000: 2-3). Ayrıca bu sistem, yalnızca artı değer üretiminin sürdürüldüğü toplumlarda görülmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999: 34-36; Sidanius ve Veniegas, 2000: 6-7). Hiyerarşilerin katılığı, toplumdan topluma ve zamandan zamana değişim gösterse de, hiyerarşik yapılanmanın bu üç formu, tüm insan toplulukları için evrenseldir (Pratto ve ark., 2006: 273) ve bu ayrı üç sistemin de, grup temelli hiyerarşilerin sürdürülmesinde kendilerine ait rolleri bulunmaktadır (Sidanius ve Pratto, 1999: 33).

Bununla birlikte, bu sistemler, üç temel nokta açısından birbirlerinden farklılaşırlar: Esneklik, Şiddet düzeyi ve Odak noktası. Esneklik, kimin alt konumlu, kimin üst konumlu grup üyesi olarak tanımlanacağındaki sınırlarla ilişkilidir. Yaş sisteminde, bir insan çocuk ve gençken, hiyerarşinin altında yer almasına rağmen, yaşı ilerledikçe, baskın grup içine dahil olur. Bu durum, yaş sisteminde esnekliğin daha yüksek olduğunun göstergesidir. Öte yandan cinsiyet ve keyfi kümeleme, çok daha sabit sistemlerdir. Şiddet faktörü ise, sistem içinde, avantajlı grupların, dezavantajlı gruplar üzerinde uyguladığı eziyet ve zulmün boyutu ile ilişkilidir. Yaş ve cinsiyet sistemlerinde, şiddet faktörü yer almakla birlikte, keyfi kümeleme sisteminde bu faktör, soykırım gibi oldukça uç boyutlara ulaşabilmektedir. Odak noktası ise, hangi grubun, hangi grup üzerinde hakimiyet kurmak istediği ile

ilişkilidir. Yaş sisteminde, yaşlıların odak noktası çocuklar, cinsiyet sisteminde, erkeklerin odak noktası kadınlardır (Pratto ve ark., 2006: 274; Sidanius ve Pratto, 1999: 33).

Keyfi kümeleme sistemine dayanan hiyerarşilerde ise üst sınıf erkeklerin odak noktası alt sınıf erkeklerdir (Pratto ve ark., 2006: 274; Sidanius ve Veniegas, 2000: 13). Bu duruma, “alt sınıf erkek hedef hipotezi” (*subordinate-male target hypothesis*) denilmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999: 49-50; Sidanius ve Veniegas, 2000: 13). Ancak bu hipotez, grup sistemli hiyerarşilerde kadınlara ve çocuklara yönelik ayrımcılık ve şiddete rastlanmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır (Sidanius ve Pratto, 1999: 50).

1.6.3.2 Grup temelli sosyal hiyerarşilerin sürdürülmesini sağlayan etmenler

Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre, grup temelli hiyerarşilerin meydana gelmesi ve sürdürülmesi, bireysel ayrımcılık (*aggregated individual discrimination*), kurumsal ayrımcılık (*aggregated institutional discrimination*) ve davranışsal asimetri (*behavioral asymmetry*) olarak kavramsallaştırılan birbirinden farklı düzeydeki mekanizmaların birlikte çalışması ile gerçekleşir. Bu mekanizmalar ise meşrulaştırıcı mitler (*legitimizing myths*) tarafından düzenlenirler. Meşrulaştırıcı mitlerin desteklenip desteklenmemesi de, kişilerin, grup temelli hiyerarşilerin var olduğu bir sistemi arzu edip etmemesine, yani Sosyal Baskınlık Yönelimi (*Social Dominance Orientation*) düzeylerine bağlıdır (Sidanius ve Pratto, 1993: 39).

1.6.3.2.1 Meşrulaştırıcı mitler

Grup temelli hiyerarşilerin oluşumuna ve devamlılığına katkı sağlayan etmenler, meşrulaştırıcı mitler tarafından düzenlenir. Meşrulaştırıcı mitler, bir sosyal yapılanma içinde kabul gören değerler, inançlar, kalıpyargılar, kültürel ideolojiler ve tutumlardır. Bu mitler, hiyerarşi arttırıcı (*hierarchy-enhancing*) ve hiyerarşi azaltıcı (*hierarchy-attenuating*) olmak üzere iki şekilde sınıflandırılabilir (Pratto ve ark., 2006: 275-276; Sidanius ve Pratto, 1999: 45-46, 104).

Hiyerarşi arttırıcı mitler, hiyerarşinin devamlılığı için, sosyal değerlerin dağılımındaki eşitsizliği normal, ahlaki ve adil göstererek destekleyen ve eşitsizliğin meşru olduğuna dair inancı toplumun her kesimine empoze eden mitlerdir (Pratto ve ark., 2006:

275; Sidanius ve Pratto, 1999: 45-46). Cinsiyetçiliğin, adil dünya inancının, heteroseksizmin, milliyetçiliğin, ırkçılığın ve kalıpyargıların her türlü formu, hiyerarşi arttırıcı mitlere örnek olarak gösterilebilir (Pratto ve ark., 2006: 275). Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre, gruplararası eşitsizlik, yalnızca avantajlı grubun, alt gruplara yönelik baskısıyla sürdürülmez. Alt grup üyeleri de hiyerarşi arttırıcı mitler vasıtasıyla var olan hiyerarşik yapılanmanın meşruiyetini kabul eder ve sistemin devamlılığına katkıda bulunmuş olurlar (Pratto ve ark., 2006: 276).

Hiyerarşi azaltıcı mitler ise, aksine, sosyal yapılanma içinde, eşitliği savunan ve dağılımın eşitsizliğine karşı gelen mitlerdir (Pratto ve ark., 2006: 276; Sidanius ve Pratto, 1999: 46). Demokrasi, sosyalizm, komünizm, hümanizm, insan hakları ve feminizm, hiyerarşi azaltıcı meşrulaştırıcı mitlere örnek olarak gösterilebilir (Pratto ve ark., 2006: 276). Sosyal sistemler, grup tabanlı eşitsizliğin sürdürülmesini sağlayan hiyerarşi arttırıcı ve gruplar arasındaki eşitliği destekleyen hiyerarşi azaltıcı güçler arasındaki dengeye bağlıdır (Sidanius ve Pratto, 1993: 38).

Bir meşrulaştırıcı mitin, içinde bulunduğu sosyal yapılanma içindeki gücü, hiyerarşinin çeşitli katmanlarında birden yaygın olarak kabul görmesi (*consensuality*), benimsenen değer, inanç ve ideolojiler tarafından ortak bir şekilde desteklenerek toplum içine gömülü olması (*embeddedness*), apaçık doğru olarak nitelendirilecek şekilde kesin görülmesi (*certainty*) ve kendisiyle var olan sosyal politikalar arasında kurduğu bağlantının gücü (*mediational strength*) ile ilişkilidir (Sidanius ve Pratto, 1999: 46-48).

1.6.3.2.2 Bireysel ayrımcılık

Bireysel ayrımcılık (*aggregated individual discrimination*), bireysel düzlemde gerçekleşen, her gün karşılaştığımız ve çoğu zaman göze çarpmayan bir ayrımcılık türüdür. Örneğin, bir işverenin, cinsiyet, ırk, din gibi grup aidiyetleri sebebiyle bir kişiye iş vermemesi, bireysel ayrımcılık göstergesidir. Ancak, bireysel ayrımcılık, yalnızca ayrımcı davranışta bulunan ve bu davranıştan etkilenen tarafları etkilemez; sürekli hale geldiğinde, var olan hiyerarşik yapı içindeki güç dengesizliklerinin kalıcılığına da sebep olur (Pratto ve ark., 2006: 278; Sidanius ve Pratto, 1999: 39, 41).

Bununla birlikte, hiyerarşi arttırıcı meşrulaştırıcı mitler aracılığı ile sosyal yapının kendisi, bireysel ayrımcılıkların ortaya çıkmasında kolaylaştırıcı bir rol oynar. Örneğin,

cinsiyet rolleri, ayrıcalıkların ve sorumlulukların eşitsiz bir şekilde dağılmasına sebep olur (Pratto ve ark., 2006: 278). Dolayısıyla, bir kadının toplum içinde benimsenmiş cinsiyet rolü ve sorumlulukları, onun, sırf cinsiyetinden dolayı, işveren tarafından geri çevrilmesi ihtimalini de artırır.

1.6.3.2.3 Kurumsal ayrımcılık

Bir toplumsal yapı içinde yer alan kurumlar da, meşrulaştırıcı mitlere benzer şekilde, hiyerarşi arttırıcı ve hiyerarşi azaltıcı olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bazen açık ve bilinçli, bazen de bilinçsiz ve örtük bir biçimde, sosyal değerlerin dağılımında ayrımcılık yaparak, grup temelli sosyal hiyerarşilerin varlığına katkıda bulunan kurumlar, hiyerarşi arttırıcı kurumlardır. Örneğin, eğitim, iç-güvenlik ve yargı sistemleri ile ilgili kurumlar, hiyerarşi arttırıcı kurumlardır (Pratto ve ark., 2006: 276; Sidanius ve Pratto, 1999: 41, 51).

Öte yandan, hiyerarşi arttırıcı kurumların etkilerini azaltarak, toplum içinde, olumlu sosyal değerlerin dağılımını dengelemeye çalışan kurumlar, hiyerarşi azaltıcı kurumlardır. Sivil toplum örgütleri, yardım kuruluşları, dini topluluklar gibi örgütlenmeler, hiyerarşi azaltıcı kurum örneklerindedir (Pratto ve ark., 2006: 277). Ancak, hiyerarşi azaltıcı kurumlar genellikle kalıcı finansman ve hukuki yapılanmadan yoksundurlar. Güç asimetrisi, hiyerarşi arttırıcı kurumların lehine işlediği için hiyerarşi azaltıcı gruplar, dengeleme amaçlarını gerçekleştiremezler; böylece grup temelli hiyerarşi, varlığını sürdürmeye devam eder (Pratto ve ark., 2006: 277).

Keyfi kümeleme sisteminin olduğu grup temelli hiyerarşilerde, kadınlara ve alt gruplara yönelik kurumsal ayrımcılık (*aggregated institutional discrimination*) örneklerine, eğitim, iş yaşantısı, sağlık, konaklama gibi pek çok alanda sıklıkla rastlanmaktadır (Pratto ve ark., 2006: 277-278).

1.6.3.2.4 Alt ve üst konum üyelerinin farklı davranışları: Davranışsal asimetri

Sosyal Baskınlık Kuramı, bir toplumsal yapı içinde, farklı statüdeki grup üyelerinin birbirlerinden farklı davranış repertuarlarına sahip olmalarını “davranışsal asimetri” (*behavioral asymmetry*) olarak kavramsallaştırır. Bu davranışsal farklılıklar toplumsal yapı içindeki grup temelli hiyerarşinin sürdürülmesine katkı sağlarlar. Davranışsal asimetrisinin

ortaya çıkmasında toplum içinde var olan gruplara yönelik yaygın olarak kabul edilen kalıpyargılar, meşrulaştırıcı ideolojiler ve psikolojik yanlılıklar etkilidir. Davranışsal asimetri aracılığıyla, alt grup üyeleri de grup temelli sosyal hiyerarşilerin sürekliliğine aktif olarak katkı sağlamış olur. Böylece, grup temelli hiyerarşi, hem avantajlı hem de dezavantajlı grup üyelerinin katılımıyla sürdürülen “işbirliği ile oynanan bir oyun” haline gelir (Sidanius ve Pratto, 1999: 43).

Sidanius ve Pratto'ya (1999: 44) göre, davranışsal asimetri örnekleri, dört şekilde ortaya çıkabilir: Asimetrik iç grup yanlılığı (*asymmetrical ingroup bias*), dış grup tarafgirliği (*outgroup favoritism/deference*), ideolojik asimetri (*ideological asymmetry*) ve kendini zayıflatma davranışları (*self-debilitation*).

1.6.3.2.4.1 Asimetrik iç grup yanlılığı

Asimetrik iç grup yanlılığı (*asymmetrical ingroup bias*), kişinin üyesi olduğu grubu kayırma eğiliminin, ilgili grubun sahip olduğu toplumsal güce göre farklılık göstermesidir. Diğer bir deyişle, bir toplumsal yapı içinde, avantajlı konuma sahip bireyler, kendi gruplarını kayırarak iç grup yanlılığı yaparken; dezavantajlı konuma sahip grup üyelerinde bu eğilimin daha düşük seviyelerde olduğu gözlemlenmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999: 44).

1.6.3.2.4.2 Dış grup tarafgirliği

Dış grup tarafgirliği (*outgroup favoritism*) ise, dezavantajlı grup üyelerinin, kendi grupları yerine, baskın olan avantajlı konumdaki gruba yönelik olumlu tutumlara sahip olması ve bu grubu kayırmasıdır. Dış grup tarafgirliği asimetrik iç grup yanlılığının güçlü olduğu sosyal yapılarda daha fazla gözlemlenmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999: 44).

1.6.3.2.4.3 İdeolojik asimetri

Daha önce aktarıldığı üzere, sosyal sistemler, grup tabanlı eşitsizliğin sürdürülmesini sağlayan hiyerarşi arttırıcı ve gruplar arasındaki eşitliği destekleyen hiyerarşi azaltıcı güçler arasındaki dengeye bağlıdır. (Sidanius ve Pratto, 1993: 38).

İdeolojik asimetri (*Ideological asymmetry*) ise, bir toplumda var olan bu güçlerin eşit olmadığını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, hiyerarşik yapılanmanın olduğu bir toplumda, ırkçılık, cinsiyetçilik, sınıfçılık gibi, hiyerarşi arttırıcı ideolojiler, demokrasi, sosyalizm gibi hiyerarşi azaltıcı ideolojilerden daha yaygın olarak kabul görür (Sidanius ve Pratto, 1999: 45).

1.6.3.2.4.4 Kendini zayıflatma davranışları

Kendini zayıflatma davranışları (*Self-debilitation behaviours*), çoğunlukla, dezavantajlı grup üyeleri tarafından gerçekleştirilen ve hem bireysel açıdan hem de üyesi olunan grup açısından zararlı sonuçlanan davranış örüntüleridir (Sidanius ve Pratto, 1999: 44, 246). Bu davranışlar, genellikle, grubun tümüne yönelik olan ve toplumda yaygın olarak bilinen olumsuz kalıpyargılarla ve ideolojilerle, yani hiyerarşi arttırıcı meşrulaştırıcı mitlerle tutarlı örüntülerdir. Başka bir ifadeyle, kendini zayıflatma, dezavantajlı grup üyelerinin kendilerine yönelik olumsuz kalıpyargıları destekler biçimde davranışlarıdır (Pratto ve ark., 2006: 280; Sidanius ve Pratto, 1999: 44). Alt statülü grup üyesi olanların, kendi konumlarını sorgulamadan otoriteye itaat etmeleri (Sidanius ve Pratto, 1999: 246), kendilerini geliştirmek yerine, pasif aktivitelerle ilgilenmeleri (Sidanius ve Pratto, 1999: 247), sağlıkla ilişkili fiziksel aktivitelerle uğraşmamaları (Sidanius ve Pratto, 1999: 254-255) ancak sağlığı olumsuz etkileyecek maddeler kullanmaları (Sidanius ve Pratto, 1999: 256) ve suçla ilişkili davranışlar sergilemeleri (Sidanius ve Pratto, 1999: 256-257), üst konumlu grup üyelerine göre daha sıklıkla karşılaşılan örüntüler olmakla birlikte, bu davranışlar, alt konumlu grup üyelerinin, kendilerine avantaj sağlayarak, statülerini yükseltecekleri kaynaklara ve güce ulaşmalarını da engeller (Sidanius ve Pratto, 1999: 246). Aynı zamanda, bu grupların dezavantajlı olarak kalmalarının hem iç grup hem de sosyal hiyerarşi içindeki diğer gruplar tarafından meşru algılanmasına neden olur (Sidanius ve Pratto, 1999: 262).

Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre, alt konumlu grup üyelerinin kendilerini zayıflatma eğiliminde olmalarına katkı sağlayan diğer bir süreç de, "kalıpyargı tehdidi"dir (*stereotype threat*) (Pratto ve ark., 2006: 280; Sidanius ve Pratto, 1999: 250). Steele ve Aronson (1995: 808) tarafından tanımlanmış olan kalıpyargı tehdidi, iç gruba yönelik

negatif kalıpyargıların ulaşılabilir olduğu durumlarda, kişinin bu kalıpyargılara uygun davranma riskiyle karşı karşıya kalması anlamını taşır.

Çalışmalar, kalıpyargı tehdidi altındaki etnik azınlıkların (örn., Aronson, Fried ve Good, 2002: 121; Steele ve Aronson, 1995: 801) ve kadınların (örn., Deemer ve ark., 2014: 149-151; Spencer, Steele ve Quinn, 1999; 12-13) bu kalıpyargıları haklı çıkaracak şekilde davranma eğiliminde olduklarını, performans kaybı yaşadıklarını ve düşük başarı algılama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Spencer ve ark. (1999: 12-13) tarafından yapılan çalışmada, kadınların matematik alanındaki başarılarına yönelik olumsuz kalıpyargıların, kadınların performansına olan etkisi incelenmiş; matematik performansı normal şartlarda yüksek olan kadınların, kalıpyargı tehdidi ile karşılaştıkları koşulda, düşük başarı sergiledikleri gözlemlenmiştir. Bir başka araştırmada Deemer, Smith, Carroll ve Carpenter (2014: 149-151), fen ağırlıklı bölümlerde okuyan kadınların, sosyal alanlarda okuyan kadınlara ve her iki alandaki erkeklere göre daha fazla kalıpyargı tehdidi algıladıklarını ve kadınlarda görülen akademik erteleme davranışının algılanan kalıpyargı tehdidi ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Bununla birlikte, kalıpyargı tehdidinin oluşması için, bu yönde belirgin bir vurgunun olması da şart değildir; açık ya da örtük pek çok ipucu, olumsuz kalıpyargının aktif hale gelmesine neden olabilir. Steele (1997: 614) tarafından ifade edildiği gibi, “kalıpyargı tehdidi solunan havadadır.”

Van Loo, Boucher, Rydell ve Rydell (2013: 651-652) tarafından gerçekleştirilen bir deneyde, cinsiyete yönelik kalıpyargı tehdidi vurgulanmasa da, cinsiyetler arasındaki eşitlik ilkesinin hissettirilmediği rekabet koşullarında da kadınların kalıpyargı tehdidi algılayarak endişeye kapıldıkları saptanmıştır. Böyle koşullarda görev yapan kadınlar, rekabet içermeyen koşullarda görev yapan ya da eşitlik bilgisi alan kadınlara göre daha düşük matematik performansı sergilemişlerdir. Van Loo ve Rydell (2014: 602-604), kadınların evde, okulda, ofiste, sıklıkla karşılaştığı, bir erkeğin kendisine baskın bir biçimde davranması durumunun bile, örtük bir şekilde kalıpyargı tehdidi oluşturacağı savını ileri sürmüşlerdir. Bu savı sınamak için yapılan deneyde katılımcılara bir kadın ve bir erkeğin, bir matematik grubu ya da bir çalışma grubu hakkında konuştukları videolar izletilmiştir. Bu videolar, erkeğin söz, duruş ve mimikleri ile kadına yönelik baskınlık sergilediği; kadının baskın olduğu veya kadın-erkek arasında eşitliğin bulunduğu üç farklı formda sunulmuştur. Araştırma bulguları, erkek baskınlığı içeren matematik grubunun

videolarını izleyen kadınların, diğer koşullardaki kadınlara göre daha düşük matematik performansı sergilediklerini; erkeklerin performanslarında ise anlamlı bir değişim olmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, kadınların iç gruplarına yönelik algıladıkları kalıpyargı tehdidi nedeniyle performans kaybına uğradıklarını net biçimde göstermektedir.

Alt gruplara yönelik olumsuz kalıpyargılar, hem grup temelli hiyerarşinin varlığını meşru kılmaları hem de bireylere davranışsal senaryolar sağlamaları açısından oldukça önemlidir. Böylece, alt gruplu konum üyeleri, kendi dezavantajlı konumlarını meşru algırlar. Dolayısıyla, kendini zayıflatma davranışlarıyla birlikte, bu olumsuz kalıpyargılar tekrarlanarak güçlenir ve kendini doğrulayan kehanetlere (*self-fulfilling prophecies*) dönüşürler (Pratto ve ark., 2006: 280; Sidanius ve Pratto, 1999: 44).

Sosyal Baskınlık Kuramı açısından, davranışsal asimetri örnekleri oldukça önemlidir; çünkü grup temelli hiyerarşiler davranışsal asimetri sayesinde üst grubun olduğu kadar, alt grup üyelerinin de katkılarıyla sürdürülen, kolektif bir olgu haline gelir (Sidanius ve Pratto, 1999: 45).

1.6.3.2.5 Sosyal baskınlık yönelimi

Sosyal Baskınlık Yönelimi (*Social Dominance Orientation*), bir kişinin grup temelli sosyal hiyerarşinin varlığına ve sürdürülmesine yönelik duyduğu istek olarak tanımlanmaktadır (Pratto ve ark., 2006: 281; Sidanius ve Pratto, 1999: 39, 48). Sosyal baskınlık arzusu, bireysel ayrımcılık davranışlarını ve eşitsizliğin üretilmesinde rol oynayan kurumsal ve gruplararası süreçlere bireysel katılımı ifade eder (Pratto ve ark., 2006: 281). Sidanius ve Pratto (1999: 48) da, Sosyal Baskınlık Yönelimi'nin “Kuramın belki de en psikolojik bileşeni” olduğunu belirterek, kavramın, kuramın kişisel düzeyle bağlantısını kuran boyutu olduğunu vurgulamaktadırlar.

Sosyal Baskınlık Yönelimi yüksek olan kişiler, verilen sosyal yapı ne olursa olsun, farklılıkları görerek, grup ayrımcılığı yapmaya meyilli iken; bu yönelimi düşük olan kişiler, gruplar arasında eşitlik olması gerektiğini savunurlar. Sosyal Baskınlık Yönelimi, sosyal ideolojiler ile meşrulaştırıcı mitlerin yaygınlığını ve sosyal politikaları etkileyerek, grup temelli sosyal hiyerarşinin sürdürülmesine önemli bir katkı sağlar (Pratto ve ark., 2006: 282).

Yapılan çalışmalar, Sosyal Baskınlık Yönelimi'nin ırkçılık, cinsiyetçilik, milliyetçilik, vatanseverlik, siyasal-ekonomik muhafazakârlık gibi hiyerarşi arttırıcı ideolojilerle; çeşitli sosyal gruplara karşı önyargılı olma ve belirli sosyal grupları diğerlerinden üstün görme gibi tutumlarla pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir (bkz., Pratto ve ark., 2006: 283).

Kurama göre, bireylerin Sosyal Baskınlık Yönelimi'ni etkileyen dört faktör vardır. Bunlardan ilki, kişinin içinde bulunduğu grubun hiyerarşik konumudur. Tüm şartların eşitlenmiş olduğu ideal şartlarda, baskın grubun üyesi olan kişiler diğer gruplardaki kişilere göre, daha yüksek Sosyal Baskınlık Yönelimi'ne sahip olacaklardır. İkincisi, kişilerin sahip oldukları Sosyal Baskınlık Yönelimi, kendi ardañanlarından oldukça etkilenir. Kişinin eğitimi, dini inancı ve hayatı boyunca yaşamış olduğu sosyal deneyimlerin tümü sahip olduğu Sosyal Baskınlık Yönelimi'nin düzeyini etkiler. Üçüncüsü, kişilerin doğuştan sahip oldukları nitelikler ve kişilik özelliklerindeki farklılıklara bağlı olarak, Sosyal Baskınlık Yönelimi düzeyleri değişmektedir. Son olarak, Sosyal Baskınlık Yönelimi ile cinsiyet arasında da bir ilişki vardır. Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre, erkeklerin Sosyal Baskınlık Yönelimleri, kadınlara göre daha yüksektir ve bu fark, bağlamaya da kültüre göre değişim göstermez. Bu hipotez “değişmezlik hipotezi” (*invariance hypothesis*) olarak adlandırılır. Erkeklerin Sosyal Baskınlık Yönelimi düzeylerinin kadınlara göre daha yüksek olması, baskın sosyal rollere sahip olmalarından da bağımsız bir durumdur (Pratto ve ark., 2006: 294; Sidanius ve Pratto, 1999: 48-49).

1.6.4 Sosyal Baskınlık Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni

Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre, grup temelli sosyal hiyerarşiler, gruplararası güç dengesizliğine ve ayrımcılığa dayanır. Bu güç dengesizliğine ve beraberinde ayrımcılığa sebep olan önemli boyutlardan biri de çalışılan meslek sahasıdır (Sidanius ve Pratto, 1999: 150). Örneğin, kadınların yoğunlukta olduğu işler daha az gelir ve daha düşük prestije sahipken, üst konumlu erkeklerin yoğunlukta olduğu işlerde durum tam tersidir (Pratto ve Walker, 2004: 248).

Çalışma sahalarının erkek-egemen ve kadın-egemen şeklinde sınıflandırılmasının en önemli nedenlerinden biri, cinsiyet rolleridir. Paylaşılan kültürel ideolojiler, insanlara nasıl davranacaklarını, düzeni bozanlara hangi yaptırımların uygulanacağını ve kaynakların

nasıl paylaşılacağını tarif eder. Buna bağlı olarak, grup temelli hiyerarşilerde toplum tarafından kabul edilen kalıpyargısal özellikler kadınları sıcak ve şefkatli olmakla yükümlü kılar ve böylece onlara annelik, ev hanımlığı, sekreterlik, hemşirelik gibi, kaynaklara ve güce erişim imkânının daha düşük olduğu rolleri uygun görür. Öte yandan, zeki ve yeterli olmak gibi kalıpyargılarla nitelendirilen erkekler liderlik, profesyonellik, bilimsellik mertebelerine taşınır. Sonuçta, erkekler yöneticilik, askerlik, hakimlik, avukatlık gibi mesleklere; kadınlarsa öğretmenlik, bakıcılık gibi mesleklere uygun görülür. Bu durum, cinsiyet rollerinin hem bir nedeni hem de sonucudur; kurumsal ayrımcılık yoluyla da pratiğe dökülür (Pratto, Stallworth, Sidanius ve Siers, 1997: 37; Pratto ve Walker, 2004: 251).

Böyle bir algının devamlılığında önemli bir katkı da, kadınların kalıpyargı tehdidi ile karşılaşarak kendilerine yönelik olumsuz kalıpyargılar ve eşitsiz cinsiyet rolleriyle tutarlı biçimde davranmalarındır. Mesleklerinde ilerleyemeyen, çeşitli etkenlerle ilerlemekten ve kendini göstermekten kaçınan veya o alanı terk edip başka alanlara yönelen kadınlar, toplum tarafından kabul gören hiyerarşi arttırıcı meşrulaştırıcı mitlerin sağlamasını yaparak, grup temelli sosyal hiyerarşinin devamlılığına katkı sağlamaktadırlar. Diğer bir deyişle, kendini zayıflatma davranışı sergileyen kadınlar, kendi başarılarını köstekleyici davranışlarla, hem kendilerine hem de cinsiyet gruplarına zarar vermekte; meslek hayatlarında kendilerine yönelik kalıpyargılara uygun davranarak, bu kalıpyargıları haklı çıkarmakta ve grup üyelerinin bu alana uygun olmadığı mitini destekleyerek yerleşik hale getirmektedirler.

Bununla birlikte, meslek sahası yalnızca cinsiyet açısından sınıflandırılmaz; etnik köken, milliyet, gibi diğer sosyal gruplar arasında da meslek bakımından eşitsiz dağılım söz konusudur (Pratto ve ark., 1997: 37). Daha önce aktarıldığı üzere, keyfi kümeleme sistemi üst sınıf erkeğin alt sınıf erkeğe baskı kurduğu, grup tabanlı sosyal hiyerarşidir (Pratto ve ark., 2006: 274; Sidanius ve Veniegas, 2000: 13). Dolayısıyla, alt sınıf erkeğin kaynaklara ve güce ulaşmasını engellemek adına, meslek sahasında bu alt ve üst grup erkek arasında da farklılaşma olması beklenen bir durumdur. Alt sınıf erkek grubu, üst sınıf erkek grubuna yönelik toplum tarafından benimsenmiş, yeterlilik, zekilik gibi, cinsiyete bağlı kalıpyargıların daha az muhatabı olarak görülür. Dolayısıyla, alt grup erkek üyelerle üst grup erkeklerin sahip olduğu meslekler arasında, cinsiyete benzer şekilde, prestij ve güç açısından bir sınıflandırma mevcuttur. Kadınlara benzer şekilde, alt sınıf

erkeğin de, baskın grubun egemen olduğu alanlarda, üst-sınıf erkeklerle ilişkilendirilmeyen ve kendi başarısını ketleyen kalıpyargısal davranışları sergilemesi mümkündür.

Sosyal Baskınlık Kuramı açısından bakıldığında Sahtekâr Fenomeni, başarıyı içselleştirememeye (Clance ve Imes, 1978: 242), başarı korkusu (Clance ve Imes, 1978: 245-246; Fried-Buchalter, 1992: 372; Sahragard ve Baharloo, 2009: 24), sahtekâr döngüsü (Clance, 1985: 25-26; Clance ve ark., 1995: 80) gibi özellikleriyle; kendini sabotaj davranışlarıyla olan pozitif ilişkisiyle (Cowman ve Ferrari, 2002: 121; McElwee ve Yurak, 2007: 211) ve muzdarip olan kişinin potansiyelini kullanmasını engelleyerek meslekteki başarısını olumsuz etkilemesiyle, hatta meslekten ayrılma düşüncesini akla getirmesiyle (Clance ve O'Toole, 1988: 53) bir kendini zayıflatma davranışı örüntüsüdür. Bu varsayım doğrultusunda, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olan kişilerin, kalıpyargı tehdidi ile karşılaşması ve meslekte başarılı olmalarını ketleyen kalıpyargılarla bağlantılı kendini zayıflatma davranışlarını da gerçekleştiriyor olmaları kaçınılmazdır.

Sahtekâr Fenomeni'nin, meslek yaşamına bağlı bir kendini zayıflatma davranışı olarak görülmesi düşüncesini destekleyecek diğer bir olgu ise Sosyal Baskınlık Yönelimi'dir. Daha önce aktarıldığı üzere, kendini zayıflatma davranışları hiyerarşinin devamlılığını sağlayan davranışsal asimetri örüntüleridir. Diğer bir ifadeyle, kendini-zayıflatma davranışları, baskın grup üyelerinden ziyade, alt konumlu grup üyeleri tarafından sergilenerek hiyerarşinin devamlılığını "işbirliği ile oynanan bir oyun" haline getirir (Sidanius ve Pratto, 1999: 45). Sosyal Baskınlık Yönelimi olarak kavramsallaştırılan, hiyerarşiye ve eşitsizliğin varlığına yönelik istek ise (Pratto ve ark., 2006: 281; Sidanius ve Pratto, 1999: 39, 48) baskın olan gruplarda, alt gruplara göre; erkeklerde, kadınlara göre (Pratto ve ark., 2006: 294; Sidanius ve Pratto, 1999: 49) daha yüksektir. Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomeni'nin bir kendini zayıflatma örüntüsü olduğu varsayımına paralel olarak, bu fenomenin Sosyal Baskınlık Yönelimi düşük bireylerde, yüksek olanlara göre daha fazla gözlenmesi beklenebilir.

Sonuç olarak, Sosyal Baskınlık Kuramı perspektifinden bakıldığında, Sahtekâr Fenomeni, grup tabanlı sosyal hiyerarşilerin devamlılığını sağlamak için meslek sahasında ortaya çıkan ve alt grupların payına düşen bir kendini zayıflatma davranışı olarak görülebilir. Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomeni'ne sahip olan kişilerin, meslek hayatlarında karşılaştıkları kalıpyargısal tehditlere bağlı olarak kendi performanslarını etkileyecek çeşitli kendini zayıflatma davranışlarını da sergilemesi beklenmektedir. Ayrıca, bir kendini

zayıflatma örüntüsü olarak ele alındığı için, Sahtekâr Fenomeni baskın gruptan ziyade, alt statülü gruplarda görülmelidir. Diğer bir ifadeyle, Sahtekâr Fenomeni'ne, Sosyal Baskınlık Yönelimi görece düşük olan bireylerde daha çok rastlanılacağı öngörülebilir.

1.6.5 Sistemi Meşrulaştırma Kuramı

Jost ve Banaji (1994) tarafından geliştirilen Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (*System Justification Theory*), kendisinden önce ortaya çıkmış olan ve gruplararası süreçleri irdeleyen kuramları, “ego meşrulaştırma” (*ego-justification*) ve “grup meşrulaştırma” (*group-justification*) kuramları olarak sınıflandırırken (Jost ve Banaji, 1994: 2; Jost, Banaji ve Nosek, 2004: 882) kendisi bir toplum içinde var olan hiyerarşik yapının kalıcılığını ve devamlılığını açıklamak için diğer boyutların yanına üçüncü bir boyut daha ekleyerek, “sistemi meşrulaştırma” (*system-justification*) motivasyonu üzerine eğilir.

Ego meşrulaştırma, kalıpyargıların bireylerin kendi davranışlarını ve konumlarını koruyabilmeleri için gelişen doğasına vurgu yapar (Jost ve Banaji, 1994: 2). Diğer bir ifadeyle, ego meşrulaştırma, bireyin olumlu benlik algısına sahip olma yönündeki motivasyonudur (Jost ve ark., 2004: 887). Grup meşrulaştırmada ise, kalıpyargılar bireyler yerine, bir grubun tümünün sosyal konumunun devamlılığını sağlamak için ortaya çıkarlar (Jost ve Banaji, 1994: 2). Yani, grup meşrulaştırma, bireyin, üyesi olduğu grubu olumlu ve meşru algılamasına yönelik motivasyonudur (Jost ve ark., 2004: 887).

Her iki meşrulaştırma motivasyonu da oldukça yararlı olmasına rağmen, bu tür motivasyonlar üzerine kurulmuş olan kuramlar bireylerin kendilerine ya da iç gruplarına yönelik olumsuz kalıpyargıları nasıl kabul ettiklerini ya da bu tarz kalıpyargıların toplumda nasıl bu kadar yaygın hale gelebildiğini açıklayamazlar. Bu soruların cevaplanabilmesi için kuramcılar, ego ve grup meşrulaştırma motivasyonlarının yanı sıra, farklı bir meşrulaştırma motivasyonunun daha anlaşılmasının zorunlu olduğunu düşünerek, kendi kuramlarında statükonun kalıcılığını sağlayan sistemi meşrulaştırma motivasyonuna vurgu yapmışlardır (Jost ve Banaji, 1994: 2).

Sistemi meşrulaştırma ise, toplumsal yapı içindeki bireylerin ve grupların aleyhine dahi olsa, sosyal bağlamda mevcut olan düzenlemeleri meşru görme motivasyonudur (Jost ve Banaji, 1994: 2, 10). Başka bir deyişle, sistemi meşrulaştırma, var olan sosyal, politik, ekonomik ve cinsiyete ilişkin her türlü düzenlemenin, sırf var oldukları için akla uygun,

iyi, adil, doğal, istenir ve kaçınılmaz olarak algılanmasına aracılık eden psikolojik süreçtir (Jost ve Banaji, 1994: 11; Jost ve ark., 2004: 887). Bu motivasyonun üzerinde kurulan Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, kalıpyargıların varlığını, bireysel ya da grup yararının yerine, sistemin gidişatındaki, ekonomik ve sosyal statünün; yani roller, güç ve kaynakların dağılımı arasındaki eşitsizliğin açıklanması için ortaya çıktığını ileri sürer (Jost ve Banaji, 1994: 3). Bireyler, sistem tarafından sunulan rollerin veya konumların meşruluğunu sorgulamak yerine, kendilerini ve diğerlerini, olumlu veya olumsuz olsun, bu roller ve konumlara uygun düşen özellikler ile tanımlarlar. Dolayısıyla da, bu aşamada ortaya çıkan kalıpyargılar sistemin meşru görülmesinde bir araç olarak kullanılır (Jost ve Banaji, 1994: 11). Örneğin, belirli bir meslek sahasında çalışanlara yöneltilen “yeteneksiz, pis, zeki değil, güvenilmez” gibi kalıpyargısal özellikler, bu meslek grubundaki kişilerin ekonomik açıdan eşitsiz pay almalarını ve statükodaki konumlarının aşağılarda olmasını meşrulaştırmak için kullanılır (Jost ve Banaji, 1994: 12).

Sistemi meşrulaştırma motivasyonu ile üretilen kalıpyargısal atıflar yalnızca dış grup üyeleri için değildir. Bu motivasyon, bireylerin kendilerini de kalıpyargısal özellikler üzerinden değerlendirmelerini sağlar ve böylece sistemin kendilerine sunduğu konumu ve sahip oldukları rolleri açıklamalarını kolaylaştırır. Dolayısıyla, alt konumlu grup üyeleri sistemi değil, kendilerini suçlayarak, o konumu hak ettiklerine inanırlar (Jost ve Banaji, 1994: 13-14). Hatta, kendi güçsüzlüklerini gerçekte olduğundan çok daha meşru algılarlar (Haines ve Jost, 2000: 231-232). Bu inanış onların üst konuma çıkmak için çaba sarf etmelerini de engeller. Hem avantajlı grupların sahip olduğu gücün hem de dezavantajlı grupların buldukları konumun kalıpyargısal özellikler aracılığı ile açıklanması, statükonun, içinde bulunan herkes tarafından meşru görülmesinin yolunu açar ve kalıcılığı sağlar (Jost ve Banaji, 1994: 13-14).

Bununla birlikte kuramcılar, tüm kalıpyargıların sistemi meşrulaştırma motivasyonu ile oluşmadığını kabul ederek, ego ve grup meşrulaştırma motivasyonlarının payını da göz önünde bulundururlar. Ancak, pek çok kalıpyargının statükonun meşrulaştırılmasına hizmet ettiğini ileri sürerek, bu motivasyon ele alınmadan, kişilerin kendilerine ve iç gruplarına yönelik olumsuz kalıpyargıları benimsemelerinin ve statükonun kalıcılığının nedenlerinin doğru bir şekilde anlaşılamayacağına dikkat çekerler (Jost ve Banaji, 1994: 10, 16). Dolayısıyla, kuram, birey ve toplumsal sistem arasındaki

ilişkiyi farklı analiz düzeylerindeki üç meşrulaştırma motivasyonunu da bünyesine alarak açıklar.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na göre, bu üç motivasyonun birbiriyle çelişmesi ve çatışması mümkündür. Çünkü ego ve grup meşrulaştırma motivasyonları, bireylerin kendi çıkarlarını merkeze koymakta; dolayısıyla, bu motivasyonlar, sosyal değişimin önünü açmaktadır. Bununla birlikte, içinde bulunan statükoyu meşru algılamaya yönelik sosyal ve psikolojik ihtiyaçları kapsayan sistemi meşrulaştırma motivasyonu, diğer iki motivasyondan daha güçlü görülür. Statükonun kalıcılığını sağlayan, sistemi meşrulaştırma motivasyonunun gücüdür. Ancak, sistemi meşrulaştırmak için hiçbir açıklama bulunamadığında, ego ve grup meşrulaştırma üstün gelerek dezavantajlı grubu sosyal değişiklik yaratma çabasına itebilir (Jost ve ark., 2004: 887).

1.6.5.1 Cinsiyete yönelik sistemi meşrulaştırmanın nedenleri ve sonuçları

Kurama göre, sistemi meşrulaştırma motivasyonu, var olan tüm düzenlemelerde olduğu gibi, cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin de meşru görülmesini sağlar. Daha önce aktarıldığı üzere, sistemi meşrulaştırma açısından kalıpyargılar, var olan düzenin meşru algılanması için ortaya çıkar ve kullanılırlar (Jost ve Banaji, 1994: 3). Cinsiyete bağlı eşitsizlikleri ortaya koyan cinsiyet rollerinin meşru görülmesinde de, cinsiyete göre farklılaşan kalıpyargıların büyük bir önemi vardır (Jost ve Banaji, 1994: 12; Jost ve Kay, 2005: 498). Eagly ve Steffen da (1984: 742) yaptıkları araştırmayla, cinsiyete yönelik kalıpyargıların, doğrudan, toplum içinde kadının ve erkeğin sahip olduğu eşitsiz konumları ve iş dünyasındaki cinsiyetler arası bölünmeleri açıklamak ve meşrulaştırmak için ortaya çıktığını gösteren kanıtlar sunmuşlardır. Katılımcılar, ev içi rollerle ilgilenen bireyleri, cinsiyetleri fark etmeksizin daha fazla komünal özelliklerle tanımlarken, belirli bir mesleğe sahip olduğu bilgisi verilen kişileri de, cinsiyete bakmaksızın etkinlikle ilişkili kalıpyargısal özelliklerle tanımlama eğiliminde olmuşlardır.

Erkekleri tanımlamak için genellikle “yeterli, bağımsız ve başarı odaklı” gibi kalıpyargısal ifadelerden yararlanılırken, kadınları tanımlamak için onların sosyal yeterliliklerini vurgulayan “sıcak, sosyal, ilişki odaklı” gibi kalıpyargısal özellikler kullanılır (Deux ve Lewis, 1984; Langford ve MacKirnan, 2000; Williams ve Best, 1982; akt., Jost ve Kay, 2005: 499). Ancak, kadınlara yönelik olumlu gibi görülen ve sosyal

ilişkileri vurgulayan bu kalıpyargılar, aslında onların erkeklere uygun görülen “yetenekli” olma gibi bir özellikten mahrummuş gibi algılanmasına yol açarak eşitsizliğin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Jost ve Kay, 2005: 498).

Bununla birlikte, cinsiyete yönelik kalıpyargılar erkeksi ve kadınsı olarak sınıflandırıldığında, her sınıfın olumlu ve olumsuz kabul edilen kalıpyargıların bir bileşiminden oluştuğu; kalıpyargıların böylece birbirini dengelemiş ve tamamlamış olduğu görülür (Jost ve Kay, 2005: 499; Kay ve Jost, 2003: 828). Diğer bir ifadeyle, başarı açısından gerekli güce sahipmiş gibi görülen erkekler sosyal ilişkiler konusunda yetersiz bulunurken, kadınlar için durum tam tersidir. Güç açısından birbirini dengeleyen bu tarz kalıpyargılar “tamamlayıcı” (*complementary*) kalıpyargılar olarak nitelendirilirler (Kay ve Jost, 2003: 823).

Tamamlayıcı kalıpyargılar, genel olarak toplumsal yapı içinde yer alan her grubun kendi içinde avantajının ve dezavantajının olduğu algısını yaratarak, statükonun doğal ve meşru görülmesini sağlar. Örneğin, Kay ve Jost (2003: 828), “fakir ama mutlu” ya da “zengin ama mutlu değil” gibi tamamlayıcı kalıpyargısal ifadelerin statükonun meşru algılanmasında önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Cinsiyete bağlı kalıpyargılardaki tamamlayıcılık da benzer bir işlev göstererek, kadınların da sahip oldukları rolleri erkekler kadar meşru görmelerine yardımcı olur. Jost ve Kay (2005: 504) tarafından yapılan bir araştırma, tamamlayıcı cinsiyet kalıpyargılarının aktivasyonunun kadın katılımcılarda cinsiyete bağlı sistemi meşru görme düzeyini arttırdığını göstermiştir.

Cinsiyete dayalı sistemi meşrulaştırma, kalıpyargısal özelliklerin erkek ve kadını birbirinden tamamen ayırıştırıp, birini üst konuma, diğerini ise alt konuma koyarak, cinsiyetçiliğin yaygın bir şekilde kabulünü sağlamasıyla da gerçekleşir. Glick ve Fiske (1997: 119-120; 2001: 109), cinsiyetçiliği, kadınlara yönelik düşmanca tutumlarla ve negatif kalıpyargısal atıflarla karakterize “düşmanca cinsiyetçilik” (*hostile sexism*) ve kadınların geleneksel kalıpyargısal özelliklerinin ve cinsiyet rollerinin vurgulandığı “korumacı cinsiyetçilik” (*benevolent sexism*) olmak üzere, ikiye ayırmıştır. Korumacı cinsiyetçilik anlayışı, kadının erkeğe muhtaç görüldüğü toplumsal cinsiyet rollerine uyan kadınları yüceltirken, bu rollerin dışına çıkan kadınlara karşı olumsuz tutumlar ile karakterizedir (örn., Casad ve Lee, 2014: 149). Dolayısıyla, her ne kadar düşmanca cinsiyetçilikten farklı bir form olsa da, aslında bu iki cinsiyetçilik türü arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır (örn., del Prado Silvan- Ferrero ve Lopez, 2007: 611; Glick ve ark.,

2000: 768; Napier, Thorisdottir ve Jost, 2010: 412; Sibley, Overall ve Duckitt, 2007: 747). Glick ve Fiske (2001: 111) tarafından da belirtildiği üzere, kadınlara yönelik korumacı cinsiyetçiliğin, erkeklerin yanı sıra, kadınların kendileri tarafından da benimsenmesi, cinsiyet eşitsizliğinin meşrulaştırılmasında bu tür cinsiyetçiliği oldukça önemli kılmaktadır (örn., del Prado Silvan- Ferrero ve Lopez, 2007: 611; Sibley ve ark., 2007: 750).

Sonuç olarak, kadınlar, sosyal yapıda kendilerine yönelik var olan cinsiyet eşitsizliğini meşru algılayarak, kendilerine ve iç-gruplarına yönelik tutumlarını da bu perspektif üzerinden düzenlemektedirler. Örneğin, Major, McFarlin ve Gagnon (1984: 1403), sosyal kıyaslama imkânının olmadığı koşulda, kadınların yaptıkları iş karşılığı kendilerine, erkeklere göre daha az ücreti uygun gördüklerini kanıtlamışlardır. Bu çalışma bulgularından yola çıkan Major (1994)'a göre, kadınlar, erkeklere göre, düşük ücreti hak ettiklerini daha fazla hissetme eğilimindedirler; bu da eşitsizliklerin meşru algılandığının bir göstergesidir (akt., Jost ve ark., 2004: 905). Bir adım daha ileri giden Jost (1997: 390-391), bu çalışmanın replikasyonunu feminist ve elit olarak tanımlanan Yale Koleji öğrencileriyle gerçekleştirdiğinde, eşitlikçi bir dünya görüşüne sahip oldukları kuşku götürmeyen eğitilmiş kadınların bile kendilerine, aynı işi yapan erkeklerden %18 daha az ücreti uygun bulduğunu göstermiştir.

1.6.5.2 Dış grup tarafgirliği

Dış grup tarafgirliği (*out group favoritism*), kişinin üyesi olmadığı bir dış gruba yönelik olumlu tutumlarını ve o grubu, kendi iç grubunun üzerinde tutma yönündeki tercihini ifade eder (Jost ve ark., 2004: 891).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na göre, grubu meşrulaştırma kuramlarının en büyük sınırlılığı, statükoyu, baskın grubun empoze ettiği ve alt statüdeki diğer grupların buna direndiği bir yapı olarak değerlendirmeleridir. Bu kuramlar, dezavantajlı grup üyelerinin kendilerini bu konuma iten sosyal ve politik düzenlemelere yönelik destekleyici tepkilerini ve sistemi meşrulaştırma motivelerini açıklamada yetersiz kalırlar. Diğer bir ifadeyle, hiyerarşi, yalnızca avantajlı grup üyelerinin iç grup yanlılığı ve dış grup düşmanlığı yapması ile sürdürülen bir mekanizma değildir. Alt konumlu grup üyeleri, sistemin kendilerine sunduğu eşitsizlikleri içselleştirerek dış grup tarafgirliği yapar; böylece, hiyerarşinin kalıcılığına ve devamlılığına katkıda bulunurlar (Jost ve ark., 2004: 885, 891).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na göre, dış grup tarafgirliğine yönelik ifadelerden bilinçli olarak kaçınılabileceği gibi, bireylerin kendilerinin de farkında olmadığı örtük dış grup tarafgirlikleri, onların düşünce ve davranışlarına yön verebilir. Dolayısıyla, öz bildirim dayanan açık ölçüm araçlarında, dış grup tarafgirliğinin boyutları doğru şekilde analiz edilemeyebilir (Jost ve ark., 2004: 892-893).

Öte yandan, statükonun üstünde bulunan grup üyeleri de, ayrımcılık yapan önyargılı insanlar olarak görülmekten kaçınmak isteyeceklerdir. Dolayısıyla onlar da açık ölçümlerde iç grup yanlılıklarını ifade etmekten kaçınacaklardır. Sonuç olarak kuram, dezavantajlı grup üyelerinin, örtük ölçümlerde, açık ölçümlere göre çok daha fazla dış grup tarafgirliklerini; avantajlı grup üyelerinin ise, örtük ölçümlerde açık ölçümlere göre çok daha fazla iç grup yanlılıklarını yansıtacaklarını öngörmektedir (Jost ve ark., 2004: 893).

1.6.6 Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni

Başarının içselleştirilememesi ve bu nedenle kişinin içinde bulunduğu konumu hak etmediğine inanmasıyla karakterize olan Sahtekâr Fenomeni'ne, kadınların sosyal yapı içinde sahip oldukları cinsiyet eşitsizliklerini meşrulaştırmaları açısından bakmak mümkündür.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na göre, sistemi meşrulaştırma motivasyonu, hem ego hem de grup meşrulaştırma motivasyonlarından daha güçlüdür. Dolayısıyla, kişi kendini ya da grubunu olumlamak yerine, sistemi doğal, kaçınılmaz ve meşru algılamaya yönelecektir (Jost ve ark., 2004: 887). Sistemin meşru görülmesi için, alt konumlu grupları etiketleyen kalıpyargısal özellikler o grupların üyeleri tarafından da içselleştirilirler. Böylece, alt konumlu grup üyeleri kendilerini suçlayarak, maruz kaldıkları eşitsizlikleri hak ettiklerine inanırlar (Jost ve Banaji, 1994: 13-14). Statükonun alt konumunda yer alan kadınlar da kendilerine yönelik kalıpyargıları benimser ve erkekler için uygun görülen “yeterlilik” gibi bazı olumlu özelliklerden yoksun olduklarına inanırlar (Jost ve Kay, 2005: 498). Böylece, toplumsal yapıda var olan cinsiyet eşitsizliği kadınlar tarafından içselleştirilmiş olur.

Jost (1997: 390-391) tarafından yapılan ve katılımcılardan kendilerini çeşitli kalıpyargılar üzerinden değerlendirmelerinin istendiği çalışmada, kadınların kendilerini erkeklere göre daha az düzeyde sofistike ve orijinal gördükleri saptanmıştır. Ayrıca, daha

önce de aktarıldığı üzere, oldukça elit bir konuma sahip katılımcılarla gerçekleştirilen bu çalışmada, kadınlar, yaptıkları işin karşılığı olarak, kendilerine, erkeklerden anlamlı derecede daha az ücret ödeme davranışı sergilemişlerdir. Diğer bir ifadeyle, bu kadınlar, yüksek bir ücret almayı kendilerine hak görmemişlerdir. Bu bulgular, kadınların, kendilerine yönelik kalıpyargıları içselleştirdiklerini, aynı işi yapmalarına rağmen, kendilerini erkeklere göre daha alt konuma yerleştirdiklerini; böylece, hem sistemi meşru algıladıklarını hem de bu eşitsizliğe hizmet ettiklerini göstermektedir.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı perspektifinden bakıldığında, başarıyı içselleştirememeye ve üst konuma kendi yeteneği ile çıktığını kabul edememe ile karakterize olan Sahtekâr Fenomeni'nin temelinde, gerektiğinde kişinin egosunu ve grubunu olumsuzlayarak, eşitsizliğin meşru algılanmasına neden olan sistemi meşrulaştırma motivasyonu yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kadınlar, cinsiyet eşitsizliğini haklı görerek içselleştirdiklerinden, başarılı olduklarında bu başarıyı kabullenemeyerek, kendilerini bir sahtekâr gibi hissedeceklerdir. Dolayısıyla, kadınların cinsiyete dayalı sisteme yönelik meşruiyet algıları arttıkça, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri de artmalıdır.

Buna ek olarak, kuram, yukarıda da açıklandığı gibi, sistemi meşru algılayan alt konumlu grup üyelerinin, statükonun üst konumunda yer alan dış gruba yönelik tarfgirlik sergileyeceklerini öngörmektedir (Jost ve ark., 2004: 885, 891). Dolayısıyla, cinsiyetine yönelik eşitsizliği meşru algılayarak, içinde bulunduğu üst statülü konumda kendisini sahtekâr hisseden kadınların, cinsiyet sisteminde avantajlı grup olan erkeklere yönelik dış grup tarfgirliği sergilemeleri beklenmektedir.

Sonuç olarak, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı perspektifinden bakıldığında, kadınların Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olmasının temelinde, sistemi meşrulaştırma motivasyonu yatmaktadır. Dolayısıyla, cinsiyete yönelik sistemi meşru algılayan kadınlarda Sahtekâr Fenomeni'ne daha fazla rastlanması beklenir. Öte yandan, statükodaki cinsiyetçiliği meşru algılayarak erkekleri daha üstün gören bu kadınların erkeklere yönelik örtük tutumlarının, kendi cinsiyet gruplarına yönelik tutumlarına kıyasla, daha olumlu olması muhtemeldir.

1.6.6.1 Sahtekâr fenomeni ve örtük dış grup tarafgirliği

Daha önce aktarıldığı üzere, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na göre toplumsal yapıda var olan güç dengesizliklerinin kalıcılığı, yalnızca üst konumlu grubun baskısıyla sürmez; dezavantajlı gruplar da bu devamlılığa aktif olarak katılımında bulunurlar. Bu aktif katılım, sistemi meşrulaştırma motivasyonu ile sağlanmaktadır. Kuram, aynı zamanda, dezavantajlı grup üyelerinin, sistemi meşrulaştırmanın bir yansıması olarak, statükonun üstünde bulunan gruba yönelik dış grup tarafgirliği yapacaklarını varsaymaktadır. Öte yandan, Jost ve ark.'a (2004: 892-893) göre, dış grup tarafgirliğine yönelik ifadelerden bilinçli olarak kaçınılabileceği gibi; bireylerin kendilerinin de farkında olmadığı örtük dış grup tarafgirlikleri, onların düşünce ve davranışlarına yön verebilir. Dolayısıyla, öz bildirimine dayanan açık ölçüm araçları ile dış grup tarafgirliğinin boyutları doğru şekilde analiz edilemeyebilir (Jost ve ark., 2004: 892-893). Bu nedenle, dış grup tarafgirliğinin değerlendirilmesinde örtük ölçüm çok daha etkili bir yöntemdir.

1.6.6.2 Sahtekâr fenomeni ve örtük özsaygı

Yapılan çalışmalar, Sahtekâr Fenomeni'nin en temel özelliklerinden birinin düşük özsaygı olduğunu göstermektedir (örn., Chrisman ve ark., 1995: 461; Cozzarelli ve Major, 1990: 410-411; Thompson ve ark., 2000: 637). Ancak, Leary ve ark. (2000: 738-743), Sahtekâr Fenomeni'ni gerçek ve stratejik olarak ayırtırmayı amaçladıkları çalışmalarında, varsaydıkları sınıflandırmaya yönelik bulgulara ulaşamamış olsalar da, sahtelik hislerinden muzdarip bireylerin, kimliklerinin açık ve gizli tutulduğu iki ayrı koşulda farklılaşan duygu ve davranış örüntüleri sergileyebildiklerini göstermişlerdir. Aynı çalışmada (Leary ve ark., 2000: 749), Durumluk Özsaygı Ölçeği kullanılmış, Sahtekâr Fenomeni düzeyi yüksek olan bireylerin, kendilerini, özel duruma göre, açık durumda çok daha az olumlu değerlendirdikleri görülmüştür. Sahtekâr Fenomeni düzeyi düşük olanların ise kendilerini açık durumda daha olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur.

Örtük testleri açık ölçümlere göre avantajlı kılan en önemli özelliklerinden biri, otomatik çağrışımsal süreçleri değerlendirerek, katılımcıların sosyal beğenirlik arzusu, kimlik sunumu stratejileri gibi nedenlerle, gerçekte kendilerini yansıtmayan cevaplar vermesinin önüne geçmesidir (Greenwald, McGhee ve Schwartz, 1998: 1465, 1478). Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomeni'nin yapısı ile ilgili kesin sonuçlara varabilmek için,

katılımcıların sosyal kimlik stratejisi taktiklerinin engellendiği ölçümler almak oldukça önemlidir. Bu da ancak, örtük özsayı ölçümüyle sağlanabilir.

1.6.7 Örtük Tutumların Ölçümü: Örtük Çağrışım Testi

Örtük sosyal bilişi değerlendirmek amacıyla, Greenwald ve ark. (1998: 1464) tarafından geliştirilmiş olan Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT: *Implicit Assosication Test*), bireyde mevcut olan ancak örtük bir şekilde bulunan ve kişinin performansında otomatik olarak kendini gösteren örtük tutumları ölçmeyi hedefler.

ÖÇT'nin geliştirilmesinin temel nedeni, psikoloji alanında ortaya çıkan “tutum-davranış problemi”dir. Erken dönemden itibaren, araştırmacılar, tutumların bilinçli bir işleyiş ile gerçekleştiğine inanmışlardır. Bu varsayım, tutumların ölçümü ve değerlendirilmesi için geliştirilen ve günümüzde de sıklıkla kullanılan ölçüm araçlarının öz-bildirim yöntemine dayanıyor olmasının sebebini de açıklığa kavuşturmuştur (Greenwald ve Banaji, 1995: 4). Ancak, araştırmacılar tarafından yapılan derleme sonuçlarına göre, yaygın bir şekilde kullanılan bu açık ölçüm araçlarıyla gerçekleştirilen tutum objelerine yönelik değerlendirmelerle, aynı objelere yönelik davranışların incelendiği ölçümler arasındaki ilişki yeteri kadar güçlü değildir. Bu durum literatüre tutum-davranış problemi olarak yansımıştır (Greenwald, 1990: 255; Wicker, 1969: 65).

Öte yandan, Greenwald (1990: 256), yaptığı literatür taramasında, bazı araştırmalarda tutumun güçlü etkilerine ulaşılabildiğini ifade etmiştir. Bunlar, Halo etkisi (Landy ve Sigall, 1974) ve benzerlik-çekicilik etkisi (Rosenbaum, 1986) gibi çalışmalardır. Greenwald (1990: 256-257) tutumun güçlü etkilerinin gözlemlendiği bu tür çalışmaların en temel ortak noktasının, ölçümlerin doğrudan değil, dolaylı yollarla gerçekleştirilmesi olduğu sonucunu ortaya koyar. Bu perspektiften bakıldığında, tutumların örtük sosyal bilinç aracılığı ile işliyor olma ihtimali gündeme gelir.

Örtük sosyal bilinç kavramı, kişilerin önceki yaşam deneyimlerinin kişinin belleğinde bir takım izler bırakması ve bu izlerin iç gözlem ile değerlendirildiğinde ulaşılabilir olmamasına rağmen gelecekteki davranışlarını etkilemesi şeklinde açıklanabilir. (Greenwald ve Banaji, 1995: 4-5). Araştırmacılar, örtük sosyal bilinç kavramını ele alırken, örtük bellekten ve bu bellek türü ile ilgili çalışmalardan yararlanmışlardır (Greenwald ve Banaji, 1995: 6, 14, 16). Belleğin iki yönünden biri olan örtük bellek,

kelime tamamlama çalışması gibi görevlerin yerine getirilmesinde aracı olan; önceden öğrenilmiş ve bilinçli bir farkındalık olmaksızın sonraki performansları etkileyen bilgilerin saklandığı bellek yapısıdır. Örtük belleğin, açık bellekten en temel farkı, önceden edinilmiş bilginin, farkındalık olmadan geri getirilmesi sürecidir (Graf ve Schacter, 1985: 501- 502; Schacter, 1987: 501).

Örtük bilinç de benzer şekilde, yapısal özelliği gereği, açık bilinçten, ifade edilememesi ve farkındalık olmadan davranışı etkilemesi noktasında ayrılır. Bu duruma paralel olarak, örtük bilincin aracılık ettiği tutum gibi yapıların ölçülmesinde, katılımcının ölçülen alana vâkıf olduğu öz-bildirim testlerinin yetersiz kalması kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu perspektiften bakıldığında, örtük bilinç aracılığı ile gerçekleşen yapıların doğru bir şekilde değerlendirilmesini yapabilmek için, örtük ölçüm araçlarının kullanımı, bir tercihten ziyade, zorunlu hale gelmektedir (Greenwald ve Banaji, 1995: 5).

1.6.7.1 Örtük çağrışım testi prosedürü

ÖÇT, “bilişsel hazırlama” (*cognitive priming*) prosedürüne benzer bir uygulamadır (Greenwald ve ark., 1998: 1464). ÖÇT ile yapılan çalışmalarda, öncelikle, katılımcıların, kelime ve resim şeklinde sunulan uyaranları, verilen hedef kategoriye (örn. kadın ve erkek) mümkün olduğunca kısa sürede ve doğru bir biçimde yerleştirmeleri istenir. Ardından, bu kategorideki her iki unsur da, ilişkili olduğu düşünülen bir nitelik çifti kategorisi ile (örn. negatif ve pozitif) dönüşümlü olarak eşleştirilir ve uyaranların doğru kategoriye aktarılması beklenir. Hedef kategoride bulunan iki unsurun da hem olumlu hem de olumsuz niteliklerle eşleştirilme çalışması sonucunda, harcanan süreler ayrı ayrı kontrol edilir; ve süre farkı, örtük çağrışımın göstergesi olarak değerlendirilir (Greenwald ve ark. 1998: 1465-1466; Greenwald ve Nosek, 2001: 85-86; Hofmann, Gawronski, Gschwendner, Le ve Schmitt, 2005: 1375). Greenwald ve ark. (1998: 1465) tarafından yapılan orijinal çalışmada beş basamaktan oluşan ÖÇT, ileriki dönemde iki pratik uygulamasının daha eklenmesiyle yedi adımdan oluşan yeni bir forma kavuşmuştur.

1.6.7.2 Örtük çağrışım testi puanlarının hesaplanması

ÖÇT puanları, katılımcıların uyaranları, uygun kategorilere atamalarındaki gecikme sürelerinin birbirinden çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Bu işlem için, kişilerin salt hedef

kategori ataması ya da salt nitelik ataması görevleriyle pratik yaptıkları basamaklar değil, hedef ve tutum kategorilerinin eşleştirildiği performans basamaklarındaki tepki süreleri kullanılır (Greenwald ve ark., 1998: 1466). Orijinal çalışmada kullanılan geleneksel hesaplama yönteminde, 300 ms. altındaki tepkiler 300 ms.'yeye; 3000 ms. üzerindeki tepkiler ise 3000 ms.'yeye eşitlenmiş; ve test bloklarından (4. ve 7. basamaklar) alınan puanların ortalaması alınmadan önce logaritmik transformasyon yönteminden yararlanılmıştır. Ayrıca ortalama tepki sürelerini ve hata oranlarını aşan katılımcıların verileri kullanılmamıştır (Greenwald, Nosek ve Banaji, 2003: 197).

Greenwald ve ark. (2003: 201, 214), ilerleyen dönemde, ÖÇT puanlarının değerlendirilmesinde kullanılacak yeni bir yöntem geliştirmişlerdir. D puanının elde edilmesi ile sonuçlanan bu yöntem, şu şekilde gerçekleştirilmektedir:

I) On bin milisaniyenin üzerindeki denemeler ve denemelerinin %10'undan fazlası 300 milisaniyenin altında olan katılımcıların sonuçları analizlere dahil edilmez.

II) Üçüncü, dördüncü, altıncı ve yedinci basamaklardaki doğru atamaların gecikme süreleri kullanılarak, her bir basamağa ait ortalama puanlar hesaplanır.

III) Üçüncü ve altıncı basamaktaki denemeleri kapsayan standart sapma hesaplanır. Benzer şekilde, 4. ve 7. basamaktaki denemeleri kapsayan standart sapma hesaplanır.

IV) Eğer hatalar varsa, bu hatalar için ceza puanı hesaplanır. Ceza puanının hesaplanması için iki alternatif yöntem vardır. Birinci hesaplama, hata yapılan basamağa ait ortalama puana 600 ms. eklenmesiyle gerçekleştirilir. İkincisi ise, o basamağa ait ortalama puana, o basamağın doğru cevapların standart sapmasının iki katı eklenerek hesaplanır.

V) Altıncı ve üçüncü basamaklara ait ortalamalar arasındaki fark hesaplanır. Aynı şekilde, 7. ve 4. basamaklara ait ortalamalar arasındaki fark hesaplanır.

VI) Altıncı ve üçüncü basamak arasındaki ortalamalar farkı, bu iki basamağı kapsayan standart sapmaya bölünür. Benzer şekilde, 7. ve 4. basamak arasındaki ortalamalar farkı, bu iki basamağı kapsayan standart sapmaya bölünür.

VII) Elde edilen iki değerin ortalaması, D puanını verir.

1.6.7.3 Örtük çağrışım testinin avantajları

ÖÇT otomatik çağrışımsal süreçleri değerlendirmeyi hedeflediğı için, sosyal beğenirlik arzusu, kimlik sunumu stratejiler gibi sebeplerle, katılımcının kendisini yansıtmayan cevaplar sunarak testi kandırması oldukça güçtür. Diğer bir deyişle, kişiler, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde, kendi görüşlerini ifade etmekten kaçınırsalar bile, ÖÇT gizli tutulmak istenen tutum, önyargı ve kalıpyargıları açığa çıkarmakta oldukça başarılıdır (Greenwald ve ark., 1998: 1465, 1478; Steffens, 2004: 170- 171). Bu özellik, ÖÇT'yi, öz bildirim dayanan testlere göre avantajlı kılan temel kıstaslardan biridir.

ÖÇT'nin diğer bir avantajı ise, sonuçların, testin prosedürü içindeki çeşitli değişkenlerden etkilenmemesidir. Greenwald ve ark. (1998: 1478), ÖÇT'nin istenilen kategorinin sağda veya solda olması, bir kategoride 5 veya 25 uyaran bulunması gibi metodolojik değişikliklerin ÖÇT skorlarını etkilemediğini göstermiştir. Dasgupta, McGhee, Greenwald ve Banaji ve ark. (2000: 324) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre, sunulan uyaranlara olan aşinalık da elde edilen ÖÇT sonuçlarını değiştirmemektedir. Poehlman, Uhlmann, Greenwald ve Banaji (2009: 21), pek çok bağımsız araştırmayı değerlendirdikleri çalışmalarında, ÖÇT'de kullanılan uyarıcıların kelime veya resim olmasının da sonuçlar üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermişlerdir.

Tüm bulgular ışığında, tutum ölçümlerinde ÖÇT kullanımının, tutumu değerlendirmek ve davranışı yordamak açısından oldukça etkili olduğu görülmektedir. Bu durum, dünya literatüründe karşılığını bulmuş ve ÖÇT pek çok alanda gerçekleştirilen çalışmalarda gereken yerini almışsa da (örn., Asgari, Dasgupta ve Stout, 2012; Laws ve Rivera, 2012; Mann ve Ferguson, 2015; Pinkston, 2015), ülkemiz literatürü incelendiğinde ÖÇT kullanımına yönelik çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir (örn., Aktan, 2012; Atakay, 2014; Doğulu, 2012).

2 UYGULAMA

Sahtekâr Fenomeni, kişilerin somut kanıtlara rağmen başarılarını içselleştiremeyerek kendilerini içinde buldukları konumda bir sahtekâr gibi hissetmelerine ve bu sahtekârlığın açığa çıkacağına yönelik derin bir korku yaşamalarına neden olan psikolojik bir olgudur (Clance ve Imes, 1978: 241-242). Sahtekâr Fenomeni, kişilerin, psikolojik iyi olma hallerine zarar verdiği gibi, bu kişilerin eğitim ve kariyer yaşantılarında gerçek potansiyellerini ortaya koymalarının da önüne geçer. (Clance ve O'Toole, 1988: 53). Sonuçları itibariyle, fenomenin nedenlerinin anlaşılabilir, çözüme kavuşturulması oldukça önemlidir. Bu yönde yapılan çalışmalar çeşitlilik arz etse de, çoğu çalışmada Sahtekâr Fenomeni'nin bireysel özelliklerle ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir. Olguyu sosyal perspektiften ele alan çalışmaların sayısı ise oldukça azdır. Oysa, kişinin başarısıyla eriştiği üst bir grupta kendisini sahte hissetmesinin grup içi ve gruplararası süreçler ele alınmadan incelenmesinin fenomen hakkında yeterli bilgiye ulaşılmasını engelleyeceği ileri sürülebilir.

Bazı sosyal psikologlar, olguların toplum yapısındaki nedenleri ve sonuçlarının doğru bir şekilde ele alınabilmesi için “analiz düzeyi” kavramını ileri sürer. Analiz düzeyi, “Bir görüngüyü açıklamakta ne tür bir dil, kavram ya da mekanizma kullanıldığını anlatan nosyon” olarak kavramsallaştırılabilir (Hogg ve Vaughan, 2006: 683). Bu konuda çalışan Doise (1980: 214), sosyal psikoloji çalışmalarında kullanılabilmesi için, dört farklı analiz düzeyi önerir: İçsel-Kişisel, Kişiler Arası/Durumsal, Konumsal ve İdeolojik. Bu ve benzeri önerilerde amaç, sosyal bir meseleyi bu düzeyleri kapsayacak şekilde açıklayarak indirgemeciliğin önüne geçmek ve var olan ilişkilerin aslını inceleyebilmektir. Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomeni'nin bireysel özelliklerin ötesinde, toplumsal yapıyla, gruplararası süreçle ve grupta ilişkisini kurabilmenin en doğru yolu, yapılacak çalışmanın uygun analiz düzeylerinde kavramlara sahip olan sosyal psikolojik kuramlardan hipotezler üretmek vasıtasıyla gerçekleştirilmesidir.

Bu anlayış doğrultusunda, bu çalışmanın temel amacı; Sahtekâr Fenomeni'nin belirmesinde grup içi, gruplararası ve toplumsal süreçlerin etkisini sosyal psikoloji alanında oldukça önemli yere ve farklı analiz düzeylerine sahip olan Sosyal Kimlik, Sosyal

Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları'ndan hareketle oluşturulacak hipotezler aracılığı ile incelemektir.

Bununla birlikte, hem Sahtekâr Fenomeni'nin incelenebilmesi hem de bu kavramın sosyal yapıyla ilişkisinin kurulabilmesi, çalışmada kullanılacak örnekleme yakından ilişkilidir. Öncelikle, Sahtekâr Fenomeni'nin başarıyla ilgili değişkenlerle yakından bağlantılı olduğu göz önüne alınmalıdır. Dolayısıyla, böyle bir araştırmanın çalışma sahası belirlenirken, başarının önemli olduğu bir alanın tercih edilmesi gerekli görülmüştür. Öte yandan, yapılan çalışmaların bazıları, özellikle kadınlarda, Sahtekâr Fenomeni'nin etkilerinin yaşa bağlı olarak azaldığını göstermektedir. Fenomenin bu yönü göz önünde bulundurulduğunda, araştırmanın kariyerinin başında, daha genç insanlarla yapılmasının Sahtekâr Fenomeni'ni inceleyebilmek adına önemli olduğu düşünülmüştür. Buna ek olarak, fenomenin sözü edilen kuramlarla ilişkisini kurabilmek için, araştırmanın, gruplararası ve toplumsal süreçle bağlantılı ilişkilerin incelenebileceği türden bir örnek üzerinde incelenmesi zorunluluğu da dikkate alınmıştır.

Yukarıda aktarılan hedefler doğrultusunda, Sahtekâr Fenomeni'nin başarıya yönelik değişkenlerle ilişkili biçimde incelenmesi için başarının en temel kıstaslar arasında başta geldiği yükseköğrenim kurumları bu araştırmanın çalışma sahası olarak seçilmiştir. Bununla birlikte, fenomenin, somut kanıtlara rağmen başarıyı içselleştirememesi ve sahip olunan yüksek statüde kendini sahtekâr hissetme boyutları göz önüne alınarak, çalışmanın öğrenciler yerine, akademik personelle yürütülmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Üniversite bünyesindeki akademik kariyer süreci, toplumsal ve gruplararası süreçleri de yansıtmaya açısından önem arz etmektedir. Örneğin, cinsiyet boyutu açısından bakıldığında, iktidarın güçlü ve merkezi olduğu toplumsal yapılarda, iktidarın tersi olarak kurulan kadının sosyal hiyerarşi yapısı içerisinde düşük statülü bir grup olarak konumlandırılması sürmektedir. Kadınların dezavantajlı konumlarının sürmesinin sebeplerinden biri, kadınlara atfedilen kalıpyargısal özellikler ve cinsiyet rolleridir. Benzer şekilde, akademik yapılanmaların beklentileri de toplum yapısında kadına yönelik algılanan cinsiyet rolünün içeriğiyle örtüşmemektedir. Dolayısıyla, akademi ve bilim dünyasının hala erkek egemen bir alan olduğu ve bu alanda başarılı olabilmek için toplumda yaygın olarak kabul edilen erkeksi kalıpyargısal özelliklere sahip olunması gerektiği savı temelsiz değildir.

Akademik yapılanmanın toplumsal ve gruplararası süreçleri yansıtacağına yönelik inanç, pratikte karşılığını bulmaktadır. Kadınların, akademi alanına katılımları son yıllarda artmış olsa da, istatistikler hala kadınların erkekler kadar etkin olmadığını göstermektedir (bkz., <https://istatistik.yok.gov.tr/>). Üstelik akademi dünyasındaki kadınların çoğu, karşılaştıkları zorluklardan dolayı mesleklerinde genellikle yükselememektedirler (Ergöl, Koç, Eroğlu, Taşkın, 2012: 45). Örneğin, Türkiye'deki kadın araştırma görevlilerinin sayısı zaman içinde artarak neredeyse pek çok bilim alanında erkek sayısına yaklaşmışsa da, kadın profesörler hala azınlıktadır (bkz., <https://istatistik.yok.gov.tr/>). Bu da, aynen toplumsal yapının genelinde olduğu gibi, akademik dünyada da erkeğin egemen statüsünü korumaya devam etmesine ve benzer gruplararası ilişki örüntülerinin belirmesine neden olmaktadır.

Akademisyen grubu içinde Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olmak açısından incelenmeye en uygun grubun, “araştırma görevlisi” unvanına sahip bireyler olduğu düşünülmüştür. Bu düşüncenin iki sebebi vardır: Öncelikle, bu bireyler, her ne kadar belirli bir başarıya sahip olmuşlarsa da, kariyerlerinin başında oldukları için başarıya yönelik kaygıları devamlılığını korumaktadır. İkincisi ise, araştırma görevlilerinin, daha önce aktarıldığı üzere, yaşa bağlı olarak Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip olmak açısından daha fazla risk altında olmalarıdır. Belirtilen gerekçelere bağlı olarak, bu çalışmanın araştırma görevlisi unvanına sahip bireylerle yürütülmesine karar verilmiştir.

Aktarılan açıklamalar doğrultusunda, bu araştırmanın sonuçlarına ilişkin beklentiler ve nedenleri, ayrıntılı bir biçimde bir sonraki bölümde belirtilmiştir.

2.1 BİREYSEL DEĞİŞKENLERLE İLGİLİ DENENCE VE SORULAR

Sahtekâr Fenomeni, Clance ve Imes (1978) tarafından yalnızca kadınlarda görülen bir olgu olarak ele alınmışsa da, ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalar, erkeklerin de sahtelik hislerine sahip olabileceklerini göstermiştir. Bununla birlikte, Sahtekâr Fenomeni'nin cinsiyetler arası yaygınlığı konusunda henüz bir uzlaşmaya varılamamıştır. Araştırmaların bir kısmında kadınların daha fazla Sahtekâr Fenomeni puanlarına sahip olduğu bulunurken, diğer kısmında cinsiyetler arası anlamlı bir farklılaşma elde edilememiştir. Literatürdeki çelişkili çalışma bulgularına bağlı olarak, bu çalışmada cinsiyete yönelik bir denence

oluşturulamamış; Sahtekâr Fenomeni ile cinsiyet değişkeni arasındaki ilişki aşağıda belirtilen soru kapsamında incelenmiştir:

S1) Sahtekâr Fenomeni puanları, cinsiyet değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşacak mıdır?

Sahtekâr Fenomeni'ni araştırmalarından edinilen bulgular, yaş değişkeninin etkisi üzerinde de kesin bir sonuca varılamadığını göstermektedir. Bazı çalışmalarda, yaş değişkeni fenomenle negatif yönde ilişkili bulunurken (Thompson ve ark., 1998: 393), bazı çalışmalarda iki değişken arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır (örn., Trotman, 2009: 250). Clark, Vardeman ve Barba (2014: 262) tarafından yapılan bir çalışmada, 30 yaş grubunun 60 yaş grubundan anlamlı derecede daha fazla sahtelik hisleri yaşadığı; ancak, 40 yaş grubunun diğer iki gruptan anlamlı şekilde ayrılmadığı sonucu elde edilmiştir. Chae ve ark. (1995: 479) ise, yaş değişkeninin Sahtekâr Fenomeni'ni belirlemede yalnızca kadınlar için anlamlı olduğunu; genç kadınların, daha yaşlı kadınlarla kıyaslandığında, Sahtekâr Fenomeni ile ilişkili duygulara daha fazla sahip olduklarını bulmuştur. Literatürdeki bu uzlaşmazlık sebebiyle net bir denence oluşturulamadığından, Sahtekâr Fenomeni ile yaş arasındaki ilişki aşağıdaki soru kapsamında değerlendirilmiştir:

S2) Sahtekâr Fenomeni puanları ile yaş arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Sahtekâr Fenomeni'ne yol açan grup içi, gruplararası ve toplumsal süreçlerin etkisinin anlaşılabilmesi ve doğru bir biçimde yorumlanabilmesi için bu fenomenin yapısının doğru bir biçimde anlaşılması gerekmektedir. Sahtekâr Fenomeni'nin en temel özelliklerinden birinin düşük özsaygı olduğu bilinmektedir (örn., Chrisman ve ark., 1995: 461; Cozzarelli ve Major, 1990: 410-411; Thompson ve ark., 2000: 637). Ancak, literatürde fenomenle ilişkili örüntülerin kişilik stratejisi olarak kullanılabileceğini inceleyen çalışmalara rastlanmasına rağmen (Leary ve ark., 2000; McElwee ve Yurak, 2007), fenomenle özsaygı arasındaki ilişkinin, kişilik stratejileri ve sosyal beğenirlik arzusu gibi unsurlardan etkilenmeyen örtük ölçüm teknikleriyle incelendiği herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomeni'nin yapısına yönelik doğru bilgilere ulaşmak için, özsaygı ölçümünün örtük biçimde yapılması önem arz etmektedir. Bununla birlikte, literatürde, Sahtekâr Fenomeni ile özsaygı arasındaki ilişkiyi örtük ölçüm

yöntemleriyle inceleyen bir çalışma bulunmadığından, açık ölçümlerle yapılan önceki çalışma bulgularına paralel olarak birinci denence şu şekilde geliştirilmiştir:

D1) Sahtekâr Fenomeni ile örtük özsaygı ölçümleri arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olacaktır.

2.2 GRUPLAR ARASI İLİŞKİ KURAMLARINA DAYALI DENENCE VE SORULAR

Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, sosyal kimliği ortaya çıkaran bilişsel temel, sosyal kategorizasyondur. Sosyal kategorizasyon sonucunda, sosyal çevre bölümlere ayrılır. Bir topluluğun kendi içindeki farklılığın diğer grupla olan farklılıktan az olduğu durumda, o gruptaki kişiler aynı kategorinin içine yerleştirilir (Turner, 2000: 13). Her bir bölümü o kategoriyi diğerlerinden ayıran ve kategori içinde ne olunması gerektiğini gösteren bazı zihinsel temsiller, yani kategori prototipleri vardır. Bir grubun prototipine benzeyen bireyler, kendilerini o kategorinin üyesi olarak algırlar. Kişilerin grup prototipine olan benzerliği, onları bu prototipe yönelik olumlu tutumlara sahip olmaya ve grupla özdeşleşmeye iter.

Sosyal Kimlik Kuramı'nın bu varsayımları doğrultusunda, Sahtekâr Fenomeni'nin, kişilerin kendi özellikleriyle algıladıkları grup prototipi arasında uyumsuzluk bulunmasından kaynaklanması beklenmektedir. Başka bir deyişle, grup prototipiyle kendi özellikleri arasında yeterli bir örtüşme algılamayan bireylerin kendilerini sahtekâr gibi hissetme olasılıkları artacaktır. Öte yandan, bu olasılığın Sahtekâr Fenomeni'ne yol açması için, bireylerin kendilerini o grubun üyesi olmaya layık görmemeleri de gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, bu kişiler, grup prototipini erişemeyecekleri bir olumlulukta değerlendirecek ve olumlu gördükleri için de aslında o grupla özdeşleşme eğiliminde olacaklardır. Bu çalışmanın üniversite bünyesinde gerçekleştirilmesine bağlı olarak, Sahtekâr Fenomeni'ne neden olacak grubun akademik birim, diğer bir ifadeyle bağlı olunan bölüm olacağı öngörülmüştür. Yukarıdaki açıklamalara dayanılarak ikinci ve üçüncü denence şu şekilde oluşturulmuştur:

D2) Bireylerin üyesi oldukları grup prototipi ile kendileri arasında belirli bir boyut üzerinden algıladıkları farklılık arttıkça, bu kişilerin kendilerini sahte hissetme düzeyleri de artar.

D3) Bireylerin Sahtekâr Fenomeni deneyimleme düzeyleri grup prototipi ile kendileri arasında algıladıkları farklılığa bağlı olarak artarken, grubu olumlu görmelerinin sonucu bu gruba yönelik özdeşleşme düzeyleri de yükselecektir.

Sosyal Baskınlık Kuramı'na göre, grup temelli sosyal hiyerarşilerdeki güç eşitsizliği, yalnızca üst konumlu grubun alt konuma yönelik baskınlığı ile gerçekleşmez. Cinsiyet, etnik köken, din gibi sosyal sınıflar açısından alt konumlu gruplar da kendilerine yönelik olumsuz kalıpyargıları destekleyen davranışlar sergileyerek hiyerarşik yapının kalıcılığına katkı sağlarlar. “Kendini zayıflatma davranışı” olarak nitelendirilen bu tepkiler, özellikle alt konumlu grup üyeleri kalıpyargı tehdidi ile karşılaştığında daha belirgin hale gelir. Gündelik hayat içinde sergilenen bu tür davranışlar, bireylerin hem kendi başarılarını ketler hem de gruplarına yönelik olumsuz etiketlerin daha yerleşik hale gelmesine sebep olur. Öte yandan, hiyerarşik yapıda üst konumlu grup üyesi olup var olan eşitsizliğin devamını arzu eden, yani Sosyal Baskınlık Yönelimi yüksek olan bireyler, bu tarz asimetric davranış örüntüleri sergileme eğiliminde olmazlar.

Sosyal Baskınlık Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, sonuçları itibariyle Sahtekâr Fenomeni, bir kendini zayıflatma örüntüsü olarak görülebilir. Bu kabul doğrultusunda, Sahtekâr Fenomeni düzeyleri yüksek olan bireylerin, kendi alt grup üyelikleri ile ilişkilendirilen çeşitli olumsuz kalıpyargılarla tutarlı kendini zayıflatma davranışları sergilemeleri beklenmektedir. Ayrıca, kendini zayıflatma davranışı kabulüne paralel olarak, Sahtekâr Fenomeni puanlarının, Sosyal Baskınlık Yönelimi düzeyi düşük bireylerde, yüksek olanlara göre, daha yüksek olması beklenmektedir. Yukarıdaki açıklamalara dayanılarak dördüncü ve beşinci denence şu şekilde oluşturulmuştur:

D4) Sahtekâr Fenomeni ile kendini zayıflatma davranışları arasında pozitif ve anlamlı bir korelasyon vardır.

D5) Sahtekâr Fenomeni ile Sosyal Baskınlık Yönelimi arasında negatif ve anlamlı bir korelasyon vardır.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na göre, bireylerin ego, grup ve sistemi meşrulaştırmaya yönelik psikolojik ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar arasında, sistemi meşrulaştırma motivasyonu diğerlerine göre daha güçlüdür. Üst konumlu grup üyelerinin bu motivasyonları birbirleriyle çatışmaz; çünkü üst konumlu oldukları sistemi meşru

görmeleri, ego ve gruplarını meşru görmeye yönelik motivasyonlarıyla aynı yödedir. Öte yandan, statükonun altında bulunan bireyler sistemi meşrulaştırma motivasyonu ile hareket ettiklerinde, gruplarını ve benliklerini olumlayamazlar. Dolayısıyla, sistemi meşrulaştırma motivasyonu, statükoda alt grup üyeliği olan bireylerin, kendilerini dezavantajlı konuma iten olumsuz kalıpyargıları içselleştirerek, bu eşitsizliği hak etmiş gibi algılamalarına sebep olur. Bunun sonucunda da üst konumlu grup üyeleri iç grup yanlılığı; alt konumlu grup üyeleri ise sistemi meşru algılamalarının örtük bir yansıması olarak dış grup tarafgirliği sergilerler.

Kurama göre, sistem içindeki eşitsizliğin önemli bir yönü de cinsiyete bağlıdır. Erkekler üst konumlu grup iken, kadınlar dezavantajlı grup üyeliğine sahiptirler. Sistemi meşrulaştırma motivasyonu ile hareket eden kadınlar cinsiyete dayalı bu hiyerarşiyi meşru algılayarak, kendilerine yönelik kalıpyargıları benimseyerek, sahip oldukları dezavantajları hak ettiklerine inanırlar. Bu hak etmişlik inancı, sistemi meşru gören kadınların erkeklere yönelik örtük bir biçimde dış grup tarafgirliği sergilemeleriyle sonuçlanır.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı perspektifinden bakıldığında, kadınlardaki Sahtekâr Fenomeni, cinsiyete dayalı sistemi meşru algılayan kadınların, kendilerine eşitsizlik getiren olumsuz kalıpyargıları benimsemelerinin bir yansımasıdır. Bu açıdan yaklaşıldığında, Sahtekâr Fenomeni puanlarındaki artışın nedeni, cinsiyete dayalı sosyal hiyerarşinin meşrulaştırılması olacaktır. Cinsiyete dayalı sistemi meşrulaştırmaya bağlı olarak, kadınlardaki Sahtekâr Fenomeni ile erkeklere yönelik örtük dış grup tarafgirliği arasında da pozitif bir ilişki olması beklenecektir. Yukarıdaki açıklamalara dayanılarak altıncı ve yedinci denence şu şekilde oluşturulmuştur:

D6) Kadınlardaki cinsiyete dayalı sistemi meşrulaştırma puanları arttıkça Sahtekâr Fenomeni puanları da artacaktır.

D7) Kadınlarda, Sahtekâr Fenomeni puanları ile erkeklere yönelik örtük dış grup tarafgirliği puanları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.

Gözetilen temel amaç doğrultusunda yukarıdan açıklanan denencelerin yanı sıra, araştırma kapsamında yanıtı aranan sorular da şöyle sıralanmıştır:

S3) Sahtekâr Fenomeni puanları ile kurumda bulunma süresi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

S4) Sahtekâr Fenomeni ile meslekte bulunma süresi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

S5) Sahtekâr Fenomeni puanları, çalışılan birimin yürütülmesine katkı sağlayanların, çoğunluğunun/ tamamının erkek/ kadın olması yada cinsiyetler arası eşit iş bölümünün varlığına göre farklılaşır mı? Sahtekâr Fenomeni puanları açısından, bu dağılım ile cinsiyet arasında bir etkileşim var mıdır?

S6) Sahtekâr Fenomeni puanları çalışılan birimdeki erkek-kadın oranlarına göre değişir mi? Sahtekâr Fenomeni puanları açısından, bu dağılım ile cinsiyet arasında bir etkileşim var mıdır?

3 YÖNTEM

İki çalışmadan oluşan bu araştırma, Uludağ Üniversitesi'nde araştırma görevlisi unvanıyla çalışan bireylerin gönüllü katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir. Her bir çalışmanın veri toplama süreci bir ayda tamamlanmıştır. İkinci çalışma, araştırmanın temel değişkenlerinden biri olan “Sahtekâr Fenomeni”ne ait bir ölçeğin dilimize uyarlanma sürecindeki test-tekrar test analizlerine veri sağlamak için yapılmıştır. İkinci çalışma, ilk çalışmaya dahil olan katılımcılardan bir kısmı ile gerçekleştirilmiştir.

3.1 BİRİNCİ ÇALIŞMA

3.1.1 Örneklem

Bu araştırmanın verileri, Uludağ Üniversitesi'ne bağlı fakültelerde (Fen-Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Spor Bilimleri Fakültesi) çalışan 155 araştırma görevlisinden bireysel olarak ve gönüllülük esası gözetilerek toplanmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinin ardından en az iki ölçekte %70'in üzerinde aynı sıklık derecesini işaretleyen 5 katılımcı ve Örtük Çağrışım Testi uygulamalarındaki doğruluk oranı %70'in altında kalan 2 katılımcı olmak üzere toplam 7 katılımcının verileri analizlerden çıkarılmıştır. Yapılan işlemler, 75'i kadın (%50.7) ve 73'ü erkek (%49.3) olmak üzere toplam 148 kişinin verileri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Yüz kırk sekiz katılımcının yaşları 23 ile 46 arasında değişmektedir. Örneklemin yaş ortalaması 29.01, standart sapması ise 3.82'dir (kadınlar için, *Ort.* =29.57, *SS* = 4.33; erkekler için *Ort.* =28.44, *SS* = 3.15). Katılımcıların meslekte bulunma süreleri 4 ay ile 16 yıl arasında değişmekle birlikte, ortalama 4 yıldır (*SS* = 3.08). Kurumda bulunma süresi ise, 2 ay ile 20 yıl arasında değişmekte olup, ortalama 4.6 yıldır (*SS* = 3.91). 148 katılımcının 45'i (%30.4) Fen-Edebiyat Fakültesi'ne, 32'si (%21.6) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ne, 19'u (%12.8) Mühendislik Fakültesi'ne, 17'si (%11.5) Ziraat

Fakültesi'ne, 16'sı (%10.8) Eğitim Fakültesi'ne, 10'u (%6.8) İlahiyat Fakültesi'ne, 4'ü (%2.7) Mimarlık Fakültesi'ne, 3'ü (%2) Güzel Sanatlar Fakültesi'ne, 1'i (%0.7) Spor Bilimleri Fakültesi'ne ve 1'i (%0.7) Tıp Fakültesi'ne bağlı araştırma görevlisidir. Katılımcıların fakülte ve bölümlerine göre cinsiyet dağılımları Tablo 1 içerisinde aktarılmıştır.

Örneklemdaki cinsiyet dağılımları katılımcıların bölümleri açısından incelendiğinde, Fen-Edebiyat Fakültesi'nin %57.8'i kadın, %42.2'si erkek, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin (İİBF) %40.6'sı kadın, %59.4'ü erkek, Eğitim Fakültesi'nin %62.5'i kadın, %37.5'i erkek, Ziraat Fakültesi'nin %41.2'si kadın, %58.8'i erkek, Mühendislik Fakültesi'nin %42.1'i kadın, %57.9'u erkek, İlahiyat Fakültesi'nin %40'ı kadın, %60'ı erkek, Mimarlık Fakültesi'nin %75'i kadın %25'i erkek, Spor Bilimleri Fakültesi'nin %100'ü erkek, Güzel Sanatlar ve Tıp Fakülteleri'nin %100'ünün kadın olduğu görülmektedir. İlgili fakültelerin araştırma görevlisi kadrolarının cinsiyet dağılımlarıyla karşılaştırıldığında, örneklemdaki katılımcıların bölümlerine göre cinsiyet dağılımlarının, evreni yansıttığı görülmektedir.

Tablo 1. İlk Çalışmaya Katılan Katılımcıların Fakülte, Bölüm ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Fen Edebiyat Fakültesi (K: %68, E: %32) ^a				İİBF (K: %50, E:%50)			Ziraat Fakültesi (K:%46.5, E:%53.5)			İlahiyat Fakültesi (K:%37, E:%63)					
Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam
Arkeoloji	1	-	1	Ç.E.K.O	4	5	9	Bitki Koruma	1	2	3	Din Sosyolojisi	1	-	1
Biyoloji	1	-	1	Ekonometri	2	1	3	Biyo Sistem	2	3	5	Felsefe ve Din Bilimleri	3	1	4
Felsefe	3	5	8	İktisat	2	3	5	Gıda Müh.	2	-	2	İlahiyat	-	3	3
Fizik	1	1	2	İşletme	3	1	4	Tarım Ekonomisi	1	2	3	Temel İslam Bilimleri	-	1	1
Kimya	3	2	5	Kamu Yönetimi	1	-	1	Tarla Bitkileri	-	1	1	Belirsiz	-	1	1
Kriminalistik	1	-	1	Maliye	1	2	3	Zootekni	1	2	3				
Matematik	3	2	5	Ticaret Hukuku	1	-	1								
Psikoloji	5	-	5	Uluslar Ar. İlişkiler	-	6	6								
Sosyoloji	2	5	7												
Tarih	3	2	5												
Türk Dili ve Edebiyatı	3	2	5												
Toplam	26	19	45	Toplam	14	18	32	Toplam	7	10	17	Toplam	4	6	10

Eğitim Fakültesi (K:%56, E:%44)				Mühendislik Fakültesi (K:%40.5, E:%59.5)			Güzel Sanatlar Fakültesi (K:%100)			Diğer					
Bölümler	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam
B.Ö.T.E.	-	1	1	Elektrik-Elektronik	1	-	1	Grafik	1	-	1	Tıbbi Biyoloji	1	-	1
Eğitim Bilimleri	1	-	1	İnşaat	1	4	5	Resim	2	-	2	(belirsiz)*	-	1	1
Fen Bilgisi	1	1	2	Makine	3	2	5					Beden Eğitimi	-	1	1
İlköğretim	3	2	5	Otomotiv	-	4	4					(K:%33, E:%67)	3	1	4
İngilizce	-	1	1	Tekstil	3	1	4					Mimarlık	-	1	1
Müzik	2	1	3									(K%85, E:%15)	-	1	1
Resim-iş	3	-	3										-	1	1
Toplam	10	6	16	Toplam	8	11	19	Toplam	3	-	3		4	2	6

^a Evrenin Cinsiyet Dağılımı

3.1.2 Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, altı adet ölçek ile bir adet bilgi formunu içeren anket ve iki adet bilgisayar uygulamasından oluşmaktadır. Ölçekler, Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği, (Clance, 1985: 20-22), Cinsiyet Rollerini İle İlgili Kalıpyargı Ölçeği (Kandiyoti, 1982: 322), Kendini Zayıflatma Ölçeği, Grupla Özdeşleşme Ölçeği (Kirchler, Palmonari ve Pombeni, 1994: 545), Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği (Jost ve Kay, 2005: 501) ve Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği'dir (Pratto ve ark., 1994: 757). Bilgi Formu, ölçekleri içeren anket formunun sonunda yer almıştır. Bilgisayar uygulamaları ise örtük özsaygı ve cinsiyete yönelik dış grup tarafgirliğini ölçmek amacıyla düzenlenilerek kullanılan Örtük Çağrışım Testleri'dir. Kullanılan Likert Tipi ölçeklerin değerlendirme aralıkları katılımcılara sıfır (0) değerinden başlamak üzere sunulmuş; ancak elde edilen veriler, analiz aşamasına geçilmeden önce, en düşük değer derecesi bir (1) olacak şekilde yeniden kodlanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının psikometrik özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıda aktarılmaktadır.

3.1.2.1 Clance sahtekâr fenomeni ölçeği

Yirmi maddeden oluşan bu ölçek Clance (1985: 20-22) tarafından geliştirilmiş olup, kişilerin Sahtekâr Fenomeni eğilimlerini ölçmeyi hedefleyen tek yönlü ve 5'li Likert tipi (0= Hiç doğru değil, 4= Çok doğru) bir veri toplama aracıdır. Başarısızlık korkusu, başarının atfı, ön plana çıkmaktan kaçınma, diğerlerine yanlış izlenim vermeye yönelik his, diğerleri tarafından fark edilirliliğin azalması, değerlendirilme korkusu, başarının tekrar edilmesine yönelik korku, kendini yaşatlarından daha yeteneksiz hissetme hususlarına ilişkin maddeler içerir (Langford ve Clance, 1993: 495-496). Yapılan çalışmalar güvenilirlik katsayısının .84 (Prince, 1989) ile .96 (Holmes ve ark., 1993) arasında değiştiğini göstermektedir (akt., Chrisman ve ark., 1995: 557). Yapı geçerliliği çalışmaları, ölçeğin üç sabit faktörü kapsadığını ortaya çıkarmıştır: Sahtelik (*fake*), önemini azaltma (*discount*) ve şans (*luck*) (Chrisman, 1994: 29). Ayrıca, French ve ark. (2008: 1274), önemini azaltma ve sahtelik boyutlarının birleştirildiği iki boyutlu bir yapının da geçerli olabileceğini göstermişlerdir.

Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Türkçeye tercümesi, aynı zamanda bu tez çalışmasının danışmanlığını yürüten Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil tarafından yapılmıştır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması aşamasında, bu tür çalışmalarda tercih edilen yöntemlerden biri olan “geri çeviri” (*back translation*) işlemi kullanılmıştır. Bu amaçla, ölçeğin Türkçeden İngilizceye geri çevrilmesi işlemi sosyal psikoloji uzmanı Dr. Hülya Hooker gerçekleştirmiştir. Hazırlanan bu İngilizce form, orijinal ölçeği hazırlayan araştırmacı Dr. Pauline Rose Clance'e gönderilerek, orijinal ölçekle yenisi arasında anlamsal açıdan bir farklılık bulunmadığı konusunda onayı alınmıştır.

Ölçeğin Türkçe versiyonu Chrisman (1994: 30-34) tarafından sunulan faktör yapısına uygun olarak Tablo 2 içinde sunulmaktadır. Chrisman (1994: 28) tarafından yapılan orijinal çalışmada, 1. ve 2. maddelerin maddeler arası korelasyonları düşük bulunduğu için bu maddeler, analizden çıkarılmıştır.

Tablo 2. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Türkçeye Çevrilmiş Hali ve Alt Ölçekleri

Sahtelik	
M3	Başkalarının beni değerlendirmesinden çok korkar; mümkünse bu tür durumlardan kaçınmaya çalışırım.
M4	İnsanlar beni başardığım bir şey için övdüklerinde, içten içe gelecekte onların beklentilerini karşılayamayacağımdan korkarım.
M6	Değer verdiğim kişilerin gün gelip de benim sandıkları kadar yetkin biri olmadığını fark edeceklerinden korkuyorum.
M7	Elimden gelenin en iyisini yaptığım zamanlardan çok, böyle davranmadığım olayları hatırlamaya daha eğilimliyimdir.
M8	Bir ödev ya da görevi içime sinecek kadar iyi şekilde bitirdiğim çok nadirdir.
M12	Bazen ulaştığım başarılarımdan hoşnut kalmayıp şimdiye kadar çok daha fazlasını başarmış olmam gerektiğini düşünürüm.
M13	Zaman zaman, diğer insanların bilgi ve yeteneklerimin ne kadar sınırlı olduğunu keşfedebileceklerinden korkarım.
M14	Genelde neye kalkışsam gayet iyi yapmama karşın yeni bir ödev ya da görev verildiğinde başarısız kalabileceğimden korkuya kapıldığım sık olur.
M17	Sık sık kendi yeteneğimi çevremdekilerle kıyaslar ve onların benden daha zeki olabilecekleri fikrine kapılırım.
M18	Bir proje üstlendiğimde ya da bir sınava girmem gerektiğinde, çevremdekiler başarılı olacağımdan emin olsalar bile başarısızlıktan endişelendiğim çok olmuştur.
M20	Başarıyla ilgili durumlarda eğer ben “en iyi” ya da en azından “çok özel biri” konumunda değilsem kendimi kötü ve yılm hissedirim.
Şans	
M5	Bazen elde etmiş olduğum konumun ya da kazandığım bir başarının aslında doğru zamanda doğru yerde bulunmaktan ya da doğru insanları tanımaktan başka bir nedeni olmadığını düşünürüm.
M9	Bazen, hayatımdaki ya da işimdeki başarımın bir hata sonucu gerçekleştiği hissine kapılıyorum.
M11	Zaman zaman, başarımın asıl nedeninin şans olduğu hissine kapılırım.
M15	Bir konuda başarılı olup da bunun için takdir gördüğümde aynı başarıyı tekrarlayabileceğimden kuşkuya düşerim.
Önemini Azaltma	
M10	Zekam ya da başarılarım konusunda bana yapılan iltifatları hak ettiğime inanmakta zorlanırım.
M16	Başardığım bir şey için çok fazla övgü ve takdir aldığımda, yaptığım şeyin önemini düşük göstermeye çalışırım.
M19	Bir terfi ya da takdir almam söz konusu olduğunda, her şey iyice kesinleşmeden bunu başkalarına söylemekten kaçınırım.
M1*	Başta yetersiz kalacağımdan korkmama rağmen sınav ya da görevlerimde başarıya ulaştığım çok olmuştur.
M2*	Başkaları üzerinde, gerçekte olduğumdan daha yetkin biriymişim izlenimi uyandırabilirim.

* Analizlerden çıkarılmış maddeler

Daha önceki çalışmalarda, ölçeğin her bir faktörü için hesaplanan güvenilirlik katsayıları ise Tablo 3 içerisinde verilmiştir.

Tablo 3. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği Alt Ölçekleri'nin Güvenirlik Katsayıları

Alt Ölçek	Madde Sayısı	French ve ark. (2008)	Madde Sayısı	McElwee ve Yurak (2010)
Sahte	7	.84	(belirtilmemiştir)	.89
Azaltma	6	.79	(belirtilmemiştir)	.76
Şans	3	.70	(belirtilmemiştir)	.74

3.1.2.2 Cinsiyet rolleri ile ilgili kalıpyargı ölçeği

Bu ölçek, Kandiyoti (1982: 321-322) tarafından yapılan bir çalışmada, Rosenkrantz ve ark. (1968) tarafından geliştirilmiş olan ve 122 zıt kutuplu sıfattan oluşan Cinsiyet Rollerini İlgili Kalıpyargı Ölçeği'nin Türkiye'ye uygun bir versiyonunun oluşturulması amacıyla geliştirilmiştir. Kandiyoti'nin çalışmasında, 56 kadın ve 80 erkek üniversite öğrencisinden kadın ve erkeklerde bulunan başlıca özellikleri yazmaları istenmiş ve en az iki kez tekrarlanan 78 sıfat, 5'li Likert tipi bir değerlendirme ile iki ayrı öğrenci grubuna sunulmuştur. Birinci gruba, bu sıfatların kadınlarda mı yoksa erkeklerde mi görüldüğü sorularak, her bir sıfat için ortalama kalıpyargı puanı elde edilmiştir. Diğer gruba ise bu özelliklerin ne derece arzu edilir olduğu sorulmuştur. Elde edilen kalıpyargı ortalama puanları ışığında, yetersiz görülen maddeler elenerek, 12'si erkeklere, 10'u kadınlara yönelik olmak üzere toplam 22 sıfattan oluşan "Cinsiyet Rollerini İlgili Kalıpyargı Ölçeği" elde edilmiştir. Aynı çalışmada yapılan faktör analizi, ölçeğin tek bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan bu ölçek, Dökmen (1991: 85) tarafından yapılan bir çalışmada "kadınlık" alt ölçeği ve "erkeklik" alt ölçeği olmak üzere iki faktörlü bir yapı üzerinden değerlendirilmiştir.

Baykal (1991: 67-68) tarafından yapılan çalışmada, ölçeğin iç tutarlılık katsayısının .74, test-tekrar test yöntemi sonucu elde edilen korelasyon katsayısının ise .79 olduğu saptanmıştır.

Cinsiyet Rollerini İlgili Kalıpyargı Ölçeği, bu çalışmada, katılımcılara, hem kendilerini değerlendirmeleri hem de içinde buldukları akademik birimdeki akademik kadro üyelerinin geneline ait özellikleri değerlendirmeleri amacıyla, 5'li Likert tipi (0= Hiç uygun değil, 4= Tamamen uygun) bir değerlendirme üzerinden sunulmuştur. Böylelikle, kişilerin kendilerini, algıladıkları grup prototipine ne derece yakın gördüklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte, bireylerin kendilik algılarıyla grup prototipine yönelik algıları arasındaki farkın doğru şekilde yorumlanabilmesi için,

katılımcılardan bu ölçekte bulunan kalıpyargısal özelliklerin ne derece arzu edilir olduğunun da yine 5 kademeli bir ölçek biçiminde (0= Olumsuz, 4= Olumlu) değerlendirilmesi istenmiştir. Bu üç değerlendirmenin hangi sırada yapıldığı EK 1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI içerisinde görülebilir.

3.1.2.3 Kendini zayıflatma ölçeği

Bu ölçek, katılımcıların “kendini zayıflatıcı davranışlar” kapsamında sergiledikleri eylemlerin sıklığını ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Maddeler, araştırmacı tarafından kendilerine Sahtekâr Fenomeni tanıtılan bireylerin çalışma yaşamında sergilenen kendine zarar verici türden davranışların neler olduğuna ilişkin sundukları bilgidен yola çıkarak hazırlanmıştır. Ölçeğin oluşturulması esnasında, toplanan bu bilgiler arasından özellikle çalışan kadınlara yönelik kalıpyargıları yansıttığı düşünülen ifadeler tercih edilmiştir.

On yedi maddeden oluşan ve 5'li Likert tipi (0= Hiçbir zaman, 4= Her zaman) derecelendirme ölçeği eşliğinde sunulan bu ölçekle, katılımcılardan ifadeler içinde geçen davranışları son altı ay içinde ne yoğunlukta yaşadıklarını değerlendirilmeleri istenmiştir.

3.1.2.4 Grupla özdeşleşme ölçeği

Grupla Özdeşleşme Ölçeği bu çalışmada, katılımcıların içinde bulunulan akademik birime yönelik sahip oldukları özdeşleşmeyi değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Bireylerin içinde yer aldıkları grupla ne kadar özdeşleştiklerini; yani, kendilerini ilgili gruba ne kadar ait gördüklerini ölçmeyi hedefleyen bu ölçek Kirchler, Palmonari ve Pombeni (1994: 545) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte, her birinin karşısında 5'li Likert tipi (0=Düşünceme tamamen karşı, 4= Düşünceme tamamen uygun) bir derecelendirme ölçeği bulunan toplam 10 madde yer almaktadır. Araştırmacılar, ölçeğin yapı geçerliliği analizinde tek faktörün belirlediğini ve bu faktörün de varyansın %37'sini açıkladığını saptamışlardır. Aynı çalışmada, Cronbach alfa katsayısının .79 olduğu belirlenmiştir. Tek boyutlu bir yapı içeren bu ölçeğin Türkçeye uyarlanması ise Hortaçsu (2000: 738) tarafından gerçekleştirilmiştir. Hortaçsu, ölçeğin güvenilirlik katsayısını .83 ve .91 olarak rapor etmiştir. Bu çalışmada, ölçeğin orijinal yapısına uygun olarak tek faktörlü bir yapıya

sahip olduğu ve bu tek faktör yapısının varyansın %56.13'ünü açıkladığı bulunmuştur. Ölçeğin güvenirlik katsayısı ise .91 olarak tespit edilmiştir.

3.1.2.5 Toplumsal cinsiyet ile ilişkili sistemi meşrulaştırma ölçeği

Jost ve Kay (2005) tarafından geliştirilmiş olan “Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği,” yine aynı araştırmacıların geliştirdiği “Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği”nden (Kay ve Jost, 2003) yola çıkılarak oluşturulmuştur. Ölçek, toplumsal cinsiyet rollerinin kişiler tarafından ne kadar meşru görüldüğünü değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sekiz maddeden oluşan ölçeğin 3. ve 7. maddeleri ters yönlü maddelerdir. Dokuzlu Likert tipi derecelendirme ölçeği üzerinden değerlendirilen maddelerden elde edilen verilerin faktör analizi yoluyla incelenmesi sonucu elde edilen sonuçlar ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Aynı çalışmada ölçeğin iç tutarlılığı .65 olarak bulunmuştur (Jost ve Kay, 2005: 501).

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Işık ve Sakallı-Uğurlu tarafından yapılmıştır (akt., Doğulu, 2012: 29). Ölçeğin Türkçe formuyla yapılan değişik çalışmalarda elde edilen güvenirlik katsayıları Tablo 4 içinde verilmiştir.

Tablo 4. Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği'nin Güvenirlik Katsayıları

	Ercan (2009)	Doğulu (2012)	Aktan (2012)	Özkan(2014)
Madde Sayısı	6	7	8	8
Cronbach Alfa	.74	.72	.70	.71

Bu çalışmada, Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği'nin güvenirlik analizi 5. ve 7. maddelerin maddeler arası korelasyonlarının düşük olduğunu göstermiştir. Maddeler arası korelasyonları düşük olan bu iki madde analizlerden çıkartılmıştır. Altı maddelik ölçeğin güvenirlik katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Faktör analizi ise, orijinal çalışmayı destekler biçimde, ölçeğin tek faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin tek faktörlü yapısı, varyansın %49.69'unu açıklamıştır.

3.1.2.6 Sosyal baskınlık yönelimi ölçeği

Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, kişilerdeki hiyerarşinin varlığına yönelik arzuları ölçmeyi amaçlayan 16 maddelik, 7'li Likert tipi (0 = Çok yanlış/Hiç katılmıyorum, 6 = Çok doğru/Kesinlikle katılıyorum) bir veri toplama aracıdır. Tek faktörden oluşan ve iki yönlü olan bu ölçeğin ilk sekiz maddesi hiyerarşi arttırıcı yapıyı destekleyen ifadelerden oluşurken, diğer sekiz maddesi ise hiyerarşi azaltıcı yapıyı destekleyen ifadeleri içermektedir. Orijinal çalışmada, ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .91 olarak bulunmuştur (Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994: 757).

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Karaçanta (2002) tarafından gerçekleştirilmiştir. Karaçanta, çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık katsayısını .85 olarak rapor etmiştir. Bu çalışmada, ölçeğin tek faktörlü yapısı desteklenmiş; beliren bu faktör varyansın %33.97'sini açıklamıştır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur.

3.1.2.7 Örtük çağrışım testi

Örtük Çağrışım Testi (ÖÇT: *Implicit Association Test*) Greenwald, McGhee ve Schwartz (1998: 1464) tarafından, bilinçli farkındalık düzeyinde olmayan ancak kişilerin değerlendirmelerini otomatik bir şekilde etkileyebilen örtük tutumları incelemek amacıyla geliştirilmiştir. ÖÇT ile yapılan çalışmalarda öncelikle, katılımcıların, kelime veya resim şeklinde sunulan uyaranları, verilen hedef kategoriye (örn. kadın ve erkek) mümkün olduğunca kısa sürede yerleştirmeleri istenir. Ardından, bu kategorideki her iki unsur da, ilişkili olduğu düşünülen bir nitelik çifti kategorisi ile (örn. negatif ve pozitif) dönüşümlü olarak eşleştirilir ve uyaranların doğru kategoriye aktarılması beklenir. Hedef kategoride bulunan iki unsurun da hem olumlu hem de olumsuz niteliklerle eşleştirilme çalışması sonucunda, harcanan süreler ayrı ayrı kontrol edilir ve süre farkı örtük çağrışımın göstergesi olarak değerlendirilir (Hofmann ve ark., 2005: 1375).

Bu çalışmada, iki adet ÖÇT'den yararlanılmıştır. Bu testlerden biri örtük özsaygıyı, diğeri ise cinsiyete yönelik örtük dış grup tarafgirliğini ölçmek için hazırlanıp kullanılmıştır. Cinsiyete yönelik ÖÇT için erkek ve kadın isimleri kullanılmıştır. Bu isimler, T.C İç İşleri Bakanlığı - Nüfus İstatistikleri Daire Başkanlığı tarafından hazırlanmış, "Nüfus Kütüklerine Kayıtlı En Çok Kullanılan 20 Kadın ve Erkek Adı" belgesinden her iki cinsiyet için de ilk 6 ismin seçilmesi ile elde edilmiştir (bkz.,

<http://www.nvi.gov.tr/>). İyi-Kötü kategori çifti için kullanılan kelimeler, Harvard Üniversitesi tarafından hazırlanan internet sayfasında, tutumları değerlendirmeye yönelik hazırlanmış ÖÇT'lerde standart olarak yer alan sözcüklerdir (bkz, <https://implicit.harvard.edu>). Özsaygının değerlendirilmesi amacıyla kullanılan ÖÇT, Greenwald ve Farnham (2000) tarafından oluşturulan ölçeğe, *Inquisit* yazılımının internet sayfasından ulaşılarak, bu testin Türkçeye çevrilmesiyle elde edilmiştir (bkz., <http://www.millisecond.com>). ÖÇT kapsamında kullanılmış kelimeler EK 1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI içerisinde verilmiştir.

Her iki çalışma için de “*Inquisit 4 Lab.*” adlı bilgisayar programından yararlanılmıştır. Bu program aracılığı ile hazırlanan, cinsiyete yönelik tutumların değerlendirildiği testte, “Kadın-Erkek” kategorisiyle “İyi-Kötü” tutum kategorisi dönüşümlü bir şekilde eşleştirilirken, katılımcılardan, uyarılarına ilgili kategoriye yerleştirmeleri istenmiştir. Özsaygının değerlendirildiği diğer testte, “Ben-Diğerleri” kategorisiyle “İyi-Kötü” özellik kategorisi dönüşümlü bir şekilde eşleştirilmiş ve yine katılımcılardan uyarılarına ilgili kategoriye atamaları beklenmiştir.

Program, her bir testin ardından, katılımcının test sırasında yaptığı eşleştirmelere bağlı olarak gerçekleşen yerleştirmeler arasındaki hız farklarından yararlanarak, analizlerde kullanılan D puanını otomatik olarak hesaplamıştır (Ayrıca bkz., ss: 67).

3.1.2.8 Bilgi formu:

Bilgi formu, katılımcıların genel özelliklerini saptama amacını taşımaktadır. Bu hedef doğrultusunda, form, cinsiyet, yaş, çalışılan bölüm, ilgili kurumda ve meslekte bulunulan süre ve bağlı olunan akademik birimdeki cinsiyet dağılımı ile kadın/erkek elemanların katkı oranlarını belirlemek için hazırlanan sorulardan oluşmuştur.

3.1.3 İşlem

Katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu bu araştırmanın veri toplama süreci 29.05.2015-1.07.2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aşamasına geçilmeden önce, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi'ne etik onay başvurusunda bulunulmuş; Etik Onay Komitesi'nin 27. 01. 2015 tarihli ve

28620816/42 no'lu kararıyla onay alınmıştır. Araştırma verilerinin Uludağ Üniversitesi bünyesinde çalışan araştırma görevlilerinden toplanabilmesi için Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü'nden de resmi iznin alınmasının ardından, araştırma görevlileriyle görüşülerek çalışma hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

Araştırmacı, mesai saatleri içerisinde Uludağ Üniversitesi'ne bağlı olan fakültelelere giderek, ofislerinde ulaşabildiği araştırma görevlilerini çalışmanın konusu hakkında bilgilendirmiştir. Araştırma görevlilerine, çalışmanın Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü Laboratuvarı'nda gerçekleştirileceği de söylendikten sonra, katılım konusunda gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Çalışmaya katılmayı kabul eden kişilere veri toplama aşamasına katılabilecekleri uygun zaman aralıkları sorularak, her bir katılımcı için ayrı ayrı katılım günü ve saati belirlenmiştir. İletişim bilgilerini de veren araştırma görevlilerine, kendileri için belirlenmiş gün içinde, katılım saatleri hatırlatılmıştır. Katılım için gönüllü olduğunu beyan eden araştırma görevlileri, kararlaştırılan gün ve saatlerde, Uludağ Üniversitesi Psikoloji Laboratuvarı'na gelerek çalışmaya katılmışlardır.

Bu işlemin dışına yalnızca İlahiyat Fakültesi bünyesinde çalışan araştırma görevlileri için çıkmıştır. Bu fakültenin Uludağ Üniversitesi'nin merkez kampüsüne uzak olması sebebiyle, bölüm Dekanlığı'ndan sözlü izin alınarak, bu fakülte içinde çalışmanın şartlarına uygun olan bir ofis, bir gün boyunca araştırmanın veri toplama aşaması için kullanılmıştır. Diğer fakültelerde gerçekleştirilen bilgilendirme sürecine benzer şekilde, araştırma görevlileriyle ofislerinde görüşülerek, çalışma hakkında bilgilendirmede bulunmuş ve çalışmaya katılmak istediğini belirten kişiler, çalışma için ayrılan ofiste uygulamaya alınmıştır.

Veri toplama işleminden önce tüm katılımcılara “Bilgi Onam Formu” sunularak çalışmanın konusuna yönelik bilgiler ve gönüllülük esasına bağlı olarak sahip oldukları haklar hatırlatılmıştır. Katılımcıların bilgi onam formunu okuyup, onaylamaları ardından, veri toplama süreci başlatılmıştır. Anket ve test uygulamaları bireysel olarak gerçekleştirilmiş olup, her bir katılımcı için ortalama 30 dakika sürmüştür.

Katılımcılara sunulan veri toplama araçları, uygulamanın sırasından kaynaklanabilecek farklılıkların dengelenebilmesi için, dört farklı sırayla uygulanmıştır. Aynı zamanda, anketleri uygulayan kişinin cinsiyetinin neden olabileceği farklılıkları kontrol altına alabilmek için, çalışmaya katılan 38 kadın ve 35 erkek, kadın anketör (araştırmacı); 37 kadın ve 38 erkek ise erkek anketör gözetiminde uygulamaya alınmıştır.

Bu uygulamalar, özellikle, otomatik süreçlerin değerlendirmesini içeren Örtük Çağrışım Testleri için önemlilik arz etmektedir. Sıralamanın şekline ve anketörün cinsiyetine göre katılımcı sayıları Tablo 5 içinde sunulmuştur.

Tablo 5. Uygulama Sırası, Anketör ve Katılımcı Cinsiyetine Göre Dağılımlar ($N=148$)

	Anket/ÖÇT-C ^a /ÖÇT-Ö ^b			Anket/ÖÇT-Ö/ ÖÇT-C			ÖÇT-C/ÖÇT-Ö/Anket			ÖÇT-Ö/ÖÇT-C/Anket		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Anketör												
Kadın	9	9	18	8	7	15	11	10	21	10	9	19
Erkek	11	9	20	10	11	21	8	9	17	8	9	17
Toplam	20	18	38	18	18	36	19	19	38	18	18	36

^a Cinsiyete Yönelik Dış grup Tarafgirliği Örtük Çağrışım Testi; ^b Özsaygı Örtük Çağrışım Testi

Tüm araştırma sürecinin tamamlanması ardından, elde edilen değişkenlerin uygulama sırası ve anketör cinsiyetine bağlı olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını kontrol etmek için *MONAVA* analizinden yararlanılmıştır. Cinsiyete yönelik dış grup tarafgirliğini ölçen ÖÇT için, anketör cinsiyeti ($F(1, 140) = 1.31, p = .25$), uygulama sırası ($F(3, 140) = 0.21, p = .88$) ve her iki değişkenin etkileşimi ($F(3, 140) = 0.64, p = .59$) anlamlı bulunmamıştır. Benzer şekilde, özsaygıya yönelik ÖÇT için de anketör cinsiyeti ($F(1, 140) = 0.20, p = .65$), uygulama sırası ($F(3, 140) = 1.90, p = .13$) ve her iki değişkenin etkileşimi ($F(3, 140) = 0.83, p = .48$) anlamlı değildir. Aynı analizler, kağıt-kalem formu olarak sunulan Grupla Özdeşleşme Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Kendini Zayıflatma Ölçeği ve Sahtekâr Fenomeni Ölçeği için de gerçekleştirilmiş olup; anketör cinsiyeti ve uygulama sırasına bağlı anlamlı bir farklılaşma belirmediği sonucu elde edilmiştir.

Katılımcılara, veri toplama işleminin tamamlanmasının hemen ardından “Katılım Sonrası Bilgilendirme Formu” verilerek hem çalışmaya ilişkin bilgilerle gönüllülük esasına bağlı olarak sahip oldukları haklar yinelenmiş, hem de ikinci araştırma hakkında bilgi sağlanmıştır. İkinci çalışmaya katılmaya gönüllü olduğunu ifade eden katılımcılardan, doldurdıkları anketlerin üzerinde yazan anket numaraları ve iletişim bilgileri alınarak bilgiler ayrı bir forma kaydedilmiştir.

3.2 İKİNCİ ÇALIŞMA

3.2.1 Örneklem

İkinci çalışmanın verileri, Uludağ Üniversitesi'ne bağlı dokuz fakültede (Fen-Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ziraat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Eğitim Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi ve Tıp Fakültesi) görev yapan ve ilk çalışmanın sonunda ikinci çalışmaya da katılmaya gönüllü olduğunu yazılı olarak beyan eden 130 araştırma görevlisiyle gerçekleştirilmiştir.

Birinci çalışmadaki veri temizliği sonucu, bu aşamaya katılmış olan 5 kişinin verisi analizlerden çıkarılmış olup, ilgili analizler, 63'ü (%50.4) kadın, 62'si (%49.6) erkek olmak üzere, toplam 125 katılımcının verisi üzerinden yapılmıştır. 125 katılımcının 37'si (%29.6) Fen-Edebiyat Fakültesi'ne, 28'si (%22.4) İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'ne, 19'u (%15.2) Mühendislik Fakültesi'ne, 13'ü (%10.4) Ziraat Fakültesi'ne, 16'sı (%12.8) Eğitim Fakültesi'ne, 6'sı (%4.8) İlahiyat Fakültesi'ne, 2'si (%1.6) Mimarlık Fakültesi'ne, 3'ü (%2.4) Güzel Sanatlar Fakültesi'ne ve 1'i (%0.8) Tıp Fakültesi'ne bağlı araştırma görevlisidir. Katılımcıların fakülte ve bölümlerine göre cinsiyet dağılımları Tablo 6 içerisinde sunulmuştur.

3.2.2 Veri Toplama Araçları

Bu çalışma, Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin test-tekrar test sınaması için gerçekleştirilmiş olup, yalnızca bu ölçekle ilgili veri toplama işlemini kapsamıştır.

3.2.2.1 Clance sahtekâr fenomeni ölçeği

Bu veri toplama aracına ait psikometrik bilgiler, 3.1.2.1 başlığı altında verilmiştir.

Tablo 6. İkinci Çalışmaya Katılan Katılımcıların Fakülte, Bölüm ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Fen-Edebiyat Fakültesi			İİBF			Ziraat Fakültesi			İlahiyat Fakültesi						
Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam
Arkeoloji	1	-	1	Ç.E.K.O	2	5	7	Bitki Koruma	1	2	3	Din Sosyolojisi	-	-	-
Biyoloji	-	-	-	Ekonometri	2	1	3	Biyo-Sistem	1	3	4	Felsefe ve Din Bilimleri	2	-	2
Felsefe	3	3	6	İktisat	2	3	5	Gıda Müh.	1	-	1	İlahiyat	-	3	3
Fizik	1	1	2	İşletme	2	1	3	Tarım Ekonomisi	1	1	2	Temel İslam Bilimleri	-	-	-
Kimya	2	-	2	Kamu Yönetimi	1	-	1	Tarla Bitkileri	-	1	1	Belirsiz	-	1	1
Kriminalistik	-	-	-	Maliye	1	1	2	Zootekni	-	2	2				
Matematik	3	2	5	Ticaret Hukuku	-	1	1								
Psikoloji	5	-	5	Uluslararası İlişkiler	-	6	6								
Sosyoloji	2	4	6												
Tarih	3	2	5												
Türk Dili ve Edebiyatı	3	2	5												
Toplam	23	14	37	Toplam	10	18	28	Toplam	4	9	13	Toplam	2	4	6

Eğitim Fakültesi			Mühendislik Fakültesi			Güzel Sanatlar Fakültesi			Diğer Fakülteler						
Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam	Bölüm	Kadın	Erkek	Toplam
B.Ö.T.E.	-	1	1	Elektrik-Elektronik	1	-	1	Grafik	1	-	1	Tıbbi Biyoloji	1	-	1
Eğitim Bilimleri	1	-	1	İnşaat	1	4	5	Resim	2	-	2	Beden Eğitimi	-	-	-
Fen Bilgisi	1	1	2	Makine	3	2	5					Mimarlık	2	-	2
İlköğretim	3	2	5	Otomotiv	-	4	4								
İngilizce	-	1	1	Tekstil	3	1	4								
Müzik	2	1	3												
Resim-iş	3	-	3												
Toplam	10	6	16	Toplam	8	11	19	Toplam	3	-	3	Toplam	3	-	3

3.2.3 İşlem

İkinci çalışmanın veri toplama süreci 29.06.2015-3.08.2015 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu aşama için, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi'ne etik onay için ayrıca başvuruda bulunulmuş; Etik Onay Komitesi'nin 3.04.2015 tarih ve 28620816/170 no'lu kararıyla gerekli onay alınmıştır.

İkinci çalışmanın yapıldığı zaman dilimi eğitim-öğretim yılının bahar dönemi sonuna denk geldiği için, izinli katılımcılara ulaşmakta güçlük yaşanmıştır. Bu nedenle, veri toplama işlemi iki farklı şekilde gerçekleştirilmiştir: Ölçek, üniversitede bulunan 49 katılımcıya kağıt-kalem testi olarak sunulurken, izinli olduklarını bildiren 81 katılımcıya ise bilgisayar formu üzerinde, e-posta adresleri aracılığı ile ulaştırılmıştır.

Test-tekrar test sınaması amacını güden bu çalışmada, her katılımcı için iki uygulama arasında geçen sürenin benzer olması hedeflense de, bu hedefe ancak kısmen ulaşılabilmektedir. Katılımcılar için iki uygulama arasındaki zaman farkı 20-42 gün arasında değişmektedir. Bununla birlikte, bu süre katılımcıların %55'i için 25-35 gün arasındadır.

Ölçeğin sunumundan önce, tüm katılımcılara çalışmanın amacını, uygulamanın gönüllülük esasına dayandığını, sundukları verinin yalnızca bilimsel amaçlı çalışmalarda kullanılacağını ve çalışmayı istedikleri zaman bırakma ya da verilerini analizlerden çekme haklarının olduğunu ayrıntılı bir şekilde açıklayan “Bilgilendirilmiş Onam Formu” sunulmuştur. Katılımcıların bu formu onaylamalarının ardından, kağıt-kalem metodu için ortalama 10 dakika, bilgisayar oturumlu metot için ise ortalama 5 dakika süren veri toplama aşaması gerçekleştirilmiştir.

4 BULGULAR

Bu bölümde, elde edilen veriler ışığında yapılan analizler ve bu analizlerin sonuçları ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır.

4.1 ÖLÇEKLERİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ANALİZLERİ

Öncelikle, araştırmada kullanılan tüm ölçeklerin geçerlik ve güvenirlikleri test edilmiştir. Ölçeklerin yapı geçerliliğini (*construct validity*) sınamak amacıyla Temel Bileşenler Analizi'nden (*Principal Component Analysis*) yararlanılmıştır. Bu çalışmalarda rotasyon yöntemi olarak *Varimax* yöntemi kullanılmıştır.

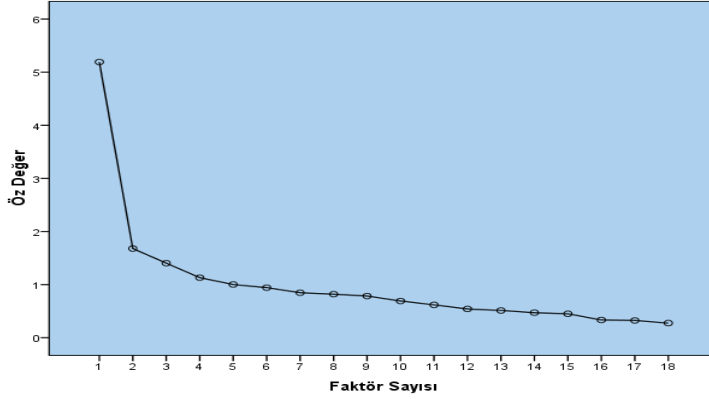
4.1.1 Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Yapı Geçerliliği ve Test-Tekrar Test Güvenirliği

Bu çalışmada kullanılan ve ilk kez Türkçeye çevrilen Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin yapı geçerliliğini incelemek amacıyla Temel Bileşenler Analizi *Varimax* rotasyon yöntemi kullanılarak uygulanmıştır. Tüm maddelerin ele alındığı faktör analizi sonuçlarına göre, öz değeri 1'den yüksek olan beş faktör ortaya çıkmıştır.

Chrisman (1994: 28-34) tarafından yapılan temel çalışma baz alınarak temel bileşenler analizi üç faktörlü çözüme başvurulmuş ve tekrarlanmıştır. Yapılan incelemeler, çok sayıda maddenin birden çok faktör yükü aldığını ve elde edilen faktörlerin orijinal çalışmayla örtüşmediğini göstermiştir. Bu sonuca bağlı olarak, Chrisman (1994: 28) tarafından belirtildiği üzere, ölçeğin ilk iki maddesi analizlerden çıkarılmış ve analizler tekrarlanmıştır. On sekiz maddelik ölçekte öz değeri 1'den büyük beş faktör belirmiş; bu faktörler varyansın, sırasıyla, %28.84, %9.33, %7.79, %6.28 ve %5.56'sını açıklamışlardır. Şekil 1, analize ait kırılma grafiğini göstermektedir.

On sekiz maddelik ölçek, önceki çalışmaların bulguları da göz önüne alınarak üç faktörlü yapı üzerinden analiz edildiğinde, önceki sonuçlara benzer şekilde, çok sayıda maddenin birden çok faktöre yüklendiği görülmüştür. Kırılma grafiğindeki durum ve ilk

faktörün açıkladığı varyans miktarının yüksekliği de (%28.84) göz önüne alınarak, ölçeğin tek boyutlu olarak değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Şekil 1. On Sekiz Maddelik Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin Kırılma Grafığı

Birinci çalışmadan ($N = 148$) elde edilen veriler üzerinden yapılan güvenilirlik analizinde 18 maddelik Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin güvenilirlik katsayısı .84 olarak belirlenmiştir. İkinci çalışmadan ($N = 125$) elde edilen verilerin güvenilirlik analizlerinde ölçeğin güvenilirlik katsayısının .86 olduğu saptanmıştır.

Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin test-tekrar test güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla ikinci çalışmaya katılan katılımcıların ($N= 125$) ilk çalışmadan aldıkları ölçek puanları ile ikinci çalışmadan aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Tüm katılımcılar için test-tekrar test korelasyonu .81'dir. Bu korelasyonlar, kadınlar için .88, erkekler içinse .68'dir. Test-tekrar test ölçümlerinde korelasyon katsayısının .65-.70 arasında olması gerektiği (Cohen ve Swerdlik, 2013: 151) göz önüne alındığında, ölçeğin zamansal açıdan güvenilirliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan, erkekler için korelasyon katsayılarının görece daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca, katılımcıların birinci çalışma ve ikinci çalışma kapsamında Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nden elde ettikleri ortalama puanlar arasında anlamlılık düzeyinde bir farklılaşma olup olmadığı Bağımlı İki Örnek t-Test (*Paired t-Test*) analiziyle incelenmiştir. Erkekler için iki çalışma arasında anlamlı bir farklılaşma bulunamazken, kadınlar için hayli düşük düzeyde bir anlamlılık olduğu görülmüştür ($p = .049$). Katılımcıların, her iki çalışmada aldıkları puanların ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 7 içerisinde verilmiştir.

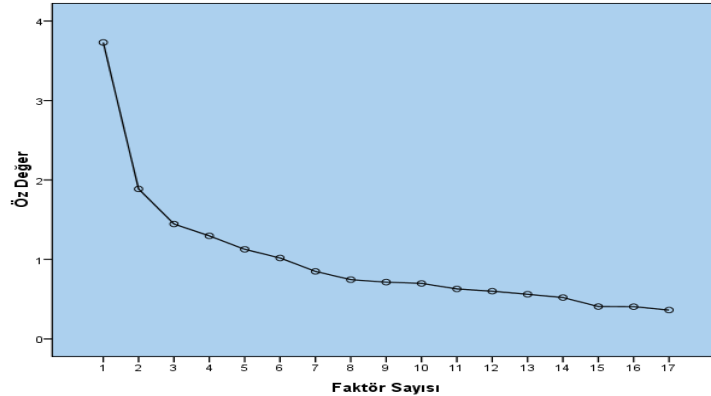
Tablo 7. Test-Tekrar Test Çalışmasına Katılan Katılımcıların Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği Ortalama Puanları ve Standart Sapmaları (N=125)

	Kadın (N= 63)			Erkek (N=62)			Toplam (N=125)								
	1.Çalışma		2.Çalışma	1.Çalışma		r ^b	2.Çalışma		r						
	Ort.	SS	Ort.	SS	Ort.	SS	Ort.	SS	r						
CSFÖ ^a	2.41	0.62	2.34	0.59	.88	2.41	0.47	2.37	0.44	.68	2.41	0.55	2.35	0.52	.81

^a Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği; ^b Test-tekrar test korelasyonu katsayıları

4.1.2 Kendini Zayıflatma Ölçeği'nin Yapı Geçerliliği ve Güvenirliği

Bu araştırma için oluşturulan Kendini Zayıflatma Ölçeği'nin faktör yapısını incelemek amacıyla Temel Bileşenler Analizi, *Varimax* rotasyon yöntemi kullanılarak uygulanmıştır. Yapılan ilk faktör analizi sonuçlarında altı faktör elde edilmiştir. Bu faktörler sırayla, varyansın %21.94, %11.10, %8.50, %7.62, %6.63 ve %6'sını açıklamıştır. Şekil 2 faktör analizine ait kırılma grafiğini göstermektedir.

Şekil 2. Kendini Zayıflatma Ölçeği'nin Kırılma Grafiği

Bu faktörlerin ilk üçünün varyansın %41.54'ünü açıkladığı görülmüştür. Kırılma grafiği de göz önünde bulundurulmuş ve analiz üçlü faktör yapısı üzerinden tekrarlanmıştır. On üçüncü madde, (“*Yakın ilişkiler kurduğum meslektaşlarımı korumak adına kendi çıkarlarımı görmezden gelmek*”) hem birinci hem de üçüncü faktöre yüklenmesi nedeniyle dışarıda bırakılarak analiz tekrarlanmıştır. Son analizde, birinci faktör varyansın %22.33'ünü, ikinci faktör %11.78'ini ve üçüncü faktör %8.57'sini açıklamıştır. Açıklanan toplam varyans %42.69'dur. Beliren faktörler, içerdikleri

maddelerin ana temasına göre Sosyal, Bireysel ve Duygusal olarak isimlendirilmiştir (bkz., Tablo 8).

Yapılan güvenirlik analizine göre, 16 maddelik ölçeğin tüm maddelerinin güvenirlik katsayısı .75 olarak bulunmuştur. Alt ölçeklerin güvenirlik katsayıları ise Sosyal ve Bireysel boyutlar için kabul edilebilir düzeylerde iken (sırasıyla, .75 ve .70), Duygusal alt ölçeği için kabul edilebilir sınırın az da olsa altındadır (.54).

Tablo 8. Kendini Zayıflatma Ölçeği'ndeki Maddelerin Faktör Yükleri

	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
(S) Dahil olduğum bir projede ya da çalışmada, fikirlerimde ısrarcı olmamak	.72		
(S) Bir çalışmada veya projede, yönlendirici kişi olma imkanım varken yardımcı kişi pozisyonunda olmayı tercih etmek.	.64		
(S) Rekabet gerektiren durumlardan kaçınmak	.56		
(S) Görünüşümün beğenilmeyeceğinden korktuğum zamanlarda, yapmam istenen işleri gerektiği gibi yerine getirememek	.52		
(S) Yoğun bir biçimde çalışmam gereken zamanlarda bile, yardım isteyenleri geri çevirmemek	.50		
(S) Yapmakla yükümlü olmadığım görevler verildiğinde “hayır” diyememek	.46		
(B) İşyerinde arkadaşlarla fazla zaman harcamak		.75	
(B) Mesai saatlerinde, internet üzerindeki sosyal ağlarda gereğinden fazla zaman harcamak		.70	
(B) Gerçekçi hedefler koymakta zorlanmak		.61	
(B) Meslek hayatımla ilgili çalışmalarımın her aşamasında bana yol gösterecek birine ihtiyaç duymak.		.55	
(B) İşyerinde gereğinden çok konuşmak		.50	
(B) Bir işin planlama ve başlangıç aşamaları için gereğinden fazla zaman harcamak		.46	
(D) İşyerinde yaşanan tartışmalar sonucunda meslektaşlarıma ve/veya hocalarıma küsmek			.76
(D) İşyerinde bir sorun yaşadığımda aşırı duygusal tepkiler göstermek (ağlamak, bağırarak vs.)			.75
(D) Sıklıkla, “daha az stresli bir mesleğe sahip olsam nasıl olurdu” diye düşünmek			.56
(D) Ev/aile içi rollerimin, kariyerle ilgili çalışmalarımı aksatmasına engel olamamak			.40
Öz değer:	3.57	1.89	1.37
Faktörün Açıkladığı Varyans Yüzdesi:	22.33	11.78	8.57
Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi:	22.33	34.12	42.69

S: Sosyal; B: Bireysel; D: Duygusal

Katılımcıların Kendini Zayıflatma Ölçeği'ne ait tanımlayıcı istatistikleri ve alt ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar Tablo 9 içerisinde aktarılmaktadır. Sonuçlar, alt boyutlar arasındaki tüm korelasyonların anlamlı olduğunu göstermekle birlikte, sosyal ve bireysel davranışlar arasındaki korelasyonun bunların en güçlüsü olduğuna ($r = .42, p < .01$) işaret etmektedir.

Tablo 9. Kendini Zayıflatma Ölçeği'ne Ait Tanımlayıcı İstatistikler ve Alt Ölçekler Arasındaki Korelasyonlar

Kendini Zayıflatma Ölçeği	Ort.	SS	1	2	3	4
Sosyal (1)	2.71	0.65	--			
Bireysel (2)	2.69	0.64	.42**	--		
Duygusal (3)	2.23	0.71	.18*	.28**	--	
Genel (4)	2.58	0.49	.77**	.81**	.59**	--

* $p < .05$; ** $p < .01$

4.1.3 Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçekleri'nin Yapısal Geçerliliği ve Güvenirlik Analizleri

Daha önce de belirtildiği gibi, Kandiyoti (1982) tarafından geliştirilen “Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği” bu çalışmada katılımcılara üç kez sunulmuş; ilk sunumda ölçek içindeki maddelerin bireysel olarak taşıdığı olumluluk değerleri, ikinci sunumda kişilerin kendilerine yönelik tanımları ve son sunumda akademik birim prototipine yönelik tanımlamaları belirlenmiştir.

Biri birey içi bir değerlendirmeye, diğeri ise grup düzeyindeki bir kalıpyargı değerlendirmesine dayalı olan bu iki inceleme biçiminin birbirinden farklı boyutlara sahip olması ya da kalıpyargıların değişik boyutlar üzerinden gruplanması yüksek olasılıktır. Bu nedenle, üç ayrı set halinde toplanan kalıpyargısal özellik verilerinin aşağıdaki şekillerde incelenmesi gerekli görülmüştür:

- 1) Katılımcıların ölçekteki yirmi iki kalıpyargının olumluluk düzeylerine ilişkin olarak yaptıkları değerlendirmelerin içerdiği yapının faktör analizi yoluyla belirlenmesi.
- 2) Katılımcıların ölçekteki yirmi iki kalıpyargı üzerinden, görev yürüttükleri akademik birime yönelik olarak yaptıkları değerlendirmelerinin nasıl bir yapı sergilendiğinin faktör analizi yoluyla belirlenmesi.

4.1.3.1 Olumluluğun değerlendirildiği cinsiyet rollerine ilgili kalıpyargı ölçeği

Akademik ortamdan görece bağımsız olarak, toplum yapısı içinde var olan erkeksi ve kadınsı kalıpyargıların ne derece olumlu görüldüğünün değerlendirmesini yapmak için, ölçeğin olumluluk formuyla elde edilen veriler faktör analizine tâbi tutulmuştur. *Varimax* rotasyonu yöntemi ile yapılan Temel Bileşenler Analizi sonucunda, sekiz faktör ortaya

çıkıştır. Bu faktörler, sırasıyla, varyansın %14.74, %12.81, %8.96, %6.32, %5.82, %5.37, %5.15 ve %4.61'ini açıklamışlardır.

Yapılan incelemeler sonucunda, ölçek üç faktörlü bir çözümle tekrar faktör analizine tâbi tutulmuştur. Bu analiz sonucunda bir maddenin (“*boyun eğmek*”) negatif yük aldığı, iki maddenin (“*titizlik*” ve “*hırslı olmak*”) ise belirli bir faktöre yüklenmediği görülmüştür. Bu üç maddenin çıkartılmasının ardından yinelenen analizin sonucunda birinci faktörün varyansın %16.68'ini, ikinci faktörün varyansın %13.31'ini ve üçüncü faktörün varyansın %10.16'sını açıkladığı bir yapı elde edilmiştir. Bu üç faktörün açıkladığı toplam varyans %40.15'tir. Analiz sonucunda elde edilen alt boyutlar, alandaki diğer çalışmaların bulgularından da esinlenilerek, “Kadınsı”, “Androjen” ve “Erkeksi” olarak isimlendirilmişlerdir. Maddelerin bu boyutlara nasıl dağıldıkları Tablo 10 içerisinde incelenebilir.

Tablo 10. Üç Maddesi Çıkarıldıktan Sonra Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği Maddelerin Faktör Yükleri

	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
(K) Yumuşaklık	.64		
(K) Şefkatli olmak	.61		
(K) Aileye yönelik olmak	.53		
(K) Duygusallık	.51		
(K) Sıcak insan olmak	.51		
(K) Geniş ilgileri olmak	.51		
(K) Konuşkanlık	.49		
(K) Fedakarlık	.47		
(A) Kendine güvenmek		.83	
(A) Atılganlık		.63	
(A) Gerçekçilik		.53	
(A) Sadakat		.48	
(A) Soğukkanlılık		.46	
(A) Bağımsızlık		.43	
(E) Katılık			.79
(E) Etrafına Hükmetmek			.75
(E) Üstünlük			.62
(E) Sertlik			.60
(E) Saldırganlık			.52
Öz değer:	3.17	2.53	1.93
Faktörün Açıkladığı Varyans Yüzdesi:	16.68	13.31	10.16
Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi:	16.68	29.98	40.15

K: Kadınsı; A: Androjen; E: Erkeksi

Bu çalışmada, “Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği”nin kullanılmasının amacı, kadınsı ve erkeksi kalıpyargısal özelliklerin algılanan olumlulukları arasındaki farkı değerlendirmektir. Bu işlemten sonra üç alt ölçekten elde edilen ortalamalar ile kadınsı özelliklerle erkeksi özellikler arasındaki olumluluk farkı Tablo 11 içerisinde verilmiştir. Kadınsı özellikler ile erkeksi özellikler arasındaki farkın artması kadınsı kalıpyargıların; azalması ise erkeksi kalıpyargıların daha olumlu algılandığını göstermektedir.

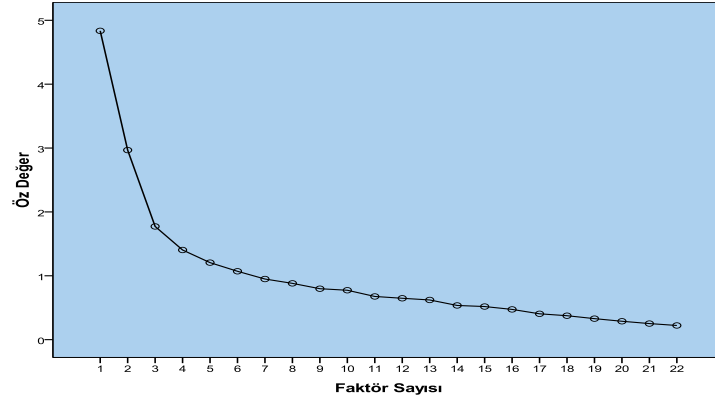
Tablo 11. Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği'nin Tanımlayıcı İstatistikleri

Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği	Kadın (N = 75)		Erkek (N=73)		Toplam (N=148)	
	Ort.	SS	Ort.	SS	Ort.	SS
Kadınsı Kalıpyargılar	4.06	0.40	4.12	0.50	4.09	0.50
Androjen Kalıpyargılar	4.62	0.30	4.53	0.49	4.58	0.41
Erkeksi Kalıpyargılar	1.86	0.68	2.16	0.71	2.00	0.70
Kadınsı ile Erkeksi Kalıpyargılar Arasındaki Fark	2.20	1.00	1.97	0.89	2.08	0.95

4.1.3.2 Akademik birim değerlendirmelerinin faktör analizi

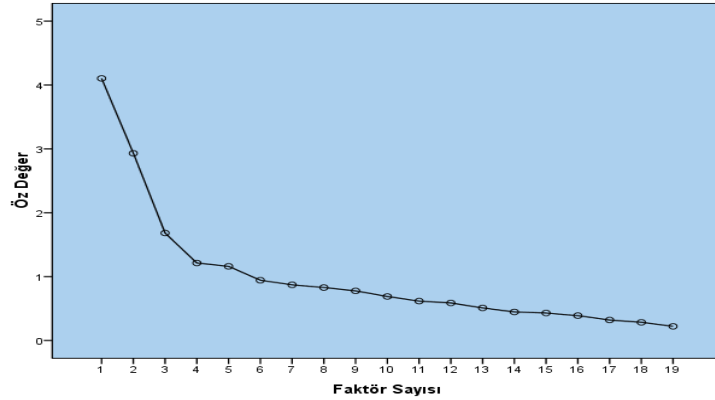
Araştırmada her bir madde için elde edilen olumluluk değerleri, katılımcıların akademik birimlerini tanımlamak için kullandıkları ölçeğin ilgili maddeleri ve kendilerini tanımlamada kullandıkları ölçeğin ilgili maddeleri ile ayrı ayrı çarpılmıştır. Böylece, kişilerin kendilerine ve akademik yapıya yönelik değerlendirmelerinde olumluluk faktörünün ağırlığı da ele alınabilmektedir. Bu araştırmada, değer yükü almış bu ölçeklerden “Akademik Prototipi Tanımlama-Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği” ve “Benlik Tanımlama-Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği” olarak bahsedilmiştir.

Çalışmanın temel amacı, akademik yapıya yönelik algılanan prototipin değerlendirilmesine ilişkin olduğu için, olumluluk yükleriyle çarpılmış ve akademik prototipi tanımlamada kullanılmış Akademik Prototipi Tanımlama-Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği üzerinden *Varimax* rotasyon yöntemi ile Temel Bileşenler Analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda öz değeri 1'den fazla olan altı faktör belirmiştir. Bu faktörler varyansın, sırasıyla, %21.98, %13.49, %8.06, %6.38, %5.48 ve %4.87'si olmak üzere, toplam %60.25'ini açıklamaktadır. Şekil 3 analize ait kırılma grafiğini göstermektedir.

Şekil 3. Akademik Prototipi Tanımlama-Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'nin Kırılma Grafiği

Öz değerler ve kırılma grafiği incelendikten sonra üç faktörlü bir yapının sınanmasının yararlı olacağı görülmüş; analiz, üç faktörlü bir yapı için tekrarlanmıştır. Elde edilen üç faktör toplam varyansın %43.2'sini açıklamıştır. Bu analiz sonucuna göre, negatif değer yükü alan 1 madde (“*boyun eğmek*”), farklı iki faktörde de değer yüküne sahip 1 madde (“*sıcak insan olmak*”) ve .40'ın altında değer yükü alan 1 madde (“*konuskanlık*”) analizlerden çıkarılmıştır. Bu maddelerin çıkartılmasının ardından kalan 19 madde yeniden analiz edilmiştir. Şekil 4 bu analize ait kırılma grafiğini göstermektedir.

Şekil 4. Üç Maddesi Çıkarılmış Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'nin Kırılma Grafiği

Analiz sonucuna göre, üç faktör varyansın, sırasıyla,%21.60, %15.43 ve %8.85'ini; toplamda ise %45.87'sini açıklamaktadır. Elde edilen alt ölçekler sahip oldukları ana temaya göre “Mesleki Kalıpyargılar”, Erkeksi Kalıpyargılar” ve “Kadınısı Kalıpyargılar”

olarak isimlendirilmişlerdir. Ölçeğin maddeleri, dahil oldukları alt ölçeklere ve sahip oldukları faktör yüklerine göre Tablo 12 içerisinde aktarılmaktadır.

Tablo 12. Üç Maddesi Çıkartıldıktan Sonra Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'ndeki Maddelerin Faktör Yükleri

	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3
(M) Gerçekçi olmak	.71		
(M) Kendine güvenmek	.70		
(M) Bağımsızlık	.62		
(M) Soğukkanlılık	.62		
(M) Atılganlık	.60		
(M) Titizlik	.58		
(M) Sadakat	.55		
(M) Geniş ilgileri olmak	.54		
(M) Hırslı olmak	.41		
(E) Katılık		.80	
(E) Etrafına hükmetmek		.76	
(E) Sertlik		.68	
(E) Üstünlük duygusu		.64	
(E) Saldırganlık		.50	
(K) Şefkatli olmak			.73
(K) Yumuşaklık			.62
(K) Duygusalılık			.66
(K) Fedakarlık			.58
(K) Aileye yönelik olmak			.45
Öz değer:	4.10	2.93	1.68
Faktörün Açıkladığı Varyans Yüzdesi:	21.60	15.43	8.85
Toplam Açıklanan Varyans Yüzdesi:	21.60	37.02	45.87

M: Mesleki Kalıpyargılar; E: Erkeksi Kalıpyargılar; K: Kadınsı Kalıpyargılar

Alt ölçeklere ait güvenilirlik katsayıları ise, Mesleki Kalıpyargılar Alt Ölçeği için .78, Erkeksi Kalıpyargılar Alt Ölçeği için .73 ve Kadınsı Kalıpyargılar Alt Ölçeği için .66'dır. Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'nin alt ölçekleri arasındaki korelasyonlar ve tanımlayıcı istatistikleri Tablo 13 içerisinde sunulmuştur.

Araştırma denencelerinin (*Denence 1 ve Denence 2*) sınanabilmesi için, katılımcıların, her bir alt ölçek için, Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği ortalamalarından Benlik Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği ortalamaları çıkarılmıştır. Böylece, kişinin kendisini akademik birim prototipinden ne kadar uzak gördüğünün değerlendirilmesi amaçlanmıştır. İki ölçeğin ilgili alt ölçekleri arasındaki ortalama farklarının artması, algılanan akademik yapı prototipinden

uzaklaşmayı, negatif değerler ise bireyin o kalıpyargıları kendisinde daha fazla gördüğüne işaret etmektedir. Ortalama farkların sıfıra yaklaşması ise kişinin kendisini, akademik birim prototipine yakın algıladığını göstermektedir.

Tablo 13. Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği'nin Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar ($N = 148$)

Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Alt Ölçekleri	Ort.	SS	1	2	3
1. Mesleki Kalıpyargılar	14.67	3.21	--		
2. Erkeksi Kalıpyargılar	6.90	3.19	.01	--	
3. Kadınsı Kalıpyargılar	12.61	3.47	.37**	-.21*	--

* $p < .05$; ** $p < .01$

4.2 CİNSİYET DEĞİŞKENİNE GÖRE BETİMLEYİCİ İSTATİSTİKLER

Birinci çalışmanın örneklemini oluşturan katılımcıların, Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği, Grupla Özdeşleşme Ölçeği, Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği, Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, Kendini Zayıflatma Ölçeği ve Cinsiyete Yönelik Kalıpyargılar Ölçeği'nden aldıkları puanlar ile bu ölçekler üzerinden hesaplanan değişkenlere yönelik puanların tanımlayıcı istatistikleri Tablo 14 içerisinde görülmektedir.

4.3 SAHTEKÂR FENOMENİ'NİN KATEGORİK DEĞİŞKENLERLE İLİŞKİSİ

Soru 1 kapsamında, cinsiyetin Sahtekâr Fenomeni puanlarını belirlemede anlamlı bir değişken olup olmadığı incelenmiştir. Bu amaçla yapılan Bağımsız t-Test (*Independent Samples t-Test*) analizi sonucunda, Sahtekâr Fenomeni puanlarının kadınlarla ($Ort. = 2.42$, $SS = 0.61$) erkekler ($Ort. = 2.41$, $SS = 0.48$) arasında anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür, ($t(146) = .12$, $p > .05$).

Tablo 14. İlk Çalışmadaki Katılımcıların Tüm Ölçeklerden ve Alt Ölçeklerden Aldıkları Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

<i>Değişkenler</i>	Kadın (N=75)				Erkek (N=73)				Toplam (N=148)			
	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>	<i>Min</i>	<i>Mak.</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>	<i>Min.</i>	<i>Mak.</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS.</i>	<i>Min.</i>	<i>Mak.</i>
CSFÖ ^a	2.43	0.60	1.56	4.00	2.41	0.48	1.44	3.39	2.42	0.55	1.44	4.00
Özdeşleşme	3.38	0.74	1.00	4.70	3.45	0.71	1.40	4.70	3.41	0.73	1.00	4.70
ÖÇT-C ^b	0.55	0.33	-0.31	1.18	-0.01	0.34	-0.81	0.77	0.27	0.44	-0.81	1.18
ÖÇT-Ö ^c	0.47	0.35	-0.50	1.25	0.47	0.28	-0.03	1.08	0.47	0.31	-0.50	1.25
TCSMÖ ^d	2.74	0.93	1.00	4.83	3.30	1.16	1.00	5.50	3.02	1.08	1.00	5.50
SBY ^e	2.32	0.77	1.00	4.13	2.66	0.96	1.00	6.19	2.49	0.88	1.00	6.19
KZÖ ^f :Genel	2.66	0.52	1.63	3.88	2.50	0.44	1.75	3.50	2.58	0.49	1.63	3.88
KZÖ : Sosyal	2.74	0.69	1.33	4.33	2.68	0.62	1.33	4.00	2.71	0.65	1.33	4.33
KZÖ :Bireysel	2.74	0.67	1.00	4.50	2.66	0.61	1.50	4.17	2.69	0.64	1.00	4.50
KZÖ :Duygusal	2.44	0.73	1.00	4.00	2.01	0.62	1.00	3.25	2.23	0.71	1.00	4.00
<i>Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçekleri</i>												
Olumluluk: Mesleki Kalıpyargılar	4.36	0.34	3.44	5.00	4.32	0.43	2.78	5.00	4.34	0.39	2.78	5.00
Olumluluk: Erkeksi Kalıpyargılar	1.83	0.64	1.00	3.60	2.13	0.69	1.00	3.60	1.98	0.68	1.00	3.60
Olumluluk: Kadınsı Kalıpyargılar	3.91	0.57	2.00	5.00	4.04	0.63	2.00	5.00	3.97	0.60	2.00	5.00
Benlik: Mesleki Kalıpyargılar	3.72	0.49	2.78	4.67	3.91	0.49	3.00	4.89	3.81	0.50	2.78	4.89
Benlik: Erkeksi Kalıpyargılar	1.93	0.70	1.00	3.60	2.24	0.72	1.00	3.80	2.08	0.72	1.00	3.80
Benlik: Kadınsı Kalıpyargılar	4.16	0.45	3.00	5.00	4.05	0.51	2.60	5.00	4.11	0.48	2.60	5.00
Akademi: Mesleki Kalıpyargılar	3.40	0.60	2.11	4.78	3.36	0.59	1.56	4.67	3.38	0.59	1.56	4.78
Akademi: Erkeksi Kalıpyargılar	3.43	0.83	1.20	5.00	3.17	0.82	1.40	5.00	3.30	0.83	1.20	5.00
Akademi: Kadınsı Kalıpyargılar	3.01	0.61	1.20	4.60	3.25	0.64	1.40	4.80	3.13	0.64	1.20	4.80
Akademi-Benlik Farkı: <i>Mesleki Kalıpyargılar</i>	-0.32	0.72	-1.89	1.22	-0.54	0.73	-3.11	0.89	-0.43	0.73	-3.11	1.22
Akademi-Benlik Farkı: <i>Erkeksi Kalıpyargılar</i>	1.50	0.93	-0.20	3.80	0.93	0.99	-0.80	3.40	1.22	1.00	-0.80	3.80
Akademi-Benlik Farkı: <i>Kadınsı Kalıpyargılar</i>	-1.15	0.78	-3.60	0.60	-0.80	0.65	-2.20	0.40	-0.98	0.74	-3.60	0.60
<i>Benlik Tanımlama-Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği:</i>												
Mesleki Kalıpyargılar	16.95	2.88	10.38	23.88	17.46	3.36	9.63	24.38	17.20	3.12	9.63	24.38
Erkeksi Kalıpyargılar	4.15	2.82	1.00	14.40	5.64	3.26	1.00	14.80	4.88	3.12	1.00	14.80
Kadınsı Kalıpyargılar	16.60	3.52	9.60	24.00	16.92	3.87	5.80	25.00	16.76	3.69	5.80	25.00
<i>Akademik Prototipi Tanımlama-Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği:</i>												
Mesleki Kalıpyargılar	14.82	3.22	7.78	23.33	14.51	3.21	5.89	22.22	14.67	3.21	5.89	23.33
Erkeksi Kalıpyargılar	6.71	3.26	1.60	17.60	7.09	3.12	2.20	16.40	6.90	3.19	1.60	17.60
Kadınsı Kalıpyargılar	11.92	2.98	5.80	19.60	13.33	3.79	3.20	24.00	12.61	3.47	3.20	24.00
Akademi-Benlik Farkı: <i>Mesleki Kalıpyargılar</i>	-2.13	3.42	-11.93	4.29	-2.95	3.47	-15.49	3.85	-2.54	3.46	-15.49	4.29
Akademi-Benlik Farkı: <i>Erkeksi Kalıpyargılar</i>	2.55	2.12	-0.80	9.80	1.45	1.92	-2.40	6.20	2.01	2.09	-2.40	9.80
Akademi-Benlik Farkı: <i>Kadınsı Kalıpyargılar</i>	-4.69	3.43	-18.00	2.20	-3.60	2.80	-10.20	2.00	-4.15	3.17	-18.00	2.20
<i>Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine Yönelik Kalıpyargı Ölçeği</i>												
Olumluluk: Kadınsı	4.06	0.40	2.38	5.00	4.12	0.50	2.63	5.00	4.09	0.50	2.38	5.00
Olumluluk: Androjen	4.62	0.30	3.83	5.00	4.53	0.49	2.67	5.00	4.58	0.41	2.67	5.00
Olumluluk: Erkeksi	1.86	0.68	1.00	3.80	2.16	0.71	1.00	3.60	2.00	0.70	1.00	3.80
Olumluluk Farkı: <i>Kadınsı ve Erkeksi Alt Ölçeklerinin Farkı</i>	2.20	1.00	-1.23	4.00	1.97	0.89	0.02	3.75	2.08	0.95	-1.23	4.00

^a Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği; ^b Cinsiyete Yönelik Dış Grup Tarafgirliği Örtük Çağırışım Testi; ^c Özsaygı Örtük Çağırışım Testi; ^d Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Mesrulaştırma Ölçeği; ^e Sosyal Baskınlık Yönelimi; ^f Kendini Zayıflatma Ölçeği

Soru 5 kapsamında bireylerin sahip oldukları Sahtekâr Fenomeni puanlarının çalıştıkları birimdeki kadın-erkek oranına ve bu dağılımın, kişilerin kendi cinsiyetiyle etkileşimine göre değişip değişmediği incelenmiştir. Bu amaçla, katılımcıların öz-bildirimine dayanan kurumdaki cinsiyet dağılımı üç şekilde kategorilendirilmiştir: Erkek oranının %40'tan daha az olduğu kadın çoğunluk grubu, erkek oranının %40-%60 arası olduğu eşitlik grubu ve erkek oranının %60'tan fazla olduğu çoğunluk grubu. Bu üç gruba göre Sahtekâr Fenomeni puanlarının ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 15 içerisinde verilmiştir.

Tablo 15. Üyesi Olunan Birimin Cinsiyet Dağılımına Göre Sahtekâr Fenomeni Puanları

	Kadın (N=75)			Erkek (N= 72)			Toplam (N=147)		
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS
Kadın Çoğunluk	39	2.42	0.63	18	2.37	0.46	57	2.41	.58
Eşit	20	2.32	0.61	27	2.51	0.47	47	2.43	.54
Erkek Çoğunluk	16	2.53	0.55	27	2.34	0.50	43	2.41	.52

Sahtekâr Fenomeni puanları açısından akademik birimin cinsiyet dağılımını ifade eden bu üç grubun anlamlılığının ve birim içindeki cinsiyet dağılımı ile kişinin kendi cinsiyeti arasında Sahtekâr Fenomeni puanları açısından bir etkileşimin olup olmadığının incelenebilmesi için İki Yönlü Varyans Analizi'nden (*Two-Way ANOVA*) yararlanılmıştır. Sonuçlar, Sahtekâr Fenomeni puanlarının kişilerin içinde buldukları birimin cinsiyetine göre anlamlı olarak farklılaşmadığını göstermektedir ($F(2, 141) = 0.03, p = .97$). Ayrıca, kişinin kendi cinsiyeti ile içinde bulunduğu akademik birimdeki cinsiyet dağılımı arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir etkileşim yoktur ($F(2, 141) = 1.39, p = .25$). Diğer bir ifadeyle, kişilerin öz-bildirimine dayanan dağılımlar üzerinden, akademik birim içinde kadın ya da erkek lehine olan dengesiz bir dağılımın ya da kadın-erkek sayısındaki eşitliğin, o birimin üyesi olan kişilerin sahtelik hisleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Benzer şekilde, kadınların sayıca çoğunlukta olduğu birimde erkek olmak ya da erkeklerin çoğunlukta olduğu birimde kadın üye olmak, Sahtekâr Fenomeni üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir.

Soru 6 kapsamında, birim içi işleyişe etkin bir biçimde katkı sağlayanların cinsiyet dağılımı ve bu dağılımla kişinin kendi cinsiyeti arasındaki etkileşimin Sahtekâr Fenomeni puanları açısından anlamlı olup olmadığı incelenmiştir. Katılımcıların, bu soruya verdikleri

cevaba göre Sahtekâr Fenomeni puan ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 16 içerisinde sunulmuştur.

Tablo 16. Üyesi Olunan Birimin İşleyişine Aktif Katılım Sağlayanların Cinsiyet Dağılımına Göre Sahtekâr Fenomeni Puanları

	Kadın (N=75)			Erkek (N=72)			Toplam (N=147)		
	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS	N	Ort.	SS
Tamamı kadınlardır.	1	2.06	-	-	-	-	1	2.06	-
Çoğunluğu kadınlardır.	23	2.42	0.62	9	2.29	0.51	32	2.39	0.59
Kadın-erkek eşittir.	36	2.37	0.61	31	2.47	0.48	67	2.42	0.55
Çoğunluğu erkeklerdir.	12	2.52	0.54	29	2.39	0.46	41	2.43	0.48
Tamamı erkeklerdir.	3	2.76	0.93	3	2.22	0.75	6	2.49	0.81

Yapılan İki Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına göre, akademik birimin yürütülmesine aktif olarak katılım sağlayanların cinsiyetlerine göre dağılımı Sahtekâr Fenomeni puanları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir ($F(4, 138) = 0.31, p = .86$). Aktif katılımın cinsiyet dağılımı ile kişinin kendi cinsiyeti arasında, Sahtekâr Fenomeni puanları açısından anlamlı bir etkileşime rastlanmamıştır ($F(3, 138) = 0.94, p = .43$). Yani, bir akademik birim içindeki üyelerin sahtelik hislerini, o birimin yürütülmesinde aktif rol alanların cinsiyet dağılımları etkilememektedir. Aynı zamanda, erkeklerin aktif katılımı ile yürütülen bir akademik birimde kadın olmak ya da sorumluluğu kadınların üstlendiği bir birimde erkek olmak sahtelik hisleri açısından belirleyici özelliğe sahip bir durum değildir.

4.4 DEĞİŞKENLER ARASI KORELASYON ANALİZLERİ

Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiler *Pearson* Korelasyon yöntemi ile analiz edilerek başlıklar altında sunulmuştur. Çalışmaya ait tüm değişkenlerin korelasyonları Tablo 17 içinde aktarılmaktadır.

Tablo 17. Çalışmadaki Tüm Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
1.Yaş		.73***	.61***	-.15	-.05	-.23*	-.13	-.18	.07	-.13	-.16	-.06	.12	.02	-.25*	.18	-.05	-.23*	.28*	-.28*	-.18	-.01	-.21	.04	-.30**	.12	.09	-.21	.20
2.Meslekte Bul. Süresi	.75***		.82***	-.11	-.03	-.20	-.15	-.14	.17	-.08	-.13	-.06	.01	.15	-.21	.06	.00	-.17	.15	-.17	-.21	-.02	-.16	-.09	-.18	.04	.08	-.17	.13
3.Kurumda Bul. Süresi	.46***	.63***		-.13	-.10	-.15	-.16	-.20	.12	-.13	-.12	-.18	-.06	.11	-.12	.13	.02	-.10	.17	-.14	-.21	.06	-.15	-.19	-.12	.09	.11	-.15	.15
4.CSFÖ ^b	-.17	-.25*	-.33**		.07	.21	.50***	.50***	.31**	.60***	-.09	.01	-.05	-.12	.18	-.15	-.38**	.11	-.14	.10	.28*	.02	.42***	.28*	.16	-.12	-.23*	.31**	-.27*
5.Özdeşleşme	-.11	-.16	.02	-.02		-.01	.09	-.04	-.30**	-.08	.14	.02	-.15	-.05	.09	-.19	-.03	.02	-.09	.35**	.01	.15	.35**	-.01	.22	-.16	-.13	.16	-.19
6.SBY ^c	-.26*	-.28*	-.26*	.26*	.12		.15	.02	.27*	.18	.20	-.06	-.03	-.05	.13	.09	-.05	.15	.02	.17	.14	-.04	.20	.01	-.06	.03	-.02	.12	-.07
7.KZÖ ^d : Sosyal	-.09	-.22	-.08	.42***	.07	.19		.46***	.16	.77***	-.08	.10	.10	-.10	-.02	-.08	-.30**	-.05	.03	.10	.17	-.10	.35**	.33**	-.12	-.02	-.25*	.14	-.11
8.KZÖ: Bireysel	-.06	-.09	-.25*	.51***	-.10	.16	.36**		.41***	.85***	-.07	.14	.09	.08	.05	.03	-.16	.07	.12	.11	.13	.10	.24*	.12	-.03	.14	-.06	.15	-.04
9.KZO: Duygusal	-.07	-.05	.00	.28*	-.15	.12	.19	.11		.62***	-.23*	-.02	-.03	.11	.22	.05	.01	.17	.13	-.10	.34**	-.25*	-.10	.30*	-.35**	.08	-.04	.23	-.11
10.KZÖ: Genel	-.11	-.18	-.18	.59***	-.07	.22	.79***	.76***	.51***		-.15	.11	.08	.03	.09	-.01	-.22	.07	.12	.07	.27*	-.09	.25*	.33**	-.20	.08	-.17	.22	-.11
11.TCSMÖ ^e	-.05	-.16	-.01	.25*	.12	.44***	.44***	.04	.13	.30**		-.13	.12	-.20	-.09	.17	.03	-.04	.07	-.02	-.17	.18	-.04	-.20	.08	.12	-.15	-.09	.12
12.ÖÇT-C ^f	-.05	.15	.05	.06	-.25*	-.08	-.02	.01	.20	.07	-.14		.18	.00	-.09	-.01	-.04	.00	-.01	.02	-.09	.05	.05	-.14	.05	-.05	.00	-.06	.02
13.ÖÇT-Ö ^g	-.02	.15	.25*	-.26*	.03	-.22	-.07	-.11	-.29*	-.20	-.11	.11		.05	-.04	.07	.04	-.05	.10	-.17	-.09	.07	-.19	-.07	-.04	.14	.03	-.01	.07
14.Olumluluk ₁ : Mesleki	-.02	-.05	.06	-.48***	.08	-.18	-.27*	-.28*	-.08	-.32**	-.40***	.02	-.06		.07	.25*	.69***	.08	.32**	.54***	.05	.27*	-.07	-.04	-.10	.37**	.78***	.05	.14
15.Olumluluk ₁ : Erkeksi	-.05	-.13	-.20	.04	-.06	.23	-.09	.01	.23	.04	.07	-.12	-.22	.12		-.37**	.07	.88***	-.40***	.15	.83***	-.11	.08	.11	.31**	-.39**	-.03	.92***	-.81**
16.Olumluluk ₁ : Kadınsı	.05	-.03	.04	.06	.08	-.26*	.15	.02	-.06	.07	.20	-.05	.12	-.02	-.12		.32**	-.32**	.89***	.10	-.37**	.53***	-.18	-.15	-.45***	.91***	.22	-.46***	.76***
17.Benlik ^h : Mesleki	.02	.07	.18	-.57**	.07	-.27*	-.36**	-.36**	-.09	-.42***	-.37**	-.01	.01	.83***	.10	.06		.16	.37**	.38**	.01	.24*	-.49***	-.20	-.17	.38**	.51***	-.03	.21
18.Benlik: Erkeksi	-.12	-.15	-.22	.06	.00	.27*	-.13	-.01	.30**	.03	.10	-.11	-.22	.10	.94***	-.11	.13		-.36**	.11	.77***	-.06	-.02	-.15	.32**	-.37**	-.01	.83***	-.74***
19.Benlik: Kadınsı	.04	-.05	.03	-.02	.16	-.23	.16	.06	-.07	.09	.17	-.09	.10	.02	-.15	.90***	.17	-.10		.19	-.34**	.45***	-.14	-.05	-.63***	.84***	.23*	-.44***	.71***
20.Akademik ⁱ : Mesleki	-.08	-.20	-.05	-.18	.49**	-.13	.00	-.19	-.13	-.15	-.12	-.17	-.04	.55***	.03	.18	.44***	.10	.29*		.07	.43***	.63***	-.05	.18	.14	.36**	.14	-.02
21.Akademik: Erkeksi	-.15	-.14	-.20	-.06	-.09	.11	-.11	.07	.30*	.08	.00	.06	-.23	.13	.84***	-.10	.13	.82***	-.11	-.06		-.30**	.06	.52***	.09	-.38**	-.06	.89***	-.79***
22.Akademik: Kadınsı	.06	.00	.03	.14	.24*	-.23*	.25*	.06	-.11	.13	.18	-.05	.10	-.09	-.03	.74***	.00	.02	.73***	.36**	-.17		.20	-.38**	.40***	.52***	.22	-.14	.35**
23.Fark A-B ^j : Mesleki	-.10	-.25*	-.23	.39**	.39**	.14	.35**	.17	-.03	.27*	.24*	-.15	-.05	-.29*	-.07	.11	-.56***	-.03	.11	.50***	-.17	.33**		.12	.31**	-.19	-.09	.16	-.20
24.Fark A-B: Erkeksi	-.03	.03	.05	-.20	-.16	-.28*	.05	.12	-.03	.08	-.17	.28*	.00	.03	-.22	.01	-.01	-.37**	-.01	-.26*	.23*	-.30**	-.22		-.29*	-.09	-.08	.26*	-.22
25.Fark A-B: Kadınsı	.02	.06	.00	.22	.10	.00	.11	.01	-.05	.04	.01	.06	.00	-.14	.16	-.24*	-.23	.16	-.39**	.08	-.07	.34**	.30*	-.39**		-.41***	-.04	.33**	-.42***
26.Olumluluk ₂ : Kadınsı	.12	.03	.08	-.04	.07	-.36**	.04	.01	-.12	-.02	.07	-.07	.12	.13	-.06	.91***	.20	-.08	.84***	.26*	-.05	.66***	.04	.04	-.28*		.32**	-.45***	.80***
27.Olumluluk ₂ : Androjen	.01	-.03	.05	-.41***	.05	-.21	-.27*	-.22	-.05	-.28*	-.40***	.04	-.09	.90***	.13	-.09	.67***	.11	-.08	.42***	.19	-.18	-.25*	.12	-.13	.02		-.04	.18
28.Olumluluk ₂ : Erkeksi	-.09	-.17	-.22	.00	.01	.23*	-.06	.05	.19	.06	.03	-.16	-.19	.12	.96***	-.12	.10	.92***	-.12	.11	.82***	.01	.00	-.24*	.18	-.07	.13		-.90***
29.Fark K-E ^k	.14	.15	.22	-.02	.03	-.38**	.07	-.03	-.21	-.06	.01	.09	.22	-.02	-.79***	.60***	.03	-.77***	.57***	.06	-.68***	.36**	.02	.21	-.30**	.61***	-.09	-.83***	

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

^a Ölçeğin sağ üst köşesi kadınlar, sol alt köşesi ise erkeklerle ilişkin korelasyon katsayılarını göstermektedir.

^b Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği; ^c Sosyal Baskınlık Yönelimi; ^d Kendini Zayıflatma Ölçeği; ^e Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği; ^f Cinsiyete Yönelik Dış Grup Tarafgirliği Örtük Çağrışım Testi; ^g Özsayıgı Örtük Çağrışım Testi; ^h Benlik Tanımlama-Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği; ⁱ Akademik Prototipi Tanımlama-Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği; ^j Akademik Prototipi Tanımlama ile Benlik Tanımlama Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçekleri puan farkları; ^k Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği Kadınsı ve Erkeksi Alt Ölçek puan farkları; Olumluluk₁: Olumluluk-Değer Yükü Ölçeği; Olumluluk₂: Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği

4.4.1 Demografik Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar ve Sahtekâr Fenomeni

Demografik değişkenlerin kendi içlerindeki ve Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği ile arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 18 içerisinde verilmiştir.

Tablo 18. Demografik Değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4
1.Yaş	1	.74*	.55*	-.16
2.Meslekte Bulunma Süresi	-	1	.74*	-.16
3.Kurumda Bulunma Süresi	-	-	1	-.22*
4.CSFÖ ^a	-	-	-	1

* $p < .01$

^a Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği

Soru 2 kapsamında Sahtekâr Fenomeni ile yaş arasındaki ilişki incelenmiş ve bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür ($r = -.16, p = .06$). Diğer bir ifadeyle, bu araştırmanın örnekleminde, sahtelik hislerinin yaş değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığı söylenebilir. *Soru 3* ve *Soru 4* kapsamında, Sahtekâr Fenomeni puanlarıyla meslekte bulunma süresi ve kurumda bulunma süresi arasındaki ilişki incelenmiştir. Tüm katılımcıların verileri birlikte değerlendirildiğinde, Sahtekâr Fenomeni ile meslekte bulunma süresi arasında anlamlı bir ilişki bulunamazken ($r = -.16, p = .06$); kadın ve erkeklerin verilerinin ayrı ayrı incelenmesi sonucu, bu ilişkinin yalnızca erkekler için anlamlı olduğu görülmüştür ($r = -.25, p < .05$). Fenomenle kurumda bulunma süresi arasında ise anlamlı ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r = -.22, p < .01$). Öte yandan, bu ilişkinin de kadınlar için anlamlılık düzeyine ulaşamadığı ($r = -.13, p > .05$), yalnızca erkekler için anlamlı olduğu ($r = -.33, p < .01$) görülmüştür. Bu sonuca göre, erkeklerin meslekte ve kurumda bulunma süreleri arttıkça, sahtelik hislerinin azaldığını söylemek mümkündür.

4.4.2 Sosyal Kimlik Kuramı Perspektifinden Korelasyon Analizleri

Denence 2 ve *Denence 3* kapsamında Sosyal Kimlik Kuramı'nın varsayımları doğrultusunda kullanılan değişkenlerin birbirleriyle, Sahtekâr Fenomeni ölçümleriyle ve demografik değişkenlerle ilişkisi Tablo 19 içerisinde aktarılmıştır.

Tablo 19. Sosyal Kimlik Kuramı Kapsamındaki Değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni ve Demografik Özelliklerin Korelasyonları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Demografik																	
1.Yaş	1	.74**	.55**	-.16	-.08	.01	-.19	.10	-.03	-.21*	.16*	-.18*	-.17*	-.01	-.14	.05	-.20*
2.Meslekte Bulunma Süresi		1	.74**	-.16	-.09	.01	-.19*	.01	.01	-.19*	.06	-.17*	-.19*	-.05	-.17*	.01	-.12
3.Kurumda Bulunma Süresi			1	-.22**	-.05	.08	-.17*	.08	.10	-.17*	.10	-.10	-.21*	.03	-.18*	-.07	-.08
Ölçekler																	
4.CSFÖ ^a				1	-.03	-.29**	.11	-.05	-.46**	.08	-.08	-.02	.13	.07	.40**	.08	.18*
5.Özdeşleşme					1	.02	.02	-.05	.03	.02	.04	.41**	-.04	.20*	.36**	-.09	.17*
6.Olumluluk ₁ :Mesleki						1	.08	.09	.76**	.08	.14	.54**	.09	.04	-.19*	.01	-.12
7.Olumluluk ₁ :Erkeksi							1	-.21*	.10	.92**	-.25**	.08	.83**	-.02	-.02	-.11	.27**
8.Olumluluk ₁ :Kadınsı								1	.18*	-.17*	.89**	.13	-.23**	.65**	-.04	-.10	-.32**
9.Benlik ^b :Mesleki									1	.16	.26**	.40**	.07	.12	-.53**	-.12	-.18*
10.Benlik:Erkeksi										1	-.20*	.09	.78**	.04	-.06	-.31**	.27**
11.Benlik:Kadınsı											1	.24**	-.22**	.61**	-.02	-.04	-.50**
12.Akademik ^c :Mesleki												1	.01	.37**	.56**	-.13	.13
13.Akademik :Erkeksi													1	-.21*	-.06	.36**	.03
14.Akademik :Kadınsı														1	.24**	-.37**	.39**
15.Fark A-B ^d :Mesleki															1	-.01	.28**
16.Fark A-B:Erkeksi																1	-.36**
17.Fark A-B:Kadınsı																	1

* $p < .05$, ** $p < .01$

^a Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği; ^b Benlik Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği;

^c Akademik Prototipi Tanımlama- Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçeği; ^d Akademik Prototipi Tanımlama ile Benlik Tanımlama Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçekleri puan farkları

Denence 2 kapsamında, bireylerin belirli özellik boyutları üzerinden kendilerini kurum prototipinden farklı görmelerinin sahtelik hisleriyle olan ilişkisi incelenmiştir. Korelasyon analizi sonuçları, belirli nitelikler üzerinden incelenen akademi-benlik arasındaki farklılıkların içinde, Sahtekâr Fenomeni ile en yüksek ilişkiye sahip olan boyutun mesleki kalıpyargılar boyutu olduğunu göstermektedir ($r = .40, p < .01$). Yani, kişilerin mesleki özellikler olarak tanımlanan birtakım özellikler açısından kendilerini kurum prototipinden uzak hissetmeleri, sahip oldukları sahtekâr hislerini arttırmaktadır. Bu bulgu, bu çalışmada Sahtekâr Fenomeni ile prototip kavramı arasında kurulan ilişkiyi destekler niteliktedir.

Denence 3 kapsamında, bireylerin içinde buldukları kurumla özdeşleşme düzeyleri ele alınmıştır. Yapılan korelasyon analizi, özdeşleşme düzeyi ile Sahtekâr Fenomeni puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir ($r = .03, p = .71$). Başka bir ifadeyle, kişilerin kendilerini sahte hissetme eğilimleri ile içinde buldukları akademik birime yönelik özdeşleşme düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamıştır. Dolayısıyla, bu çalışmada sahtelik hisleri ile özdeşleşme arasında öngörülen bağlantı desteklenmemiştir.

4.4.3 Sosyal Baskınlık Kuramı Perspektifinden Korelasyon Analizleri

Denence 4 ve *Denence 5* kapsamında, Sahtekâr Fenomeni ile Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Kendini Zayıflatma Ölçeği'nin geneli ve alt ölçekleri arasındaki ve bu ölçümlerle demografik özellikler arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Bu analiz sonuçları Tablo 20 içerisinde verilmiştir.

Tablo 20. Sosyal Baskınlık Kuramı Kapsamındaki Değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni ve Demografik Özelliklerin Korelasyonları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Yaş	1	.74**	.55**	-.16	-.26**	-.10	-.11	-.12	.06
2.Meslekte Bulunma Süresi		1	.74**	-.16	-.25**	-.08	-.16	-.11	.14
3.Kurumda Bulunma Süresi			1	-.22**	-.21*	-.14	-.12	-.22**	.08
4.CSFÖ ^a				1	.22**	.59**	.47**	.50**	.29**
5.SBY ^b					1	.16	.16	.07	.12
6.KZÖ ^c : Genel						1	.77**	.81**	.59**
7.KZÖ:Sosyal							1	.42**	.18*
8.KZÖ:Bireysel								1	.28**
9.KZÖ:Duygusal									1

* $p < .05$, ** $p < .01$

^a Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği; ^b Sosyal Baskınlık Yönelimi; ^c Kendini Zayıflatma Ölçeği

Tablo 20'de görüldüğü üzere, Sosyal Baskınlık Yönelimi ile Sahtekâr Fenomeni puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir korelasyon vardır ($r = .22, p < .01$). Diğer bir ifadeyle, bireylerdeki eşitsiz hiyerarşik yapıya yönelik istek arttıkça, Sahtekâr Fenomeni puanları da artmaktadır. Bu bulgu, Sosyal Baskınlık Yönelimi ile Sahtekâr Fenomeni arasında, bu çalışmada beklenenin tersi yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Korelasyon analizinin gösterdiği bir diğer bulgu da, Sahtekâr Fenomeni ile Zayıflatma Davranışları arasındaki ilişkidir. Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nden alınan puanlar ile Sosyal Zayıflatma Davranışları ($r = .47, p < .01$), Bireysel Zayıflatma Davranışları ($r = .50, p < .01$) ve Duygusal Zayıflatma Davranışları ($r = .29, p < .01$) arasında anlamlı ve pozitif yönde korelasyonlar vardır. Yine Sahtekâr Fenomeni ile Kendini Zayıflatma Ölçeği'nden elde edilen toplam puan arasında da anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır ($r = .59, p < .01$). Başka bir deyişle, kişilerin Sahtekârlık hisleri arttıkça kendini zayıflatma davranışında bulunma eğilimleri de artmaktadır. Bu bulgu, Sahtekâr Fenomeni'nin kendini zayıflatma davranışlarının bir örneği olabileceği öngörüsünü destekler niteliktedir.

Öte yandan, Sosyal Baskınlık Yönelimi ile Kendini Zayıflatma Ölçeği toplam puanı ($r = .16, p = .06$) ve alt ölçek puanları arasında (Sosyal için, $r = .16, p = .06$; Bireysel için $r = .07, p = .37$; Duygusal için $r = .12, p = .15$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yani, Sosyal Baskınlık Yönelimi düzeyi ile kendini zayıflatma davranışlarının görülme sıklığı arasında bir ilişki kurulamamıştır.

4.4.4 Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Perspektifinden Korelasyon Analizleri

Denence 6 ve *Denence 7* kapsamında, Sahtekâr Fenomeni ile Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği ve cinsiyete yönelik dış grup tarafgirliği ÖÇT'den alınan ortalama puanlar ile Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerini ile ilgili Kalıpyargı Ölçeği'nin Kadınsı ve Erkeksi Alt Ölçek puan ortalamaları farkları arasındaki korelasyonlar incelenmiş; ayrıca bu ölçümlerin demografik özellikler ile olan ilişkisi de ele alınmıştır. Bu değişkenler arasındaki korelasyonlar Tablo 21 içerisinde aktarılmıştır.

Tablo 21. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Kapsamındaki Değişkenler ile Sahtekâr Fenomeni ve Demografik Özelliklerin Korelasyonları

	1	2	3	4	5	6	7
Demografik							
1.Yaş	1	.74**	.55**	-.16	-.14	.06	.19*
2.Meslekte Bulunma Süresi		1	.74**	-.16	-.18*	.14	.16
3.Kurumda Bulunma Süresi			1	-.22**	-.07	-.02	.19*
Ölçekler							
4.CSFÖ ^a				1	.07	.03	-.17*
5.TCSMÖ ^b					1	-.27**	.03
6.ÖÇT-C ^c						1	.12
7.Fark K-E ^d							1

* $p < .05$, ** $p < .01$

^a Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği; ^b Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği; ^c Cinsiyete Yönelik Dış Grup Tarafgirliği Örtük Çağırışım Testi; ^d Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği Kadınsı ve Erkeksi Alt Ölçek puan farkları

Tablo 21'de görüldüğü üzere, Sahtekâr Fenomeni ile Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği ($r = .07, p = .41$) ve Cinsiyete Yönelik ÖÇT skorları ($r = .03, p = .70$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Öte yandan, Sahtekâr Fenomeni puanları ile kadınsı ve erkeksi kalıpyargıların algılanan olumluluk farkları ortalaması arasında anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -.17, p < .05$). Diğer bir ifadeyle, erkeksi kalıpyargıları, kadınsı kalıpyargılar kadar olumlu veya kadınsı kalıpyargılardan daha olumlu görme eğilimi, sahtelik hislerini arttırmaktadır. Bu bulgular birlikte ele alındığında, çalışmada Sahtekâr Fenomeni ile Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'nın sunuları arasında kurulan bağlantının kısmen desteklendiği görülmektedir.

Tablo 21'de yer alan diğer korelasyonlar incelendiğinde, Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma ölçümleri ile cinsiyete yönelik dış grup tarafgirliğini değerlendiren ÖÇT skorları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -.27, p < .01$). Bu ilişki, beklenildiği üzere, sistemde erkek lehine var olan eşitsizliğin meşru görülme düzeyi arttıkça, erkek grubuna yönelik iç grup yanlılığının ve dış grup tarafgirliğinin de arttığını göstermektedir. Ayrıca, kadınsı ve erkeksi kalıpyargıların olumlulukları ile yaş ($r = .19, p < .05$) ve kurumda bulunma süresi ($r = .19, p < .05$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer ifadeyle, bu araştırmanın örneklemindeki bireyler, yaşları ve kurumda bulunma süreleri arttıkça, kadınsı özellikleri erkeksi özelliklere göre daha olumlu algılama eğiliminde olmuşlardır. Benzer şekilde, meslekte bulunma süresi ile Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma eğilimi arasında da negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -.18, p$

< .05). Bu korelatif ilişkiler, kişilerin yaşları ilerledikçe ve akademiye dahil oldukları süre arttıkça, cinsiyete yönelik sistemi meşru algılama eğilimlerinin azaldığını ifade etmektedir.

4.4.5 Örtük Çağrışım Testleri ile Sahtekâr Fenomeni Arasındaki Korelasyon Analizleri

ÖÇT ile elde edilen örtük özsaygı ve cinsiyete yönelik örtük dış grup tarafgirliği puanlarının Sahtekâr Fenomeni ve demografik değişkenlerle ilişkisini incelemek için yapılan Korelasyon Analizinin sonuçları Tablo 22 içerisinde verilmiştir.

Tablo 22. ÖÇT Puanları ile Sahtekâr Fenomeni ve Demografik Değişkenler Arasındaki İlişki

	1	2	3	4	5	6
Demografik Değişkenler						
1.Yaş	1	.74*	.55*	-.16	.06	.07
2.Meslekte Bulunma Süresi		1	.74*	-.16	.14	.06
3.Kurumda Bulunma Süresi			1	-.22*	-.02	.07
Ölçekler						
4.CSFÖ ^a				1	.03	-.13
5.ÖÇT-C ^b					1	.11
6.ÖÇT-Ö ^c						1

* $p < .01$

^a Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği; ^b Cinsiyete Yönelik Dış Grup Tarafgirliği Örtük Çağrışım Testi; ^c Özsaygı Örtük Çağrışım Testi

Denence 1 kapsamında, Sahtekâr Fenomeni ile özsaygıya yönelik ÖÇT puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Tablo 22'de görüldüğü üzere, Sahtekâr Fenomeni ile örtük özsaygı arasında anlamlı bir korelatif ilişki bulunamamıştır ($r = -.13$, $p = .11$). Öte yandan, iki değişken arasındaki ilişki cinsiyete göre, kadınlar ve erkekler için ayrı ayrı incelendiğinde, kadınlar için sahtelik hisleriyle özsaygı arasında istatistiksel açıdan anlamsız bir ilişki ($r = -.05$, $p = .67$) olmakla birlikte, erkekler için bu ilişkinin anlamlı ve negatif yönde olduğu ($r = -.26$, $p < .05$) görülmektedir (bkz., Tablo 17). Bu bulgu, açık ölçümlerin aksine, özellikle kadınlar için, Sahtekâr Fenomeni ile kişilerin sahip oldukları örtük özsaygı arasındaki ilişkinin güçlü olmadığını göstermektedir.

Daha önce aktarıldığı üzere (bkz., ss: 110), *Denence 7* kapsamında cinsiyete yönelik dış grup tarafgirliğini ölçen cinsiyete yönelik ÖÇT ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişki incelenmiş, ancak anlamlı bir korelatif ilişki bulunamamıştır ($r = .03$, $p = .70$).

4.5 SAHTEKÂR FENOMENİ'Nİ YORDAYAN BİREYSEL VE KURAMSAL DEĞİŞKENLER

Bu bölümde, Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramlarına ait temel değişkenlerin Sahtekâr Fenomeni'ni yordama güçleri Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi yöntemi ile incelenecektir. Her kuramsal yaklaşım için önce toplam örneklem, sonrasında da kadın ve erkek örneklemi üzerinden ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmıştır. Değişkenler her bir basamakta *Enter* yöntemiyle regresyon denkleminde eklenmiştir.

4.5.1 Sosyal Kimlik Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler

Tüm katılımcılara ait değişkenlerin kullanıldığı Hiyerarşik Regresyon Analizi'nde Sosyal Kimlik Kuramı ile ilişkili değişkenlerin Sahtekâr Fenomeni'ni açıklama gücü incelenmiştir. Sosyal Kimlik Kuramı perspektifinden bakıldığında Sahtekâr Fenomeni'nin temelinde benlik ile kurum prototipi arasında algılanan mesafe olacağı bağlantısı göz önüne alındığında, prototipe benzerlik açısından kurumda bulunma süresinin de anlamlı olacağı görülmüştür. Bu nedenle ilk basamağa “kurumda bulunma süresi” değişkeni atanmıştır. İkinci basamakta içinde bulunulan akademik birime yönelik sahip olunan “özdeşleşme düzeyi” ve üçüncü basamakta Değer Yüklü Akademik Prototipi Tanımlama-Kalıpyargı Ölçeği'nin alt ölçeklerinden elde edilen puanlar ile Değer Yüklü Benlik Tanımlama-Kalıpyargı Ölçeği'nin ilgili alt ölçek puanlarının arasındaki farkı ifade eden “Mesleki Kalıpyargılar farkı”, “Erkeksi Kalıpyargılar farkı” ve “Kadınsı Kalıpyargılar farkı” değişkenleri analize katılmıştır. İlgili bulgular Tablo 23 içerisinde aktarılmıştır.

Katılımcıların tamamının ele alındığı regresyon analizi bulgularına göre, kurumda bulunma süresi birinci ($\beta = -.22, p < .01$) ve ikinci basamakta ($\beta = -.21, p < .01$) anlamlıyken, üçüncü basamakta anlamlılığını yitirmiştir ($\beta = .14, p > .05$). Özdeşleşme düzeyi ise hem analize dahil edildiği ilk basamak olan ikinci basamakta ($\beta = .02, p > .05$) hem de üçüncü basamakta ($\beta = -.13, p > .05$) anlamlı değildir. Üçüncü basamakta erkeksi fark ($\beta = .11, p > .01$) ve kadınsı fark ($\beta = -.12, p < .01$) anlamlı değilken, mesleki fark anlamlıdır ($\beta = .39, p < .01$). Modelde, Sahtekâr Fenomeni'ni yordama gücü en fazla olan değişkenin akademik prototip ile benlik arasında Mesleki Kalıpyargılar boyutu üzerinden

elde edilen fark puanı olduğu görülmektedir. Analiz sonucuna göre, son modeldeki tüm değişkenler birlikte Sahtekâr Fenomeni puanlarındaki varyansın %18.4'ünü açıklamaktadır.

Tablo 23. Sosyal Kimlik Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler

Yordayıcı Değişkenler	Kadın (N = 75)			Erkek (N = 73)			Toplam (N = 148)		
	B1	B2	B3	B1	B2	B3	B1	B2	B3
Kurumda Bulunma Süresi	-.14	-.13	-.02	-.33**	-.33**	-.24*	-.22**	-.21**	-.14
Özdeşleşme		.05	-.09		-.01	-.17		.02	-.13
Fark A-B ^a :Mesleki			.37**			.35**			.39***
Fark A-B:Erkeksi			.27*			-.10			.11
Fark A-B:Kadınsı			.14			.09			.12
<i>F Değeri:</i>	1.35	.77	4.66***	8.75**	4.32*	4.67***	7.07**	3.55*	7.64***
<i>R² toplam:</i>	.01	-.01	.20***	.10**	.08	.20**	.04**	.03	.18***
<i>R² farkı:</i>	.02	.01	.23	.11	.01	.15	.05	.00	.17

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

^a Akademik Prototipi Tanımlama ile Benlik Tanımlama Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçekleri puan farkları

Aynı regresyon analizi cinsiyete göre tekrarlanmıştır. Tablo 23'te görüldüğü üzere, kadınlar açısından bakıldığında, kurumda bulunma süresi, sahtelik hislerini açıklamada hiçbir basamakta anlamlı değildir (sırasıyla, $\beta = -.14$, $\beta = -.13$ ve $\beta = -.02$, $p > .05$). Benzer şekilde, kadınlardaki Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada Özdeşleşme Ölçeği'nden alınan puan ortalamaları da anlamlı değildir (sırasıyla, $\beta = .05$, $\beta = -.09$, $p > .05$). Öte yandan, üçüncü basamakta analize dahil edilen akademi ile benlik değerlendirmeleri arasındaki mesleki fark ($\beta = .37$, $p < .01$) ve erkeksi fark ($\beta = .27$, $p < .05$) kadınlardaki Sahtekâr Fenomeni düzeylerini yordamada anlamlı değişkenler olarak bulunmuştur. Yani, erkeksi ve mesleki kalıpyargılar açısından akademik birim prototipinden farklılaşmak, kadınlarda sahtelik hislerinin görülmesine neden olmaktadır. Yine analize üçüncü basamakta dahil edilen kadınsı farkın ise fenomeni yordamada anlamlı bir güce sahip olmadığı görülmektedir ($\beta = .14$, $p > .05$). Tüm değişkenler birlikte ele alındığında, bu model kadınlardaki Sahtekâr Fenomeni düzeylerindeki varyansın %20'sini açıklamaktadır.

Erkekler açısından bakıldığında, analize ilk basamakta eklenen kurumda bulunma süresinin ilk iki basamakta (sırasıyla, $\beta = -.33$, $\beta = -.33$, $p < .01$) son basamağa göre ($\beta = -.24$, $p < .05$) daha güçlü bir etkiyle olmakla birlikte, üç basamakta da erkeklerdeki Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada anlamlı olduğu görülmektedir. Son basamakta analize eklenen mesleki farkın da, erkeklerdeki sahtelik hislerini yordamada anlamlı bir güce sahip olduğu görülmektedir ($\beta = .35$, $p < .01$). Öte yandan, erkeklerdeki Sahtekâr Fenomeni düzeylerini

yordamada erkeksi ($\beta = -.10, p > .05$) ve kadınsı kalıpyargılar ($\beta = .09, p > .05$) üzerinden akademik birim prototipi ve benlik arasındaki fark değişkenleri anlamlı yordama gücüne sahip değildir. Analiz sonuçları, kurumda bulunma süresi, özdeşleşme, mesleki, kadınsı ve erkeksi farkların dahil edildiği modelin, Sahtekâr Fenomeni düzeylerinin %20'sini açıkladığını göstermektedir.

Sonuç olarak, hem erkekler hem de kadınlar açısından Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada, Sosyal Kimlik Kuramı'nın temel kavramlarının etkili olduğu ve her iki cinsiyet grubunun sahtelik puanlarındaki değişimin %20'sini açıkladıkları görülmektedir. Bununla birlikte, yordama gücü en yüksek olan değişkenler, kadınlar için akademik birim prototipi ile benlik arasında mesleki ($\beta = .37, p < .01$) ve erkeksi ($\beta = .27, p < .05$) kalıpyargılar boyutu üzerinden algılanan farklar iken; erkekler için kurumda bulunma süresi (sırasıyla, $\beta = -.33, \beta = -.33, p < .01$) ve akademik birim prototipi ile benlik arasında yalnızca mesleki kalıpyargılar boyutu ($\beta = .35, p < .01$) üzerinden algılanan farklardır.

4.5.2 Sosyal Baskınlık Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler

Tüm katılımcılara ait değişkenlerin kullanıldığı Hiyerarşik Regresyon Analizi'nde Sosyal Baskınlık Kuramı ile ilişkili değişkenlerin Sahtekâr Fenomeni'ni yordama gücü incelenmiştir. Temelde Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kapsamında kullanılmış olan Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği, teorik yapısının uygunluğu sebebiyle bu kuram çerçevesinde de regresyon analizlerine dahil edilmiştir.

Sosyal Baskınlık Kuramı çerçevesinden sunulan kavramların sahtelik hislerini açıklama güçlerinin sınıandığı Hiyerarşik Regresyon Analizinin ilk basamağına, “Sosyal Baskınlık Yönelimi”, ikinci basamağına “Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma” ve üçüncü basamağına “Kendini Zayıflatma Davranışları” değişkenleri atanmıştır. İlgili bulgular Tablo 24 içerisinde aktarılmıştır.

Tablo 24. Sosyal Baskınlık Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler

Yordayıcı Değişkenler	Kadın (N = 75)			Erkek (N = 73)			Toplam (N = 148)		
	B1	B2	B3	B1	B2	B3	B1	B2	B3
SBY ^a	.21	.24*	.12	.27*	.18	.12	.22**	.23**	.13
TCSMÖ ^b		-.14	-.03		.17	.03		-.02	.01
KZÖ ^c			.57***			.55***			.57***
<i>F Değeri:</i>	3.45	2.46	13.73	4.99*	3.42*	13.23***	7.53**	3.76*	27.133***
<i>R² toplam:</i>	.03	.04	.34***	.05*	.06	.34***	.04*	.04	.35***
<i>R² farkı:</i>	.05	.02	.30	.07	.02	.27	.05	.01	.31

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$ ^a Sosyal Baskınlık Yönelimi; ^b Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği; ^c Kendini Zayıflatma Ölçeği

Tablo 24'te görüldüğü üzere, tüm katılımcıların birlikte değerlendirildiği regresyon modelinde, Sosyal Baskınlık Yönelimi, birinci basamakta ($\beta = .22$, $p < .01$) ve ikinci basamakta ($\beta = .23$, $p < .01$) Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada istatistiksel açıdan anlamlı bir güce sahip olmasına karşın, üçüncü basamakta ($\beta = .13$, $p > .01$) Kendini Zayıflatma Davranışları Ölçeği'nin tamamından elde edilen ortalama puanların analize eklenmesiyle birlikte anlamlılığını yitirmiştir. Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği'nden elde edilen ortalama puanları ne ikinci basamakta ($\beta = -.02$, $p > .05$) ne de üçüncü basamakta ($\beta = .01$, $p > .05$) anlamlılık düzeyine ulaşabilmiştir. Öte yandan, son basamakta analize dahil edilen kendini zayıflatma davranışlarının Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada diğer değişkenlere göre daha güçlü olduğu görülmektedir ($\beta = .57$, $p < .01$). Analiz sonuçları, bu kavramların tümünün dahil edildiği modelin, katılımcıların tümüne ait Sahtekâr Fenomeni puanlarındaki varyansın %35'ini yordadığını göstermektedir.

Kadın katılımcılar açısından bakıldığında, Sosyal Baskınlık Yönelimi'nin birinci basamakta anlamlı olmadığı ($\beta = .21$, $p > .05$) anlaşılmaktadır. Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma değişkeninin ikinci basamakta analize eklenmesiyle birlikte anlamlılık düzeyine ulaşan ($\beta = .24$, $p < .05$) bu değişken, üçüncü basamakta kendini zayıflatma davranışları değişkeninin analize dahil edilmesiyle birlikte anlamlılığını yitirmektedir ($\beta = .12$, $p > .05$). Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma değişkeni ise ne ikinci ($\beta = -.14$, $p > .05$) ne de son basamakta ($\beta = -.03$, $p > .05$) Sahtekâr Fenomeni'ni yordamaktadır. Son basamakta analize dahil edilen Kendini Zayıflatma Davranışları değişkeni ise kadınlardaki Sahtekâr Fenomeni'ni yordama gücüne sahiptir ($\beta = .57$, $p < .001$). Yapılan regresyon analizinin sonuçları, Sosyal Baskınlık Kuramı

kavramları çerçevesinde ve kadın katılımcıların verileri doğrultusunda oluşturulan bu modelin, Sahtekâr Fenomeni'ndeki varyansın %34'ünü açıkladığını göstermektedir.

Erkek katılımcılar açısından bakıldığında, Sosyal Baskınlık Yönelimi'nin birinci basamakta anlamlı olduğu ($\beta = .27, p < .05$); ancak ikinci ($\beta = .18, p > .05$) ve üçüncü basamaklarda anlamlılığını yitirdiği ($\beta = .12, p > .05$) görülmektedir. Kadınlara benzer şekilde, erkeklerdeki sahtelik hislerini yordama açısından Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma değişkeni analizlere dahil edildiği ikinci ($\beta = .17, p > .05$) ve üçüncü basamakta ($\beta = .03, p > .05$) anlamlılık düzeyine ulaşamamıştır. Öte yandan, son basamakta analize dahil edilmiş olan Kendini Zayıflatma Davranışları değişkeni, kadınlarda olduğu gibi, erkeklerde de Sahtekâr Fenomeni puanlarındaki varyansı açıklama gücüne sahiptir ($\beta = .55, p < .001$). Analiz sonuçları, erkek katılımcıların verileri doğrultusunda oluşturulan bu modelin, Sahtekâr Fenomeni'ndeki varyansın %34'ünü açıkladığını göstermektedir.

Sonuç olarak, hem erkekler hem de kadınlar açısından Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada, Sosyal Baskınlık Kuramı çerçevesinden sunulan değişkenlerin anlamlı olduğu; bunların sahtelik puanlarındaki varyansın, hem kadınlar hem de erkekler için %34'ünü açıkladığı görülmektedir. Bununla birlikte, yordama gücü en yüksek olan değişkenin hem kadınlar hem de erkekler için kendini zayıflatma davranışları olduğu görülmektedir ($\beta = .55, p < .001$).

4.5.3 Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, dezavantajlı grup üyelerinin ego meşrulaştırma motivasyonları ile sistemi meşrulaştırma motivasyonları arasında çatışma olabileceğini, bunun da dezavantajlı grup üyelerinin özsaygılarını olumsuz yönde etkileyebileceğini ileri sürer. Bu teorik görüş baz alınarak, örtük özsaygı ölçümleri de Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kavramları çerçevesinden oluşturulan regresyon modeline dahil edilmiştir.

Böylece, ilk basamağa katılımcıların Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerini ile İlgili Kalıpyargı Ölçeği'nden aldıkları puanlar doğrultusunda hesaplanan kadınsı ve erkeksi kalıpyargısal özelliklere verdikleri olumluluk değerleri arasındaki farkı ifade eden “Olumluluk Farkı: Kadınsı-Erkeksi Kalıpyargılar” değişkeni atanmıştır. İkinci

basamakta “Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma”, üçüncü basamakta “Özsaygı ÖÇT” analize dahil edilmiştir. Dördüncü basamakta ise analize, cinsiyete yönelik dış grup tarafgirliğinin örtük ölçümünü yapan “Cinsiyete Yönelik ÖÇT” eklenmiştir. Katılımcıların tümüne ait regresyon analizi sonuçları Tablo 25 içerisinde aktarılmıştır.

Tablo 25. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler

Yordayıcı Değişkenler	Kadın (N = 75)				Erkek (N = 73)				Toplam (N = 148)			
	B1	B2	B3	B4	B1	B2	B3	B4	B1	B2	B3	B4
Fark K-E ^a	-.27*	-.26*	-.26*	-.26*	-.02	-.03	.03	.02	-.17*	-.17*	-.15	-.17*
TCSMÖ ^b		-.06	-.06	-.06		.25*	.22	.24*		.07	.07	.10
ÖÇT-Ö ^c			-.03	-.03			-.24*	-.25*			-.11	-.12
ÖÇT-C ^d				.01				.12				.09
<i>F Değeri:</i>	5.75*	2.99	1.98	1.47	0.04	2.36	3.05*	2.57*	4.17*	2.48	2.27	1.98
<i>R² toplam:</i>	.06*	.05	.04	.03	-.01	.04*	.08*	.08	.02*	.02	.03	.03
<i>R² farkı:</i>	.07	.00	.00	.00	.00	.06	.05	.02	.03	.01	.01	.01

* $p < .05$

^a Olumluluğun Değerlendirildiği Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği Kadınsı ve Erkeksi Alt Ölçek puan farkları; ^b Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği; ^c Özsaygı Örtük Çağırışım Testi; ^d Cinsiyete Yönelik Dış Grup Tarafgirliği Örtük Çağırışım Testi

Tablo 25'te görüldüğü üzere, katılımcıların tümü açısından bakıldığında, kadınsı-erkeksi kalıpyargıların olumlulukları arasındaki fark, ilk iki basamakta anlamlı (sırasıyla, $\beta = -.17$, $\beta = -.17$, $p < .05$), üçüncü basamakta anlamsız ($\beta = -.15$, $p > .05$) ancak dördüncü basamakta yine anlamlıdır ($\beta = -.17$, $p < .05$). Bu analiz bulgusuna göre, kadınlara atfedilen kalıpyargıların algılanan olumluluk düzeyi ile erkeklere atfedilen kalıpyargıların algılanan olumluluk düzeyleri arasındaki fark azaldıkça, Sahtekâr Fenomeni puanları artmaktadır. Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma değişkeni ise analizlere dahil edildiği basamakların hiç birinde, Sahtekâr Fenomeni'ni yordama gücü açısından anlamlılık seviyesine ulaşamamıştır (sırasıyla, $\beta = .07$, $\beta = .07$, $\beta = .10$, $p > .05$). Benzer şekilde, özsaygı ölçümünü içeren ÖÇT (sırasıyla, $\beta = -.11$, $\beta = -.12$, $p > .05$) ve cinsiyete ilişkin iç grup yanlılığı ve dış grup tarafgirliğini ölçen Cinsiyete Yönelik ÖÇT de ($\beta = .09$, $p > .05$) Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada istatistiksel açıdan anlamlı bulunamamıştır.

Kadınların verileri üzerinden oluşturulan modelde yalnızca, kadınların kadınsı kalıpyargılarıyla erkeksi kalıpyargıların arasındaki olumluluk farkını, kadınların aleyhine olacak şekilde azaltmaları istatistiksel açıdan anlamlı şekilde Sahtekâr Fenomeni'ni yordamıştır (sırasıyla, $\beta = -.27$, $\beta = -.26$, $\beta = -.26$, $\beta = -.26$, $p < .05$). Erkeklerin verileri

üzerinden yapılan regresyon analizi sonucu erkekler için, Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği puanlarının analize dahil edildiği ilk basamakta ($\beta = .25, p < .05$) ve dördüncü basamakta ($\beta = .24, p < .05$) anlamlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca özsayıya yönelik ÖÇT skorlarının azalmasının, erkeklerdeki Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada anlamlı olduğu görülmektedir (sırasıyla, $\beta = -.24, \beta = -.25, p < .05$).

Sonuç olarak, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'nın sunduğu kavramlar açısından bakıldığında, kadınlardaki Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada etkili olan tek değişken, kadınsı ve erkeksi kalıpyargısal özellikler arasındaki algılanan olumluluk farkının azalmasıdır; erkeklerdeki Sahtekâr Fenomeni'ni yordamada etkili olan değişkenler Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma ve özsayı düşüklüğüdür.

4.6 SAHTEKÂR FENOMENİ'Nİ YORDAMA GÜÇLERİ AÇISINDAN TÜM DEĞİŞKENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu aşamada, üç farklı kuramsal çerçeve açısından ayrı ayrı değerlendirilen değişkenler arasından Sahtekâr Fenomeni'ni yordama gücü olanlar birlikte ele alınmış ve en fazla yordama gücüne sahip değişkenlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla regresyon analizi *Stepwise* yöntemi kullanılarak yapılmıştır. İlk yapılan analiz tüm katılımcıların verilerini kapsarken, ikinci yapılan analizde değişkenler, erkek ve kadın katılımcılar için ayrı ayrı incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 26 içerisinde verilmiştir.

Tablo 26. Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler

Yordayıcı Değişkenler	B1	B2
KZÖ ^a : Genel	.59*	.52*
Fark A-B ^b : Mesleki		.26*
<i>F Değeri:</i>	76.58*	49.80*
<i>R² toplam:</i>	.34*	.40*
<i>R² farkı:</i>	.34	.06

* $p < .001$

^a KZÖ: Kendini Zayıflatma Ölçeği; ^b Akademik Prototipi Tanımlama ile Benlik Tanımlama Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçekleri puan farkları

Tüm katılımcılar ele alındığında, kullanılan değişkenler arasından Sahtekâr Fenomeni'ni yordama gücü en yüksek olan değişkenler Kendini Zayıflatma Davranışları ile

(sırasıyla, $\beta = .59$, $\beta = .52$, $p < .001$), akademik birim prototipiyle benlik arasında mesleki kalıpyargılar ($\beta = .26$, $p < .001$) açısından algılanan farklılaşmadır.

Erkek ve kadın katılımcılar için Sahtekâr Fenomeni'ni yordayan değişkenler ayrı ayrı incelenmiştir. Kadın katılımcıların verileri üzerinden yapılan analizin bulguları Tablo 27 içerisinde verilmiştir.

Tablo 27. Kadınlarda Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler ($N = 75$)

Yordayıcı Değişkenler	B1	B2
KZÖ ^a : Genel	.60**	.52**
Fark A-B ^b : Mesleki		.29*
<i>F Değeri:</i>	40.08**	27.50**
<i>R² toplam:</i>	.35**	.42*
<i>R² farkı:</i>	.35	.08

* $p < .01$; ** $p < .001$

^a KZÖ: Kendini Zayıflatma Ölçeği; ^b Akademik Prototipi Tanımlama ile Benlik Tanımlama Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçekleri puan farkları

Yalnızca kadın katılımcılar ele alındığında, yine kendini zayıflatma davranışları (sırasıyla, $\beta = .60$, $\beta = .52$, $p < .001$) ve akademik birim prototipi ile benlik arasında mesleki farkların ($\beta = .29$, $p < .01$) artışının Sahtekâr Fenomeni'ni yordayan en güçlü değişkenler olduğu görülmektedir.

Erkek katılımcıların verileri üzerinden yapılan regresyon analizin bulguları Tablo 28 içerisinde aktarılmıştır.

Tablo 28. Erkeklerde Sahtekâr Fenomeni'ni Yordayan Değişkenler ($N = 73$)

Yordayıcı Değişkenler	B1	B2	B3
KZÖ ^a	.59***	.61***	.57***
Fark A-B ^b : Erkeksi		-.25**	-.23*
Kurumda Bulunma Süresi			-.22*
<i>F Değeri:</i>	37.94***	24.27***	19.24***
<i>R² toplam:</i>	.34***	.39***	.43*
<i>R² farkı:</i>	.35	.06	.05

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

^a KZÖ: Kendini Zayıflatma Ölçeği; ^b Akademik Prototipi Tanımlama ile Benlik Tanımlama Değer Yüklü Kalıpyargı Ölçekleri puan farkları

Yalnızca erkek katılımcılar ele alındığında da Kendini Zayıflatma Davranışları (sırasıyla, $\beta = .59$, $\beta = .61$, $\beta = .57$, $p < .001$) en güçlü yordayıcılardan biridir. Önceki regresyon analizlerinden farklı olarak, erkeklerdeki Sahtekâr Fenomeni'ni yordayan değişkenlerden bir diğeri akademik birim prototipi ile benlik arasında algılanan erkeksi

(sırasıyla, $\beta = -.25$, $p < .01$; $\beta = -.23$, $p < .05$) farkların azalmasıdır. Erkekler açısından bir diğer önemli yordayıcının da kurumda bulunma süresi olduğu gözükmektedir ($\beta = -.22$, $p < .05$).

Sonuç olarak, değişkenler içinde en güçlü yordayıcıların Sosyal Kimlik Kuramı ile kurulan bağlantıyı sınamak için kullanılan prototipten uzaklaşma ile ilişkili değişkenler ve Sosyal Baskınlık Kuramı ile kurulan bağlantıları sınamak için kullanılan kendini zayıflatma davranışları olduğu görülmektedir.

5 TARTIŞMA VE SONUÇ

Bir bireyin kim olduğu, nasıl davranacağı ve hatta nasıl hissedeceği, içine doğduğu sosyal yapının hiyerarşik sistemi tarafından ona sunulan kimlik ve bu hiyerarşik yapı içindeki konumuna göre uyulması zorunlu tutulan normlar aracılığı ile belirlenir. Dolayısıyla bireyin kendine münhasır görülen tüm niteliklerinde az ya da çok içinde bulunduğu toplumsal yapı ve daha özelinde iç grubunun etkisi vardır. Bu etki, aynı toplumsal sınıf, kategori veya grup içindeki insanları birbirine benzer hale getirerek, oluşabilecek marjinallikleri en aza indirir ve böylece toplumsal düzenin zaman içindeki sürekliliğini sağlar.

Böyle bir anlayışla, toplum ve toplum içinde konumlanan grup yapısı açısından Sahtekâr Fenomeni'ne bakıldığında, bireylerin kendilerini içinde buldukları konuma uygun görmeyerek asılsız bir biçimde sahte hissetmelerinin, aslında toplumsal yapı tarafından onlara sunulan sosyal kimliklerinin o konuma uygun olmamasından kaynaklandığı düşünülebilir. Zira toplumsal yapı, o konuma başka kimlikleri uygun görmektedir. Bu düşünceye göre, üst statülü grupların kendi grubundan daha üstün olduğunu benimseyen birey, kendi iç grubunun konumuyla uyuşmayan yeni bir statüde kendisini sahte hissetmeye başlar. Bu sahtelik hissi ona sistemin doğru, kendisinin yanlış olduğu görüşünü vererek, sistemin geçerliliğini koruma altına alır. Öte yandan o grubun, toplum tarafından belirlenmiş özelliklerine uygun olmamak, kişinin grup içinde kendisini sahtekâr gibi hissetmesine neden olacak bir diğer etkidir.

Clance tarafından, toplumun sunduğu mesajların fenomenin orijinindeki yerine vurgu yapılmış olmasına karşın (Clance ve ark., 1995: 82-86; Clance ve Imes, 1978: 243-244; Clance ve O'Toole, 1987: 53-56) bilindiği kadarıyla, bireyin kendisini iç grubunda sahte hissetmesi olarak ifade edilebilecek bu olgunun, henüz grup içi süreçlerden kapsamlı toplumsal süreçlere uzanan geniş bir yelpazeden değerlendirilmemiş olması dikkat çekicidir.

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri, ulaşılabildiği kadarıyla ülkemizde henüz çalışılmamış olan Sahtekâr Fenomeni'ni ve ilgili araştırmalarda yaygın olarak kullanılan ölçüm aracını Türkiye literatürüne kazandırarak, yapılacak ileriki çalışmalar için bir adım

atmaktır. İkinci amacı ise, Sahtekâr Fenomeni'nin grup içi, gruplararası ve toplumsal süreçlerle muhtemel bağlantılarını inceleyerek literatürde fark edilen bu eksikliği gidermektir. Çalışmanın temel hipotezleri oluşturulurken, azınlık grubu üyesi olmanın Sahtekâr Fenomeni için önemli bir risk olabileceğini öngören çalışmalar (Cookley ve ark., 2013; Ewing ve ark., 1996) da göz önünde bulundurulmuş ve sosyal psikoloji literatüründe önemli bir yere sahip olan Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma kuramlarının sundukları çerçevelerden yararlanılmıştır. Ayrıca, fenomenle yaş, cinsiyet, kurumda bulunma süresi ve meslekte bulunma süresi gibi demografik özellikler arasındaki bağlantılar incelenerek, ilgili kuramlar açısından bu ilişkilerin nasıl yorumlanabileceği üzerine durulmuştur.

İlk olarak, Türkçeye çevrilen Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin geçerlilik analizlerine ilişkin bulgulara bakıldığında, ölçeğin bu çalışmada Chrisman (1994: 29) tarafından önerilen ve sahtelik (*fake*), şans (*luck*) ve önemini azaltma (*discount*) alt ölçekleri olarak belirlenen üç faktörlü yapıyı karşılayamadığı görülmüştür. Hem önceki çalışmalara uygun bir yapının belirmemesi hem de ilk faktörün puanlardaki değişimin %28.84'ünü açıklamış olması sebebiyle, ölçek tek boyutlu bir yapı olarak değerlendirilmiştir.

Ölçeğin Türkçe formunun, orijinalinden farklı bir biçimde, tek faktörlü bir yapıya sahip bulunmuş olması, kültürel birtakım farklılıklardan kaynaklanabileceği gibi, bu çalışmada ele alınan meslek grubunun özellikleriyle de ilişkili olabilir. Daha önce bahsedildiği üzere, Sahtekâr Fenomeni'nin önemli özelliklerinden biri olan başarıların içselleştirilememesi durumunun temelinde, başarıların şans veya çok çalışmak gibi faktörlere atfedilmesi yatmaktadır. Oysa bu çalışmada ele alınan meslek grubuna dahil olabilmek, şans faktörü ile açıklanamayacak pek çok kriteri sağlamaya bağlıdır. Dolayısıyla çalışmanın örneklemini oluşturan araştırma görevlilerinin sahtekârlık hislerinin temelinde, sahip oldukları başarıları aşırı çalışmaya bağlamalarının yatması daha yüksek bir ihtimal gibi gözükmektedir. Öte yandan, çok çalışmaya atfedilen kazanımların, şansa atfedilenlere göre, öneminin azımsanması ihtimalinin daha düşük olması beklenen bir sonuçtur. Ancak tüm bunlar, kişilerin kendilerini sahtekâr gibi hissetmelerine ve Sahtekâr Fenomeni'ni deneyimlemelerine engel oluşturmamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, bu gruptan elde edilen veriler doğrultusunda Türkçe ölçeğin önceki çalışmalarda ortaya çıkan faktör yapısını sağlamamış olması anlaşılabilir bir sonuçtur.

Yapılan güvenilirlik analizlerinin sonuçlarına göre, Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nin ilk çalışmadaki ($N = 148$) güvenilirlik katsayısı .84, ikinci çalışmadaki ($N = 125$) güvenilirlik katsayısı ise .86 bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirliliği ise .81'dir. Bu değerler, önceki araştırmaları (bkz., Chrisman ve ark. 1995: 457) destekler yönde, ölçeğin güvenilir bir veri toplama aracı olduğunu göstermektedir. Öte yandan, korelasyon katsayıları kadınlar için .88 iken, erkekler için .68'e düşmektedir. Bu değerler, test-tekrar test güvenirliliği için kabul edilebilir değerler arasında olsa da, erkekler için gözlenen düşüş dikkat çekicidir. Ayrıca, kadınların her iki çalışmadan aldıkları ortalama puanlar arasında, düşük bir oranda olsa da, anlamlılık seviyesinde değişme olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular, sahtelik hislerinde çeşitli durumsal etmenlerin de etkili olduğunu gösterebileceği gibi, araştırmada iki çalışma arasında olması gereken ideal zaman aralığının tam olarak sağlanamamış olması ve ikinci çalışmada, birinci çalışmadan farklı olarak, bilgisayar oturumlu uygulama tekniğine de başvurulmuş olması ile ilişkili olarak da açıklanabilir.

Demografik özellikler açısından incelendiğinde, çalışmada, Sahtekâr Fenomeni ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki kurulamadığı görülmektedir. Bu bulgu, kadınların Sahtekâr Fenomeni'nden daha fazla muzdarip olduklarını gösteren çalışmalarla (örn., Ghorbanshirodi, 2012: 1798; Hayes ve Davis, 1993: 324; Henning ve ark., 1998: 459; Ivie ve Ephraim 2009: 31; McGregor ve ark., 2008: 46) uyuşmamakta olup, cinsiyet değişkeninin anlamlı bulunmadığı önceki çalışmaları (örn., Bernard ve ark., 2002: 325; Chae ve ark., 1995: 479; Kamarzarrin ve ark. 2013: 365) desteklemektedir. Bu sonuç, Sahtekâr Fenomeni'nin biyolojik cinsiyete bağlı olarak, kadınların daha fazla yatkın olacağı bireysel bir eğilim olmadığını işaretidir.

Yine demografik özelliklerin incelenmesi doğrultusunda, Sahtekâr Fenomeni ile yaş arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Bu bulgu, Trotman (2009: 250) tarafından yapılan çalışmadaki ilgili bulguları desteklerken, literatürde yaş ve fenomen arasında negatif ilişki olduğunu gösteren diğer bulgularla çelişmektedir (örn., Clark ve ark., 2014: 262; Thompson ve ark., 1998: 393). Dolayısıyla bu bulgu, çalışmanın örneklemini içinde değerlendirilen her yaşta kişinin sahtekârlık hislerinden muzdarip olabileceğini göstermektedir. Ancak, birinci çalışmanın örneklemine ait bilgiler, katılımcıların yaş aralığının 23 ile 46 arasında değiştiğini gösterse de, 24-29 yaş aralığında olan katılımcılar örneklemin büyük bir çoğunluğunu (%63) oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada yaş ile Sahtekâr Fenomeni arasında ilişki bulunamamış olmasının muhtemel bir sebebi de,

araştırmanın akademik kariyerin ilk basamağı olan araştırma görevlisi kadrosunda bulunan katılımcılarla yapılmasına bağlı olarak, örneklemin yaş aralığının kısıtlılığı olabilir.

Araştırmanın bir diğer demografik değişkeni olan meslekte bulunma süresi ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişki incelenmiş ve tüm katılımcıların ele alındığı analizlerde iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bununla birlikte, erkek ve kadınların ayrı ayrı değerlendirildiği analizler, yalnızca erkeklerde, sahtelik hisleri ile meslekte bulunma süreleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir ($r = -.25$, $p < .05$). Birinci çalışmanın örneklemindeki katılımcıların, meslekte bulunma süreleri 4 ay ile 16 yıl arasında değişiklik göstermekle birlikte, kadın katılımcılar için ortalama 4.5 yıl, erkekler için ortalama 3.5 yıldır. Yaş değişkenine benzer şekilde, belirli bir kariyer basamağındaki bireylerle çalışılması, bu değişkenin belirli aralıklarda toplanmasına ve çeşitli aralıkların doğru değerlendirilebilmesi için gerekli katılımcı sayısına ulaşılamamasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla elde edilen bu bulgu, meslekte bulunma süresindeki azlığın, yalnızca erkekler için anlamlı olduğunu gösterebileceği gibi, çalışmanın belirli kısıtlılıklarıyla da açıklanabilir.

Çalışmada, Leary ve ark. (2000: 743) tarafından, fenomenin bir tür olumlu benlik stratejisi olarak kullanılabileceğini destekleyen bulgularından yola çıkılarak, sahtelik hislerinden muzdarip kişilerin örtük özsaygıları değerlendirilmiştir. Bulgulara göre, kadınlar için Sahtekâr Fenomeni ile örtük özsaygı ölçümleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($r = -.05$, $p < .01$). Bununla birlikte, örtük özsaygının erkeklerdeki sahtelik hisleriyle negatif yönde ilişkili olduğu ($r = -.26$, $p < .01$) görülmüştür. Benzer şekilde, özsaygının da içinde bulunduğu regresyon analizleri, özsaygının, erkekler için bir miktar yordayıcılık gücü olmasına karşın (tek başına, yaklaşık olarak %5), kadınların sahtelik hislerini yordamada etkili olmadığını göstermiştir. Bu bulgular, literatürde yer alan araştırma sonuçlarının aksine, Sahtekâr Fenomeni'nin mutlaka bireysel bir özsaygı düşüklüğünü gerektirmediğini göstermesi açısından önemlidir. Öte yandan, özsaygıya yönelik ÖÇT puanlarının, açık özsaygı ölçümleriyle her zaman yüksek korelasyona sahip olmadığı, bazen de pozitif ancak zayıf ilişkilerin olduğu görülmektedir (örn., Greenwald ve Farnham, 2000: 1026-1027). Dolayısıyla, bu çalışmadan elde edilen bulguların, açık ölçüm yöntemlerinin kullanıldığı ve her iki cinsiyet için de özsaygı ile Sahtekâr Fenomeni arasında negatif ilişki olduğunu gösteren çalışmaları (Peteet ve ark 2015: 160; Thompson

ve ark., 2000: 637; Chrisman ve ark., 1995: 461; Cozzarelli ve Major, 1990: 410-411) ancak kısmen desteklediği söylenebilir.

Bu çalışmada, sahtekârlık hislerinin temelinde ve kalıcılığında, bireyin kendisini içinde sahtekâr gibi hissettiği grubun önemli bir rol oynayacağı düşünülmüştür. Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, her grup kendisini tanımlayan ve onu diğer gruplardan ayıran ideal özelliklerin tümünün üyelerdeki bilişsel imgesi olarak kavramsallaştırılabilen kategori prototiplerine sahiptir (Hogg ve Vaughan, 2007: 74-76, 692) ve bu prototipler sayesinde, bireyler birbirine benzer hale gelirler (Hogg ve Willimas, 2000: 91-92). Bu süreçte önemli bir diğer olgu da kalıpyargılardır. Kalıpyargılar, bir sosyal kategorinin üyesi olan tüm bireylere, sırf o kategorinin bir parçası oldukları için atfedilen benzer ve genel özelliklerdir (Hogg ve Abrams, 1988: 57). Bu açıdan bakıldığında, içinde bir sahtekâr gibi hissedilen grubun, o grup içinde ne olunması gerektiğini belirleyen ve bu tanımında toplumsal kalıpyargılardan da sıklıkla yararlanan bir prototipi vardır. Buna bağlı olarak, gruba katılan üye toplumsal açıdan o gruba ait görülen birtakım özellikleri karşılamadığında, yani grubun prototipine benzemediğinde, kendisini gerçek bir üye olarak görmekten uzaklaşır ve nihayetinde bir “sahtekâr” olduğunu “kabullenir”. Çalışma bulguları, Sosyal Kimlik Kuramı'nın sunduğu prototip kavramıyla Sahtekâr Fenomeni arasında kurulan bağlantıları destekler niteliktedir.

Çalışmada, kişilerin akademik birimleri içindeki kadın erkek dağılımının fenomenle ilişkisi incelenmiş ve bu değişkenle kişilerin kendi cinsiyetleri arasında etkileşim olup olmadığı analiz edilmiştir. Bulgular, birim içindeki cinsiyet dağılımının anlamlı olmadığını ve kişilerin kendi cinsiyetleriyle bu dağılım arasında sahtelik hisleri açısından bir etkileşimin de olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda, birim içindeki işlerin aktif bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayanların cinsiyet dağılımı da Sahtekâr puanları ile ilişkili bulunmamıştır. Bu bulgular, Sahtekâr Fenomeni'nin yordanmasında grup içindeki biyolojik kadın-erkek dağılımının ve yetkinliğinin anlamsız olabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, Ivie ve Ephraim (2009: 31) tarafından yapılan ve kadınların temsilinin sayıca yetersiz olduğu astronomi alanındaki kadınların daha fazla sahtekâr hislerine sahip olduklarını gösteren araştırmayla uyumsuz gibi gözükmektedir. Ancak, önemli bir nokta, bu analizlerle değerlendirilenin yalnızca biyolojik cinsiyet dağılımı olduğudur. Dolayısıyla, bu bulgular kurumun sahip olduğu kadınsı veya erkeksi özellikler konusunda bilgi vermemektedir. Korelasyon analizleri, birimdeki kadın sayısı ile, birimin kadınsı

kalıpyargılarla tanımlanması arasında ($r = .03, p = .68$) ve birimdeki erkek sayısı, birimin erkeksi kalıpyargılarla tanımlanması arasında ($r = .05, p = .53$) anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Sosyal Kimlik Kuramı perspektifinden bakıldığında bu bulgu, grup prototipinin etkisinin, üyeleri birbirine benzeterek, grup içindeki biyolojik cinsiyet farklılıklarını anlamsızlaştırdığı, üyeleri adeta “cinsiyetsizleştirdiği” şeklinde yorumlanabilir. Önemli olanın birtakım bireysel özellikler değil, grup prototipi ile ilişkili özellikler olduğu görülmektedir.

Prototipe ilişkin öngörülerini destekleyen bir diğer bulgu, kurumda (bu çalışma için Uludağ Üniversitesi) bulunma süresi ile Sahtekâr Fenomeni arasındaki ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuş olmasıdır. Çalışma bulgularına göre, kurumda bulunma süresi azaldıkça, kişilerin Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nden aldıkları puanlar da artmaktadır ($r = -.22, p < .01$). Bu süre, meslekte bulunma süresiyle aynı anlama gelmemekte olup, eğitimini de aynı üniversitede alan kişilerin varlığı ile değişken için elde edilen aralık oldukça geniştir. Öte yandan, meslekte bulunma süresinin Sahtekâr Fenomeni ile görece daha zayıf bir ilişkiye sahip olmasına karşın, kurumda bulunma süresinin daha yüksek bir korelasyona sahip olması, soyut bir meslek grubundan ziyade, temas halinde olunan bir iç grubun ve daha belirgin bir “prototip” algısının sahtelik hislerinde daha önemli bir rol oynadığının göstergesi olarak ele alınabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kurumda -yani grupta- bulunma süre arttıkça, kişilerin prototipe olan benzerliği artacak ve sahtelik hisleri de azalacaktır.

Çalışmada, Sosyal Kimlik Kuramı'yla fenomen arasında kurulan bağlantıları doğrudan destekleyen en önemli bulgu ise, içinde bulunulan akademik birimin özellikleriyle benlik tanımında kullanılan özellikler arasındaki sayısal farklardan gelmektedir. Regresyon analizlerinin sonuçlarına göre, kurumda bulunma süresi, özdeşleşme ve akademik yapı ile benlik arasındaki üç fark boyutunun (mesleki, erkeksi ve kadınsı kalıpyargılar) bulunduğu modelde, kadınlar için akademi-benlik arasında mesleki ve erkeksi kalıpyargılar açısından algılanan farkın artması Sahtekâr Fenomeni'ndeki varyansı anlamlı biçimde yordamaktadır. Başka bir ifadeyle, kadınlar mesleki ve erkeksi özellikler boyutu üzerinden akademik birim prototipinden uzaklaştıkça sahip oldukları sahtekârlık hisleri artmaktadır. Sosyal Kimlik Kuramı kavramları çerçevesinde oluşturulmuş bu model kadınlardaki sahtelik hislerindeki varyansın %20'sini açıklamaktadır. Öte yandan, aynı model açısından erkeklere bakıldığında, sahtelik

puanlarındaki varyansı açıklayan en güçlü değişkenlerin mesleki özellikler açısından akademi-benlik arasındaki algılanan farkın artması ve kurumda bulunma süresinin azalması olduğu görülmektedir. Modelin erkekler için varyans açıklama gücü kadınlara benzer şekilde, %20'dir.

Bu analiz sonuçları, akademik kariyer yapan kadınların akademik birimlerini kendilerinden erkeksi ve mesleki özelliklere daha fazla sahip bulmaları halinde, prototipten uzaklaşarak sahtelik hislerine kapılacaklarını; erkeklerin ise mesleki özellikler üzerinden akademik birimlerinden uzaklaştıkça ve kurum içinde bulunma süreleri azaldıkça sahtelik puanlarının artacağını göstermektedir. Mesleki özelliklerin yanı sıra, kadınlarda erkeksi özellikler arasındaki farkın, erkeklerde ise kurumda bulunma süresindeki azlığın anlamlı yordayıcılar olması, grubun üyesi olmak için zorunlu olmayan, ancak, o grubun prototipini oluşturan birtakım özelliklerden uzaklaşmanın sahtelik hislerinin belirmesinde oldukça önemli olduğunu göstermektedir. Öte yandan, oluşturulan modelde kadınlar için erkeksi özelliklerden uzaklaşma anlamıyla, erkekler için kadınsılıktan uzaklaşmanın anlamlı olmaması, akademik birim prototiplerinin tanımlanmasında mesleki kalıpyargıların yanı sıra, beklenildiği üzere, erkeksi kalıpyargıların da önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, kişilerin algıladıkları grup prototipinden uzaklaştıkça sahtelik hisleri karşısında risk altında olacaklarının göstergesi olup, Sahtekâr Fenomeni'nin grup içi süreçlerin etkisiyle ortaya çıkabilen bir olgu olduğunu kanıtlamaktadır.

Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, özdeşleşmenin temel koşulu grubun algılanan prototipine karşı sahip olunan olumlu tutum ve duygulardır (Hogg, 1993: 94-95). Sahtekâr Fenomeni'nde başarılı konuma yükselmenin içsel özellikler yerine, çok çalışmaya ya da şansa atfedilmesi ve bu süreç sonucunda sahtelik hislerinin gelişmesi, kişinin kendisini o gruba layık görmemesi olarak yorumlanmış ve bu nedenle sahtelik hislerinden muzdarip kişilerin grup prototipini olumlu algılayarak grupla özdeşleşecekleri öngörülmüştür. Ancak, bulgular özdeşleşme ile sahtelik arasında öngörülen pozitif ve anlamlı ilişkiyi desteklememiştir ($r = .03, p > .05$). Benzer şekilde, Sosyal Kimlik Kuramı kavramları çerçevesinden oluşturulmuş regresyon modelinde, özdeşleşme değişkeninin sahtelik hisleri için anlamlı bir yordayıcı olmadığı görülmüştür. Bu sonuçların ortaya çıkmasında, aynı kuram açısından öngörülebilecek ve etkileşimi ile önceki öngörüyle anlamsız hale getirilebilecek yeni bir bağlantı kurmak mümkündür. Sosyal Kimlik Kuramı'na göre,

özdeşleşmenin grubun prototipine karşı olumlu tutum ve duygulara sahip olmayı gerektirmesinin yanı sıra (Hogg, 1993: 94-95) birey kendisini ait hissettiği ve ortak bir sosyal kimliği paylaştığı grubun prototipini, diğer grupların prototipinden çok daha olumlu görür (Hogg, 1993: 97). Dolayısıyla sahtelik hislerinden muzdarip olan birey, aidiyet hissinden uzaklaşarak grup prototipini olumlu görmeme ve dolayısıyla özdeşleşmeme eğiliminde de olabilir. Korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında, bireylerin özdeşleşme düzeyi arttıkça, akademiye mesleki kalıpyargısal ifadelerle tanımlama düzeylerinin de arttığı görülmektedir ($r = .41, p < .01$). Öte yandan, bu çalışmada ele alınan kurumun prototipinde önemli bir yere sahip olan bu mesleki kalıpyargıların algılanan olumluluk değerlerinin, sahtelik hislerinin artmasıyla birlikte azaldığı görülmektedir ($r = -.29, p < .01$). Başka bir ifadeyle, bireylerin sahip oldukları sahtelik hisleri arttıkça, bu bireyler, grup prototipinde önemli olan mesleki özellikleri olumsuz görme eğiliminde olmaktadır. Bu ilişkiler, özdeşleşme ile grup prototipinin özelliklerini olumlu görme arasında ilişki olduğunu; sahtelik hislerinin ise aidiyeti düşürerek, grup prototiplerine ait özelliklerin olumsuz algılanmasına sebep olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, kendilerini sahtekâr hisseden bireylerin bir kısmının olumlu görülen gruba özdeşleşmeleri, diğer kısmının ise kendilerini o gruba ait görmeyerek, prototipi olumsuz algılamaları ve nihayetinde özdeşleşme gerçekleştirmemeleri, Sahtekâr Fenomeni ile özdeşleşme arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmasını engellemiş olabilir.

Sosyal Baskınlık Kuramı perspektifinde bakıldığında Sahtekâr Fenomeni'nin, sonuçları itibariyle, dezavantajlı grup üyeliği olan kişilerin kendilerine yönelik olumsuz kalıpyargıları destekler şekilde davranmalarını ifade eden kendini zayıflatma davranışlarının (Sidanius ve Pratto, 1999: 44) bir örneği olduğu düşünülmüş ve buna bağlı olarak, bu kişilerin fenomenle ilişkisiz gibi görünen bir dizi kendini zayıflatma davranışını da gerçekleştirecekleri öngörülmüştür. Çalışma bulguları, beklendiği üzere, oluşturulan Kendini Zayıflatma Davranışı Ölçeği puanlarının Clance Sahtekâr Fenomeni puanlarıyla anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğunu ($r = .59, p < .01$) ve kuramsal çerçeveden oluşturulan regresyon modelinde, Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Toplumsal Cinsiyet ile İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği ile birlikte katılımcıların tümü için fenomendeki varyansın %35'ini; tek başına %31'ini yordadığını göstermektedir. Ayrıca, çalışmada kullanılan ve fenomeni yordama gücü olan tüm değişkenlerin açıklama gücü açısından kıyaslandığında, yordama gücü en yüksek olan değişkenin kendini zayıflatma davranışları

olduğu görülmüştür. Bu bulgular, gruplararası süreçleri yansıtan somut davranış örüntülerinin, Sahtekâr Fenomeni üzerindeki yordayıcılığını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Ancak, Sahtekâr Fenomeni ile zayıflatma davranışları arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurmak güçtür. Belirli davranış örüntülerden oluşan kendini zayıflatma davranışları, bir nedenden ziyade bir durumun sonucu olarak algılanabilir. Kurama göre, zayıflatma davranışlarının temelinde ise hiyerarşik toplum yapısı içinde alt grup üyeliğine sahip olmak vardır (Sidanius ve Pratto, 1999: 44). Dolayısıyla, Sahtekâr Fenomeni'nin de aynı nedenden kaynaklandığı düşünülebilir.

Kişilerin hiyerarşik konumları fark etmeksizin, eşitsizliğe ve baskın olmaya duyulan arzu olarak kavramsallaştırılan Sosyal Baskınlık Yönelimi'nin, hiyerarşinin üst konumuna çıkmış olmasına rağmen kendisini o statüde “sahte” hisseden bireylerde düşük olacağı öngörülmüştür. Ancak beklenilen aksine, çalışmada Sahtekâr Fenomeni ile Sosyal Baskınlık Yönelimi arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur ($r = .22, p < .01$). Kuramsal çerçeveye uygun regresyon analizi de tek başına %4'lük bir açıklama gücü ile Sahtekâr Fenomeni'ndeki varyansın Sosyal Baskınlık Yönelimi'nin artması ile yordanabildiğini göstermektedir. Bu bulgu, çalışma hipotezinin aksi yönde olsa da, bu araştırmanın amacına uygun bir şekilde, sahtelik hislerinin sahip olunan gruplararası motivasyonlardan etkilenebileceğini göstermiş olması açısından oldukça değerlidir. Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kişilerin, kendilerini başkalarıyla kıyaslama eğilimleri ve Clance'in Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kadınlar üzerinden edindiği klinik gözlemleri paralelinde oluşturmuş olduğu ve bu çalışmada da kullanılmış olan Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği'nde yer alan bazı maddeler (örn., “*Başarıyla ilgili durumlarda eğer ben “en iyi” ya da en azından “çok özel biri” konumunda değilsem kendimi kötü ve yılgın hissederim.*”) göz önünde bulundurulduğunda, Sosyal Baskınlık Yönelimi ile fenomen arasındaki bu ilişki anlaşılabilir bir bulgu haline gelmektedir. O halde, bu çalışmanın örnekleme açısından ele alındığında, bazı bireylerin akademik kariyer yapımlarındaki asıl amaçlarının, bu mesleğin onlara sunduğu üst konumlu grup üyeliğini elde ederek baskınlık arzularını gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Bu yorum doğrultusunda bu kişilerin, mesleki birtakım amaçlara sahip olmayacaklarını, dolayısıyla bu alanda kendilerini sahtekâr gibi hissedeceklerini düşünmek mümkündür. Sosyal Baskınlık Kuramı çerçevesinde sunulan tüm bulgular birlikte ele alındığında, Sahtekâr

Fenomeni'nin gruplararası süreçlerle de ilişkisi olan psikolojik bir olgu olduğu görülmektedir.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı açısından bakıldığında, öngörülen hipotezlerin oldukça kısıtlı bir şekilde desteklendiği görülmektedir. Kuramsal perspektiften bakıldığında, Sahtekâr Fenomeni'nden muzdarip kadınların, cinsiyetlerinden dolayı maruz kaldıkları eşitsizliği meşru algılayacakları ve erkeklere yönelik dış grup tarafgirliği besleyecekleri; bu nedenle kendilerini erkek egemen bir alanda sahte hissedecekleri öngörülmüştür. Çalışmada kadınlar için fenomenle cinsiyetler arası eşitsizliği meşru görmenin ve ÖÇT ile değerlendirilen cinsiyete yönelik dış grup tarafgirliğinin anlamlı bir ilişkisi bulunamamıştır. Cinsiyet eşitsizliğine yönelik sistemi meşru algılama düzeylerinin anlamlı çıkmamasının bir nedeni olarak, çalışma örneklemindeki kadınların akademik kariyer yapan, eğitim dereceleri yüksek insanlar olmaları görülebilir. Katılımcıların tümü için, meslekte bulunma süresi arttıkça Toplumsal Cinsiyet ile ilişkili Sistemin Meşrulaştırma puanlarının azalması ($r = -.18, p < .05$) bu görüşü destekler niteliktedir. Öte yandan, erkeklere yönelik dış-grup tarafgirliğinin açık ölçümü olarak değerlendirilebilecek olan, kadınsı ve erkeksi özelliklerin algılanan olumlulukları arasında erkek lehine olan farkın kadınlardaki Sahtekâr Fenomeni'ni yordadığı görülmüştür. Yani bu kadınlar, erkeklere atfedilen özellikleri, kendilerine atfedilenlerden daha olumlu görme eğiliminde olmuşlardır. Dolayısıyla, sahtelik hislerinden muzdarip kadınların, en azından bir kısmının, kendilerine yönelik eşitsiz yapıyı meşru görüp, üst konumlu erkeklere yönelik olumlu tutumlar besledikleri görüşü geçerliliğini korumaktadır. Yine çalışma bulgularında elde edilen bir diğer önemli nokta, cinsiyete yönelik dış grup tarafgirliğini ölçen açık ve örtük ölçüm araçları arasındaki ilişkinin pozitif olmakla birlikte, istatistiksel açıdan anlamlı olmamasıdır ($r = .12, p > .05$). Bu sonuç, Hofmann, Gawronski, Gschwendner, Le ve Schmitt (2005: 1377, 1382) tarafından yapılan ve 81 ayrı araştırmanın değerlendirildiği çalışmadan elde edilen, açık ölçümlerle örtük ölçümler arasında pozitif yönde, ancak, zayıf ilişkilerin olduğu bulgusunu destekler nitelikte olup, araştırmacıların açık ölçümlerle örtük ölçümlerin birbiriyle ilişkili, ancak, farklı yapıları ölçtüğü çıkarımını doğrulamaktadır.

Aynı kuramsal çerçeveden ele alınabilecek diğer bir olgu yukarıda analiz sonuçları hakkında bilgi verilen özsayı değişkenidir. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı, alt grup üyelerindeki ego, grup ve sistemi meşrulaştırma motivasyonlarının birbiriyle çatışacağını, ancak sistemi meşrulaştırma motivasyonunun çok daha güçlü olması sebebiyle diğer iki

motivasyonda kırılmalar olacağını varsayar (Jost ve ark., 2004: 887). Ego meşruiyetinin sağlanamamasının, yani benliğin olumlanamamasının özsaygıyı azaltacağı açıktır. Örtük özsaygı ölçümlerinin atandıkları regresyon analizlerinin sonuçları da, erkeklerde özsaygı düşüklüğünün ve Toplumsal Cinsiyet ile ilişkili Sistemin Meşrulaştırma Ölçeği puanlarındaki artışın birlikte, Sahtekâr Fenomeni'ndeki varyansın %8'ini yordadığını, cinsiyete yönelik örtük dış grup tarafgirliğinin ve kadınsı ve erkeksi kalıpyargılar arası olumluluk farkının ise anlamlı olmadığını göstermiştir.

Her ne kadar, özsaygı değişkeni, sistemi meşru görme ile benliği olumlama arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak azalacağı yönünde yorumlanmış ve bu nedenle ilgili puanlar analizlere dahil edilmişse de, erkekler için elde edilen bu bulgudan kesin bir sonuca varmak yanıltır. Bu sonuçların doğru yorumlanabilmesi için, erkeklerin tüm sisteme yönelik meşruiyet algılarının ve kendi sosyal konumlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Öte yandan bu çalışmada, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinde erkeklere yönelik hipotezlere yer verilmediği için bu değerlendirmeler yapılmamıştır.

Çalışmanın sonunda üç kuramsal çerçevenin sunduğu kavramlarla her bir kuram için ayrı ayrı yapılan regresyon analizlerinde Sahtekâr Fenomeni'ni yordama gücü olduğu görülen değişkenler birlikte ele alınarak, bunlardan hangilerinin yordama gücünün daha yüksek olduğu incelenmiştir. Yapılan bu son regresyon analizi sonuçlarına göre, kadınlardaki sahtelik hislerini yordayan en güçlü değişkenlerin zayıflatma davranışları ve akademi-benlik arasında mesleki boyut üzerinden algılanan farkın artması olduğu görülmüştür. Aynı analizin sonuçları, erkekler için en güçlü yordayıcıların zayıflatma davranışları, kurumda bulunma süresinin azalması ve akademi-benlik arasında erkeksi özellikler üzerinden farkın azalması olduğunu göstermektedir. Prototipe benzerlikle ilişkili değişkenlerin her iki cinsiyet için de en güçlü yordayıcılar arasında olması, bireylerdeki sahtelik hislerinin grup yapısıyla ilişki olarak ortaya çıkabileceğinin önemli bir göstergesidir. Zayıflatma davranışlarının yordayıcılıktaki gücü ise, daha geniş bir sosyal çerçevede kişilerin üyelikleri olan grupların ve bu gruplararası süreçlerin sahtelik hisleriyle ilişkisini ortaya koymaktadır. Ancak, daha önce belirtildiği üzere, çeşitli davranış örüntüleri olarak açıklanabilecek zayıflatma davranışları ile fenomen arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaktansa, bu bulguları, fenomene sahip olan kişilerin bu davranışları sergileme ihtimallerinin de çok yüksek olduğu şeklinde yorumlamak daha doğru olacaktır.

Öte yandan, akademi-benlik arasında erkeksi özellikler boyutu üzerinden algılanan fark azaldıkça, erkeklerin sahip oldukları sahtelik hislerinin artmasını açıklamak güçtür. Bu bulgunun olası bir yorumu, Sosyal Baskınlık Kuramı çerçevesinde elde edilen bulgular doğrultusunda yapılabilir. Hatırlanacağı üzere, kuramsal çerçevenin sunduğu kavramlarla yapılan regresyon analizi sonuçları, Sosyal Baskınlık Yönelimi yüksek olan bireylerin Sahtekâr Fenomeni puanlarının artacağını göstermiştir. Sosyal Baskınlık Yönelimi, kişilerin hiyerarşiye yönelik isteğini ve baskın olma arzusunu ifade etmektedir. Dolayısıyla, Sosyal Baskınlık Yönelimi ile erkeksi özellikler (*üstünlük, etrafa hükmetmek, sertlik, saldırganlık*) arasında ilişki olacağı açıktır. Çalışma bulguları da bu görüşü desteklemektedir. Tüm katılımcılar ele alındığında, Sosyal Baskınlık Yönelimi ile erkeksi kalıpyargıların algılanan olumlulukları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu ($r = .22$, $p < .01$) görülmektedir. Yalnızca erkeklerin verilerinin kullanıldığı korelasyon analizleri ise Sosyal Baskınlık Yönelimi ile erkeklerin kendilerini erkeksi özelliklerle tanımlamaları arasında yine anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir ($r = .27$, $p < .05$). Dolayısıyla, bu erkeklerin sahtelik hisleri, kendileri kadar baskın gördükleri grup üyeleri karşısında baskınlık arzusunu gerçekleştirilemeyerek kendilerini yetersiz hissetmelerinin bir sonucu olarak yorumlanabilir.

Ancak, erkeksi kalıpyargılar boyutu üzerinden akademi-benlik arası algılanan fark değişkeninin önceki analizlerde anlamlılık göstermemiş olmasına karşın, yalnızca tüm kuramlara ait değişkenlerin birlikte ele alındığı regresyon analizinde en güçlü değişkenlerden biri olarak bulunmuş olması dikkat çekicidir. Yukarıda, olası ilişkinin olası yorumu sunulmuş olmasına karşın, gerçekte, bu analize eklenen kendini zayıflatma davranışlarının, erkeksi özellikler boyutundan akademiye yaklaşmanın yordayıcı bir değişkenmiş gibi öne çıkmasında önemli bir payı olduğu düşünülmektedir. Kendini Zayıflatma Ölçeği, özellikle kadınsı kalıpyargılar doğrultusunda hazırlanmış bir ölçektir. Dolayısıyla bu ölçekteki kadınsı baskınlığın, erkeksi kalıpyargılar üzerinden akademi-benlik arasında algılanan farklılık değişkeninin regresyon denklemlerindeki niteliğini değiştirmiş olması oldukça yüksek bir ihtimaldir.

Sonuç olarak, tüm bulgular ışığında, ilgili literatürün neredeyse tamamında savunulanan aksine, Sahtekâr Fenomeni'nin özsaygı, cinsiyet, yaş gibi bireysel özelliklerin etkilediği bireysel bir yatkınlık olmayabileceği; aksine, içinde bulunulan grubun yapısından ve sosyal gruplar arasındaki ilişkilerden etkilenen bir olgu olabileceği

görülmektedir. Bu bağlamda, bireyin kendine has olduğu varsayılan özelliklerinin üzerinde, grubun ve sosyal yapının etki gücünün bulunduğu görüşü de doğruluğunu ispatlamaktadır.

Bu araştırmanın güçlü yönleri ile literatüre katkıları ve zayıf yönleri ile kısıtlılıkları mevcuttur. Çalışmanın en güçlü yanı, kapsadığı hipotezlerin üç farklı kuramsal çerçeveden yararlanılarak oluşturulmasının akabinde, hem geçerli hipotezler içermesi hem de üç kuramı birbiriyle kıyaslama imkânına erişmiş olmasıdır. Bir diğer güçlü yanı, ilk çalışmanın veri toplama aşamasında oluşturulan stabil ortamdır. Her katılımcının, aynı ortamda, benzer koşullar altında çalışmaya katılmış olması sayesinde, başta ÖÇT olmak üzere, tüm veri toplama araçlarını etkileyebilecek ortamla ilişkili karıştırıcı değişkenlerin etkisi asgari ölçüye indirilebilmiştir. Öte yandan verileri etkileyebilecek uygulama sırası ve anketör cinsiyeti değişkenlerinin etkileri de kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında, Türkiye'de henüz kullanılmamış bir ölçüm aracının Türkçeye çevrilmesi ve geçerlik- güvenirlilik çalışması yapılarak kullanılmış olması, ülke literatürüne sağlanan bir katkı olarak görülmektedir. Sahtekâr Fenomeni'nin grup içi süreçlerden çok, kapsamlı toplumsal süreçlere uzanan bir perspektiften ilk kez değerlendirilmiş olması ise, bu çalışmanın önemli görülen bir diğer katkısıdır. Bu bağlamda, ilişkili literatürün neredeyse tamamında bireysel bir olgu olarak görülen Sahtekâr Fenomeni'nin cinsiyet, yaş ve özsaygı gibi kişisel birtakım özelliklerden bağımsız gelişebileceği; bunun yanı sıra hem grup içi hem de gruplararası süreçlerle ilişkili olabileceği gösterilmiştir. Bu sonuç, fenomen ile ilişkili yeni çalışmaların yönünü belirlemede etkili olabilecek niteliktedir.

Katkılarının yanı sıra, çalışmanın kısıtlılıkları da bulunmaktadır. Sahtekâr Fenomeni'ne ilk kez geniş bir toplumsal çerçeveden bakılmış olması, literatüre sağlamış olduğu katkıya rağmen aynı zamanda çalışmanın önemli bir kısıtlılığıdır. Zira, bu alanda yapılan herhangi bir çalışmanın olmaması sonucu, ilgili hipotezler fenomenin ontolojik özellikleri ve yalnızca azınlık grubu üyeleri ile yapılan ve bu grupların azınlık oldukları için Sahtekâr Fenomeni karşısında daha fazla risk altında olacaklarını öngören çalışmaların göz önünde bulundurulmasıyla oluşturulmuştur. Çalışmanın bir diğer kısıtlılığı, üniversite çalışanlarıyla yürütülmüş olmasıdır. Üniversiteler, toplumsal yapıdaki grupların hiyerarşik konumlarını yansıtmakla beraber, kişiler arası rekabetin görece daha az ya da örtülü biçimde gerçekleştiği kurumlardır. Dolayısıyla, toplumsal hiyerarşinin üst basamaklarında bulunmakla birlikte, bireyler ve çeşitli birimler arası rekabetin de yüksek ve belirgin

olduğu kurumları tercih etmek, sahtelik hislerini değerlendirmek için daha doğru bir tercih olabilir. Ayrıca, mesleki kariyerlerinin başlangıç aşamasında olan araştırma görevlileriyle çalışılmış olması, yaş ve meslekte bulunma süreleri açısından kısıtlı bir aralığın incelenebilmesine neden olmuştur. Son olarak, araştırma kapsamındaki ikinci çalışmanın dışsal faktörler yüzünden ideal şartları kısmen sağlayabilmiş olması da çalışmanın kısıtlılığı olarak görülebilir.

Gelecek çalışmalarda bu çalışmanın zayıf yönlerinden biri olan örneklemdaki rekabet eksikliğinin giderilmesi önemlidir. Böylece hem görülme olasılığının artmasına bağlı olarak Sahtekâr Fenomeni'nin daha ayrıntılı incelenebilmesi sağlanır hem de grup içi ve gruplararası süreçlerin etkileri daha doğru bir şekilde analiz edilebilir. Ayrıca, çalışmadan elde edilen sonuçlar paralelinde, Sahtekâr Fenomeni'nin bireylerin grup içindeki konumları, grup normları, marjinal ye olmaları gibi pek çok grup içi süreç açısından değerlendirilebileceği görülmektedir. Yine gelecek çalışmalarda toplumsal perspektifle fenomen arasındaki ilişkiyi irdeleyebilmek adına kişilerin sosyoekonomik durumları, kendilerini azınlık grubu hissedip hissetmedikleri gibi sosyal kimliklerine ilişkin daha fazla özelliğin incelenerek, farklı hiyerarşik konuma sahip kişilerin fenomen açısından karşılaştırılması önemli gözükmektedir. Bu yönde yapılacak ileriki çalışmalar, hem sosyal yapının birey üstündeki etkinliğinin boyutlarını göstermesi hem de Sahtekâr Fenomeni'nin nedenlerinin anlaşılarak zme kavuşturulabilmesi için önemli gözükmektedir.

KAYNAKLAR

- ABOUD Frances E. (2003), "The Formation of In-Group Favoritism and Out-Group Prejudice in Young Children: Are They Distinct Attitudes?", **Developmental Psychology**, 39(1), pp. 48-60.
- AJAR Emile (2011), **Yalan Roman**, çev. R. Hakmen, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- AKTAN Timuçin (2012), "Compensatory Nature of Mixed Stereotypes: An Investigation of Underlying Mechanisms in The Framework of Stereotype Content Model", Middle East Technical University, (Master's Thesis), Ankara.
- ANLI Gazanfer – Ahmet AKIN – Ali Haydar ŞAR – Halime EKER (2015), "Kendini Sabotaj ile Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 14(54), ss. 160-172.
- ARONSON Joshua – Carrie B. FRIED – Catherine GOOD (2002), "Reducing the Effects of Stereotype Threat on African American College Students by Shaping Theories of Intelligence", **Journal of Experimental Social Psychology**, 38, pp. 113–125.
- ASGARI Shaki – Nilanjana DASGUPTA – Jane G. STOUT (2012), "When Do Counterstereotypic Ingroup Members Inspire Versus Deflate? The Effect of Successful Professional Women on Young Women's Leadership Self-Concept", **Personality and Social Psychology Bulletin**, 38(3), pp. 370 -383.
- ATAKAY Ceren (2014), "Evli Çiftlerde Şiddeti Yordayan Etmenler: Partnerin Sadakatine İlişkin Açık ve Örtük Algular ile Öfke Duygusu", Ankara Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- BAKER Linda. J. – Mitzi DEARBORN – James E. HASTINGS – Kevin HAMBERGER (1984), "Type a Behavior in Women: A Review", **Health Psychology**, 3(5), pp. 477- 497.
- BARRICK Murray R. – Michael K. MOUNT (1991), "The Big Five Personality Dimensions and Job Performance: A Meta Analysis", **Personel Psychology**, 44, pp. 1-26.
- BAUMGARDNER Ann H. (1991), "Claiming Depressive Symptoms as a Self-Handicap: A Protective Self-Presentation Strategy", **Basic and Applied Social Psychology**, 12(1), pp. 97-113.

- BAYKAL Serçin (1991), “Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıp Yargılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 1(2), ss. 66-75.
- BECK Brett L. – Susan R. KOONS – Debra L. MILGRIM (2000), “Correlates and Consequences of Behavioral Procrastination: The Effects of Academic Procrastination, Self-Consciousness, Self-Esteem and Self-Handicapping”, **Journal of Social Behavior and Personality**, 15(5), pp. 3-13.
- BERNARD Donte LeShon (2015), The Moderating Influence of Racial Identity Profiles on the Relationship Between Racial Discrimination and the Imposter Phenomenon, University of North Carolina, (Masters' Thesis), Chapel Hill.
- BERNARD Naijean S. – Stephen J. DOLLINGER – Nerella V. RAMANIAH (2002), “Applying the Big Five Personality Factors to the Impostor Phenomenon”, **Journal of Personality Assessment**, 78(2), pp. 321- 333.
- BİLEN Mesut (2012), “Türk Ceza Hukukunda Dolandırıcılık Suçu”, Selçuk Üniversitesi, (Doktora Tezi), Konya.
- BREWER Marilyn B. – Roderick M. KRAMER (1985), “The Psychology of Intergroup Attitudes and Behavior”, **Annual Reviews**, 36, pp. 219- 243.
- BROWN Rupert (1997), **Group Processes: Dynamics Within and Between Groups**, Basil Blackwell, Malden.
- CADINU Mara – Marcella LATROFA – Andrea CARNAGHI (2013), “Comparing Selfstereotyping With In-Group-Stereotyping and Out-Group-Stereotyping in Unequal-Status Groups: The Case of Gender”, **Self and Identity**, 12(6), pp. 582-596.
- CASAD Bettina J. – J. Katherine LEE (2014), “Benevolent Sexism and Perceptions of Gender Conforming and Nonconforming Women Abuse Victims”, **Psi Chi Journal of Psychological Research**, 19(3), pp. 136-143.
- CASELMAN Tonia D. – Patricia A. SELF – Angela L. SELF (2006), “Adolescent Attributes Contributing to the Imposter Phenomenon”, **Journal of Adolescence**, 29(3), pp. 395-405.
- CASTRO Denise M. – Rebecca A. JONES – Hamis MIRSALIMI (2004), “Parentification and the Impostor Phenomenon: An Empirical Investigation”, **The American Journal of Family Therapy**, 32, pp. 205-216.

- CHAE Joon-Ho – Ralph L. PIEDMONT – Barry K. ESTADT – Robert J. WICKS (1995), “Personological Evaluation of Clance’s Impostor Phenomenon Scale in a Korean Sample”, **Journal of Personality Assessment**, 65(3), pp. 468-885.
- CHRISMAN Sabine M (1994), “Validation of the Clance Imposter Phenomenon Scale”, Georgia State University, (Master's Thesis), Atlanta.
- CHRISMAN Sabine M. – W. A. PIEPER – Pauline Rose CLANCE – C. L. HOLLAND – Cheryl GLICKAUF-HUGHES (1995), “Validation of the Clance Imposter Phenomenon Scale”, **Journal of Personality**, 65(3), pp. 456-467.
- CLANCE Pauline Rose (1985), **The Impostor Phenomenon: Overcoming the Fear That Haunts Your Success**, Peachtree Publishers, Atlanta.
- CLANCE Pauline R. – Debbara DINGMAN – Susan L. REVIERE – Dianne R.STOBER (1995), “Impostor Phenomenon in an Interpersonal/Social Context: Origins and Treatment”, **Women & Therapy**, 16(4), pp. 79-96.
- CLANCE Pauline R. – Suzanne IMES (1978), “The Impostor Phenomenon in High Achieving Women: Dynamics and Therapeutic Intervention”, **Psychotherapy: Theory, Research & Practice**, 15(3), pp. 241- 248.
- CLANCE Pauline Rose – Amy. J. OJERHOLM (1995), “Pauline Rose Clance: The Professorfrom Appalachia”, **Women & Therapy**, 17, pp. 155- 162.
- CLANCE Pauline Rose – Maureen Ann O’TOOLE (1987),”The Imposter Phenomenon: An Internal Barrier to Empowerment and Achievement”, **Women & Therapy**, 6(3), pp. 51-64.
- CLARK Melanie – Kimberly VARDEMAN – Shelley BARBA (2014), “Perceived Inadequacy: A Student of the Imposter Phenomenon Among College and Research Librarians”, **College & Research Libraries**, 75(3), pp. 255-271.
- COHEN Ronald Jay. – Mark E. SWERDLICK (2013), **Psikolojik Test ve Değerlendirme**, 7. b., ed. E. Tavşancıl, çev. ed., Ankara: Nobel Yayın.
- COOKLEY Kevin – Shannon McCLAIN – Alicia ENCISO – Mercedes MARTINEZ (2013), “An Examination of the Impact of Minority Status Stress and Impostor Feelings on the Mental Health of Diverse Ethnic Minority College Students”, **Journal of Multicultural Counseling and Development**, 41, pp. 82-95.

- COWMAN Shaun E. – Joseph R. FERRARI (2002), “‘Am I for Real?’ Predicting Impostor Tendencies From Self-Handicapping and Affective Components”, **Social Behavior and Personality**, 30(2), pp. 119-125.
- COZZARELLI Catherine – Brenda MAJOR (1990), “Exploring the Validity of the Impostor Phenomenon”, **Journal of Social and Clinical Psychology**, 9(4), pp. 401-417.
- CROUCH Joyce G. – Mary L. POWELL – Connie GRANY – Cherly POSNER-CAHILL – Anita ROSE (1990), “Impostor Phenomenon and Psychological Type Among Baking and Higher Education Professionals”, **Journal of Psychological Type**, 20, pp. 32-42.
- DASGUPTA Nilanjana – Debbie E. MCGHEE – Anthony G. GREENWALD – Mahzarin R. BANAJI (2000), “Automatic Preference for White Americans: Eliminating the Familiarity Explanation”, **Journal of Experimental Social Psychology**, 36, pp. 316 – 328.
- DE CRAMER David (2001), “Relations of Self-Esteem Concerns, Group Identification and Self-Stereotyping to Ingroup Favoritism”, **The Journal of Social Psychology**, 141(3), pp. 389-400.
- DEEMER Eric D. – Jessi L. SMITH – Ashley N. CARROLL – Jenna P. CARPENTER (2014), “Academic Procrastination in STEM: Interactive Effects of Stereotype Threat and Achievement Goals”, **The Career Development Quarterly**, 62(2), pp.143-155.
- DEL PRADO SILVÁN-FERRERO María – Antonio Bustillos LÓPEZ (2007), “Benevolent Sexism Toward Men and Women: Justification of the Traditional System and Conventional Gender Roles in Spain”, **Sex Roles**, 57(7), pp. 607-614.
- DEMİRTAŞ H. Andaç (2003), “Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar”, **İletişim Araştırmaları**, 1(1), ss. 123-144.
- DOĞULU Canay (2012), “System Justification and Terror Management: Mortality Salience as a Moderator of System-Justifying Tendencies in Gender Context”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- DOISE Willem (1980), “Levels of Explanation in the European Journal of Social Psychology”, **European Journal of Social Psychology**, 10(3), pp. 213-231.

- DÖKMEN Zehra (1991), “Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 35(1), ss. 81-89.
- DUDĂUA Paula Diana (2014), “The Relation Between Perfectionism and Impostor Phenomenon”, **Procedia-Social Behavioral Sciences**, 127, pp. 129-133.
- EAGLY Alice H. – Valerie J. STEFFEN (1984), “Gender Stereotypes Stem From the Distribution of Women and Men Into Social Roles”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 46(4), pp. 735-754.
- EARLEY Louise – Delia CUSHWAY (2002), “The Parentified Child”, **Clinical Child Psychology and Psychiatry**, 7(2), pp. 163-178.
- EDWARDS P. W. – A. ZEICHNER – N. LAWLER – R. KOWALSKI (1987), “A Validation Study of the Harvey Impostor Phenomenon Scale”, **Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training**, 24(2), pp. 256-259.
- ERCAN Nilüfer (2009), “The Predictors of Attitudes Toward Physical Wife Abuse: Ambivalent Sexism, System Justification and Religious Orientation”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- ERGÖL Şule – Gülten KOÇ – Kafiye EROĞLU – Lale TAŞKIN (2012), “Türkiye’de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler”, **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 2(1), ss. 43-49.
- EWING Kimberly M. – Tina RICHARDSON – Linda JAMES-MYERS –Richard K. RUSSELL (1996), “The Relationship Between Racial Identity Attitudes, Worldview and African American Graduate Students' Experience of the Imposter Phenomenon”, **Journal of Black Psychology**, 22, pp. 53-66.
- FERRARI Joseph R. – Ted THOMPSON (2006), “Impostor Fears: Links With Self-Presentational Concerns and Self-Handicapping Behaviours”, **Personality and Individual Differences**, 40, pp. 341-352.
- FLETT Gordon L. – Kirk R. BLANKSTEIN – Paul L. HEWITT – Spomenka KOLEDIN (1992), “Components of Perfectionism and Procrastination in College Students”, **Social Behaviour and Personality**, 20(2), pp. 85-94.
- FRENCH Brian F. – Sarah C. ULLRICH-FRENCH – Deborah FOLLMAN (2008), “The Psychometric Properties of the Clance Impostor Scale”, **Science Direct: Personality and Individual Differences**, 44, pp. 1270- 1278.

- FRIED-BUCHALTER Sharon (1992), "Fear of Success, Fear of Failure and The Imposter Phenomenon: A Factor Analytic Approach to Convergent and Discriminant Validity", **Journal of Personality**, 58(2), pp. 368-379.
- FROST Randy O. – Patricia MARTEN – Cathleen LAHART – Robin ROSENBLATE (1990), "The Dimension of Perfectionism", **Cognitive Therapy and Research**, 14(5), pp. 449-468.
- GALGUT Damon (2013), **Sahtekâr**, çev. D. Akın, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- GHORBANSHIRODI Shohreh (2012), "The Relationship Between Self-Esteem and Emotional Intelligence With Imposter Syndrome Among Medical Students of Guilan and Heratsi Universities", **Journal of Basic and Applied Scientific Research**, 2(2), pp. 1793-1802.
- GLICK Peter – Susan T. FISKE (2001), "An Ambivalent Alliance: Hostile and Benevolent Sexism as Complementary Justifications for Gender Inequality", **American Psychologist**, 56(2), pp. 109-118.
- GLICK Peter – Susan T. FISKE (1997), "Hostile and Benevolent Sexism: Measuring Ambivalent Sexist Attitudes Toward Women", **Psychology of Women Quarterly**, 21, pp. 119-135.
- GLICK Peter – Susan T. FISKE – Antonio MLADINIC – JoseL. SAIZ – Dominic ABRAMS – Barbara MASSER – Bolanle ADETOUN – Johnstone E. OSAGIE – Adebowale AKANDE – Amos ALAO – Annetje BRUNNER – Tineke M. WILLEMSSEN – Kettie CHIPETA – Benoit DARDENNE – Ap DIJKSTERHUIS – Daniel WIGBOLDUS – Thomas ECKES – Iris SIX-MATERNA – Francisca EXPOSITO – Miguel MOYA – Margaret FODDY – Hyun-Jeong KIM – Mafia LAMEIRAS – Mafia Jose SOTELO – Angelica MUCCHI-FAINA – Myrna ROMANI – Nuray SAKALLI – Bola UDEGBE – Mafiko YAMAMOTO – Miyoko UI – Mafia Cristina FERREIRA – Wilson LOPEZLOPEZ (2000), "Beyond Prejudice as Simple Antipathy: Hostile and Benevolent Sexism Across Cultures", **Journal of Personality and Social Psychology**, 79(5), pp. 763- 775.
- GRAF Peter–Daniel L. SCHACTER (1985), "Implicit and Explicit Memory for New Associations in Normal and Amnesic Subjects", **Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition**, 11(3), pp. 501 - 518.

- GRAY Elizabeth K. – David WATSON (2002), “General and Specific Traits of Personality and Their Relation to Sleep and Academic Performance”, **Journal of Personality**, 70(2), pp.177-206.
- GREENWALD Anthony G. (1990), “What Cognitive Representations Underlie Social Attitudes?”, **Bulletin of the Psychonomic Society**, 28(2), pp. 254 - 260.
- GREENWALD Anthony G. – Mahzarin R. BANAJI (1995), “Implicit Social Cognition: Attitudes, Self-Esteem, and Stereotypes”, **Psychological Review**, 102(1), pp. 4-27.
- GREENWALD Anthony G. – Debbie E. McGHEE – Jordan L. K. SCHWARTZ (1998), “Measuring Individual Differences in Implicit Cognition: The Implicit Association Test”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 74(6), pp.1464-1480.
- GREENWALD Anthony G. – Shelly D. FARNHAM (2000), “Using the Implicit Association Test to Measure Self-Esteem and Self-Concept”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 79(6), pp. 1022-1038.
- GREENWALD Anthony G. – Brian A. NOSEK (2001), “Health of the Implicit Association Test at Age 3”, **Zeitschrift fur Experimentelle Psycholoaie**, 48(2), pp. 85 - 93.
- GREENWALD Anthony G. – Brian A. NOSEK – Mahzarin R. BANAJI (2003), “Understanding and Using the Implicit Association Test: I. An Improved Scoring Algorithm”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 85(2), pp. 197 - 216.
- HAINES Elizabeth L. – John T. JOST (2000), “Placating the Powerless: Effects of Legitimate and Illegitimate Explanation on Affect, Memory, and Stereotyping”, **Social Justice Research**, 13(3), pp. 219-236.
- HAMACHEK, Don E. (1978), “Psychodynamics of Normal and Neurotic Perfectionism”, **Psychology: A Journal of Human Behavior**, 15(1), pp. 27-33.
- HASLAM S. Alexander – Stephen D. REICHER – Katherine J. REYNOLDS (2012), “Identity, Influence, and Change: Rediscovering John Turner's Vision for Social Psychology”, **British Journal of Social Psychology**, 51(2), pp. 201-218.
- HAYES Kaira M. – Stephen F. DAVIS (1993), “Interpersonal Flexibility, Type A Individuals, and the Impostor Phenomenon”, **Bulletin of the Psychonomic Society**, 31(4), pp. 323-325.

- HELLMAN Chan M. – Tonia D. CASELMAN (2004) “A Psychometric Evaluation of the Harvey Imposter Phenomenon Scale”, **Journal of Personality Assessment**, 83(2), pp. 161- 166.
- HENNING Kris – Sydney EY – Darlene SHAW (1998), “Perfectionism, the Impostor Phenomenon and Psychological Adjustment in Medical, Dental, Nursing and Pharmacy Students”, **Medical Education**, 32(5), pp. 456-464.
- HEWITT Paul L. – Gordon L. FLETT – Simon B. SHERRY – Marie HABKE – Melanie PARKIN – Raymond W. LAM – Bruce MCMURTRY – Evelyn EDIGER – Paul FAIRLIE – Murray B. STEIN (2003), “The Interpersonal Expression of Perfection: Perfectionistic Self-Presentation and Psychological Distress”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 84(6), pp. 1303- 1325.
- HOFMANN Wilhelm – Bertram GAWRONSKI – Tobias GSCHWENDNER – Huy LE – Manfred SCHMITT (2005), “A Meta-Analysis on the Correlation Between the Implicit Association Test and Explicit Self-Report Measures”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, 31(10), pp. 1369 - 1385.
- HOGG Michael A. (1993), “Group Cohesiveness: A Critical Review and Some New Directions”, **European Review of Social Psychology**, 4(1), pp. 85-111.
- HOGG Michael A. – Dominic ABRAMS (1988), **Social Identification: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Process**, Routledge, London.
- HOGG Michael A. – Paul GRIEVE (1999), “Social Identity Theory and the Crisis of Confidence in Social Psychology: A Commentary, and Some Research on Uncertainty Reduction”, **Asian Journal of Social Psychology**, 2(1), pp. 79-93.
- HOGG Michael A. – Graham M. VAUGHAN (2007), **Sosyal Psikoloji**, çev. İ. Yıldız - A. Gelmez, Ütopya Yayınevi, Ankara.
- HOGG Michael A. – Kipling D. WILLIAMS (2000), “ From I to We: Social Identity and the Collective Self”, **Group Dynamics: Theory, Research, and Practice**, 4(1), pp. 81-97.
- HOLMES Sarah W. – Les KERTAY – Lauren B. ADAMSON – C. L. HOLLAND – Pauline Rose CLANCE (1993), “Measuring the Impostor Phenomenon: A Comparison of Clance’s IP Scale and Harvey’s IP Scale”, **Journal of Personality Assessment**, 60(1), pp. 48-59.

- HOOPER Lisa M. – Jamie De COSTER – Nyshetia WHITE – Mukesha L. VALTZ (2011), “Characterizing the Magnitude of the Relation Between Self-Reported Childhood Parentification and Adult Psychopathology: A Meta-Analysis”, **Journal of Clinical Psychology**, 67(10), pp. 1028-1043.
- HORNSEY Matthew J – Jolanda JETTEN (2003), “Not Being What You Claim to Be: Impostors as Sources of Group Threat”, **European Journal of Social Psychology**, 33, pp. 639–657.
- HORNSEY Matthew J. (2008), “Social Identity Theory and Self-Categorization Theory: A Historical Review”, **Social and Personality Psychology Compass**, 2(1), pp. 204-222.
- HORTAÇSU Nuran (2000), “Intergroup Relations in a Changing Political Context: The Case of Veiled and Unveiled University Students in Turkey”, **European Journal of Social Psychology**, 30(5), pp. 733-744.
- HORTAÇSU Nurhan (2007), **Ben, Biz, Hepimiz: Toplumsal Kimlik ve Gruplararası İlişkiler**, 1. b., İmge Kitabevi, Ankara.
- IVIE Rachel – Arnell EPHRAIM (2009), “Mentoring and the Imposter Syndrome in Astronomy Graduate Students”, **In Meeting the Challenges of an Increasingly Diverse Workplace**, pp. 25-33.
- JETTEN Jolanda – Natasha SUMMERVILLE – Matthew J. HORNSEY – Avril J. MEWSE (2005), “When Differences Matter: Intergroup Distinctiveness and the Evaluation of Impostors”, **European Journal of Social Psychology**, 35, pp. 609–620.
- JONES E. Edward – Steven BERGLAS (1978), “Control of Attributions About the Self Through Self-Handicapping Strategies: The Appeal of Alcohol and the Role of Under-Achievement”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, 4(2), pp. 200-206.
- JOST John T. (1997), “An Experimental Replication of the Depressed-Entitlement Effect Among Women”, **Psychology of Women Quarterly**, 21(3), pp. 387-393.
- JOST John T. – Mahzarin R. BANAJI (1994), “The Role of Stereotyping in System-Justification and the Production of False Consciousness”, **British Journal of Social Psychology**, 33(1), pp. 1-27.

- JOST John T. – Mahzarin R. BANAJI – Brian A. NOSEK (2004), "A Decade of System Justification Theory: Accumulated Evidence of Conscious and Unconscious Bolstering of the Status Quo", **Political Psychology**, 25(6), pp. 881-919.
- JOST John T.– Aaron C. KAY (2005), "Exposure to Benevolent Sexism and Complementary Gender Stereotypes: Consequences for Specific and Diffuse Forms of System Justification", **Journal of Personality and Social Psychology**, 88(3), pp. 498-509.
- JOSTL Gregor – Evelyn BERGSMANN – Marko LUFTENEGGER – Barbara SCHOBER – Christiane SPIEL (2012), "When Will They Blow My Cover: The Imposter Phenomenon Among Austrian Doctoral Students", **Zeitschrift für Psychologie**, 220 (2), pp. 109-120.
- KAMARZARRIN Hamid – Mohamad KHALEDIAN – Mozghan SHOOSHTARI - Emad YOUSEFI – Raziye AHRAMI (2013), "A Study of the Relationship Between Self-Esteem and the Imposter Phenomenon in the Physicians of Rasht City", **European Journal of Experimental Biology**, 3(2), pp. 363-366.
- KANDİYOTİ Deniz (1982), "Kadınlarda Psikososyal Değişim: Kuşaklar Arasında Bir Karşılaştırma", **Türk Toplumunda Kadın** (ss. 311-339), ed. N. Abadan-Unat, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.
- KARAÇANTA Hatice (2002), "Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Başka Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması", Ankara Üniversitesi, (Doktora Tezi), Ankara.
- KARAGÖBEK A. Büşra (2014), "The Effect of Maternal Parentification History, Maternal Attachment Styles, Socioeconomic Status and Children's Self-Concepts on Parentification Roles and Perceived Parental Caregiving", Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KAY Aaron C. – John T. JOST (2003), "Complementary Justice: Effects of 'Poor but Happy' and 'Poor but Honest' Stereotype Exemplars on System Justification and Implicit Activation of the Justice Motive", **Journal of Personality and Social Psychology**, 85(5), pp. 823- 837.
- KING Julie E. – Eileen L. COOLEY (1995), "Achievement Orientation and the Impostor Phenomenon Among College Students", **Contemporary Educational Psychology**, 20(3), pp. 304-312.

- KIRCHLER Erich – Augusto PALMONARI – Maria L POMBENI (1994), “Social Categorization Processes as Dependent on Status Differences Between Groups: A Step Into Adolescents’ Peer-Groups”, **European Journal of Social Psychology**, 24(5), pp. 541-563.
- KOLLIGIAN John – Robert J. STERNBERG (1991), “Perceived Fraudulence in Young Adults: Is There an ‘Impostor Syndrome’?”, **Journal of Personality**, 56(2), pp. 308-326.
- KUMAR Shamala – Carolyn M. JAGACINSKI (2006), “Imposters Have Goals too: The Imposter Phenomenon and Its Relationship to Achievement Goal Theory”, **Personality and Individual Differences**, 40, pp. 147-157.
- LACAN Jacques (2013), **Psikanalizin Dört Temel Kavramı**, çev. N. Erdem, Metis Yayınevi, İstanbul.
- LANGFORD Joe – Pauline Rose CLANCE (1993), “The Imposter Phenomenon: Recent Research Findings Regarding Dynamics, Personality and Family Patterns and Their Implications for Treatment”, **Psychotherapy**, 30(3), pp. 495-501.
- LATROFA Marcella – Jeroen VAES – Mara CADINU (2012), “Self-Stereotyping: The Central Role of an Ingroup Threatening Identity”, **The Journal of Social Psychology**, 152(1), pp. 92–111.
- LAU Richard R. (1989), “Individual and Contextual Influences on Group Identification”, **Social Psychology Quarterly**, 52(3), pp. 220-231.
- LAWS Valerie L. – Luis M. RIVERA (2012), “The Role of Self-Image Concerns in Discrepancies Between Implicit and Explicit Self-Esteem”, **Personality and Social Psychology Bulletin**, 38(11), pp. 1453 - 1466.
- LEARY Mark R. – Katharine M. PATTON – Amy E. ORLANDO – Wendy W. FUNK (2000), “The Imposter Phenomenon: Self-Perceptions, Reflected Appraisals, and Interpersonal Strategies”, **Journal of Personality**, 68(4), pp. 725-756.
- LEARY Mark R. – James A. SHEPPERD (1986), “Behavioral Self-Handicaps Versus Self-Reported Handicaps: A Conceptual Note”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 51(6), pp. 1265-1268.
- LIEVENS Filip – Pol COETSIER – Filip DE FRUYT – Jan DE MAESENEER (2002), “Medical Students’ Personality Characteristics and Academic Performance: A Five-Factor Model Perspective”, **Medical Education**, 36(11), pp. 1050-1056.

- LIN Sarah Anne (2007), “The Imposter Phenomenon Among High-Achieving Women of Color: Are World View, Collective Self-Esteem And Multigroup Ethnic Identity Protective?”, Fordham University, (Doctoral Dissertation), New York.
- LOTT Albert J. – Bernice Eisman LOTT (1961), “Group Cohesiveness, Communication Level, and Conformity”, **Journal of Abnormal and Social Psychology**, 62(2), pp. 408-412.
- MAJOR Brenda – Dean B. McFARLIN – Diana GAGNON (1984), “Overworked and Underpaid: On the Nature of Gender Differences in Personal Entitlement”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 47(6), pp. 1399-1412.
- MANN Thomas C. – Melissa J. FERGUSON (2015), “Can We Undo Our First Impressions? The Role of Reinterpretation in Reversing Implicit Evaluations”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 108(6), pp. 823 - 849.
- McELWEE Rory O'Brien–Tricia J. YURAK (2007), “Feeling Versus Acting Like an Imposter: Real Feelings of Fraudulence or Self-Presentation?”, **Individual Differences Research**, 5(3), pp. 201-220.
- McGREGOR Loretta Neal – Damon E. GEE – Elizabeth K. POSEY (2008). “I Feel Like a Fraud and It Depresses Me: The Relation Between The Imposter Phenomenon and Depression”, **Social Behaviour and Personality**, 36(1), pp. 43-48.
- NAPIER Jaime L. – Hulda THORISDOTTIR – John T. JOST (2010), “The Joy of Sexism? A Multinational Investigation of Hostile and Benevolent Justifications for Gender Inequality and Their Relations to Subjective Well-Being”, **Sex Roles**, 62, pp. 40-419.
- NOFTLE Erik E. – Richard W. ROBINS (2007), “Personality Predictors of Academic Outcomes: Big Five Correlates of GPA and SAT Scores”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 93(1), pp.116- 130.
- ORIEL Kathy – Mary Beth PLANE – Marlon MUNDT (2004), “Family Medicine Residents and the Impostor Phenomenon”, **Family Medicine - Kansans City**, 36(4), pp. 248- 252.
- ÖZKAN Kübra (2014), “Kadınların Kolektif Eylem Yöneliminin Yordayıcıları: Kültürel Benlik Kurguları, Kadın Kimliği ile Özdeşleşme, Kadınların Sosyal Baskınlık

Yönelimi ve Sistemi Meşrulaştırma Eğilimi”, Uludağ Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa.

PETEET Bridgette J. – Carrie M. BROWN – Quiera M. LIGE – Danni A. LANAWAY (2015), “Impostorism is Associated With Greater Psychological Distress and Lower Self-Esteem for African American Students”, **Current Psychology**, 34, pp. 154-163.

PETERS Kim – Michelle RYAN – S. Alexander HASLAM – Helen FERNANDES (2012), “To Belong or Not to Belong: Evidence That Women’s Occupational Disidentification is Promoted by Lack of Fit With Masculine Occupational Prototypes”, **Journal of Personnel Psychology**, 11(3), pp. 148-158.

PINKSTON Kevin (2015), “The Black-White Malleability Gap in Implicit Racial Evaluations: A Nationally Representative Study”, **The Journal of Social Psychology**, 155, pp. 189 - 203.

POE Edgar Alen (2012), **Bütün Hikayeleri**, 5. b., çev. D. Körpe, İthaki Yayınları, İstanbul.

POEHLMAN T. Andrew – Eric Luis UHLMANN – Anthony G. GREENWALD – Mahzarin R. BANAJİ (2009), “Understanding and Using the Implicit Association Test: III. Meta-Analysis of Predictive Validity”, (<http://faculty.washington.edu/agg/pdf/IAT.Meta-analysis.16Sep05.pdf>).

PRATTO Felicia – Jim SIDANIUS – Shana LEVIN (2006), “Social Dominance Theory and the Dynamics of Intergroup Relations: Taking Stock and Looking Forward”, **European Review of Social Psychology**, 17(1), pp. 271-320.

PRATTO Felicia – Jim SIDANIUS – Lisa M. STALLWORTH – Bertram F. MALLE (1994), “Social Dominance Orientation: A Personality Variable Predicting Social and Political Attitudes”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 67(4), pp. 741-763.

PRATTO Felicia – Lisa M. STALLWORTH – Jim SIDANIUS – Bret SIERS (1997), “The Gender Gap in Occupational Role Attainment: A Social Dominance Approach”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 72(1), pp. 37-53.

PRATTO Felicia – Angela WALKER (2004), “The Bases of Gender Power”, **The Psychology of Gender**, 2. b., (pp. 242-268), ed., A. H. Eagly – A. E. Beall – R. J. Sternberg, Guilford Press, New York, US.

- ROSS Scott R. – Jane STEWART – Molly MUGGE – Barandy FULTZ (2001), “The Imposter Phenomenon, Achievement Dispositions, and the Five Factor Model”, **Personality and Individual Differences**, 31, pp. 1347- 1355.
- RUBIN Mark – Constantina BADEA – Jolanda JETTEN (2014), “Low Status Groups Show In-group Favoritism to Compensate for Their Low Status and Compete for Higher Status”, **Group Processes and Intergroup Relations**, 17(5), pp. 563–576.
- RÜSTEMLİ Ahmet – Biran MERTAN – Orhan ÇİFTÇİ (2000), “In-group Favoritism Among Native and Immigrant Turkish Cypriots: Trait Evaluations of In-group and Out-group Targets”, **The Journal of Social Psychology**, 140(1), pp. 26-34.
- SAHRAGARD Rahman – Afsaneh BAHARLOO (2009), “Fear of Success, Imposter Phenomenon, Academic Achievement and Language Proficiency Among Some Iranian EFL Learners: A Correlational Study”, **Iranian EFL Journal**, 3, pp. 6-35.
- SAKULKU Jaruwan – James ALEXANDER (2011), “The Impostor Phenomenon”, **International Journal of Behavioral Science**, 6(1), pp. 73-92.
- SALINGER J. David (2008), **Çavdar Tarlasında Çocuklar**, 16. b., çev. C. Yerli, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- SAPANCI Ahmet (2011), “Kişilik, Bilişüstü ve Akademik Başarının Yapısal Eşitlik Modellemesi ve Başarıdaki Öğrenme Stili Farklılıkları”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Doktora Tezi), Bolu.
- SCHACTER Daniel L. (1987), “Implicit Memory: History and Current Status”, **Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition**, 13(3), pp. 501 - 518.
- SCHRUM Lynne – Sunjoo HONG (2002) “Dimensions and Strategies for Online Success: Voices From Experienced Educators”, **Journal of Asynchronous Learning Networks**, 6(1), pp. 57-67.
- SEATON Eleanor K. – Tiffany YIP (2009), “School and Neighborhood Contexts, Perceptions of Racial Discrimination, and Psychological Well-being Among African American Adolescents”, **Journal of Youth and Adolescence**, 38(2), pp. 153-163.

- SELLERS Robert – Nikeea COPELAND-LINDER – Pamela P. MARTIN – R. L'Heureux LEWIS (2006), “Racial Identity Matters: The Relationship Between Racial Discrimination and Psychological Functioning in African American Adolescents”, **Journal of Research on Adolescence**, *16*(2), pp. 187-216.
- SEPTEMBER Aysa N. – Michael McCARREY – Anna BARANOWSKY – Chantal PARENT – Dwayne SCHINDLER (2001), “The Relation Between Well-Being, Impostor Feelings, and Gender Role Orientation Among Canadian University Students”, **The Journal of Social Psychology**, *141*(2), pp. 218-232.
- SIBLEY Chris G. – Nickola C. OVERALL – John DUCKITT (2007), “When Women Become More Hostilely Sexist Toward Their Gender: The System-Justifying Effect of Benevolent Sexism”, **Sex Roles**, *57*, pp. 743–754.
- SIDANIUS Jim – Felicia PRATTO (1999), **Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression**, Cambridge University Press, USA.
- SIDANIUS Jim – Rosemary C. VENIEGAS (2000), “Gender and Race Discrimination: The Interactive Nature of Disadvantage”, **Reducing Prejudice and Discrimination the Claremont Symposium on Applied Social Psychology**, ed. S. Oskamp, Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New Jersey (<http://www.artsci.wustl.edu/~alambert/Sidanius&Veniegas.pdf>).
- SİĞRİ Ünsal – Sait GÜRBÜZ (2011), “Akademik Başarı ve Kişilik İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, *10*(1), ss. 30-48.
- SMITH Timothy W. – C. R. SNYDER – Suzanne C. PERKINS (1983), “The Self-Serving Function of Hypochondriacal Complaints: Physical Symptoms as Self-Handicapping Strategies”, **Journal of Personality and Social Psychology**, *44*(4), pp. 787-797.
- SPENCER Steven J. – Claude M. STEELE – Diane M. QUINN (1999), “Stereotype Threat and Women's Math Performance”, **Journal of Experimental Social Psychology**, *35*(1), pp. 4-28.
- STEELE Claude M. (1997), “A Threat in the Air: How Stereotypes Shape Intellectual Identity and Performance”, **American Psychologist**, *52*(6), pp. 613-629.
- STEELE Claude M. – Joshua ARONSON (1995), “Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans”, **Journal of Personality and Social Psychology**, *69*(5), pp. 797-811.

- STEFFENS Melanie C. (2004), "Is the Implicit Association Test Immune to Faking?", **Experimental Psychology**, 51(3), pp. 165 - 179.
- STEINBERG Jill A. (1987), "Clinical Interventions With Women Experiencing the Impostor Phenomenon", **Women & Therapy**, 5(4), pp. 19-26.
- STOEBER Joachim – Kathleen OTTO (2006), "Positive Conceptions of Perfectionism: Approaches, Evidence, Challenges", **Personality and Social Psychology Review**, 10(4), pp. 295-319.
- TAJFEL Henri (1982), "Social Psychology of Intergroup Relations", **Annual Reviews**, 33, pp. 1- 39.
- TAJFEL Henri – M. G. BILLIG – R. P. BUNDY – Claude FLAMENT (1971), "Social Categorization and Intergroup Behaviour", **European Journal of Social Psychology**, 1(2), pp. 149- 178.
- TAJFEL Henri – John TURNER (1979), "An Integrative Theory of Intergroup Conflict", **The Social Psychology of Intergroup Relations** (pp. 33-47), ed. W. G. Austin - S. Worchel, Brooks/Cole, Monterey, CA.
- THOMPSON Ted – Helen DAVIS – John DAVIDSON (1998), "Attributional and Affective Responses of Impostors to Academic Success and Failure Outcomes", **Personality and Individual Differences**, 25(2), pp. 381-396.
- THOMPSON Ted – Peggy FOREMAN – Frances MARTIN (2000), "Impostor Fears and Perfectionistic Concern Over Mistakes", **Personality and Individual Differences**, 29(4), pp. 629-647.
- TOPPING Mary E. – Ellen B. KIMMEL (1985), "The Imposter Phenomenon: Feeling Phony", **Academic Psychology Bulletin**, 7(2), pp. 213-226.
- TROTMAN Frances K. (2009), "The Imposter Phenomenon Among African American Women in U.S. Institutions of Higher Education: Implications for Counseling", **Compelling Counseling Interventions: VISTAS** (pp. 77-87), ed. G. R. Waltz - J. C. Bluer - R. K. Yep, American Counseling Association, Alexandria, VA.
- TUCKER Jolie A. – Rudy E. VUCHINICH – Mark B. SOBELL (1981), "Alcohol Consumption as a Self-Handicapping Strategy", **Journal of Abnormal Psychology**, 90(3), pp. 220-230.

- TURNER John C. (2000), "Some Current Issues in Research on Social Identity and Self Categorization Theories", **Social Identity Context, Commitment, Content**, ed. N. Ellemers - R. Spears - B. Doosje, Blackwell Publishers, Massachusetts.
- TURNER John C. – Rupert BROWN – Henri TAJFEL (1979), "Social Comparison and Group Interest in Ingroup Favouritism", **European Journal of Social Psychology**, 9(2), pp. 187-204.
- TÜRK DİL KURUMU (2005), **Türkçe Sözlük**, 10. b., TDK, Ankara.
- VAN LOO Katie J. – Kathryn L. BOUCHER – Robert J. RYDELL – Michael T. RYDELL (2013), "Competition in Stereotyped Domains: Competition, Social Comparison, and Stereotype Threat", **European Journal of Social Psychology**, 43, pp. 648–660.
- VAN LOO Katie J. – Robert J. RYDELL (2014), "Negative Exposure: Watching Another Woman Subjected to Dominant Male Behavior During a Math Interaction Can Induce Stereotype Threat", **Social Psychological and Personality Science**, 5(5), pp. 601-607.
- VANBESELAERE Norbert (1999), "Gruplar Arası Davranışın Sosyal Psikolojik Analizi: Bireyci Bir Yaklaşımdan Sosyal Kimlik Yaklaşımına", **Gruplararası İlişkiler ve Sosyal Kimlik Teorisi**, ed. S. A. Arkonaç, Alfa Yayınevi, İstanbul.
- VERKUYTEN Maykel – Shervin NEKUEE (1999), "Ingroup Bias: The Effect of Self-Stereotyping, Identification and Group Threat", **European Journal of Social Psychology**, 29, pp. 411-418.
- WANT Julie – Sabina KLEITMAN (2006), "Imposter Phenomenon and Self-Handicapping: Links With Parenting Styles and Self-Confidence", **Personality and Individual Differences**, 40(5), pp. 961-971.
- WARNER Ruth – Matthew J. HORNSEY – Jolanda JETTEN (2007), "Why Minority Group Members Resent Impostors", **European Journal of Social Psychology**, . 37, pp. 1–17.
- WASCHULL Stefanie B. (2005), "Predicting Success in Online Psychology Courses: Self-Discipline and Motivation", **Teaching of Psychology**, 32(3), pp. 190-192.
- WICKER Allan W. (1969), "Attitudes Versus Actions: The Relationship of Verbal and Overt Behavioral Responses to Attitude Objects", **Journal of Social Issues**, 25(4), pp. 44-78.

WONG Carol A. – Jacquelynne S. ECCLES - Arnold SAMEROFF (2003), “The Influence of Ethnic Discrimination and Ethnic Identification on African American Adolescents' School and Socioemotional Adjustment”, **Journal of Personality**, 71(6), pp. 1197-1232.

ZUCKERMAN Miron – Suzanne C. KIEFFER – C. Raymond KNEE (1998), “Consequences of Self-Handicapping: Effects on Coping, Academic Performance, and Adjustment”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 74(6), pp. 1619-1628.

EKLER

EK 1. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Örtük Çağrışım Testi

Cinsiyete Yönelik Dış Grup Tarafgirliği Örtük Çağrışım Testi

Kategoriler	İsimler
Kadın	Fatma, Ayşe, Emine, Hatice, Zeynep, Elif
Erkek	Mehmet, Mustafa, Ahmet, Ali, Hüseyin, Hasan
İyi	Neşe, Sevgi, Huzur, Harika, Keyif, Muhteşem, Kahkaha, Mutlu
Kötü	Istrap, Berbat, Korkunç, Çirkin, Fena, Rezil, Başarısızlık, Acı

ÖÇT Prosedürü

Bölüm	Görev	Kategori Adı (Sol-E tuşu)	Kategori Adı (Sağ- I Tuşu)	Uyaranlar
1.Bölüm	Kategori Alıştırması	Kadın	Erkek	Kadın ve Erkek kategorisinde bulunan kelimeler
2.Bölüm	Tutum Alıştırması	İyi	Kötü	İyi ve Kötü kategorisinde bulunan kelimeler
3.Bölüm	Kategori Tutum Eşleştirme Alıştırması	Kadın-İyi	Erkek-Kötü	Hem Kadın-Erkek hem İyi-Kötü kategorilerine ait kelimeler
4.Bölüm	Değerlendirme	Kadın-İyi	Erkek-Kötü	Hem Kadın-Erkek hem İyi-Kötü kategorilerine ait kelimeler
5.Bölüm	Kategori Alıştırması	Erkek	Kadın	Kadın ve Erkek ile ilgili kelimeler
6.Bölüm	Kategori Tutum Eşleştirme Alıştırması	Erkek-İyi	Kadın-Kötü	Hem Kadın-Erkek hem İyi-Kötü kategorilerine ait kelimeler
7.Bölüm	Değerlendirme	Erkek-İyi	Kadın-Kötü	Hem Kadın-Erkek hem İyi-Kötü kategorilerine ait kelimeler

1. Bölüm

Test yönergesi

İşaret ya da orta parmaklarınızı klavyedeki E ve I tuşlarının üzerine koyunuz. Yukarıdaki kategorileri temsil eden kelimeler teker teker ve sırayla ekranın orta kısmında görülecektir. Soldaki kategoriye temsil eden bir kelime görüldüğünde lütfen E tuşuna basınız; sağdaki kategoriye temsil eden bir kelime görüldüğünde lütfen I tuşuna basınız. Kelimeler yalnızca bir kategoriye aittir. Eğer bir hata yaparsanız, ekranda bir X belirecektir. Hatayı diğer tuşa basarak düzeltiniz.

Bu test, zaman performansına dayalı bir görevdir. MÜMKÜN OLDUĞU KADAR HIZLI CEVAPLANDIRIN ve hata yapmamaya çalışın. Testi çok yavaş cevaplamak ya da çok fazla hata yapmak sonuçların yorumlanamamasına neden olacaktır. Bu testi tamamlamak ortalama 5 dakika sürmektedir.

Başlamak için lütfen BOŞLUK tuşuna basınız.

2. Bölüm

Test yönergesi

Yukarıda görebileceğiniz gibi kategoriler ve buna bağlı olarak kategorilerin altında yer alan maddeler de değişmiştir. Kurallar ise aynıdır.

Soldaki kategoriye temsil eden bir kelime görüldüğünde lütfen E tuşuna basınız; sağdaki kategoriye temsil eden bir kelime görüldüğünde lütfen I tuşuna basınız. Kelimeler yalnızca bir kategoriye aittir. MÜMKÜN OLDUĞU KADAR HIZLI CEVAPLANDIRIN.

Başlamak için lütfen BOŞLUK tuşuna basınız.

3. Bölüm:

Test yönergesi

Yukarıda daha önce ayrı olarak gördüğünüz 4 kategorinin tamamı birlikte görülmektedir. Unutmayın, her bir kelime yalnızca bir kategoriye aittir. Örneğin, “Kadın” ve “İyi” kategorileri ekranın aynı tarafında yer alıyorsa, kadın kategorisine ait bir kelime “İyi” kategorisinde değil, “Kadın” kategorisinde yer alacaktır.

Yeşil ve beyaz olarak yazılmış başlıklar ile ekranda gördüğünüz maddeler uygun kategoriye belirlemede size yardımcı olacaktır. E ve I tuşlarını, sunulan kelimeleri yukarıda görülen 4 kategori altında sınıflandırmak için kullanınız ve hataları diğer tuşa basarak düzeltiniz.

Başlamak için lütfen BOŞLUK tuşuna basınız.

4. Bölüm:

Test yönergesi

Yukarıda 4 kategori aynı şekilde görülmektedir. Unutmayın testi mümkün olduğunca HIZLI ve az hata yaparak tamamlamaya çalışın.

Yeşil ve beyaz olarak yazılmış başlıklar ile ekranda gördüğünüz kelimeler uygun kategoriye belirlemede size yardımcı olacaktır. E ve I tuşlarını, sunulan kelimeleri yukarıda görülen 4 kategori altında sınıflandırmak için kullanınız ve hataları diğer tuşa basarak düzeltiniz.

Başlamak için lütfen BOŞLUK tuşuna basınız.

5. Bölüm:

Test yönergesi

Yukarıda yalnızca iki kategori yer almaktadır ve bunların yerleri değiştirilmiştir. Daha önce sağda yer alan kategori şimdi solda, önceden solda bulunan kategori şimdi sağda yer almaktadır. Bu yeni düzen içinde alıştırma yapınız.

E ve I tuşlarını, sunulan kelimeleri sağda ve solda yer alan kategorilere sınıflandırmak için kullanın ve yaptığımız hataları diğer tuşu kullanarak düzeltiniz.

Başlamak için lütfen BOŞLUK tuşuna basınız.

6. Bölüm:

Test yönergesi

Yukarıda 4 kategori birden farklı bir düzen ile yer almaktadır. Unutmayın, her bir kelime yalnızca bir kategoriye aittir.

Yeşil ve beyaz olarak yazılmış başlıklar ile ekranda gördüğünüz kelimeler uygun kategoriye belirlemede size yardımcı olacaktır. E ve I tuşlarını, sunulan kelimeleri yukarıda görülen 4 kategori altında sınıflandırmak için kullanınız ve hataları diğer tuşa basarak düzeltiniz.

Başlamak için lütfen BOŞLUK tuşuna basınız.

7. Bölüm:

Test yönergesi

Yukarıda 4 kategori aynı şekilde görülmektedir. Unutmayın testi mümkün olduğunca HIZLI ve az hata yaparak tamamlamaya çalışın.

Yeşil ve beyaz olarak yazılmış başlıklar ile ekranda gördüğünüz kelimeler uygun kategoriye belirlemede size yardımcı olacaktır. E ve I tuşlarını, sunulan kelimeleri yukarıda görülen 4 kategori altında sınıflandırmak için kullanınız ve hataları diğer tuşa basarak düzeltiniz.

Başlamak için lütfen BOŞLUK tuşuna basınız.

Özsaygı Örtük Çağrışım Testi

Kategoriler	Kelimeler
Ben	Ben, Benim, Benimki, Benlik, Kendim, Şahsım, Bana, Beni
Diğerleri	Onlar, Onlara, Onların, Onlarınki, Başkaları, Diğerleri, İnsanlar, Onları
İyi	Müthiş, Süper, Keyif, Güzel, Neşeli, Muhteşem, Hoş, Harika
Kötü	Hüzünlü, Korkunç, Izdırap, Üzücü, Berbat, Kötü, Rezil, Çirkin

ÖÇT Prosedürü

Bölüm	Görev	Kategori Adı (Sol-E tuşu)	Kategori Adı (Sağ- I Tuşu)	Uyaranlar
1.Bölüm	Kategori Alıştırması	Ben	Diğerleri	Ben ve Diğerleri kategorisinde bulunan kelimeler
2.Bölüm	Tutum Alıştırması	İyi	Kötü	İyi ve Kötü kategorisinde bulunan kelimeler
3.Bölüm	Kategori Tutum Eşleştirme Alıştırması	Ben-İyi	Diğerleri-Kötü	Hem Ben-Diğerleri hem İyi-Kötü kategorilerine ait kelimeler
4.Bölüm	Değerlendirme	Ben-İyi	Diğerleri-Kötü	Hem Ben-Diğerleri hem İyi-Kötü kategorilerine ait kelimeler
5.Bölüm	Kategori Alıştırması	Diğerleri	Ben	Ben ve Diğerleri ile ilgili kelimeler
6.Bölüm	Kategori Tutum Eşleştirme Alıştırması	Diğerleri-İyi	Ben-Kötü	Hem Ben-Diğerleri hem İyi-Kötü kategorilerine ait kelimeler
7.Bölüm	Değerlendirme	Diğerleri-İyi	Ben-Kötü	Hem Ben-Diğerleri hem İyi-Kötü kategorilerine ait kelimeler

Clance Sahtekâr Fenomeni Ölçeği

LÜTFEN ÖNCE AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMALARI OKUYUNUZ:

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeye ne derecede katıldığınızı o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

	Hiç Doğru Değil	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Doğru
1. Başta yetersiz kalacağımdan korkmama rağmen sınav ya da görevlerimde başarıya ulaştığım çok olmuştur.	0	1	2	3	4
2. Başkaları üzerinde, gerçekte olduğumdan daha yetkin biriymişim izlenimi uyandırabilirim.	0	1	2	3	4
3. Başkalarının beni değerlendirmesinden çok korkar; mümkünse bu tür durumlardan kaçınmaya çalışırım.	0	1	2	3	4
4. İnsanlar beni başardığım bir şey için övdüklerinde, içten içe gelecekte onların beklentilerini karşılayamayacağımdan korkarım.	0	1	2	3	4
5. Bazen elde etmiş olduğum konumun ya da kazandığım bir başarının aslında doğru zamanda doğru yerde bulunmaktan ya da doğru insanları tanımaktan başka bir nedeni olmadığını düşünürüm.	0	1	2	3	4
6. Değer verdiğim kişilerin gün gelip de benim sandıkları kadar yetkin biri olmadığını fark edeceklerinden korkuyorum.	0	1	2	3	4
7. Elimden gelenin en iyisini yaptığım zamanlardan çok, böyle davranmadığım olayları hatırlamaya daha eğilimliyimdir.	0	1	2	3	4
8. Bir ödev ya da görevi içime sinecek kadar iyi şekilde bitirdiğim çok nadirdir.	0	1	2	3	4
9. Bazen, hayatımdaki ya da işimdeki başarımın bir hata sonucu gerçekleştiği hissine kapılıyorum.	0	1	2	3	4
10. Zekam ya da başarılarım konusunda bana yapılan iltifatları hak ettiğime inanmakta zorlanırım.	0	1	2	3	4
11. Zaman zaman, başarımın asıl nedeninin şans olduğu hissine kapılırım.	0	1	2	3	4
12. Bazen ulaştığım başarılarımdan hoşnut kalmayıp şimdiye kadar çok daha fazlasını başarmış olmam gerektiğini düşünürüm.	0	1	2	3	4
13. Zaman zaman, diğer insanların bilgi ve yeteneklerimin ne kadar sınırlı olduğunu keşfedivereceklerinden korkarım.	0	1	2	3	4
14. Genelde neye kalkışsam gayet iyi yapmama karşın yeni bir ödev ya da görev verildiğinde başarısız kalabileceğimden korkuya kapıldığım sık olur.	0	1	2	3	4
15. Bir konuda başarılı olup da bunun için takdir gördüğümde aynı başarıyı tekrarlayabileceğimden kuşkuya düşerim.	0	1	2	3	4

	Hiç Doğru Değil	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Çok Doğru
16. Başardığım bir şey için çok fazla övgü ve takdir aldığımda, yaptığım şeyin önemini düşük göstermeye çalışırım.	0	1	2	3	4
17. Sık sık kendi yeteneğimi çevremdekilerle kıyaslar ve onların benden daha zeki olabilecekleri fikrine kapılırım.	0	1	2	3	4
18. Bir proje üstlendiğimde ya da bir sınava girmem gerektiğinde, çevremdekiler başarılı olacağımdan emin olsalar bile başarısızlıktan endişelendiğim çok olmuştur.	0	1	2	3	4
19. Bir terfi ya da takdir almam söz konusu olduğunda, her şey iyice kesinleşmeden bunu başkalarına söylemekten kaçınırım.	0	1	2	3	4
20. Başarıyla ilgili durumlarda eğer ben “en iyi” ya da en azından “çok özel biri” konumunda değilsem kendimi kötü ve yılgın hissederim.	0	1	2	3	4

Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği (Olumluluk)

LÜTFEN ÖNCE AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMALARI OKUYUNUZ:

Lütfen aşağıdaki özelliklerden her birini ne derece olumlu gördüğünüzü, ifadelerin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

Lütfen hiçbirini atlamadan, tüm özellikler üzerinde görüşünüzü belirtiniz.

	Olumsuz	Biraz Olumsuz	Ne olumlu Ne olumsuz	Biraz Olumlu	Olumlu
1. Duygusallık	0	1	2	3	4
2. Soğukkanlılık	0	1	2	3	4
3. Sertlik	0	1	2	3	4
4. Sadakat	0	1	2	3	4
5. Bağımsızlık	0	1	2	3	4
6. Yumuşaklık	0	1	2	3	4
7. Hırslı olmak	0	1	2	3	4
8. Fedakarlık	0	1	2	3	4
9. Geniş ilgileri olmak	0	1	2	3	4
10. Şefkatli olmak	0	1	2	3	4
11. Gerçekçilik	0	1	2	3	4
12. Konuşkanlık	0	1	2	3	4
13. Aileye yönelik olmak	0	1	2	3	4
14. Atılganlık	0	1	2	3	4
15. Boyun eğmek	0	1	2	3	4
16. Kendine güvenmek	0	1	2	3	4
17. Sıcak insan olmak	0	1	2	3	4
18. Saldırganlık	0	1	2	3	4
19. Titizlik	0	1	2	3	4
20. Etrafına hükmetmek	0	1	2	3	4
21. Üstünlük duygusu	0	1	2	3	4
22. Katılık	0	1	2	3	4

Kendini Zayıflatma Ölçeği

LÜTFEN ÖNCE AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMALARI OKUYUNUZ:

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeyi **SON ALTI AY İÇİNDE** ne derecede gerçekleştirdiğinizi, o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1. Mesai saatlerinde, internet üzerindeki sosyal ağlarda gereğinden fazla zaman harcamak	0	1	2	3	4
2. Rekabet gerektiren durumlardan kaçınmak	0	1	2	3	4
3. Görünüşümün beğenilmeyeceğinden korktuğum zamanlarda, yapmam istenen işleri gerektiği gibi yerine getirememek	0	1	2	3	4
4. Bir çalışmada veya projede, yönlendirici kişi olma imkanım varken yardımcı kişi pozisyonunda olmayı tercih etmek	0	1	2	3	4
5. İşyerinde bir sorun yaşadığımda aşırı duygusal tepkiler göstermek (ağlamak, bağırarak vs.)	0	1	2	3	4
6. Meslek hayatımla ilgili çalışmalarımın her aşamasında bana yol gösterecek birine ihtiyaç duymak	0	1	2	3	4
7. İşyerinde arkadaşlarla fazla zaman harcamak	0	1	2	3	4
8. Bir işin planlama ve başlangıç aşamaları için gereğinden fazla zaman harcamak	0	1	2	3	4
9. Gerçekçi hedefler koymakta zorlanmak	0	1	2	3	4
10. Ev/aile içi rollerimin, kariyerle ilgili çalışmalarımı aksatmasına engel olamamak	0	1	2	3	4
11. İşyerinde yaşanan tartışmalar sonucunda meslektaşlarıma ve/veya hocalarıma küsmek	0	1	2	3	4
12. Sıklıkla, “daha az stresli bir mesleğe sahip olsam nasıl olurdu” diye düşünmek	0	1	2	3	4
13. Yakın ilişkiler kurduğum meslektaşlarıma korumak adına kendi çıkarlarımı görmezden gelmek	0	1	2	3	4
14. İşyerinde gereğinden çok konuşmak	0	1	2	3	4
15. Yapmakla yükümlü olmadığım görevler verildiğinde “hayır” diyememek	0	1	2	3	4
16. Dahil olduğum bir projede ya da çalışmada, fikirlerimde ısrarcı olmamak	0	1	2	3	4
17. Yoğun bir biçimde çalışmam gereken zamanlarda bile, yardım isteyenleri geri çevirmemek	0	1	2	3	4

Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği (Benlik Tanımlama)

LÜTFEN ÖNCE AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMALARI OKUYUNUZ:

Lütfen aşağıdaki özelliklerden her birinin **SİZİ** ne derece tanımladığınızı, ifadelerin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

Lütfen hiçbirini atlamadan, tüm özellikler üzerinde görüşünüzü belirtiniz.

	Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Ne Uygun Ne Uygun Değil	Uygun	Tamamen Uygun
1. Duygusallık	0	1	2	3	4
2. Soğukkanlılık	0	1	2	3	4
3. Sertlik	0	1	2	3	4
4. Sadakat	0	1	2	3	4
5. Bağımsızlık	0	1	2	3	4
6. Yumuşaklık	0	1	2	3	4
7. Hırslı olmak	0	1	2	3	4
8. Fedakarlık	0	1	2	3	4
9. Geniş ilgileri olmak	0	1	2	3	4
10. Şefkatli olmak	0	1	2	3	4
11. Gerçekçilik	0	1	2	3	4
12. Konuşkanlık	0	1	2	3	4
13. Aileye yönelik olmak	0	1	2	3	4
14. Atılganlık	0	1	2	3	4
15. Boyun eğmek	0	1	2	3	4
16. Kendine güvenmek	0	1	2	3	4
17. Sıcak insan olmak	0	1	2	3	4
18. Saldırganlık	0	1	2	3	4
19. Titizlik	0	1	2	3	4
20. Etrafına hükmetmek	0	1	2	3	4
21. Üstünlük duygusu	0	1	2	3	4
22. Katılık	0	1	2	3	4

Grupla Özdeşleşme Ölçeği

LÜTFEN ÖNCE AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMALARI OKUYUNUZ:

Aşağıdaki soruları yanıtlarken lütfen kendinizi **AKADEMİK BİRİMİNİZİN** bir üyesi olarak düşününüz. Her maddeyle ilgili görüşünüzü o maddenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

	Düşünceme Tamamen Karşı	Düşünceme Uygun Değil	Ne Uygun Ne Uygun Değil	Düşünceme Uygun	Düşünceme Tamamen Uygun
1. Grubum benim için önemlidir.	0	1	2	3	4
2. Grubumla özdeşleşirim.	0	1	2	3	4
3. Kendimi grubuma yakın hissedirim.	0	1	2	3	4
4. Grubuma sahip olduğum için mutluyum.	0	1	2	3	4
5. Kendimi grubumun bir üyesi olarak görüyorum.	0	1	2	3	4
6. Grubum benimle aynı ilgilere sahip.	0	1	2	3	4
7. Yaşam değerlerim grubumun değerleri ile aynı doğrultudadır.	0	1	2	3	4
8. Kendimi grubuma benzer görüyorum.	0	1	2	3	4
9. Grubumla aynı sorunları paylaşıyorum.	0	1	2	3	4
10. Grubum beni olduğum gibi kabul eder.	0	1	2	3	4

Cinsiyet Rollerine İlgili Kalıpyargı Ölçeği (Akademik Prototipi Tanımlama)

LÜTFEN ÖNCE AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMALARI OKUYUNUZ:

Lütfen aşağıdaki özelliklerden her birinin **BÖLÜMÜNÜZDE ÇALIŞAN AKADEMİK KADRO ÜYELERİNİN GENELİNİ** ne derece tanımladığını, ifadelerin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

Lütfen hiçbirini atlamadan, tüm özellikler üzerinde görüşünüzü belirtiniz.

	Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Ne Uygun Ne Uygun Değil	Uygun	Tamamen Uygun
1. Duygusallık	0	1	2	3	4
2. Soğukkanlılık	0	1	2	3	4
3. Sertlik	0	1	2	3	4
4. Sadakat	0	1	2	3	4
5. Bağımsızlık	0	1	2	3	4
6. Yumuşaklık	0	1	2	3	4
7. Hırslı olmak	0	1	2	3	4
8. Fedakarlık	0	1	2	3	4
9. Geniş ilgileri olmak	0	1	2	3	4
10. Şefkatli olmak	0	1	2	3	4
11. Gerçekçilik	0	1	2	3	4
12. Konuşkanlık	0	1	2	3	4
13. Aileye yönelik olmak	0	1	2	3	4
14. Atılganlık	0	1	2	3	4
15. Boyun eğmek	0	1	2	3	4
16. Kendine güvenmek	0	1	2	3	4
17. Sıcak insan olmak	0	1	2	3	4
18. Saldırganlık	0	1	2	3	4
19. Titizlik	0	1	2	3	4
20. Etrafına hükmetmek	0	1	2	3	4
21. Üstünlük duygusu	0	1	2	3	4
22. Katılık	0	1	2	3	4

Toplumsal Cinsiyet Rollerini İlişkili Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği

LÜTFEN ÖNCE AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMALARI OKUYUNUZ:

Lütfen aşağıda sıralanan her bir ifadeye ne derecede katıldığınızı o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Çoğunlukla katılmıyorum	Kısmen Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Genellikle kadınlarla erkekler arasındaki ilişkiler adildir.	0	1	2	3	4	5	6
2. Ailelerdeki iş bölümü genellikle olması gerektiği gibidir.	0	1	2	3	4	5	6
3. Geleneksel kadın-erkek rollerinin tümüyle yeniden yapılandırılması gerekir.	0	1	2	3	4	5	6
4. Türkiye, dünyada kadınların yaşayabileceği en iyi ülkelerdendir.	0	1	2	3	4	5	6
5. Cinsiyet ve cinsiyete dayalı iş bölümüyle ilişkili politikalar toplumun gelişmesine yardımcı olur.	0	1	2	3	4	5	6
6. Kadın veya erkek herkes adil fırsatlara, zenginliğe ve mutluluğa sahiptir.	0	1	2	3	4	5	6
7. Toplumdaki cinsiyetçilik her yıl daha da kötüye gidiyor.	0	1	2	3	4	5	6
8. Toplum, kadın ve erkeklerin hak ettiklerini genellikle elde ettikleri şekilde düzenlenmiştir.	0	1	2	3	4	5	6

Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

LÜTFEN ÖNCE AŞAĞIDAKİ AÇIKLAMALARI OKUYUNUZ:

Aşağıda sizin de katılabileceğiniz ya da karşı olabileceğiniz bir grup ifade verilmiştir. Lütfen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi her cümlemin yanında verilen 0'dan 6'ya kadar olan rakamlardan birini işaretleyerek gösteriniz. Lütfen hiçbirini atlamadan, tüm ifadeler üzerinde görüşünüzü belirtiniz. Görüşünüzü, her ifadenin karşısında yer alan şu ölçeğin iki ucu arasında sizce en uygun olan bir rakamı işaretleyerek belirtiniz.

(Lütfen yanıtlarınızı tüm rakamları mümkün olduğunca kullanarak iyice ayrıştırmınız; hep aynı rakamları kullanarak yanıt vermekten kaçınınız)

ÇOK YANLIŞ (HİÇ	0	1	2	3	4	5	6	ÇOK DOĞRU (KESİNLİKLE
KATILMIYORUM)								KATILIYORUM)

	←-----→						
	ÇOK YANLIŞ					ÇOK DOĞRU	
1. Kim ne derse desin, bazı gruplar diğerlerinden daha değersizdir.	0	1	2	3	4	5	6
2. İstediginizi elde etmek için bazen diğer gruplara karşı zor kullanmak gereklidir.	0	1	2	3	4	5	6
3. Bazı grupların hayatta diğerlerine göre daha fazla şansa sahip olmaları gayet doğaldır.	0	1	2	3	4	5	6
4. Hayatta ilerleyebilmek için bazen diğer grupları çiğneyip geçmek gereklidir.	0	1	2	3	4	5	6
5. Eğer belli gruplar konumlarına razı olsalardı, şimdi daha az sorunumuz olurdu.	0	1	2	3	4	5	6
6. Belirli grupların en üstte, diğer grupların ise en altta olması belki iyi bir şeydir.	0	1	2	3	4	5	6
7. Aşağı düzeydeki gruplar konumlarına razı olmalıdırlar.	0	1	2	3	4	5	6
8. Bazın diğer gruplar oldukları yerde tutulmalıdırlar.	0	1	2	3	4	5	6
9. Eğer bütün gruplar eşit olabilseydi iyi olurdu.	0	1	2	3	4	5	6
10. Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.	0	1	2	3	4	5	6
11. Tüm gruplara yaşamda eşit şans verilmelidir.	0	1	2	3	4	5	6
12. Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.	0	1	2	3	4	5	6
13. Sosyal eşitlik artırılmalıdır.	0	1	2	3	4	5	6
14. Eğer insanlara eşitlik gözeterek davransaydık, şimdi daha az sorunumuz olurdu.	0	1	2	3	4	5	6
15. Gelirleri olabildiğince eşit hale getirmek için çaba göstermeliyiz.	0	1	2	3	4	5	6
16. Toplumda hiçbir grup baskın konumda olmamalıdır.	0	1	2	3	4	5	6

BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz:

Kadın

Erkek

2. Yaşınız: _____

3. Fakülte ve Bölümünüz: _____ / _____

4. Meslekte Bulunma Süreniz: _____

5. Uludağ Üniversitesi'nde Bulunma Süreniz: _____

6. Akademik kadronuzun yaklaşık olarak,

% _____ kadındır.

% _____ erkektir.

7. Akademik biriminizdeki çalışmaların yürütülmesine ve bölümün devamlılığına aktif bir biçimde katkı sağlayanların:

- Tamamı kadınlardır.
- Çoğunluğu kadınlardır.
- Yarıları kadınlar yarıları erkeklerdir.
- Çoğunluğu erkeklerdir.
- Tamamı erkeklerdir.

Çalışmaya katıldığınız için teşekkürlerimizi sunarız. Eklemek istediğiniz herhangi bir görüşünüz varsa lütfen belirtiniz.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

EK 2. ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ		
Adı, Soyadı	Gamze Özdemir	
Doğum Yeri ve Yılı	Bursa 1989	
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce İyi	
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2003 2007	Ulubatlı Hasan Anadolu Lisesi
Lisans	2007 2012	Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü
Yüksek Lisans	2013 2015	Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı
1.		
2.		
3.		
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar		
Katıldığı Proje ve Toplantılar		
Yayımlar:		
Diğer:		
İletişim (e-posta):	701345005@ogr.uludag.edu.tr	
Tarih İmza Adı Soyadı	Gamze Özdemir	

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Gamze ÖZDEMİR
Tez Adı	Başarılarının Sahibi Ben Değilim: Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Psikoloji
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 02/09/2015

İmza :